

Löytöretkellä osallisuuteen

*Kehittämistä ja tutkimista
päiväkodin arjessa II*

Anna-Riitta Mäkitalo, Saira Nevanen,
Mikko Ojala, Sylvia Tast, Tuulikki
Venninen ja Birgitta Vilpas (toim.)

Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26, 2011

Tilaukset ja pdf-tiedosto
www.socca.fi

Kansi: Antti Tapola, taustalla Pihla Vilppaan piirros

Ulkoasu: Yliopistopaino

Paino: Yliopistopaino

ISSN 1795-701X (nid.)

ISSN 1798-5285 (pdf)

ISBN 978-952-5616-26-2 (nid.)

ISBN 978-952-5616-27-9 (pdf)

SISÄLTÖ

1.	ESIPUHE	
	TITTA TOSSAVAINEN.....	11
2.	KEHITTÄMÄSSÄ KEHITTÄMISTYÖTÄ KIRJAUKSIA 21 TUTKIMUSPÄIVÄKODIN KOKEMUKSISTA TUULIKKI VENNINEN, JARMO LOUNASSALO JA LEENA TUOMAINEN ...	13
3.	SNADIT STEPIT ARJEN KOKOISTA KEHITTÄMISTÄ VARHAISKASVATUSTYÖSSÄ SYLVIA TAST	39
4.	KUVAUKSIA TUTKIMUSPÄIVÄKOTIEN KEHITTÄMISTYÖSTÄ OSA I....	45
	4.1 Liinakon päiväkot: Satujen matkassa kohti uutta	45
	4.2 Inkiväärin päiväkot: Urakka Inkiväärissä.....	54
	4.3 Vankkurin päiväkot: Vuorovaikutus Vankkurissa	65
	4.4 Koskikujan päiväkot: Yhdessä tekemällä tyytyväisempää väkeä.....	74
5.	OSALLISUUDEN KULTTUURIN KEHITTÄMINEN PÄIVÄHOITOHEIKILÖSTÖN NÄKEMYKSIÄ LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMISESTA JONNA LEINONEN, TUULIKKI VENNINEN JA MIKKO OJALA.....	83
6.	KUVAUKSIA TUTKIMUSPÄIVÄKOTIEN KEHITTÄMISTYÖSTÄ OSA II ..	99
	6.1 Metsälinnun päiväkot: Tunteiden tahdissa	99
	6.2 Lintumetsän päiväkot: Lapsen osallisuuden lisääminen kiirettä vähentämällä.....	113
	6.3 Suursuon päiväkot: Taidearkku – elämyksiä ja iloa päiväkot Suursuolla	120
	6.4 Savotan päiväkot: Savotan kolme pientä tarinaa	131
	6.5 Kasavuoren päiväkot: VKK-Metro kohdallamme	139
7.	OSALLISUUTTA JA NÄKKILEIPÄÄ KEHITTÄMISEN JA KÄYTÄNNÖN TUTKIMUKSEN RAJAPINNALLA BIRGITTA VILPAS JA SYLVIA TAST	145
8.	KUVAUKSIA TUTKIMUSPÄIVÄKOTIEN KEHITTÄMISTYÖSTÄ OSA III	159
	8.1 Lapin päiväkot: Lapin kaamoksesta kohti yötöntä yötä – työyhteisön kehitystarina muutosprosessissa	159

8.2	Pehtoorin päiväkot: Hämmennyksestä uuteen alkuun – lapset osallisina oppimisympäristön kehittämisessä	169
8.3	Tahvonlahden päiväkot: Tahvot soutavat samassa veneessä – purtemme esittäytyy	180
8.4	Nuotin päiväkot: Arjen uutta nuotinnusta	190
9.	PEDAGOGINEN DOKUMENTOINTI LEPPOISTAVA OSALLISUUDEN MAHDOLLISTAJA RISTO KESKINEN JA JARMO LOUNASSALO	199
10.	KUVAUKSIA TUTKIMUSPÄIVÄKOTIEN KEHITTÄMISTYÖSTÄ OSA IV...217	
10.1	Katiskan päiväkot: Kehityksen metromatka	217
10.2	Herttuan päiväkot: Videohässäkkää Herttuassa	226
10.3	Lintuvaaran päiväkot: Kehittämistyötä Lintuvaarassa.....	234
10.4	Linnoituskujan päiväkot: VKK – Vaikutamme Kuvien Kautta	242
11.	VERTAISTUELLA VAUHTIIN YHTEISTYÖTÄ YLI KUNTARAJOJEN ANNA-RIITTA MÄKITALO JA SAILA NEVANEN	251
12.	KUVAUKSIA TUTKIMUSPÄIVÄKOTIEN KEHITTÄMISTYÖSTÄ OSA V .. 263	
12.1	Lystimäen päiväkot: Vasuja, Koontilomakkeita ja Kasvatuskumppanuutta – eli kuinka Lystimäessä kehitettiin vanhempien kuulemista	263
12.2	Hösmärinpuiston päiväkot: Osallisuutta pienin askelin.....	274
12.3	Auroranportin päiväkot: EVVK:sta VKK:hon.....	281
12.4	Mistelin päiväkot: Mitä jäi reppuun?	291
13.	URBAANI LAPSUUS OSALLISUUDEN JA HYVINVOINNIN KEHYKSENÄ TUULIKKI VENNINEN	303
LIITTEET		
	Liite 1: Esimerkkejä prosessin seurannasta tutkimuspäiväkodeissa.....	35
	Liite 2: Snadit stepit -lomake	41
	Liite 3: Syksyn 2010 kysely tiimeille kehittämiskohteista	112
	Liite 4: Hankkeen toteutuksen struktuuri Suursuon päiväkodissa	130
	Liite 5: Kuvaus lapsesta päivähoidossa	291
	Liite 6: Tutkimuspäiväkotiverkosto 2009–2011	311

TIIVISTELMÄ: Löytöretkellä osallisuuteen – kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metron toisella hankekaudella vuosina 2009–2011 kehitettiin uusia tapoja lisätä lapsien ja heidän perheidensä hyvinvointia sekä työntekijöiden ammatillisuutta. Näkökulmana oli osallisuuden vahvistaminen. Kehittäminen tapahtui päiväkodeissa, lasten luonnollisissa kasvuympäristöissä.

Käytännön kehittämistyö keskittyi hankekaudeksi valittuun 21 tutkimuspäiväkotiin, joissa henkilöstö kehitti asiantuntijuutta sekä pedagogista osaamista. Tuloksena syntyi uusia työtapoja, jotka vahvistavat lapsen, vanhemman ja työntekijän osallisuutta. Käytännön esimerkkejä ovat muun muassa toiminnan dokumentointi, osallistavat vanhempainillat ja tiedotuksen tehostaminen. Lisäksi arjen toimintaa videoitiin, ja työntekijät reflektoivat työtapojaan yhdessä työyhteisön kanssa. Osallisuuden vahvistaminen liitettiin varhaiskasvatussuunnitelma (vasu)-työhön.

VKK-Metrossa tutkimus ja arviointi yhdistyvät osaksi arjen kehittämistyötä, ja kehittämistyö nähdään kuuluvan jokaisen työntekijän perustehtävään. Päiväkotien työntekijöitä tutustutetaan tutkimustiedon tuottamiseen ja heitä kannustetaan soveltamaan tutkimustietoa työssään. VKK-Metron työntekijät tukevat henkilöstöä kehittämisessä antamalla konsultaatiota, järjestämällä koulutusta ja koordinoimalla laajaa vertaistukitoimintaa.

Kuntarajat ylittävä vertaistukitoiminta osoittautui tärkeäksi tavaksi jakaa kokemuksia ja osaamista. Vertaistapaamisia järjestettiin muun muassa tutkimuspäiväkotien yhdyshenkilöille, kehittämistyön ohjaajina toimiville päivähoidon päälliköille ja päiväkotien johtajille. Lisäksi järjestettiin kehittäviä vertaiskäyntejä päiväkotien välillä.

Tutkimuspäiväkotien kehittämisprosesseja seurattiin säännöllisillä kyselyillä, joiden tulokset suuntasivat kehittämistyön etenemistä. Hankekaudella tehtiin myös laajat kyselyt pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja lasten vanhemmille heidän käsityksistään osallisuudesta päiväkodeissa. Kyselyiden tulokset palautettiin jokaiselle vastanneelle päiväkodille kehittämisen välineeksi ja yhteisen keskustelun herättäjäksi. Kyselyiden tulokset raportoidaan erillisissä tutkimusraporteissa.

Tämä julkaisu antaa elävän välähdyksen VKK-Metron toiminnasta kahden vuoden ajalta. Päiväkotien omia kertomuksia täydentävät artik-

kelit muun muassa osallisuudesta, kehittämistoiminnan tukemisesta ja seudullisesta kehittämisestä.

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö VKK-Metron toiminta oli vuosina 2009–2011 osa Lapsen ääni -kehittämishjelmaa, jota kuntien osuuden lisäksi rahoitettiin sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelmasta. VKK-Metro sisältää sekä pysyvää, rakenteita luovaa kehittämistä että hankkeita, joilla on vaihtuvia teemoja. Ytimen muodostavat 21 tutkimuspäiväkotia, jotka vaihtuvat kunkin hankekauden alussa. Yhteistyössä ovat mukana Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupungit, Helsingin yliopisto sekä alueen ammattikorkeakoulut.

SAMMANFATTNING: På upptäcktsresa till delaktighet – utveckling och forskning i daghemsvardagen II

Under den andra projektperioden åren 2009–2011 för VKK-Metro, utvecklingscentret för småbarnsfostran, utvecklades nya sätt att öka välfärden hos barn och barnfamiljer samt de anställdas yrkesmässighet. Perspektivet för arbetet var stärkandet av delaktigheten. Utvecklingsarbetet ägde rum i daghem, barns naturliga uppväxtmiljöer.

Det praktiska utvecklingsarbetet fokuserade på de 21 undersökningsdaghäm som valts ut för projektperioden och där personalen utvecklade sin expertis och pedagogiska kompetens. Som resultat fick man nya arbetssätt som stärker barnets, förälderns och den anställdas delaktighet. Praktiska exempel är bland annat dokumenteringen av verksamheten, aktiverande föräldramöten och effektivare information. Dessutom videofilmades den vardagliga verksamheten och de anställda reflekterade över sina arbetssätt tillsammans med arbetsgemenskapen. Stärkandet av delaktigheten inbegreps i arbetet i enlighet med planen för småbarnsfostran.

I VKK-Metro är forskning och evaluering en del av arbetet för utveckling av vardagen och utvecklingsarbetet hör till varje medarbetares grundläggande uppgifter. De anställda vid daghemmen ges introduktion i att ta fram forskningsdata och uppmuntras att tillämpa forskningsdata i sitt arbete. De anställda vid VKK-Metro stöder personalen genom konsultationer, utbildningar och genom att koordinera en omfattande kamratstödsverksamhet.

Kamratstödsverksamheten som överskrider kommungränserna visade sig vara ett viktigt sätt att dela med sig av sina erfarenheter och sitt kunnande. Kamratstödsmöten anordnades bland annat för undersökningsdaghemmens kontaktpersoner samt för dagvårdschefer och daghemsföreståndare som fungerade som handledare i utvecklingsarbetet. Det ordnades även utvecklande kamratstödsbesök mellan daghemmen.

Utvecklingsprocesserna i undersökningsdaghemmen följdes upp med regelbundna enkäter, vars resultat styrde det fortsatta utvecklingsarbetet. Under projektperioden genomfördes även omfattande enkäter bland personalen inom småbarnsfostran i huvudstadsregionen och barnens föräldrar. Enkäterna behandlade delaktigheten i daghem. Resultaten rapporterades

till de daghem som svarade på enkäten och utnyttjades i utvecklingsarbetet. Enkätresultaten redogörs i separata forskningsrapporter.

Denna publikation skildrar på ett levande sätt VKK-Metros verksamhet under två år. Daghemmens egna berättelser kompletteras med artiklar om bland annat delaktighet, stödet för utvecklingsarbetet och det regionala utvecklingsarbetet.

Verksamheten vid VKK-Metro, utvecklingscentret för småbarnsfostran i huvudstadsregionen, åren 2009–2011 ingick i utvecklingsprogrammet Barnets röst. Finansieringen kom från kommunerna i huvudstadsregionen och från social- och hälsovårdsministeriets Kaste-program. I VKK-Metro genomförs både beständigt utvecklingsarbete som skapar strukturer och projekt med varierande teman. Kärnan bildas av 21 undersökningsdaghem, som byts ut i början av varje projektperiod. I samarbetet deltar Esbo, Helsingfors, Grankulla och Vanda städer, Helsingfors universitet samt yrkeshögskolorna i området.

SUMMARY: An Exploration into Participation – Development and Research at Day Care Centres II

The second project period of VKK-Metro, the Helsinki Metropolitan Area early childhood education development unit, which ran from 2009 to 2011, involved the development of new ways to increase the well-being of children and their families and the professionalism of employees. The focus was on strengthening participation. The development was carried out at day care centres, which are natural growth environments for children.

The practical development work concentrated on the 21 research day care centres selected for the project period, whose staff developed their expertise and pedagogical skills. The results were new working methods that strengthen the participation of the child, parent and employee. Examples of these include the documentation of activities, parent meetings to increase participation as well as improved communications. In addition, everyday activities were captured on video, and employees reflected on their working methods together with their work community. The strengthening of participation was linked with the work for the early childhood education and care plan.

At VKK-Metro, research and evaluation are part of everyday development work, which is one of the basic tasks of every employee. Day care centre employees are acquainted with the production of research data and encouraged to apply this data in their work. VKK-Metro's employees support the staff by providing consultation, organising training and co-ordinating extensive peer support activities.

Cross-municipal peer support activities proved an important way to share experiences and expertise. Peer meetings were organised for, among others, the contact persons at the research day care centres, day care service directors supervising the development work and heads of day care centres. There were also educational peer visits between day care centres.

The development processes at the research day care centres were monitored by means of regular surveys, whose results guided the progress of the development work. The project period also included extensive surveys for early childhood education personnel in the Helsinki Metropolitan Area and for the children's parents, dealing with participation at day care centres. The results were reported to the day care centres that responded to

the survey and utilised in the development work. The results of the surveys will be specified in separate research reports.

This publication provides a colourful account of VKK-Metro's operations over the two-year period. Stories from the day care centres will be supplemented with articles on, for example, participation, supporting development activities and regional development.

The 2009–2011 activities of VKK-Metro, the Helsinki Metropolitan Area early childhood education development unit, were part of the Child's Voice development project. The funding was received from the municipalities in the area and from the Ministry of Social Affairs and Health's Kaste programme. VKK-Metro deals with both permanent development that establishes structures and projects with changing themes. Its core consists of 21 research day care centres that change at the beginning of each project period. Parties involved in the co-operation are the cities of Espoo, Helsinki, Kauniainen and Vantaa, the University of Helsinki and the universities of applied sciences in the area.

KIRJOITTAJAT

Risto Keskinen on suunnittelija Helsingin kaupungin päivähoidon vastuualueella. Hän toimi VKK-Metrossa kahden tutkimuspäiväkodin kehittämistyön ohjaajana.

Jonna Leinonen toimi VKK-Metrossa projektityöntekijänä.

Jarmo Lounassalo on kehittämisspäälikkö Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen tulosalueella. Hän toimi VKK-Metrossa tutkimuspäiväkodin kehittämistyön ohjaajana sekä ohjaus- ja projektiryhmän jäsenenä.

Anna-Riitta Mäkitalo työskenteli VKK-Metrossa erityissuunnittelijana.

Saila Nevanen on erityissuunnittelija pääkaupunkiseudun sosiaalilalan osaamiskeskuksessa Soccassa ja sen edustaja VKK-Metron toiminnassa.

Mikko Ojala on Helsingin yliopistossa esi- ja alkuopetuksen didaktiikan professori ja toimii Lastentarhanopettajakoulutuksen johtajana. Hän toimi VKK-Metrossa yliopiston edustajana tieteellisenä johtajana.

Sylvia Tast toimi VKK-Metrossa kehittävänä lastentarhanopettajana.

Titta Tossavainen on Espoon kaupungin suomenkielisen varhaiskasvatuksen johtaja ja toimi VKK-Metron ohjausryhmän puheenjohtajana tämän hankekauden aikana.

Leena Tuomainen on päivähoitoyksikön esimies Vantaalta. Linnoituskujan päiväkotia oli yksi VKK-Metron tutkimuspäiväkodeista.

Tuulikki Venninen työskenteli Helsingin yliopiston tutkijatohtorina VKK-Metrossa.

Birgitta Vilpas toimi VKK-Metrossa kehittävänä lastentarhanopettajana.

Päiväkotien tekstien kirjoittajat työskentelivät VKK-Metron tutkimuspäiväkodeissa hankekauden aikana. Muut VKK-Metron toiminnassa mukana olleet työntekijät on kerrottu liitteessä.

1. Esipuhe

VKK-METRON OHJAUSRYHMÄN PUHEENJOHTAJA TITTA TOSSAVAINEN

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metro on toiminut viisi vuotta. Varhaiskasvatusta kehittämässä ovat pääkaupunkiseudun kuntien (Espoo, Helsinki, Kauniainen, Vantaa) lisäksi Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen tutkimusryhmä sekä Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Lisäksi hankkeella on kumppaneita, muun muassa pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulut.

Vuosina 2009–2011 VKK-Metro on toiminut osana Tukevasti alkuun -hanketta. Hanke on osa Etelä-Suomen Lapsen ääni -kehittämishjelmaa, jota rahoitetaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön Kaste-ohjelmasta. Hankkeessa keskeisimpänä teemana on ollut lasten ja heidän vanhempiansa osallisuuden vahvistaminen.

Löytöretkellä osallisuuteen -julkaisu sisältää hankkeen tutkimuspäiväkotien kertomuksia heidän omista retkistään osallisuuteen sekä hankkeessa työskentelevien asiantuntijoiden kirjoituksia lasten ja heidän vanhempiansa osallisuuden vahvistamisesta. Julkaisu kertoo, miten tärkeää on kasvattajien yhteinen oman työn tutkiminen ja kuinka voi kokea iloa siitä, että asioita voi arjen työssä pienin askelin muuttaa, parantaa ja kehittää.

Osallisuus on helpon tuntuinen sana ja kuitenkin niin vaikea. Mitä eroa on osallistumisella ja osallisuudella? Mitä osallisuus tarkoittaa varhaiskasvatuksen arjessa ja miten sen merkitystä voi vahvistaa lasten ja heidän vanhempiansa suhteen? Mikä estää osallisuuden kokemisen? Miksi osallisuus on noussut ajankohtaiseksi juuri nyt?

Suurin osa päiväkodissa olevista lapsista on siellä keskimäärin 190 - 200 päivää vuodessa ja päivän valvellaoloajasta keskimäärin kaksi kolmannesta. Varhaiskasvatus on siksi vahvasti osa lapsen elämää. Voiko lapsi elää ilman osallisuutta elämäänsä? Voimmeko me osallistaa tai - jos

niin valitsemme - olla osallistamatta lasta varhaiskasvatukseen, joka on hänen omaa elämäänsä? Voisimmeko ajatellakin niin päin, että me aikuiset voimme olla jotenkin osallisia lapsen elämään, eikä päinvastoin?

Kysymyksiä kysymysten perään, mutta mistä löytyvät vastaukset?

Osallisuus-teema laittoi kehittämissyksiköiden henkilökunnan miettimään heidän omaa toimintaansa varhaiskasvatuksen arjessa. Kysymysten kautta henkilökunta arvioi ja myös kyseenalaisti toimintaansa. Moni yksikkö otti tälle retkelle mukaan vanhemmat ja lähti yhdessä kysymään kysymyksiä, jotka tuottivat myös vastauksia.

Toivon, että jokainen tälle retkelle osallistunut lapsi, vanhempi ja työntekijä on löytänyt osallisuuden yhteiseen elämäämme ja että voimme auttaa toisiamme kokemaan yhä syvempää osallisuutta yhteisessä maailmassamme.

2. Kehittämässä kehittämistyötä

Kirjauksia 21 tutkimuspäiväkodin kokemuksista

TUULIKKI VENNINEN, JARMO LOUNASSALO JA LEENA TUOMAINEN

Kuvaamme artikkelissamme tutkimuspäiväkodeissa tapahtuvaa arjen kehittämistyötä erilaisista tarkastelukulmista katsoen. VKK-Metron kehittämistyö toisen tutkimuspäiväkotiverkostovaiheen aikana on muovautunut edelleen ja vakiintunutkin joiltain osin. Se on osoittanut käyttökelpoisuutensa tärkeimmissä toimintaamme ohjaavissa periaatteissa. Näitä ovat pienin askelin eteneminen, työyhteisön valitun teeman puitteissa itse määrittelemä ja rajaama kehittämiskohde sekä kehittämistuen jakautuminen kuntaorganisaatioiden ja VKK-Metron kesken (ks. myös Löytöretki 1, s. 260). Toiminnan jatkuessa ja kokemusten karttuessa kykenemme kohdistamaan tarkastelumme valikoidummin valitsemiimme kohteisiin. Tämän myötä myös kriittisyys kasvaa. Tuomme seuraavassa tekstissä esille monia kehittämishaasteita. Niiden tarkoituksena on osoittaa, ettei kehittämistyö ole ongelmaton, eikä sen ole tarkoituksaan olla. Kuten professori Mikko Ojala sanoi ensimmäisen tutkimuspäiväkotiverkoston aloittamisminäarissa, ongelmat ovat ystäviämme, sillä ne pakottavat meitä kehittämään työtämme.

2.1 Hakeutuminen, valikoituminen ja alkumotivaatio

VKK-Metro etsii tapoja toteuttaa käytäntöön kiinnittyvää varhaiskasvatuksen kehittämistyötä. Keskeinen väline kehittämistyössä on tutkimuspäiväkotien verkosto, jossa tutkitaan kulloinkin valittua teemaa – ensin arviointia ja havainnointia ja nyt osallisuutta – ja samalla kiinnostuksen kohteena ovat kehittämiseen liittyvät mahdolliset yleisemmät lainalaisuudet. Tuleville päiväkodeille on tärkeää, että VKK-Metro kokoa ja muotoilee kokemuksia tavalla, joka helpottaa uusien tutkimuspäiväkotiverkostoon tulevien päiväkotien työtä. Hyvänä esimerkkinä toimivat edellisessä raportissa muotoillut kehittämisen kymmenen kulmakiveä (Löytöretki s. 260). Lisäksi löydettyjä lainalaisuuksia tuodaan varhaiskasvatuksen kentän laajempaan käyttöön koulutusten kautta.

VKK-Metron tutkimuspäiväkotiverkoston päiväkodiksi hakeutuminen on prosessi, jossa jokaisella päiväkodilla on oma tarinansa. VKK-Metron näkökulmasta etsitään avaimia kehittämistyön haasteisiin hankerahoituksen asettamissa raameissa. Yleisenä tavoitteena on kehittää varhaiskasvatuksen laatua päivähoitotodellisuuden käytäntöihin pureutuen. Päiväkotipuolestaan yrittää sovittaa omia intressejään hankkeen teemoihin ja VKK-Metron muotoilemiin käytäntötutkimuksen kehikoihin.

Kehittämistyöhön mukaan lähteviä päiväkoteja on pyritty löytämään kaupunkien eri alueilta, jolloin yhteistä tietoa kehittämisestä olisi helpointa jakaa. Tutkimuspäiväkodiksi hakeutuminen lähtee liikkeelle useimmiten muutaman henkilön aloitteellisuudesta. Aloitteentekijä voi olla yksittäinen työntekijä, johtaja, tiimi tai työpari. Tässä törmäämme haasteeseen innostaa päivähoitoyksiköiden henkilökuntaa riittävässä määrin kehittämishankkeeseen, erityisesti silloin kun pyrkimyksenämme on löytää myös päiväkoteja, jotka eivät aiemmin ole olleet erityisen innokkaita kehittämisessä. Seuraavassa yksi tutkimuspäiväkotien johtajista kuvaa alkutilannetta päiväkodissaan:

Omalta päivähoitoalueeltani ei löytynyt yhtään vapaaehtoista halukasta, joten varhaiskasvatuspäällikkömme otti minuun yhteyttä ja kysyi aikaisempiin keskusteluihimme viitaten, eikö kumpikaan minun päiväkodeistani lähtisi mukaan hankkeeseen. Mietin Vartiokujan yksikön ryhmiä sillä mielellä, että missä ryhmässä olisi pysyvyyttä ja kasvattajat jo tuntisivat toisensa. Kuunsäteet ovat nyt kolmatta vuotta tekemässä työtä samalla kokoonpanolla ja henkiöstö on saanut olla terveinä. Mietin, kuka heistä herkimmin lähtisi mukaan uuteen yritykseen, kehittämiseen ym. ja päädyin Johannaan ja arvelin hänen

kaiken lisäksi suostuvan helpoiten. Aloitin hänestä ja yhdessä puhuimme muut mukaan pienestä vastustuksesta huolimatta. Muu ryhmä ei ollut kovin innostunut aluksi, mutta on vähitellen lämmennyt asialle.

2.2 Kehittämiskohteen synty, rajausta ja syventäminen

Kulloinkin valittava tutkimusteema muokkautuu ajan kanssa. Pääkaupunkiseudun kuntien tavoitteena on varhaiskasvatuksen pysyvän kehittämisyksikön perustaminen. Kehittämistyön rahoitusosuuden nostaminen kuntien budjeteissa vie aikaa, ja siksi on turvauduttu hankerahoitukseen. Kehittämistoiminnan toteuttamisen tavoille asettaa erityisen haasteen hankerahoituksen käyttö ja rahoituksessa asetetut ehdot – kehittämistyö on sovittava rahoituksessa määritellyn kehittämiskohteen kautta.

Meille tulleista reunaehdoista huolimatta kunkin päivähoitoyksikön on voitava muokata kehittämistyötään VKK-Metron kautta tulevan teeman puitteissa. Oleellista siis on, löytyykö annetun teeman puitteissa riittävästi vapautta luomaan innostusta ja jaksamista kannattelevaa motivaatiota. Tätä mietittäessä on palattava edellisen tutkimuspäiväkotiverkostokauden teesiin, jonka mukaan ”kehittäminen lähtee työyhteisön omista lähtökohdista ja lasten tarpeista”. Jos näin ei olisi, ei olisi myöskään mahdollista toimia lasten ja työyhteisön lähikehityksen vyöhykkeellä – toisin sanoen alueella, jolla päiväkodissa pystytään kehittämään ja syventämään omaa työtä. Seuraavassa yksi tutkimuspäiväkotien johtajista kertoo keskeisistä henkilökunnan motivointiin liittyvistä asioista.

Yksi keskeinen asia on, miten motivoida ja sitouttaa henkilökunta koko kehittämishankkeen ajaksi. Itse havaitsin, että kehittämistyötä käynnistettäessä on varattava riittävästi aikaa pysähtyä rauhassa pohtimaan yhdessä työntekijöiden kanssa, mikä on se konkreettinen asia, joka kaipaava uudistamista, parantamista tai selkeää suunnan muutosta. Kehittämiskohteen valinta nyt päättyneessä VKK-Metro-hankeessamme osoittautui turhan ”esimieskeskeiseksi” ja häitätti käynnistymistä varsinkin alkuvaiheessa. Opiksi tästä olen kirjannut itselleni muistiin: ”Kirjaa jatkossa konkreettiset tiimeistä nousseet asiat, joille halutaan tehdä jotain, jotta kehittämiskohde olisi yhdessä sovittu asia.” VKK-hankkeen kehittämiskohteen valinnassa käytin vasu-katselmuksen itsearvioinnin tulosta. Osoittautui kuitenkin, että kaikki eivät olleet sitä yhdessä sorvaamassa. Tämä puute näkyi varsinkin hankkeen alkuvaiheessa. Kehittämiskohde ei tuntunut kaikista omalta. Kommentteja tuli, että asiat ovat muutenkin toimineet. Itse

näin asiat toisin, mutta en uskaltanut niitä konkreettisesti nostaa yhteiseen keskusteluun.

Seuraavassa esimerkissä yksi päiväkodin ohjaajista kuvaa ohjaajan perspektiivistä kehittämiskohteen muovautumista ohjaamassaan päiväkodissa.

Käytännön työssä vastaan tulevien kysymysten moninaisuus ilmenee hyvin Mistelin päiväkodin tutkimuskysymyksen muotoutumisessa kehittämishankkeen edetessä. VKK-Metron mielenkiinnon kohteena on lasten ja vanhempien osallisuuden lisääminen päiväkodin toiminnassa. Samanaikaisesti Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksessa Toimintavuonna 2010–12 painopisteteemanä on ollut Ympäristö ja luonto. Mistelin päiväkodin on profiloitunut ympäristö- ja luontokysymyksiin, ja niinpä he halusivat kehittää VKK-Metron tutkimuspäiväkotina metsäretkiä. Tulokulma liittyi lasten ja vanhempien osallisuuden lisäämiseen metsäretkien toteuttamisessa. Lisäkysymyksenä oli arkojen ja vilkkaiden lasten roolien tarkastelu metsäretkillä. Päiväkodin kolmesta ryhmästä yksi tarkastelee lasten aloitteita metsäretkillä ja lasten kokemusten jäsentämistä piirrosten ja kuvausten kautta. Toisessa ryhmässä on päätetty ottaa haltuun digitaalisten kuvien nopea hyödyntäminen, jolloin lasten kanssa yhdessä voidaan kerrata ja koota metsäretkien antia. Lisäksi kuvia ja kertomuksia voidaan hyödyntää vanhempien roolin vahvistamisessa. Kolmannessa ryhmässä kiinnostus kohdistui lasten väliisiin vuorovaikutussuhteisiin erityisesti leikissä. Näin tässä ryhmässä palattiin kysymykseen erilaisten lasten rooleista leikin kuluessa.

Kysymyksen kautta ihminen asettaa silmilleen tiettyyn kohteeseen tarkentavat lasit, koska kaikkea ei voi havainnoida samalla kertaa. Tämän vuoksi kysymyksen asettaminen on tärkeässä asemassa kehittämistyössä. Välttämättömän rajauksen tekeminen on vaikeaa, sillä samalla luopuu monista mielessä pyörivistä kysymyksistä. On myös niin, että lähtötilanteessa kuva kiinnostuksen kohteena olevista ilmiöistä on vasta vähäinen. Asian tarkempi tutkiminen voi johtaa täysin uudenslaisiin kysymyksenasetteluihin. Käytännön toiminnasta tehdyt tai kootut havainnot muokkaavat edelleen kehittämistyön reittiä ja auttavat täsmentämään kehittämisen kohdetta. Professori Mikko Ojala puhuu omakohtaisesta ja työyhteisön yhdessä synnyttämästä syvenevästä reflektiosta (Löytöretki 1, 27). Juuri tämä syvenevä käsitys muokkaa ymmärrystä tavalla, joka määrittää tarkemmin kehittämisen ja tutkimisen kohdetta.

2.3 Tutkimuspäiväkotien tukeminen

Päiväkotityö on katkonaista ja keskeytyksille altista, mikä tulee hyvin esille Karilan ja Kinoksen tekemässä kartoituksessa (Karila & Kinon, 2010). Päivän kuluessa tapahtuvat normaaliin päiväkotien tapahtumakulkuun liittyvät asiat, päiväkotiin tulevat lapset, vanhempien puhelut, henkilökunnan poissaolot, palaverit ja koulutukset katkovat yllättävän paljon päivää. Ehkä osin näistäkin syistä syntyy painetta tarkastella työtä liian lyhyen aikavälin perspektiivistä. Refleктоiva omaa kehittymistä tarkasteleva keskustelu jää helposti arjen rutiinien jalkoihin. Siksi kehittämistyön tukeminen ja sen ylläpitämisen vaatimat rakenteet ansaitsevat erityisen paljon huomiota osakseen.

2.4 Ohjaajien tuki jäsentämisessä ja toiminnan suuntaamisessa

VKK-Metron tutkimuspäiväkotityötä tukevat rakenteet tuovat kehittämistyöhön pitkäjänteisyyttä, ja osa tästä kokonaisuudesta on ohjaajien tuki. Tutkimuspäiväkotiverkoston ohjaajat ovat kuntien omia työntekijöitä, joiden yhteen laskettu työpanos vastaa yhtä henkilötövuotta. Heidän ohjaustyössä hankkimansa kokemus on jatkossa kuntien käytössä. Ohjaajan säännölliset vierailut päiväkotiin tuovat kehittämistyöhön oman rakenteensa – ohjaajatapaamiset kerran kuukaudessa. Ohjaaja voi avata keskustelua ja johdattaa kysymyksillään tarkempaan aiheen tarkasteluun. Ohjaajalla ei ole valmista etukäteen tiedossa olevaa roolia vuoropuhelussa, ja siksi hänen liikkumatilansa voi olla laajempi. Ohjaajan tulee myös huolehtia, että kaikkien näkemykset tulevat kuulluiksi. Joskus voi olla tarpeen hidastaa innokkaimpien vauhtia, toisinaan taas vaaditaan toteuttamiseen liittyvien sopimusten tekemistä ja toteuttamista.

Oma ohjaaja koko prosessin ajan on aivan loistojuttu. Säännölliset tapaamiset hänen kanssaan ovat olleet paras tuki matkan varrella.

Annettiin palautetta ohjaajatapaamisista puolin ja toisin. Keskusteltiin siitä, mitä me tiiminä ohjaajatapaamisilta haluaisimme. Yhteinen sävel alkoi löytyä. Ymmärsimme, että myös me tiiminä voimme vaikuttaa siihen, mitä ohjaajatapaamisissa tapahtuu.

Kehittämistyö ei etene suoraviivaisesti, vaan aina välillä työntekijä tai tiimi voi kokea olevansa eksyksissä, kun esiin nousee uusia vaativia näkökulmia. Voi myös tuntua, että kehittämiskohde karkaa käsistä, kun ”tuloksia” on vaikea havaita tai tuoda esiin. Seuraavista lainauksista ensimmäisessä tiimi kuvaa ohjaajan merkitystä, jälkimmäisessä esimerkissä ohjaaja kuvaa sitä omasta näkökulmastaan käsin.

Innostava ja asiansa osaava ohjaaja sai meidät ymmärtämään pienien askelten merkityksen. (---) Ohjaajamme ymmärtää todella hyvin päiväkodin arkea, puhumme samaa kieltä. Saimme puhuttua seuraavan askeleen sisällöstä, sovimme konkreettiset käytännön toimet.

Välillä tiimin jäsenet tulivat ohjaaja tapaamisiin niin, että ensi lause oli: ”Nyt me ei kyllä olla keritty tekemään mitään tämän asian hyväksi”. Minä ohjaajana ilmaisin, että se on ihan hyväksyttävää ja kuitenkin kun aloimme keskustella, huomattiin, että ryhmä oli tehnyt vaikka mitä muttei kiireen keskellä ollut kerinnyt ’rekisteröimään’ sitä itse.

Kehittämistyö vaatii kehitettävien asioiden käsittelyä päiväkodin omissa rakenteissa, jotta todellisia muutoksia voisi tapahtua. Tämän toteutuminen on ratkaisevassa määrin riippuvaista esimiehen tuesta.

2.5 Esimiehen tuki arjen organisoinnissa ja innostamisessa

Jo edellisen tutkimuspäiväkotiverkoston aikana havaitsimme, että esimiehen antama tuki on ratkaisevan tärkeää sille, onnistuuko kehittämistyö päiväkodeissa. Seuraavassa eri tutkimuspäiväkotijohtajat kuvaavat ajatuksiaan omasta roolistaan.

On vaikeaa saada se vähemmin innostunut osa toimimaan siten, että ei tarvitsi määrätä ja osoittaa mitä milloinkin tehdään. On oikeastaan vaikeaa tunnistaa miksi kehittämistyö on toisille helppoa ja innostavaa, toisille melkein pakkoa. Osa kokee epäonnistuneensa työssään, kun kehittämiskohteeksi asetetaan jotain, missä pitäisi parantaa. Kaipaisin osalta enemmän oma-aloitteisuutta. Koko ajan kuitenkin kehitytään ja oikeanlaisia asioita nousee keskusteluun. Helposti keskittyy vain ongelmiin, kun niitä ”vatvotaan”. Pitäisi muistaa myös

se, missä ollaan hyviä. Minun johtajana pitäisi antaa nyt enemmän hyvääkin palautetta, tämä on rankkaa joillekin henkilökunnasta.

Kehittämistyö on osa työtäni, vastaan ja kommentoin henkilökunnan ideoihin. Myös mahdollistan ideoiden toteuttamisen käytännössä. Olemme löytäneet hyvän otteen tästä hetkestä, ja samalla pystymme miettimään tulevaa. Kehittävä työote näyttäisi tulleen jäädäkseen.

Omassa toiminnassani keskeistä oli molempien päiväkotien vanhempainillat tämän kehittämishankkeen pohjalta, ja vaikka vanhempia ei määrällisesti ollut paljon, he olivat todella kiinnostuneita. Tämä valtava innostus on varmasti auttanut kaikkia pysymään jopa terveempänä kuin päiväkodeissa keskimäärin ollaan.

Perusyksikkönä päiväkodeissa on jokaisen lapsiryhmän kanssa työskentelevä aikuisten muodostama tiimi. Tämän lisäksi on olemassa henkilöstön yhteisiä kokouksia, jotka voivat toimia edustuksellisinä tiimeinä. Kehittämistyön on tärkeää olla esillä yhteisissä kokouksissa säännöllisesti, mikä on erityisen tärkeää, jos vain osa päivähoitoyksiköstä on mukana kehittämishankkeessa. Henkilöstön kokouksissa käsitellään pitkälti käytännön toiminnan ylläpitämiseen liittyviä kysymyksiä, jolloin aikaa ja syvempää paneutumista vaativat kasvatukseen liittyvät kysymykset saavat helposti liian pinnallisen käsittelyn osakseen tai ne jäävät jopa kokonaan käsittelemättä. Siksi useissa yksiköissä on syntynyt tarvetta organisoida tapaamisia etukäteen sovitun kasvatuksellisen kysymyksen tarkasteluun. Näitä kutsutaan monilla nimillä, esimerkiksi pedagogisiksi foorumeiksi. Tällä rakenteella on haluttu etsiä tilaa syveneville kasvatuskeskusteluille. Samalla näissä ryhmissä voi syntyä jatkuvuutta päiväkodin omien rakenteiden puitteissa suhteessa tutkimuspäiväkotiverkostossa tapahtuvaan kehittämiseen. Ilmiönä kasvatuskustelun vaatimat omat erityiset foorumit ovat oman selvityksensä arvoinen kysymys, mutta tässä yhteydessä tyydymme toteamaan ilmiön olemassaolon. Seuraavassa yksi johtajista kuvaa, miten on talossaan järjestänyt aikaa myös pedagogiselle keskustelulle.

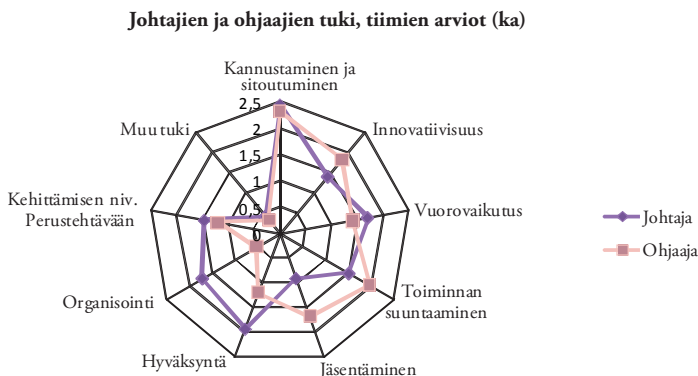
Mielestäni VKK-Metron asioiden esille nostaminen ja esillä pitäminen on syventänyt pedagogiikan johtamistani. Työntekijät ovat vastaanottavaisempia ja puhumme enemmän samaa kieltä kuin aiemmin. Vaikeinta on ymmärtää

ja yhteen sovittaa eri valmiuksilla ja osaamisella varustettujen työntekijöiden työpanosta toisiinsa.

Käsittelimme millainen on läsnä oleva ja sitoutunut aikuinen. Henkilökoh-
tainen kehityssuunnitelma liittyen sitoutuneeseen ja osallistuvaan aikuiseen.
Olen ottanut asian kehityskeskusteluissa kaikkien kanssa puheeksi.

Tiimejä pyydettiin kuluneen puolentoista vuoden aikana arvioimaan joh-
tajaltaan ja ohjaajaltaan saamaansa tukea (ks. liite 1) asettamalla omasta
mielestään viisi tärkeintä tukimuotoa tärkeysjärjestykseen (antamalla
niille arvosanat 1–5). Seuraavassa kuviossa on kuvattuna eri tukimuotojen
painottumista kehittämistyön aikana johtajien ja ohjaajien kohdalla.

Taulukko 1. Tiimien arviot johtajilta ja ohjaajilta saadusta tuesta

Sekä johtajalta että ohjaajalta koettiin saatavan eniten ja samassa määrin
kannustamiseen ja sitoutumiseen liittyvää tukea. Johtajan antama tuki
painottui ohjaajaa enemmän erityisesti organisointiin ja hyväksyntään
liittyvän tuen kohdalla, josta edellä mainittua tukea ei juurikaan koettu
ohjaajalta saadun. Ohjaajalta saatu tuki painottui johtajaa enemmän jäsen-
tämiseen, innovatiivisuuteen ja toiminnan suuntaamiseen liittyvään tukeen.

2.6 Yhdyshenkilön tuki päiväkodin ja VKK-Metron rajapinnalla

Jokaisesta päiväkodista valittiin yhdestä kahteen yhdyshenkilöä, jotka toimivat tiedon välittäjinä VKK-Metron ja oman päiväkotinsa välillä. Heidän tehtäviään täsmennettiin yhteisissä kokouksissa, joita Anna-Riitta Mäkitalo ja Saira Nevanen kuvaavat tarkemmin omassa artikkelissaan. Yhdyshenkilöiden työstä tehtiin myös kysely (Vesalainen & Venninen, 2010), jonka pohjalta yhdyshenkilölle muodostunutta työnkuva voitettiin tarkastella jäsenytyneemmin.

Yhdyshenkilöt kertoivat oppineensa tehtävänsä kautta informointia, dokumentointia ja sähköpostin hoitamista. Sen lisäksi he olivat kehittyneet oman työn suunnittelussa, aikatauluttamisessa ja delegoinnissa, jopa täsmällisyydessä ja järjestelmällisyydessä.

Itsestäni olen löytänyt järjestelmällisen puolen tämän projektin aikana.

He oppivat ottamaan rohkeasti asioita esille ja viemään niitä eteenpäin, sanoittamaan omia näkemyksiään ja ottamaan kantaa myös ristiriitaisissa tilanteissa. Sen lisäksi he huomasivat vertaisryhmien tärkeyden kehittämistyössä.

Olen oppinut muilta yhdyshenkilöiltä paljon. Olen saanut uusia ideoita omaan työhön ja olen oppinut tarkastelemaan oman talon kehittämistyötä eri näkökulmista. Olen oppinut refleктоimaan omaa työtäni vielä syvemmin.

Niin ikään he kertoivat oppineensa toimimaan yhteisönsä edustajana ja saaneensa kattavamman kuvan pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuskentän toiminnasta. Varhaiskasvatuksen tutkimuksen kenttä oli avautunut monelle ensimmäistä kertaa. Ilahduttavaa oli, että 77 % yhdyshenkilöistä ottaisi tehtävän uudelleen ja 87 % suosittelee sitä ystävälleen. Seuraavat lainaukset kertovat, että johtajan ja yhdyshenkilön työn koettiin nivoutuvan hyvin yhteen ja tukevan toinen toistaan.

Yhdyshenkilötapaamisen jälkeen pidämme johtajan kanssa palaverin VKK-Metro-hankkeeseen liittyvissä asioissa.

Perehdytystä mietittiin ja toteutettiin yhdessä, kyselyiden infot ja kerääminen/ muistuttelut ovat minun ja yhteydet ohjaajaan ehkä enemmän johtajalla (---)

2.7 VKK-Metron antama tuki tutkimustiedon ja kehittämisvälineiden hyödyntämisessä

Yhteiset koulutustilaisuudet, joissa teorian tietoa, tutkimustietoa ja arkityötä liitettiin toisiinsa, toimivat usein ajatusten herättäjinä. Monet ohjaajat ja johtajat kertoivat vieneensä niistä elementtejä oman päiväkotinsa kehittämispäiviin. Seuraavassa lainauksessa tiimi kuvaa, miten oli innostunut kokeilemaan koulutuksessa esille tullutta työtapaa. Sen jälkeisessä lainauksessa ohjaaja kuvaa, miten hyödynsi koulutuksessa saatua tietoa osallisuudesta. Kolmannessa lainauksessa viitataan ohjaaja- ja johtajatapaamisessa esitettyihin tutkimustuloksiin lasten osallistamisen esteistä päiväkodissa.

(---) Osallisuusseminaari kirvoitti ideoita jatkotyöskentelyyn. Ryhmä aikoo toteuttaa valokuvaushankkeen 'mieluisin ja epämieluisin paikka päiväkodissa' ja sen avulla tarkastella lasten osallisuutta.

Liitimme keskusteluun osallisuuden portaavat. Ryhmät olivat miettineet kuinka voivat lisätä lasten osallisuutta toiminnassaan. Kaksi ryhmää kerrallaan jakoi suunnitelmiaan ja kokemuksiaan. Ohjaajana liitin keskustelua osallisuuden tasoihin. Minusta keskustelu oli parhaimmillaan todella ammatillista, ja kehitystä oli havaittavissa. Myös muiden ryhmien jäsenet kommentoivat ja esittivät kannustavia huomioita.

Käytiin läpi ohjaajien ja johtajien tapamisessa esiteltyjä faktoreita ja todettiin niihin sisältyvien asioiden löytyneen yksikön pohdinnoissa. (---)

Kehittämisen prosessin etenemistä seurattiin kahdesti lukukaudessa tapahtuvan tiimeille suunnatun lyhyen kyselyn avulla. Jo hakuvaiheessa olimme nostaneet esille, että uusiksi tutkimuspäiväkodeiksi hakevien tulisi sitoutua suhteellisen tiiviiseen prosessin seurantaan. Kehittämistyön reflektoinnin tukemiseksi lähetimme jokaisen tutkimuspäiväkodin prosessivastaukset koottuina dokumentteina heille itselleen hyödynnettäviksi. Näin ajattelimme heidän löytävän hyötyä niistä myös itselleen. Toisissa päiväkodeissa kyselyjen vastauskoosteja hyödynnettiin säännöllisesti esimerkiksi ohjaajatapaamisissa, joissain päiväkodeissa ne jäivät kokonaan hyödyntämättä. Tutkimuspäiväkotien henkilökunta koki kysymyksiin vastaamisen raskaana siitä huolimatta, että niiden määrää oli oleellisesti edellisestä hankekaudesta vähennetty. Vastaavasti VKK-Metron henkilökunta joutui muistuttamaan monia päiväkoteja useampaan otteeseen vastaamisesta ja

vakuuttelemaan heitä sen tärkeydestä. Kyselyiden kehittämiseen jatkossa tulee ottaa mukaan sekä ohjaajia, johtajia että itse työntekijöitä. Näin saisimme arjen asiantuntemusta siihen, millainen tieto palvelisi käytännön työn reflektointia parhaiten. Seuraavassa päiväkodin johtajat kuvaavat tilannetta omassa päiväkodissaan.

VKK:n taholta tulee useita kyselyitä, joihin olisi vastattava määräajan puitteissa. Se tuntui aluksi vaikealta, koska aikaa ei tahtonut löytyä. Sitten sovimme, että VKK-Metro-hankkeeseen kuuluvalla ryhmällä on perjantaisin päivällä noin tunti aikaa VKK-Metron asioille. (---) Kun itse sain ensimmäisen johtajalle tarkoitetun kyselyn ohjaajatapaamisen arviointia varten, en ymmärtänyt siitä mitään (ks. liite 1). Onneksi pian tulikin kutsu tapaamiseen, jossa avattiin, mitä kyselyssä kysytään. Koska kyselyn sisältö pysyy samana joka kuukausi, siihen rutinoituu vastaamaan.

(Ohjaajatapaamisessa pohdittiin:) Mitä osallisuus on? Lapsen osallisuudesta, aikuisen roolista. Keskustelu lähti tosin rönsyilemään ja sovimme että jatkamme huhtikuussa aiheesta. Päiväkodin henkilöstö on vastannut uudelleen hankkeen alussa olleeseen kyselyyn. Lähetin vastaukset Sepolle ja tämän pohjalta on tarkoitus keskustella vielä huhtikuussakin.

Tutkimuspäiväkodit arvostavat itse erityisesti heille suoritettuja reflektioivia ryhmähaastatteluita. Ne toteutettiin sekä hankkeen alussa että lopussa. Alkuhaastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna jokaisessa tutkimuspäiväkodissa (ks. liite 1) VKK-Metron henkilökunnan toimesta. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Ensimmäisellä hankekaudella haastattelumateriaalia hyödynnettiin tutkimuksellisesti etsimällä siitä erilaisia reflektion syvyyttä kuvaavia tasoja. Näitä tasoja hyödynnettiin toisen hankekauden aikana johtajille ja ohjaajille suunnatussa prosessiseurannassa sekä käytettiin erilaisissa reflektiota sivuavissa koulutuksissa jäsentämään reflektiivisyyden merkitystä. Aihepiiristä julkaistiin myös tieteellinen artikkeli ”Developing reflective practices for the day care centres in the Helsinki Metropolitan Area”. Nyt toisella hankekaudella suoritettuja haastatteluita ei hyödynnetty tutkimuksellisesti, vaan alkuhaastatteluita jatkoyöstettiin kirjoittajapiirissä, jossa kunkin päiväkodin oma edustaja referoi omassa päiväkodissaan suoritettua haastattelun. Näin he saivat ensimmäisen materiaalin, jota heillä oli mahdollisuus hyödyntää omissa tulevaan yhteisjulkaisuun sisältyvissä kirjoituksissaan. Keväällä 2011 loppuhaastattelun toteutusta muutettiin

niin, että jokaisen päiväkodin oma ohjaaja kävi reflektoivan loppukeskustelun ohjattavansa päiväkodin kanssa ja VKK-Metron työntekijä tuli ainoastaan dokumentoimaan keskustelun ylös (tukeaan nauhuri). Näin säästimme huomattavasti työaikaa ja ulkopuolisen osallistujan roolin edelle siirtyi oma ohjaaja.

2.8 Varhaiskasvatuksen maisteriopiskelijat vahvistavat VKK-Metron tarjoamaa tukea

Koulutuksiin osallistuminen oli päiväkotien henkilökunnille haasteellista erityisesti ajallisesti, eikä kovin monen työntekijän ollut mahdollista osallistua päiväkodista samaan koulutukseen. Tosin jotkut johtajat olivat ratkaisseet asian pitämällä koulutuspäivänä päiväkotinsa kehittämispäivän ja ottamalla koulutusaiheen yhteiseksi teemaksi päivälle.

Erityisen lisän päiväkotien koulutustyöhön toivat yliopiston varhaiskasvatuksen maisteriopiskelijat omalla harjoitteluunsa sisältyvällä työpanoksellaan. Tällä hankekaudella parhaimmaksi tavaksi osoittautui LIS YC -lapsihavainnoinnin opettaminen tutkimuspäiväkodeissa, jonka perustiedot opiskelijat olivat saaneet haltuunsa omissa varhaiskasvatusopinnoissaan. Tullessaan VKK-Metroon suorittamaan maisteriharjoittelua opiskelija sai konsultaatiotukea yliopiston kyseistä opintojaksoa ohjaavilta lehtoreilta niin, että hän tunsikin olonsa turvalliseksi mennessään esittelemään menetelmän hyödyntämistä tutkimuspäiväkoteihin. Tutkimuspäiväkodissa opiskelija vietti yhden aamupäivän yksittäisessä ryhmässä kuvaten pieniä video-otoksia lapsista sovitussa tilanteissa. Puolenpäivän aikaan henkilökunnan hoitaessa lasten ruokailua ja muita toimia opiskelija kävi materiaalin läpi ja etsii esimerkeiksi sopivia kuvausotoksia kuvaamastaan materiaalista. Henkilökunnan vapautuessa lapsiryhmästä opiskelija kertasi heidän kanssaan ennalta lähettämänsä perustiedot LIS YC -havainnoinnin perusteista. Tämän jälkeen hän yhdessä ryhmän henkilökunnan kanssa tarkasteli heidän lapsiryhmästään kuvattuja tilanteita eri näkökulmista tukien samalla työntekijöiden reflektiota. Peruseriaatteena oli, että yhtä lapsiryhmää kohden oli käytettävissä yhden päivän aika opiskelijan työpanoksesta. Suurissa päiväkodeissa opiskelija saattoi viettää puolitoista viikkoa, pienimmissä vajaan viikon. Kunnat kustansivat puoliksi yliopiston kanssa kahden kuukauden harjoittelujaksot, joita oli yhdestä kahteen lukukausittain. Seuraavassa otteita maisteriharjoittelijoiden oppimispäiväkirjoista.

Keskustelimme pitkään tämän tiimin kanssa, aikuisten läsnäolosta, lasten sitoutuneisuuden ja aikuisten sensitiivisyyden yhteydestä, toimintaympäristön muokkaamisesta, pienryhmistä ja erityislapsista.

Puhuimme lasten aloitteiden tekemisestä – annetaanko ryhmässä joillekin mahdollisuus olla enemmän osallinen kuin joillekin toiselle. Tämän henkilöstön kanssa olisi voinut keskustella varhaiskasvatuksesta vaikka kuinka pitkään. Henkilöstö teki myös erittäin tarkkoja havaintoja oman ryhmän lapsista.

Puhuimme havainnointitilanteista, miten tärkeää on, että lapsesta ei tehdä vain yhtä oikeaa havaintoa ja samalla leimata lasta. Vaan niin, että jokainen ryhmän kasvattaja tekee omia havaintoja ja sitten keskustellaan niistä. Näin tuodaan sitä omaa näkemystä kuuluville, mutta samalla saadaan uusia näkökulmia omiin havaintoihin. (--) Puhuimme myös aikuisen paikasta ja roolista, missä kohtaa aikuista tarvitaan ja missä kohtaa hän voi vähän vetäytyä.

Yliopistoyhteyden mukanaan tuoman maisteriopiskelijoiden asiantuntemuksen kautta saatu hyöty osoittautui merkittäväksi kenttäväelle. Toisaalta päivähoitokenttä tarjosi elävän kosketuspinnan opiskelijoiden asiantuntijuuden kehittymiselle. Sekä yliopiston että ammattikorkeakoulujen opinäytetyöt ovat tarjonneet lisää mahdollisuuksia hyödyntää opiskelijoiden panosta ja toisaalta tarjota opiskelijoille itselleen mahdollisuuksia tehdä suoraan kenttää hyödyntävää tutkimusta.

2.9 Yhteinen keskustelu kehittämisen kulmakivi

Edellä esitetyt tukimuodot korostavat refleктоivan keskustelun merkitystä. Reflektointiin kasvaminen vaatii aikaa ja käytännön järjestelyitä. Kehittämistyössä on tärkeää oppia huomaamaan, että kehittämisen varsinaisena kohteena on tutkittavan tai havainnoitavan prosessin seuraaminen – ei mukana olevien työntekijöiden arviointi. Kehittämishankkeen käynnistämism vaiheessa onkin hyvä käyttää paljon aikaa ”arostelunäkökulman” purkamiseen. Seuraavasta tiimin lainauksesta käy ilmi, ettei keskusteluun rohkaistuminen tapahdu yhtäkkisesti. Sen jälkeisistä esimerkeistä ilmenee, kuinka kehittämishankkeeseen mukaan lähteminen sinällään sitouttaa henkilöstöä yhteisiin pohdintoihin.

Kukaan ei silloin vielä osannut sanoa oikein mitään (maaliskuu 2010)

Tämä kehittämishanke on hyvällä tavalla pakottanut meidät miettimään toimintamme kehittämistä ja pedagogista osaamistamme. (---) Samalla oppii kuuntelemaan vielä paremmin toisia. Pysähtyy useammin itse miettimään omia tavoitteita ja oman työn ”jälkeä”. Joutuu pohtimaan miten on lasten kanssa. (maaliskuu 2010)

On ollut niin paljon kaikkea muita käytännön asioita ja tehtäviä että aikaa kokemusten punnitsemiselle on jäänyt liian vähän. (syyskuu 2010)

Viimeiset lainaukset viestittävät, etteivät aiheet pedagogiselle keskustelulle lopu. Niissä johtajat kuvaavat ohjaajatapaamisissa käytyjä reflektiivisiä keskusteluja.

Työtiimit saivat pohtia ensin keskenään konkreettista tilannetta, mihin he toivoivat ratkaisuehdotuksia. Oman ratkaisunsa he saivat kertoa vasta muiden ehdotuksien jälkeen. Tiimien kierros jäi kesken, ja sovimme sen jatkamista pk:n pedakokouksessa. (helmikuu 2011)

Osallisuuden ja osallistumisen pohtiminen nosti esiin valtasuhteiden teeman. Tästä hahmottui seuraava tehtävä koko työyhteisölle. Miten lapset käyttävät valtaa toisiinsa nähden ja miten aikuinen toimii vallankäyttäjänä lasten keskuudessa? (helmikuu 2011)

Mitä kukin on oivaltanut ja milloin, jokainen kertoi oman oivalluksen hetkensä, esim. miten oivalsi kuinka pienet asiat vaikuttavat, miten huomasi että ei ole kiire mihinkään, ei tarvitse pienten kanssa askarrella vanhempien toiveen mukaan. (maaliskuu 2011)

Edellä kuvattujen tiimivastausten lisäksi tuomme artikkelimme lopussa esille välähdyksiä erilaisista keskustelujen kautta syntyneistä henkilökohtaisista oivalluksista.

2.10 Kehittämisen ja käytännön vuoropuhelun haasteet

Hankerahoitus johtaa VKK-Metron työskentelyssä kahden vuoden jaksoihin, jotka alkavat edellisen vuoden marraskuussa ja päättyvät kahden vuoden kuluttua lokakuussa. Ensimmäisellä kierroksella luotiin rakenteita, ja silloin tutkimuspäiväkotiverkoston varsinainen työskentely kesti yhden toimintavuoden (syyskuusta 2008 toukokuuhun 2009). Toimintavuoden sykli havaittiin liian lyhyeksi (ks. myös Leskelä, 2005), koska tarkempi tutustuminen kehittämiskohteeseen ja tutkittavan ilmiön rajaaminen jouduttiin viemään läpi kovin nopeasti.

Lasten ja vanhempien osallisuuteen liittyvän hankejakson aikana kyettiin kehittämislle varaamaan kolme lukukautta: kevät 2010, syksy 2010 ja kevät 2011. Se merkitsi paljon. Ensimmäinen kevät oli mahdollista omistaa lähes täysin kehittämiskohteen täsmentämiseen ja uusien kehittämiseen liittyvien työskentelymuotojen harjoitteluun. Myös tutustuminen omaan ohjaajaan, VKK-Metron henkilökuntaan sekä muiden kuntien tutkimuspäiväkotien henkilöstöihin aloitettiin. Toisen lukukauden aikana varsinainen tiettyä asiaa koskeva kehittämistyö pääsi kunnolla kaikissa päiväkodeissa käyntiin, ja kolmantena lukukautena keskityttiin toiminnan vakiinnuttamiseen ja kehittämistyön dokumentointiin.

Vaikuttaa siltä, että päiväkotiryhmissä työskennellään vahvasti toimintavuoden syksystä kevääseen ulottuvassa syklissä (ks. myös Venninen 2007). Seuraavassa ensimmäinen esimerkki kuvaa kehittämishankkeen alkutuntemuksia, ja toisessa esimerkissä ilmenee loppukevääseen ajoittuvien kiireiden vaikutus opeteltavaan kehittämistyöskentelyyn. Kehittämistyön rasittavuus kasaantuu yleisesti tietyille ajanjaksoille sekä kehittämistyön kestosta että päiväkodin toimintakaudesta johtuen. Hanke on jatkunut jonkin aikaa ja siksi menettänyt myös uutuudenviehätystään. Arjen paineet asettavat haasteita, eikä kehittämistyötä mielletä vielä kaikkeen työhön liittyväksi asiaksi.

Kehittämistyö on vielä mielestämme niin aluillaan, että panostus on näkynyt eniten keskusteluissa ja niistä syntyneissä ideoissa. Ainakin osa tiimin jäsenistä on tutustunut VKK-Metro-hankkeesta kirjoitettuun kirjaan. Haasteellista on ollut tuoda syntyneet ideat käytännön arkeen. (maaliskuu 2010)

Innostuminen on vähentynyt. Muut kiireet painaneet ohi. Uusien ideoiden etenemättömyys meistä johtumattomista syistä on lannistanut. (toukokuu 2010)

Elokuussa alkavalla jaksolla tapahtuu usein muutoksia lapsiryhmissä ja henkilökunnan tiimeissä. Joka syksyinen ryhmien käynnistämismuutos on osoittautunut oletettua vaativammaksi vaiheeksi päiväkotiryhmien elämässä. Parin kuukauden ajan kehittämistyö jää vähemmälle huomiolle, ja jatkaminen keväisistä asetelmista ei tunnu onnistuvan. Seuraava lainaus kuvaa tunnelmia toisen syklin alussa syksyllä 2010.

Ryhmässä aloitti uusi työntekijä ja yli puolet ryhmän lapsista vaihtui, joten aikaa ja voimavaroja kului syksyn aluksi tutustumiseen, perehdyttämiseen, sopeutumiseen ja rutiinien omaksumiseen. (syyskuu 2010)

Vähitellen toiminta uudistuneenkin ryhmän kanssa löytää uomansa ja työntekijöiden energiaa riittää uusiin asioihin.

Jokainen koki ylpeyttä tekemisistään ja varsinkin toisten. Ihmiset kokivat mielihyvää toistenkin onnistumisesta tehtävässään. Tuli todella mahtava olo itsellekin siitä, että ryhmillä on halu kokeilla asioita. (helmikuu 2011)

Jo ennen kuin päätimme hakea mukaan VKK-Metro-hankkeeseen, keskusteluissamme vilahti sana osallisuus. Koska Linnoituskujalla maahanmuuttajaperheiden määrä on suuri, halusimme kehittämisaiheemme liittyvän siihen. Meillä oli tuolloin muutama asiakasperhe, joiden kanssa yhteistä kieltä ei juuri ollut. Meistä tuntui, että emme oikein saa ”yhteyttä” näihin perheisiin, siis mitä tehdään??? Päiväkodissamme käytetään paljon kuvia vuorovaikutuksen tukena, joten ajattelimme kokeilla, auttaisivatko kuvat myös vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa. Tilanne perheiden osalta muuttui syksyllä 2010, kun täysin suomen kieltä taitamattomat perheet jäivät pois. Vanhempien osallisuuden lisääminen jatkui teemana edelleen, ja kuvien käytön sijaan päädyimme päiväkodin selko-suomenkielisen esitteen tekemiseen ja käännättämiseen muutamalle keskeisimmälle kielelle. Mietimme, miten saisimme vanhemmat erityisesti maahanmuuttajavanhemmat osallisiksi ja tietoisiksi mitä päiväkodissa tapahtuu päivän aikana. Lähdimme yhdessä ohjaajamme Eeva Pursimon kanssa pohtimaan millainen tapahtuma saisi vanhemmat tulemaan päiväkotiin. Päädyimme järjestämään avoimet ovet, jossa yhteisen aamupalan jälkeen vanhemmilla oli mahdollisuus osallistua ryhmien pienryhmätoimintaan. Tarjolla oli metsäretkeä, esiopetusta, suomi toisena kielenä -opetusta, abc-kerho ja pienillä aamupiiri. Päivä meni hyvin, osallistujia oli epätasaisesti eri ryhmistä, jossain oli pari vanhempaa ja toisessa kymmenkunta. Olisimme

toivoneet enemmän maahanmuuttaja perheitä. Aiomme jatkaa avointen ovien pitämistä ja tehdä siitä perinteen meidän yksikköön.

Haasteena on kehittämisen ehdot täyttävän aikataulun toteuttaminen hankerahoituksen aikajänteen sekä päiväkodin toimintakausien ja toimintavuoden sanelemassa rytmissä. Kuten edellä mainittiin, vaikka kyselyt tuntuvat henkilöstön mielestä joskus raskailta, niillä on oma merkityksensä. Säännöllisen, suoraan kenttäväelle suunnatun seurannan avulla on mahdollista tavoittaa arjen aidot tilanteet ja huomioida ne kehittämistyössä. Esimerkkinä voidaan mainita päivärytmin hektisyys ja pätevien sijaisten puute sekä niiden aiheuttamat haasteet kehittämistyölle. Yliopiston mukanaolo kehittämisessä tuo molemmille osapuolille hyötyä. Yliopistolle mahdollistuu tutkimuksellinen pääsy laajalle päivähoitokentälle. Kuntapuoli taas varmistaa yliopiston mukana ololla sen, että kehittämisessä hyödynnetään uusinta tutkimustietoa. Lähdemme siitä, että kaikkkeen kehittämiseen tulee kiinteästi nivoutua sitä tukevaa tutkimusta ja kehittämisen tulokset saadaan näkyviksi ja tutkimuksen avulla levitettäviksi muillekin kuin varhaiskasvattajille. Näin tulee mahdolliseksi myös tunnistaa kehittämisen aikana esille nousseita kehittämisen esteitä, joihin myöhemmissä vaiheissa tai uuden tutkimuspäiväkotiverkoston kanssa työskenneltäessä voidaan etsiä ratkaisuja.

2.11 Miten saada kehittäminen jatkumaan hankkeen jälkeen?

Tämän hankekauden jälkeen kootussa kolmannessa tutkimuspäiväkotiverkostossa tulee olemaan jälleen 21 päiväkotia (10 kpl Helsingistä, 5 kpl sekä Espoosta että Vantaalta ja yksi Kauniaisista). Silloin olemme ensimmäistä kertaa tilanteessa, jossa vanhoja tutkimuspäiväkoteja on enemmän (42 kpl) kuin nykyisiä. Vanhojen tutkimuspäiväkotien kehittämistyön jatkuminen on huolettanut meitä alusta lähtien. Olemme tämän hankkeen aikana tavanneet heidän kanssaan yhden erittäin antoisan kerran. Olemme myös tarjonneet heille mahdollisuutta pyytää opinnäytetöitä omista intresseistään lähtien. Oletimme heidän innostuvan asiasta, mutta myönteisestä vastaanotosta huolimatta aloitteemme ei ole saanut tuulta purjeidensa alle. Sen sijaan he ovat osallistuneet halukkaasti nykyiselle tutkimuspäiväkotiverkostolle tarjottaviin koulutuksiin, ja tätä mahdollisuutta olemme heille tarjonneet, jos koulutuksissa suinkin on ollut tilaa.

Olemme myös erilaisissa yhteyksissä ja kokoonpanoissa pohtineet eri tahojen, esimerkiksi päälliköiden, ohjaajien ja tutkimuspäiväkotihenkilöstön kanssa niitä mahdollisuuksia, joiden avulla kehittämistyötä voitaisiin vakiinnuttaa. Ehdotuksia on tullut erilaisten, kerran lukukaudessa kokoontuvien opintopiirien järjestämisestä tai yhteisestä verkkoalustasta, johon työhön jokaisesta vanhasta tutkimuspäiväkodista vastuutettaisiin yksi henkilö. Erityisenä haasteenamme tulee olemaan tämän laajenevan verkoston kehittämistyön tukeminen jossain muodossa sekä heidän hyödyntämisensä kentän varhaiskasvatusta koskevan keskustelun käymisessä. Seuraavissa lainauksissa tutkimuspäiväkotien johtajat arvioivat tekemäänsä matkaa. Viimeisessä lainauksessa ohjaaja kertoo viimeisestä ohjaajatapaamisestaan ennen kesää.

Olen todella iloinen, että olen osallistunut tähän prosessiin, koska koen sen antaneen minulle valtavasti itseluottamusta ja välineitä tehdä tätä työtä. (toukokuu 2011)

Kehittämiskohteemme muutoksen merkitys kirkastui vasta hankkeen päättymisvaiheessa. Loppuhaastattelussa tuli esille, että jatkuvan parantamisen malli on käyttökelpoinen kehittämisen väline, jota voimme hyvin käyttää jatkossa. Itse kehittämiskohteeseemme tuli tarve palata uudelleen ja soveltaa asioita vielä paremmin käytäntöön. Kehittämiskohteemme kaipaa selkeämmät laadulliset tavoitteet ja välitavoitteet, jotta arvioiminen olisi konkreettisemmin mahdollista. Tällöin mahdollistuisi myös yksilöllinen itsearviointi oman työn kehittämisessä.

Viimeisissä tapaamisissa tiimi itse nosti esiin ajatuksen: 'Tätä täytyy jatkaa ensi syksynä.' Ohjaajaa pyydettiin 'lainaksi' myös ensi vuodelle, mutta lopuksi tehtiin sopimuksia ja aikatauluja tiimille ensi syksyä varten kehittämistyön jatkamiseen ilman ohjaajaa. Syksyllä vielä yksi käynti, joka toivottavasti auttaa alkuun.

Kehittämistyön kokemuksen ja tiedon levittäminen on suuri haaste, kun otetaan huomioon pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen laajuus. Kuntien omien organisaatioiden kytkeytyminen tiiviiseen yhteistyöhön VKK-Metron kanssa on ratkaisevassa asemassa. Koulutustilaisuuksien käytännön järjestämisessä ja tiedottamisessa hyödynnetään kunkin kunnan omia resursseja. Lisäksi alueellisesti laajenevalla joukolla tutkimuspäiväkoteja voidaan välittää kehittämistyön kokemuksia eri puolille pääkaupunkiseutua.

2.12 Välähdyksiä matkan varrelta

Kehittämistyön eteneminen on hyvin yksilöllinen prosessi, jossa jokainen päiväkotijoukko ja jokainen yksilö sen sisällä kulkee eteenpäin itselle luontaisella tavalla. Siksi muutostakin on vaikea, jopa mahdoton kuvata niin, että se antaisi oikeutta siihen sisältyvälle loputtomalle dynaamisuukselle.

Päättämme artikkelimme tutkimuspäiväkotien työntekijöiden autenttisiin lainauksiin niistä asioista, joita he yksilöinä ovat omasta työstään nostaneet esille, kun heitä on pyydetty lokakuussa 2010, hankkeen puolivälissä, kuvaamaan henkilökohtaisia onnistumisen kokemuksiaan sekä niitä asioita, joihin jatkossa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Olen temperamentiltani aika nopeatempoinen, teen usein monia asioita yhtä aikaa. Huomaan, että minun pitäisi välillä hidastaa vauhtiani ja pysähtyä kuuntelemaan hitaampia lapsia enemmän eli antaa heille aikaa monissa asioissa.

Syksynä olenkin erityisesti kiinnittänyt huomiota omaan toimintaani lapsiryhmässä, miten itse olen läsnä tilanteissa ja miten se vaikuttaa ryhmään, toimintaan ja arkeen. Tärkeää on ottaa ideat toimintaan lasten kiinnostusten kohteista.

Sitovista viikko-ohjelmista luopuminen on lisännyt lasten osallisuutta huomattavasti. Lapset ovat saaneet rauhassa valita tekemisiään ja saaneet aikaa tehdä valitsemaansa tekemistä enemmän. Leikkimiselle on myös ollut enemmän aikaa kuin aikaisemmin. Se on myös vähentänyt selvästi aikuisen stressiä ja riittämättömyyden tunnetta

Olen mielestäni onnistunut lasten leikin kannattelussa: olen vienyt leikin juonta eteenpäin, ettei se katkea kesken kaiken. Myös tämän avulla olen saanut leikkiä kehittämään.

Olen pyrkinyt eroon ajattelutavasta, jonka mukaan aikuinen on suunnitellut erilaiset toiminnot, esim. askartelun, alusta loppuun ja antanut lapsille enemmän tilaa spontaanille toiminnalle. Vanhasta toimintatavasta eroon pääseminen ei ole ollut aina helppoa kun sitä on tehnyt niin monta vuotta ja aikanaan ammattiin opiskellessa selkäyttimeen on taottu se kuinka aikuisen tulee suunnitella etukäteen kaikki mahdollisimman valmiiksi ja huomioida kaikki mahdolliset ja mahdollottomat asiat etukäteen. Uuden, täysin erilaisen toimintatavan omaksuminen vie aikansa mutta mielestäni olen onnistunut siinä aika hyvin...

Lastenkokoukset ovat liian ”aikuismaisia”, vain keskustelevia ja istutaan paikallaan. Eli konkreettinen tavoite voisi olla se, että yritämme saada niihin myös toiminnallista ulottuvuutta esim. esineiden, lelujen myötä tai jollain lailla mahdollisuus liikkua tms. keskustelujen lomassa. Näin saadaan ehkä ne lapset enemmän mukaan, enemmän heille osallisuuden tunnetta kokouksista, kun vaikeutena voi olla vain istua ja jutella. Myös kokousten kestoa on hyvä oppia rajaamaan.

Olen kuunnellut ja havainnoinut lasten tunteita entistä herkemmin kaikissa arjen tilanteissa. Esim. eteistilanteissa ennen lepohetkeä lapset tulevat mielellään syliin ja kertovat omia asioitaan. Annan lasten kertoa rauhassa ja keskustelen heidän kanssaan. Lisäksi silittelen, kutittelen ja hassuttelen välillä heidän kanssaan ja olen aikuisena läsnä tässä ja nyt. Minulle on tullut monta kertaa lämmin tunne lähellä olosta ja tunne, että side lapsiin on voimistunut.

Kehittämistehtävän kohde eli siirtymätilanteet ja pienryhmätoiminta ovat erittäin hyviä ja tarpeellisia jatkuvan kehittämisen kohteita. Videointi on mainio, vaikkakin hyvin lahjomaton väline tarkastella omaa toimintaa. On hyvä päästä katsomaan ja puhumaan video-otoksista ja arvioida omaa työtään ja miettiä toisten kanssa miten ehkä kannattaisi tehdä.

Omassa pienryhmässäni on viisi lasta (alle 3-v). Otan tavoitteeksi havainnoida (lapsen ilmeet, eleet ym..) ja kuunnella lapsen omia kiinnostuksen kohteita ja tunteuksia (---). Kirjaan yhden tilanteen joka lapsen kohdalta 1krt/vko.

Tavoitteenani on löytää ryhmämme päivittäisestä toiminnasta niitä asioita/hetkiä, joissa lasten osallisuus toteutuu sekä niitä hetkiä, joissa se ei toteudu. Edellisessä tapaamisessa keskustelimme Irma Marttilan ja muiden kanssa osallisuudesta, jonka jälkeen havaitsin, että ryhmässämme on lasten osallisuutta, mutta sen ”näkeminen” tai ”näkyväisyys” jää toisinaan havaitsematta.

Koko ajan selkärangassa kulkee ajatus miten olen vuorovaikutuksessa työtoverini, lapsien ja vanhempien kanssa. Opettelen käyttämään avoimia kysymyksiä lapsen kanssa kun lapsi tarvitsee henkistä tukea ristiriitatilanteissa...

Arkitilanteiden järjestelmällisempi havainnointi ja KIRJAAMINEN. Itsensä pysäyttäminen ja oman tekemisen rauhoittaminen. Mielenkiintoni on herännyt seuraamaan tätä meidän kehittämis- ja kehittämisprosessiamme, miten tietoisuus projektin eri ulottuvuuksista ja tavoitteista pala kerrallaan lisääntyy ja sisäistyy oman toiminnan kautta ja itse pohtimalla, ei luettuna eikä annettuna, ja miten hidasta se kaiken kaikkiaan on.

LÄHTEET

- Karila, K. & Kinos, J. (2010). Päivä lastentarhanopettajana – mistä varhaiskasvatuksen ammatillisuudessaoikein on kyse? Teoksessa R. Korhonen, M-L. Rönkkö & J-A. Aerila (toim.) *Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen*. Turku: Uniprint, 284–295.
- Leskelä, J. (2005). *Mentorointi aikuisopiskelijan ammatillisen kehittymisen tukena. Tampereen yliopisto*. Acta Universitatis Tamperensis 1090.
- Mäkitalo, A-R., Ojala, M., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) (2009). *Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa*. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 22, 2009.
- Ojala, M. & Venninen, T. (2011). Developing reflective practices for the day care centres in the Helsinki Metropolitan Area. *Reflective Practice Vol. 12 (3)*, 319–335.
- Venninen, T. (2007). *Olen enemmän alkanut pohtimaan ja sanomaan ääneen mitä ajattelen – ammatillinen kehittyminen ja yhteisöllinen palaute päiväkodin työtiimeissä*. Helsingin yliopistonsoveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 282.
- Vesalainen, E. & Venninen, T. (2010). *VKK-Metron tutkimuspäiväkodeissa toimineiden yhdyshenkilöiden käsityksiä omasta roolistaan*. Pro gradun tutkimusaineistoksi alun perin suunniteltu ja toteutettu kysely

LIITE I: ESIMERKKEJÄ PROSESSIN SEURANNASTA
TUTKIMUSPÄIVÄKODEISSA

KEHITTÄMISPROSESSIN SEURANTA / Tiimit (tarkastelujakso maaliskuu 2010)

Kuvailkaa ilmapiiriä tiimissänne kuluneen jakson aikana kolmen lauseen avulla.
Kuvailkaa, millä tavoin kukin tiimin jäsenistä on panostanut jakson aikana kehittämiseen.
(Käyttäkää tiimin jäsenten nimiä)

Kehittämistyöhön liittyen myönteistä on ollut:

Johtajan tuki

Millaista tukea koette saaneenne esimieheltänne kuluneen jakson (kyseisen kuukauden) aikana?

Merkitse viisi tärkeintä tuen muotoa. HUOM! Kutakin sijalukua voit käyttää vain kerran. Kannustamiseen ja sitoutumiseen liittyvä tuki (esim. innostaminen)

Innovatiivisuuteen liittyvä tuki (esim. uusia ideoita, vaihtoehtoja, kyseenalaistamista ja näköaloja)

Vuorovaikutukseen liittyvä tuki (esim. dialogin mahdollistaminen, rohkaisu keskustelussa)

Toiminnan suuntaamiseen liittyvä tuki (esim. mitä kannattaa tehdä seuraavaksi, priorisointi)

Jäsentämistä koskeva tuki (esim. rajaaminen, kokonaisuuksien hahmottaminen, analysointi)

Hyväksyntään liittyvä tuki (esim. väsymisen ja rajallisuuden ymmärtäminen)

Organisointiin liittyvä tuki (esim. arkijärjestelyt)

Kehittämisen nivominen perustehtävään

Muu tuki

Emme katso saaneemme minkäänlaista tukea

Kuvailkaa, millaista muuta kuin yllä lueteltua tukea koette saaneenne esimieheltänne kuluneen jakson aikana?

Ohjaajatapaaminen (tapaamiseen osallistuneet vastaavat): Tämän kysymyksen kohdalla arvioitte koko tapaamista, johon kaikki osallistujat olivat vaikuttamassa.

Miten hyvin ohjaajatapaaminen edisti kehittämistehtävän etenemistä? Mikä oli ominaista juuri tälle tapaamiselle?

Ohjaajan tuki: Millaista tukea koitte saavanne ohjaajaltanne tapaamisen aikana? Merkitse viisi tärkeintä tuen muotoa.

HUOM! Kutakin sijalukua voit käyttää vain kerran. (Tämän kysymyksen kohdassa arvioitte ohjaajan toimintaa.)

Samat vaihtoehdot kuin johtajan antaman tuen kohdalla.

Ohjaajatapaamisen keskustelun arviointi. (Tämän kysymyksen kohdalla arvioitte ohjaajatapaamista ja kaikkien osallistujien toimintaa sen aikana.)

Aktiivinen osallistuminen keskusteluun

Ideointi

Asioiden esille nostaminen

Aktiivinen kuuntelu

Rohkaisu kaikkien osallistumiselle keskusteluun

KEHITTÄMISPROSESSIN SEURANTA / Ohjaajat

(Tarkasteluajanjakso maaliskuu 2010).

Ohjattavan tutkimuspäiväkodin nimi: Vastaajan nimi:

Osallistuiko johtaja ohjaustapaamiseen? Ohjaustapaamiseen osallistuneiden työntekijöiden lukumäärä

Miten valmistauduit ohjaustapaamiseen?

(Seuraavien kysymysten kohdalla arvioitte koko tapaamista, johon kaikki osallistujat olivat vaikuttamassa.)

Miten hyvin ohjaustapaaminen edisti kehittämistehtävän etenemistä? Mikä oli ominaista juuri tälle tapaamiselle?

Millaista tukea koit itse antaneesi ohjauskäynnillä? Merkitse viisi tärkeintä tuen muotoa. HUOM! Kutakin sijalukua voit käyttää vain kerran.

Kannustamiseen ja sitoutumiseen liittyvä tuki (esim. innostaminen)

Innovatiivisuuteen liittyvä tuki (esim. uusia ideoita, vaihtoehtoja, kyseenalaistamista ja näköaloja)

Vuorovaikutukseen liittyvä tuki (esim. dialogin mahdollistaminen, rohkaisu keskustelussa)

Toiminnan suuntaamiseen liittyvä tuki (esim. mitä kannattaa tehdä seuraavaksi, priorisointi)

Jäsentämistä koskeva tuki (esim. rajaaminen, kokonaisuuksien hahmottaminen, analysointi)

Hyväksyntään liittyvä tuki (esim. väsymisen ja rajallisuuden ymmärtäminen)

Organisointiin liittyvä tuki (esim. arkijärjestelyt)

Kehittämisen nivominen perustehtävään

Muu tuki – Kuvaille, millaista muuta tukea annoit ohjattavillesi. Tähän voit myös kirjata, jos olet tukenut heitä ohjauskäynnin ulkopuolella

Ohjauskäyntisi keskustelun arviointi. (Tämän kysymyksen kohdalla arvioitte kaikkien osallistujien toimintaa keskustelun aikana.)

Aktiivinen osallistuminen keskusteluun

Aktiivinen kuuntelu

Asioiden esille nostaminen

Rohkaisu kaikkien osallistumiselle keskusteluun

Ideointi

Kuvaile ohjaustapaamisen ilmapiiriä.

Kun reflektoitte varhaiskasvatustoimintaa, millä tasoilla liikutte ja missä määrin?

HUOM! Tämän kysymyksen kohdalla arvioitte yksilöiden keskimääräistä keskustelua. Rutiinitoiminta. Ei sisällä reflektiota, tai sisältää sitä vain hyvin vähän. Ilmenee työn tarkastelussa esim. asioiden ja toimintojen rutiininomaisena läpikäymisenä. Mitä on tehty ja koska.

Tapahtumien tarkastelu. Ilmenee työn tarkastelussa havaintojen pohdintana, esim. mitä kukakin teki, mitä tapahtui tai oliko lopputulos onnistunut. Ei pohdita esim. asioiden vaikuttamista toisiinsa tai mitä erilaisia vaihtoehtoja olisi ollut.

Analyttinen toiminnan tarkastelu. Pohditaan tapahtumaketjuja ja syy- ja seuraussuh- teita. Paneudutaan siihen, mitkä toimintavaihtoehdot parhaiten veisivät kohti asetettuja tavoitteita.

Lähtökohtien tarkastelu. Toiminnan tarkastelu sen pohjalta, mikä saa itse kunkin toimimaan tietyllä tavalla. Toimintaa ohjaavien perusteiden (premissien) merkityksen hahmottaminen. Toimintaa tarkastellaan teoreettisessa viitekehyksessä

Lopuksi vielä: Kuvaa muutamalla sanalla niitä asioita, joista keskustelitte.

JOHTAJIA KOSKEVA PROSESSINSEURANTA oli muuten samanlainen kuin ohjaajien, mutta siinä arvioitiin myös heidän itse antamaansa tukea.

ALKUHAASTATTELU

- yleiset tuntemukset kehittämistoiminnan alkaessa; askarruttavat asiat hankkeen alussa
- kehittämiskohde ja mukaan lähteminen
- koetut vahvuudet lähdeettäessä yhdessä kehittämään; heikkoudet, jotka tulisi huomioida mikä muuttunut, jos kaikki menee hyvin; mahdollisuudet; mahdolliset uhkat
- odotukset johtajalta; johtajan odotukset henkilökunnalta
- odotukset ohjaajalta; ohjaajan odotukset henkilökunnalta
- odotukset VKK-Metrolta

LOPPUHAASTATTELU

- tunnelmat kehittämistoiminnan tässä vaiheessa
- alussa koettujen vahvuuksien vaikutukset; muiden vahvuuksien ilmeneminen
- esiin nostetut heikkoudet ja niiden vaikutukset; uusien haasteiden ilmeneminen
- mikä on muuttunut alusta; mikä ollut parasta; mikä ollut raskainta
- johtajaan kohdistuneiden odotusten toteutuminen; johtajan odotusten toteutuminen
- ohjaajaan kohdistuneiden odotusten toteutuminen; ohjaajan odotusten toteutuminen
- yhdyshenkilön kohdistuneiden odotusten toteutuminen; yhdysenkilön odotusten toteutuminen
- VKK:hon kohdistuneiden odotusten toteutuminen
- kehittäminen jatkumisen edellytykset; työnjakoa kehittämisen turvaksi

3. Snadit stepit

Arjen kokoista kehittämistä varhaiskasvatustyössä

SYLVIA TAST, VKK-METRO -HANKE

Tietoinen kehittäminen päiväkotiyhteisössä vaatii pedagogista dokumentaatiota. Asioiden sanoittaminen, kirjaaminen ja näkyväksi tekeminen on olennaista, jotta kehittämisen tärkein vaihe, arviointi, toteutuisi. Varhaiskasvatustyön intensiivisyys lapsiryhmässä edellyttää sellaisia dokumentoinnin välineitä, jotka helpottavat kirjaamista eivätkä vaadi runsaasti aikaa. VKK-Metron kehittämistyössä on valittu yhdeksi dokumentoinnin apuvälineeksi Snadit stepit -lomake. Tämä lomake eri vaiheineen (ks. liite 2, Mattila 2009 ja Vilpas 2009) toimii parhaimmillaan kehittämistyön apuvälineenä suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kautta jatkuvan kehittämisen ylläpitämiseen. Pienten, konkreettisten arjen yksityiskohtien tarkastelu on osoittanut merkityksensä. Niiden kautta ovat kirkastuneet monien käytäntöjen perustelut ja kehittämisen ydin osana perustehtävää VKK-Metron tutkimuspäiväkotiverkostoissa.

Lomake on kehitetty Demingin laatuympeyrän pohjalta helpottamaan kehittämistyön suunnittelua ja tarkastelua (Mattila, 2009, 52). Sitä on muokattu aiemman hankekauden kokemusten pohjalta kysymyksin, joiden tavoitteena on tukea kehittämisen yhteistä reflektointia, ja näin on koettu tapahtuneenkin (Francke & Mylläri, 2011, 51). Monet päiväkodit ja tiimit ovat myös itse muokanneet lomaketta heidän työtapansa sopivaksi. Kehittämiskäsi voi olla melkein mitä vain lasten naulakoiden järjestämisestä

osallistavan vanhempainillan suunnitteluun. Olennaista on se, että askel on ”arjen kokoinen” ja mahdollinen toteutettavaksi osana päivittäistä työtä. Lomakkeen käyttöönoton suurin kynnys tutkimuspäiväkotien tiimeissä on ollut pelko siitä, että sitä täytetään väärin. Väärää tapaa ei kuitenkaan ole, vaan kaikki kehittämistyöhön liittyvät asiat voidaan lomakkeelle kirjata. Steppi ei ole epäonnistunut, vaikka jokin lomakkeen osioista jäisikin tyhjäksi. Harjoitellessamme yhdessä lomakkeen käyttöä tutkimuspäiväkodeissa kirkastui se, että tälle lomakkeelle ei ole tarkoitus saada hienoja korulauseita vaan kuvausta siitä, mitä on käytännössä tehty. Suunnittelu on tärkeä vaihe, mutta vasta tehdyn työn kuvaus antaa mahdollisuuden arviointiin ja osallistavaan jakamiseen työyhteisössä pedagogisen keskustelun kautta.

Eräs tärkeä oivallus systemaattisesta kehittämistyöstä on ollut kokemus siitä, että kehittäminen ei vaadi mitään ylimääräistä resurssia vaan on mielekäs osa jokaisen työtä. Kehittäminen vaatii tiimiltä halua ja rohkeutta tarkastella omaa perustehtäväänsä uusista näkökulmista sekä intoa tarttua pieniin, itsestäänselvyyksiltäkin tuntuviin käytäntöihin. Snadien steppien kirjaaminen voi avata uuden ikkunan omaan työhön, sen merkityksiin ja mahdollisuuksiin, tukea pedagogista keskustelua työyhteisössä sekä madaltaa kynnystä työn avoimempaan arviointiin. Usein kehittämisessä käy niin, että prosessin kautta alkuperäinen tavoite muuttuu, ja kirjattujen steppien kautta tämä tärkeä prosessi jää muistiin ja näkyväksi. Uusien ikkunoiden avautumisesta Snadien steppien kautta kertovat myös tutkimuspäiväkotien tekstit tässä julkaisussa.

LÄHTEET

- Francke, O. & Mylläri, L. (2011). Snadit stepit – pienin askelin. Työn kehittäminen päiväkodissa. Sosiaalialan opinnot. Laurea-ammattikorkeakoulu. http://www.socca.fi/files/1139/Myllari_Francke_Opinnot.pdf
- Mattila, Virpi (2009). Pienin askelin -malli kehittämisen työkaluna. Teoksessa *Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa*. A.-M. Mäkitalo, M. Ojala, T. Venninen & B. Vilpas (toim.) SOCCAN julkaisusarja nro 22. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vilpas, B. (2009). PDCA-Lomakkeet kehittämisen tukena Teoksessa *Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa*. A.-M. Mäkitalo,

M. Ojala, T. Venninen & B. Vilpas (toim.) SOCCAn julkaisusarja nro 22.
Helsinki: Yliopistopaino.

LIITE 2: SNADIT STEPIT -LOMAKE

Tämän askeleen/
lomakkeen nro:

Snadit stepit - pienin askelin -lomake
Suunnittele - Tee - Arvioi - Paranna: Funtsaa - Veivaa - Tsekkaa - Duunaa

Pienten askelten logiikka

Yliä tavoite

Mitä haluamme saavuttaa?

Kehittämisskohte, joka jakauduu yksi kerrallaan suunnitettaviin pieniin kehittämisskeleihin

Ensimmäinen askel

Yhden kehittämisskeleen suunnittelu

Paranna Duunaa

Suunnittele Funtsaa

Arvioi Tsekkaa

Tee Veivaa

Tulosten arviointi

Mistä tiedämme, että askel oli parannus?

Arviointi ja jatkotoimista päättminen, seuraavan askeleen suunnittelun aloitus

Seuraava askel

	Koko kehittämiskohde	Tämä askel
Tavoite		
Työyksikkö		
Vastuuhenkilö(t)		
Aikataulu		

Funtsaa - Suunnittele:
Tehkää yksityiskohtainen suunnitelma yhdestä kehittämisskeleestä. Mitä aiotte kokeilla?
Mikä on nykytila muutoksen kohteena olevan asian suhteen? Miten muutos toteutetaan?
Mitä oletatte tapahtuvan?

FUNTSAA	Kokeiltava muutos, mitä kokeillaan:
	Nykytilan kuvaus, lähtötilanne (lähtötilanteen kuvaus laadullisesti ja määrällisesti):
-	Muutoksen toteutussuunnitelma (mitä tehdään, kuka tekee, milloin):
SUUNNITTELE	

Ja sitten veivaamaan käytännössä!

41

Veivaa - tee:

Kuvatkaa suunnitelman toteuttamisen jälkeen, toteutuiko suunnitelmanne, niin kuin olitte ajatelleet. Teittekö kaiken niin kuin oli tarkoitus / suunnittelitte? Mitä tapahtui? Kuvatkaa myös mahdollisia vaikeuksia, ongelmia ja odottamattomiakin vaikutuksia.

V E I V A A - T E E	Miten suunnitelmamme toteutui?
	Haasteet ja odottamattomat vaikeudet:

Tsekkaa - arvioi:

Kuvatkaa tulokset / muutokset. Verratkaa tuloksia lähtötilanteeseen ja tehkää yhteenveto. Mitä opitte? Oliko muutos parannus? Mikä onnistui? Mitä jäi tekemättä?

T S E K K A A - A R V I O I	Yhteenveto muutoksista:
	Mitä jäi tekemättä?

Duunaa - tee parannuksia ja aloita seuraavan askeleen suunnittelu:

Mitä johtopäätöksiä teette? Mitä muutoksia toimintaan pitää tehdä tekemästänne kokeilusta saadun tiedon perusteella? Mitä kokeillette seuraavaksi?

D U U N A A - P A R A N N A	Johtopäätöksemme:
	Mitä kokeilemme seuraavaksi? Miten jatkamme tästä?

4. Kuvauksia tutkimuspäiväkotien kehittämistyöstä OSA 1

4.1 Satujen matkassa kohti uutta

LIINAKON PÄIVÄKOTI, PIRJO RUOKOJÄRVI JA TIINA LUUKKONEN

Pää kolmantena jalkana kaksijalkainen juoksi.

Minkä vuoksi? Minkä vuoksi?

Sitä ei tiedä kukaan.

Mutta kenties kolmella jalalla on helpompi mennä mukaan.

– Kirsi Kunnas –

Alkutilanne ja kehittämiskohde

VKK-Metron toimintaan mukaan lähtiessämme meillä oli pohjalla paljon kokemuksen mukanaan tuomaa osaamista ja työkulttuuria, jonka varaan oli hyvä alkaa rakentaa jotain uutta. Olimme aiemmin työyhteisössä keskustelleet toiminnan kehittämisestä, joten aika mukaan lähtemiselle oli otollinen. Olimme valmiita luopumaan vanhasta tavasta toimia ja laittamaan itsemme likoon.

Päiväkotimme toiminta noudatti samaa kaavaa kuin useimmissa päiväkodeissa. Aikuiset suunnittelivat seuraavan viikon toiminnan aina etukäteen pysyvän viikko-ohjelman mukaisesti: maanantaina jumppapäivä, tiistaina kädentaidot jne. Lapset jaettiin pienryhmiin yleensä iän mukaan. Kaikki lapset osallistuivat käytännössä kaikkeen toimintaan, joten esim. jumppatuo-
kioita saatettiin pitää 2–3 aamupäivän aikana. Kiire ja aikataulut aiheuttivat sen, ettei lapsia ja heidän ideoitaan juuri ehditty kuulemaan. Kiire aiheutti myös monesti sen, että lapset, jotka olisivat halunneet käyttää tehtävän tekemiseen enemmän aikaa, eivät sitä aina saaneet. Alituinen toimintojen

aikatauluttaminen aiheutti jatkuvaa kiirettä paikasta ja toiminnasta toiseen niin lapsille kuin aikuisillekin. Tämä aiheutti välillä aikuisille stressiä ja riittämättömyyden tunnetta. Tähän halusimme muutosta.

Kehittämiskohteeksi valikoitui pitkällisten pohdiskelujen jälkeen pienryhmätoiminnan kehittäminen. Sen avulla toivoimme pystyvämme lisäämään lasten osallisuutta. Ohjaajamme Seppo Saraksen kanssa käydyistä keskusteluista saimme vahvistusta päätöksellemme. Aloimme kehitellä koko talon yhteistä, juonelliseen teemaan pohjautuvaa projektia, joka päätettiin toteuttaa pajatyöskentelynä. Aikuiset jaettiin ryhmärajat ylittäviin tiimeihin, joiden vastuulla olivat pajojen toiminnan suunnittelu ja toteutus. Pajoissa työstiin teemaa musiikin, liikunnan ja taiteen keinoin.

Punahilkka ja pajatyöskentely

Kevätkaudella 2010 luovuimme osittain kiinteästä viikko-ohjelmasta ja käynnistimme pajatyöskentelyn. Saduksi olimme valinneet vanhan klassikon, Punahilkkan, joka toimi punaisena lankana pajoissa. Projekti aloitettiin tutustumalla satuun lasten kanssa, ja kun se oli tullut tutuksi, aikuiset esittivät tarinan lapsille näytelmänä. Tämän jälkeen lapset saivat itse valita mihin työpajaan tai työpajoihin halusivat osallistua.

Sadusta nousi yksi lapsia kiinnostava aihe ylitse muiden: susi. Tähän tartuttiin kädentaidonpajassa, jossa alettiin tutkia sutta erilaisin ilmaisukeinoin. Näitä olivat mm. kirjojen katsominen, keskustelu, piirtäminen, maalaaminen, muovailu sekä susinaamareiden työstäminen. Musiikkipajassa tutustuttiin erilaisiin soittimiin ja tehtiin musiikkia satuun miettimällä, minkä soittimen ääni kuvaaisi parhaiten sadun hahmoja ja tapahtumia. Liikuntapajassa mietittiin yhdessä lasten kanssa, miten sadussa esiintyvät hahmot voisivat liikkua. Liikuntapaja alkoi myös työstiä ensimmäisenä koko talon yhteistä näytelmää, joka esitettiin vanhemmille keväthuhlissa. Näytelmään jokainen lapsi sai valita roolinsa itse, ja tämän johdosta esityksessä vilisi ainakin 15 punahilkkaa ja sutta. Isoäidin rooliin ei lapsista löytynyt halukkuutta, joten häntä esitti yksi aikuisista. Lapset osallistuivat myös aktiivisesti näytelmän rekvisiitan tekemiseen.

Pajatyöskentelyn arviointia

Loppukeväästä pohdimme yhdessä, oliko lasten osallisuus lisääntynyt. Pajat mahdollistivat sen, että lapset saivat oman mielenkiintonsa mukaan valita mihin tekemiseen halusivat ottaa osaa. Lisäksi lapset pääsivät tekemään erilaisia

juttuja myös muiden ryhmien lasten ja aikuisten kanssa. *”Hyvää oli se, että ryhmien välinen yhteistyö lisääntyi.”* Samalla lapset oppivat myös työskentelemään eri-ikäisten kanssa ja ottamaan huomioon pienempiään ja auttamaan heitä.

Koimme kuitenkin, että toiminta oli edelleen pitkälti aikuisjohtoista, vaikka aiheet pajoissa tulivatkin lapsilta. Lapsetkin olivat uuden toimintatavan kanssa ihmeissään, koska ovat tottuneet siihen, että aikuinen kertoo mitä seuraavaksi tehdään ja miten. Uuden toimintatavan omaksuminen näytti vievän aikaa niin aikuisilta kuin lapsiltakin. Toiminnassa koimme haastavaksi myös sen, että aina kaikki halukkaat eivät juuri sinä hetkenä mahtuneet mukaan tiettyyn pajaan ja kun mahdollisuus osallistumiseen myöhemmin olisi ollut, olikin mielenkiinto jo lopahtanut. Saimme kokea myös, kuinka haavoittuvainen tällainen työskentelytapa on, kun joku aikuinen puuttuu. *”Tuntui ettei mikään toiminut.”* Silloin suunnitelmia jouduttiin muuttamaan lennossa tai pajat siirtämään toiseen ajankohtaan. Käytännön järjestelyt eivät olleet ihan loppuun saakka mietittyjä. *”Välillä aikataulutetut pajatuokioid tuntuivat pakkopullalta ja suorittamiselta.”*

Uuden työskentelytavan kokeilemisessa korostui myös tiedottamisen tärkeys, mutta siinä oli kuitenkin suuria puutteita. Ryhmärajat ylittävä pajatyöskentely toteuttamassamme mallissa ei lisännyt lasten osallisuutta, joten päätimme luopua siitä. Satuun pohjautuvan työskentelyn koimme kuitenkin mieleiseksi ja päätimme jatkaa sitä syksyllä.

Pinokkio ja ideat lapsilta

Uuteen toimintakauteen 2010–2011 päätimme muuttaa toimintatapaamme ja luovuimme kokonaan kiinteistä viikkosuunnitelmista. Ideana oli se, että satuteeman tiimoilta lapsilta itseltään tulisi ideoita ja ajatuksia toimintaan. Niitä aikuiset sitten yhdessä lasten kanssa toteuttaisivat. Kesällä valittu Pinokkio-satuteema herätti aikuisissa paljon erilaisia tuntemuksia sekä puolesta että vastaan. Osa piti satua liian vaikeasti lähestyttävänä ja laajana, osa taas mielenkiintoisena ja paljon mahdollisuuksia tarjoavana. Sadun oli tarkoitus kulkea toimintakauden punaisena lankana muun toiminnan ohessa.

Kukin ryhmä alkoi käsitellä satua haluamallaan tavalla. Sitä tehtiin tutuksi lapsille lukemalla ja kuuntelemalla eri versioita. Heidän kanssaan keskusteltiin sadun herättämistä ajatuksista ja ideoista, joita voisimme yhdessä lähteä työstämään. Kun aihetta oli käsitelty jo jonkin aikaa, katsottiin Pinokkio-elokuva. Aikuiset havainnoivat ja kuuntelivat tarkkaan lasten välisiä keskusteluja ja leikkejä pyrkien poimimaan lapsia kiinnostavat ja innostavat asiat. Esiin nousseisiin aiheisiin tartuttiin ja lapsille annettiin

mahdollisuus niiden toteuttamiseen. Lapsia myös kannustettiin tuomaan omia ajatuksiaan esille aktiivisemmin ja rohkeammin.

Lasten ideoinnin pohjalta alkoi syntyä paljon erilaisia juttuja. Kiinnostusta herätti erityisesti valas ja sen vatsaan joutuminen, ilkeät kettu ja kissa, Pinokkion koulunkäynti ja nenän kasvaminen. Osa lapsista hahmotteli suunnitelmansa piirustuksiin, jotka laitettiin ryhmän seinälle esille nähtäviksi ja muistutukseksi. Toiset taas alkoivat askarrella hahmoja pöytäteatteria varten ja leikkivät niillä satua. Jotkut lapsista kiinnostuivat Gepetton veneestä ja he askartelivat sellaisia sanomalehteä ja liisteriä apuna käyttäen. Lasten kiinnostuttua sinivalaasta siitä hankittiin tietoa kirjastosta ja Internetistä yhdessä heidän kanssaan. Metsäretkillä lapset innostuivat keräilemään eripituisia keppejä ja miettivät, kuinkahan pitkä nenä Pinokkiolla mahtoi olla. Retkiltä kerättiin myös luonnonmateriaaleja, joista lapset askartelivat satuun liittyviä tauluja. Osa lapsista innostui suunnittelemaan ja rakentamaan taloa Pinokkiolle.

Lapset innostuivat tekemään Pinokkio-nukkeja. He piirsivät paperille suunnitelman, johon hahmottelivat nukan ja mitä kaikkea siihen haluavat laittaa. Aikuinen haki kirjastosta tietoa siitä, millaisilla keinoilla ja tekniikoilla on mahdollista nukkeja tehdä. Erilaisista tavoista keskusteltiin lasten kanssa, joista sitten lapset itse valitsivat mitä tapaa halusivat käyttää ja miten nukkinsa toteuttaa. Sen jälkeen hankittiin tarvittavat materiaalit ja lapset valmistivat mieleisensä nukket. Yksi nukeista toteutettiin esim. siten, että vartalo tehtiin piipunrassista, pää puupallosta, nenä pitkänmallisesta puuhelmestä ja Pinokkiolle ommeltiin vaatteet huopakankaasta.

Pinokkio-nukelle on valmistumassa housut. Kuva: Mari Ruotsalainen

Toiminta näkyväksi vanhemmille

Alkusyksystä pohdimme myös keinoja tuoda toimintamme näkyväksi vanhemmille ja lapsille. Näin päätimme panostaa dokumentointiin ja siinä erityisesti valokuvaukseen. Valokuvien avulla toivomme voivamme välittää vanhemmille kattavamman kuvan siitä, mitä päiväkodissamme tehdään sekä siitä, miten projektimme etenee. Erityisen tärkeäksi koimme tämän siitä syystä, että olimme luopuneet kiinteistä viikkosuunnitelmista. Valokuvat auttavat myös henkilökuntaa hahmottamaan, mitä eri ryhmissä tapahtuu.

Kuluneen toimintakauden aikana valokuvia otettiin huomattavasti enemmän kuin aiemmin ja kuvat laitettiin näkyvämmiin esille eteisiin sekä ryhmien seinille. Lapset otettiin mukaan valitsemaan kuvia, ja niitä myös tekstitettiin lasten kertomusten mukaan. Kuvat herättivät paljon kiinnostusta, ja lapset katsoivat niitä yhdessä vanhempiansa ja kavereidensa kanssa. Niistä virisi mukavia keskusteluja lasten muistellessa koettuja juttuja ja kommentoidessa niitä innokkaasti. Kuvat koottiin lasten omiin kansioihin. Esiopetusryhmässä esillä olleet valokuvat kerättiin tämän lisäksi kansioon, jota lapset saivat vapaasti katsella.

Uuden työskentelytapamme arviointia

Uudenlaisen toimintamallin omaksumiseen meni yllättävän paljon aikaa ja energiaa. Luopuminen aikuisjohtoisesta toiminnan suunnittelusta, joka oli monille meistä jo koulutuksessa selkärankaan iskostettu, olikin vaikeampaa kuin olimme uskoneet. Tämä toi tietynlaista epävarmuutta, ja toisinaan päähän hiipi ajatus siitä, tarjosimmeko lapsille nykyisellä toiminnallamme tarpeeksi. Usein jouduimme painamaan mielessämme jarrua, kun halu ohjailla tilanteita ja pitää lankoja omissa käsissämme oli vanhasta tottumuksesta kova.

Viikko-ohjelmista luopumisella haettiin lapsen osallisuuden lisäämistä ja tätä kautta annettiin lapsille mahdollisuus itse vaikuttaa siihen mitä päivän aikana voi tehdä. Toimintaa ei enää suunniteltu tarkasti etukäteen, vaan uusi toimintatapa vaati heittäytymistä kulloiseenkin tilanteeseen. Toiminnan suunnittelun luonne muuttui siis ratkaisevasti. Vaikka aikuiset edelleen miettivät suuntaa toiminnalle, jätettiin siihen kuitenkin runsaasti tilaa lapsilta tulleeille ajatuksille, jotka antoivat lopullisen suunnan toiminnalle. Aikuisen tehtäväksi jäi lapsilta tulneiden ideoiden mahdollistaminen ja eteenpäin vieminen. Työskentelytapa vaati aikuisilta lisäksi sitä, että voidaksemme tarttua heti lapselta tuleviin ajatuksiin, ideoihin ja toiveisiin, meidän täytyi pysähtyä kuuntelemaan lapsia paljon herkemmin kuin aikaisemmin.

Kulunut runsasluminen talvi sai erään pojistamme innostumaan kovasti lumitöistä. Hän halusi usein lähteä ulos paljon muita lapsia aikaisemmin. Aikuinen puki päälleen ja lähti tämän yhden pojan kanssa ulos muiden lasten ja aikuisten vielä jäädessä sisälle. Paitsi että poika pääsi tekemään mieleistään hommaa, sai hän myös nauttia aikuisen jakamattomasta huomiosta.

Vaikka toiminnassa oli vieläkin asioita, joiden tekemiseen kaikki osallistuivat, saivat lapset kuitenkin itse päättää milloin tehtävän suorittivat. Esimerkiksi 5–6-vuotiaiden ryhmässä isänpäiväkortin tekemiseen annettiin viikko aikaa, ja aikuinen toisinaan muistutti asiasta, mutta lapset saivat itse valita askartelun ajankohdan. Määräaikaan mennessä kaikkien kortit olivat valmistuneet ilman, että lapset kokivat jääneensä paitsi jostain kivasta leikistä aikuisen patistellessa askartelemaan. Tämä myös opetti lapsille omien valintojen mukanaan tuomaa vastuuta.

Yksi henkilökuntaa paljon puhuttanut asia oli, saavatko lapset tarpeeksi toimintaa, joka tukee monipuolisesti lapsen kokonaiskehitystä. Ohjaajamme Seppo Sarraksen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta saimme varmuutta siitä, että olimme oikealla tiellä. Ei ole väärin, vaikka emme vaadikaan kaikkia osallistumaan kaikkeen toimintaan. Pääasia on, että tarjoamme siihen mahdollisuuden. Tärkeää on, että lapsi saa itse olla osallisena niissä toiminnoissa, joissa haluaa, ja sitä kautta saa motivaation tekemiseen ja oppimiseen. *”Kun lapsille antaa aikaa oivaltaa itse asioita, he saavat siitä enemmän kuin jos aikuinen sanoo miten tehdään.”* Se, että annamme lapselle päivittäin mahdollisuuden kognitiivisiin, sosiaalisiin ja luoviin prosesseihin, takaa lapsen riittävän hyvän kasvun ja kehityksen. Havainnot ryhmissä vahvistivat sitä, että vaikka lapsilla oli vapaammat kädet valita tekemisiään, he leikkivät, liikkuivat, tutkivat ja taiteilivat omaehtoisesti ja monipuolisesti.

Lapsille annettiin liikuntahetken aluksi juggleeraushuivit. Aluksi lapset heittelivät ja heiluttelivat huiveja, kokeilivat mitä kaikkea niillä voi tehdä. Joku keksi, että kun liikkuu kaksi huivia käsissä, on kuin lentokala. Yhdellä lapsista oli vain yksi huivi ja se oli jonkun mielestä lintu ja toinen nimesi sen kotkaksi. Siitä syntyi hippaleikki: kotka otti kiinni lentokaloja. Kun jäi kiinni, lentokala antoi toisen huiveista kotkalle ja roolit vaihtuivat. Hippaleikin loputtua pojat kiipeilivät puolapuilla ja olivat Spidermanejä ja tytöt jatkoivat leikkiä huivien kanssa. Tytöt mm. tanssivat, luistelivat kilpaa, liikkuivat eri tavoin

huivien kanssa, tekivät enkelipareita ja jonon huiveista. Hetken kuluttua leikit yhdistyivät: Spidermanit tulivat pelastamaan pulaan joutuneita tyttöjä.

Jongleeraushuivit siivittämässä liikuntahetkeä. Kuva: Mari Ruotsalainen

Lasten osallisuuden muutos

Matkan aikana lasten osallisuus lisääntyi hiljalleen. Alkuun se oli vähäisempää lasten vasta opetellessa ja omaksuessa sitä, että aikuiset antoivat heille vapauden tehdä erilaisia asioita ja olla mukana vaikuttamassa päivän sisältöön. Vähitellen lapset alkoivat rohkeammin tuoda esille toiveitaan ja uskaltautuivat kokeilemaan ja ehdottelemaan erilaisia asioita. Tämä on lisännyt lasten luovuutta esimerkiksi kädentaidoissa ja liikunnassa. Lisäksi lasten kehittämät jutut ovat innostaneet muitakin tekemään ja kokeilemaan asioita.

3–5-vuotiaat olivat nähneet naapuriryhmän lasten tekemiä laskettelijaukkeleita ja innostuivat niistä. No tuumasta toimeen, pöydän ympärille kertyi lapsia miettimään minkälaisia ja kokoisia lumilautailijoita tehdään. Ensimmäisten

valmistuttua oli aika tehdä laskettelijoille mäki. Ensimmäisten koelaskujen jälkeen aikuiset huomasivat yllättäen melkein kaikkien lasten olevan saman askartelun kimpussa. Jopa pienimmät lapset olivat omaehtoisesti hakeneet sakset ja paperia ja ottivat isommista mallia. Lumilautailijat muuttivat vähitellen muotoaan kunnes mäkeä alas viilettivät niin prinsessat kuin Paavo Pesusenetkin. Innostus jatkui ja nousi yläilmoihin aina laskuvarjohyppäjiin asti. Lapset alkoivat miettiä ja kokeilla miten laskuvarjohyppäjän saisi pysymään ilmassa.

Kehittämistyön aikana päiväkotimme saavutti 20 vuoden rajapyykin. Lapset otettiin mukaan syntymäpäiväjuhlien suunnitteluun. Ryhmissä keskusteltiin tulevista juhlista ja lapsilta tiedusteltiin ideoita juhlien koristeluun, tarjoiluun ja ohjelmaan. Ryhmistä valittiin muutamia lasten palaveriin, jossa he kertoivat esiin tulleista toiveista ja tekivät lopulliset päätökset juhlan kulusta. Juhlissa lapset saivat vapaasti liikkua ympäri taloa olevissa toimintapisteissä ja käydä herkuttelemassa omaan tahtiinsa.

Lapset ovat olleet myös mukana suunnittelemassa koko talon yhteisiä lauluhetkiä ja auttaneet niiden toteutuksessa.

Lasten osallisuus on lisääntynyt myös niin, että lapsille on annettu enemmän päätäntävaltaa pienemmissä asioissa. Iän myötä valinnanvapaus eri asioissa lisääntyy. Jos ulkona ei ole kovin märkää, saavat lapset esiopetusryhmässä ulos lähtiessään itse päättää, menevätkö he kuraleikkeihin, jolloin tarvitaan kuravaatteita vai leikkivätkö sellaisia leikkejä, joissa niitä ei välttämättä tarvita. Eskariryhmässä lapset saavat vapaasti valita ruokailupaikan, ja 3–5-vuotiaat voivat valita ruokapaikan omasta pöydästään. Lisäksi lapset saavat itse päättää kuinka paljon haluavat riisua päivänunille mennessään. Näin olemme omassa ajattelussamme ja työtavoissamme antaneet lapselle mahdollisuuden olla osallisena pienissä lasta koskevissa asioissa koko päivän eikä vain esimerkiksi leikkimisen ja toiminnan aikana.

Ajattelu- ja työskentelytavan muutos

Suurin konkreettinen muutos oli viikko-ohjelmista ja aikuisjohtoisesta toiminnasta luopuminen. Se vaati täydellistä ajattelutavan muuttamista. Muutosprosessi herätti paljon ajatuksia, kysymyksiä ja epävarmuutta. Keskustelujen ja ohjaajan tue avulla palapelin palaset alkoivat kuitenkin loksahdella paikoilleen. Aikuisilta vaaditaan paljon herkkyyttä tarttua lasten ideoihin ja innostusta lähteä toteuttamaan niitä yhdessä lasten kanssa.

Tämän edellytys on se, että aikuinen todella pysähtyy kuuntelemaan lasta ja jakaa hänen innostuksensa.

Viikko-ohjelmista luopuminen on myös vähentänyt osaltaan kiirettä. Kiireen vähentyminen näkyy erityisen selvästi siirtymätilanteissa. Nyt on enemmän aikaa jutella samalla lasten kanssa, kun he pukevat tai riisuvat, koska ei ole kiire joutua seuraavaan tekemiseen. Kiireettömyys on myös mahdollistanut sen, että aikuisella on ollut enemmän aikaa osallistua lasten leikkeihin. Sitä kautta aikuiset ovat pystyneet paremmin huomioimaan lapsen yksilöllisiä tarpeita ja kiinnostuksen kohteita sekä tukemaan niitä. Kiireen vähentymisen huomaa henkilökunnan työhyvinvoinnin ja jaksamisen lisääntymisenä. Kun henkilökunta jaksaa ja voi hyvin, näkyy se talon ilmapiirissä sekä heijastuu suoraan myös lasten hyvinvointiin.

Mitä enemmän asioita pohdimme, sitä tärkeämmäksi koimme sen, millaisen vuorovaikutussuhteen saamme luotua lapseen, emmekä niinkään sitä, mitä hänelle opetamme. Aikuisen tulee olla läsnä, kuunnella ja kunnioittaa lasta. Se luo perustan kaikelle muulle. Havaitsimme myös pedagogisen keskustelun lisääntyneen ja syventyneen kehittämistyön edetessä. Olemme miettineet, miten aikuiset voivat pienillä arjen käytäntöjen muutoksilla lisätä lapsen osallisuutta. Kehitystyö on hidasta, ja siksi täytyy kyetä näkemään ne pienetkin muutokset, jotka sitten tuottavat jotain suurempaa.

Olemme vielä monessa suhteessa alussa ja suuren haasteen edessä niin osallisuuden kuin muunkin kehittämistyön osalta. Olemme kuitenkin saaneet paljon eväitä jatkaa tästä eteenpäin. Läpikäyty prosessi on vaatinut meiltä paljon, mutta olemme saaneet siitä vielä enemmän. Haluamme ehdottomasti jatkaa tästä itse eteenpäin ylpeinä, että saimme olla mukana. Uskomme, että olemme oikealla tiellä: seikkailu jatkokoon.

4.2 Urakka Inkiväärissä

INKIVÄÄRIN PÄIVÄKOTI, HENNA KOSKENLAHTI

Paikoillenne, valmiit, hep!

Seisoimme tyhjän tontin vieressä ja ihmettelimme, mihin olimme ryhtymässä. Urakka vaikutti järjettömältä. Meidän pitäisi rakentaa päiväkoti! Eikä mikä tahansa päiväkoti, vaan sellainen, jossa viihtyisivät sekä aikuiset että lapset. Haaste oli otettu vastaan, mutta nyt lähinnä harmitti. Kenen idea tämä oikein oli! Kun ei millään jaksaisi! Miksei vaan jatketa entiseen malliin?

Mutta samalla kaikki tiesimme, ettei entiseen kannattanut palata. Päiväkodin rakentaminen omin käsin antaisi meille mahdollisuuden tehdä siitä juuri sellaisen, unelmiemme päiväkodin.

Valmiina taistoon!

Lähtökohdat kehittämistyöhön

Päiväkoti Inkivääri avasi ovensa elokuussa 2008. Tämän jälkeen lähdimme rohkeasti rakentamaan omaa toimintakulttuuriamme. Yhdeksi keskeiseksi tekijäksi Inkiväärin toimintakulttuurissa alkoi muodostua tiivis yhteistyö lasten vanhempien kanssa. Katsoimme, että saavuttamalla avoin ja kuunteleva dialogi ollaan jo pitkällä toteuttamassa arvokasta kasvatuskumppanuutta. Kasvatuskumppanuus on takaamassa, että päivähoidon arjen keskiöön nousee itse lapsi. Tällöin pysähdymme yhdessä miettimään, mitä varhaiskasvatus voi parhaimmillaan juuri tälle lapselle olla. Yhtä lailla on arvokasta tukea ja vahvistaa vanhempia vanhemmuudessaan. Ilman sujuvaa vuorovaikutusta henkilökunnan ja vanhempien välillä on mahdotonta tarjota lapselle parasta mahdollista päivähoitoa. Vanhempien osallisuuden vahvistaminen vaatii henkilökunnalta osaamista ja oikeita työvälineitä, joita toivoimme VKK-Metron toiminnan aikana saavamme.

Koska olimme ja olemme edelleenkin työyhteisönä uusi, ovat toimintatapamme ja Inkiväärin oma varhaiskasvatussuunnitelma muutoksessa ja kehittämisen alla. Näimme, että VKK-Metro voisi antaa meille tähän vaativaan työhön lisää välineitä ja vinkkejä. Uskoimme, että meiltä ei tuoreena työyhteisönä motivaatio tai voimavarat loppuisi kesken. Halusimme koko päiväkodin työyhteisön osallistuvan kehittämistyöhön, jolloin kaikille annetaan mahdollisuus saada äänensä kuuluville. VKK-Metron toimintakauden aikana halusimme luoda lujan ja käytännönläheisen pohjan varhaiskasvatustyöllemme.

Kehittämistyön tavoitteeksi muodostui talon oman varhaiskasvatussuunnitelman (VASU) muokkaaminen ja rakentaminen. Inkiväärin varhaiskasvatussuunnitelmasta haluttiin tehdä talon arkitodellisuutta kuvaava ja toiminnassa näkyvä asiakirja.

Peruskiven valaminen

Ei meistä kenelläkään ollut minkään valtakunnan rakennustaitoa. Haalimme suuren määrän työvälineitä ympärillemme ja kuvittelimme, että mitä enemmän lapiot ja hakut heiluisivat, sitä nopeammin saisimme tuloksia aikaan. Jokaisella oli selvästi oma käsitys siitä, millainen valmiista päiväkodista pitäisi tulla. Heittelimme hiekkaa sinne tänne ja löimme lautaa pystyyn minne sattuu. Aikamme järjettömästi huhkittuamme ymmärsimme jotain olennaista: Rakennuksilla

on oltava aina peruskivi! Ilman kunnon peruskiveä ei rakennus tule pysymään pystyssä. Siitä on syytä aloittaa!

Vauhdin hurmaa!

Inkiväärin oman varhaiskasvatussuunnitelman tekeminen tuntui aluksi suurelta haasteelta, josta oli vaikea saada minkäänlaista otetta. Apua saimme ohjaajaltamme Seppo Sarrakselta, joka auttoi meitä yhteisissä ohjaustapaamisissa hahmottamaan VASU-työtä pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Keskusteluiden pohjalta löytyneitä aihealueita pääsisimme työstimään ja pohtimaan koko talon voimin. Antoisan ajatustenvaihdon ja ideoinnin myötä löysimme melko nopeasti VASUn yhteisiksi käsittelykohteiksi kolme keskeistä teemaa, joita olivat leikki, yhteisöllisyys ja kasvatuskumppanuus. Näitä teemoja työstäisimme tiimeille annettavissa pienissä käytännön tehtävissä. Konkreettisesti toteutettujen tehtävien anti koottaisiin yhteen ja liitettäisiin osaksi VASU-kokonaisuutta.

Koko kehittämistyön suurena päämääränä oli löytää ytimekäs visio Inkiväärin kasvatustyölle, joka olisi koko talon VASUn punainen lanka. Visio vastaisi kysymykseen: mitä kohti olemme kulkemassa ja miksi?

Kehittämistyön punaisena lankana Inkiväärissä olisi lapsen äänen kuuleminen arjen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Allekirjoitimme täysin Seppo Sarraksen näkemyksen, jonka mukaan lapsen ääni on pääosin toimintaa, ei puhetta. Tätä lapsen ”ääntä” on meidän kasvattajien opittava ymmärtämään. Samalla meidän pitää oppia ymmärtämään oman toimintamme laatua ja merkitystä lapsen kannalta. On osattava ja uskallettava arvioida, miten minun toimintani kasvattajana palvelee lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista.

1. tehtävä

Ensimmäinen koko talolle annettu kehittämishankkeeseen kuulunut tehtävä oli pohtia omaa arvopohjaa, jolle kasvatustyötänsä rakentaa. Nimettömänä tehdyssä kyselyssä halusimme kartoittaa, ovatko työyhteisömme näkemykset kasvatustyön lähtökohdista yhdenmukaisia. Saatujen vastausten perusteella voisimme pohtia ja hahmottaa talon yhteistä arvopohjaa, jolle Inkiväärin VASU rakentuu.

Kyselyssä pyysimme nimeämään sellaisen asian varhaiskasvatuksessa, josta ei itse suostuisi luopumaan. Hyvin yhdenmukaiset vastaukset ryhmittyivät ilmapiirin, ammatillisuuden, yhteisöllisyyden ja toiminnan otsikoiden alle. Kyselystä selvisi, että perustavanlaatuisissa varhaiskasvatuksellisissa kysymyksissä olemme yhtä mieltä. Silti olemme huomanneet, että työyhteisössämme syntyy aika ajoin myös ristiriitoja ja konflikteja. Vaikka omaamme yhteisen arvopohjan ja haluamme lasten parasta, erilaisten persoonien kohtaaminen arjen kasvatustyön tilanteissa saattaa synnyttää erimielisyyttä. Jokaisen työntekijän oma kokemushistoria vaikuttaa tulkintoihin ja näemme arjen tilanteet eri tavoin. Tällöin myös käsitys lapsen parhaasta vaihtelee. Työyhteisössä olisi tärkeää ehtiä pysähtymään syntyneiden ristiriitojen hetkellä ja tarkastelemaan niitä lähemmin. Vain tällöin niistä on mahdollista päästä eteenpäin ja yli. Inkiväärissä huomasimme, että näennäisesti konflikteista on selvitty, mutta tilanteet saattavat uusiutua hyvin samannäköisinä myöhemmin. Joutuessamme palaamaan aina uudelleen samojen aihepiirien käsittelyyn ja selvittelyyn voi yhteisöllisyys samalla kärsiä. Ymmärsimme, että työyhteisössä syntyneet ristiriitaiset ajatukset ja erimielisyydet tulisi tulkita uhan sijasta mahdollisuudeksi. Kun erilaiset kasvatukselliset näkemykset tuodaan avoimesti tarkastelun alle, on meillä mahdollisuus oppia ja kehittyä.

Rakenteet pystyyn!

Peruskiven valmistuttua puhkuimme intoa. Oli hauska ideoida, mitä kaikkea valmiiseen päiväkotiin voisi tulla. Ideoinnille ja ajatustenvirrälle ei ollut rajoituksia. Parhaimmillaan työkalumme tuntuivat soittavan yhteen kuin sinfoniaorkesteri. Meillä tulee olemaan todella mukavaa lasten kanssa! Lasten? Niin tosiaan, ehkä meidän pitäisi pohtia asioita myös lasten näkökulmasta. Heillehän täällä palveluja tarjotaan.

Energistä menoa, hiiop!

2. tehtävä

Yhteisen arvopohjan hahmottumisen jälkeen halusimme tutkia kehittämistyöme punaista lankaa: lapsen äänen kuulemista. Näkemyksemme oli, että lapsen ääni ilmentyy voimakkaimmin hänen leikkiessään, jonka vuoksi toinen kehittämistehtävämme rakentui leikin ympärille. Jokaiselle tiimille annettiin ohjeeksi tiedustella, mitä lapset haluaisivat leikkiä ja tämän jälkeen havainnoida, kuvata ja tarkkailla syntyneitä leikkitilanteita. Aikui- nen mahdollistaa heränneiden leikki-ideoiden toteuttamisen tarjoamalla tarvittavat välineet ja antamalla leikkeihin tarvittaessa lisää virikkeitä, kuten erilaisia konkreettisia materiaaleja (kankaat, roolivaatteet jne.) tai juonta

leikkiin (esim. jonkin sadun pohjalta). Leikkitehtävän toteuttamisen yhteydessä pohdimme, mikä merkitys leikillä on lapselle ja millaisena aikuisen rooli lasten leikeissä näyttäytyy. Lisäksi tärkeää olisi havainnoida, millaisiin tekijöihin aikuisen pyrkivät lasten leikeissä vaikuttamaan ja mitä leikeissä tapahtuu ilman aikuisen ohjausta. Mikäli leikin pohjalla on lapselle tuttu satu, on tärkeää, että lapset luovat ja elävät satua eivätkä toista sitä, mitä he entuudestaan sadusta tietävät. Satu elää muutoksessa arjen mukana, eikä tarkoituksena ole saada enempää tuotoksia aikaiseksi kuin mitä leikin myötä syntyy. Leikissä jokainen lapsi on tasavertaisessa asemassa suhteessa toisiin.

Leikkitehtävä opetti meille, kuinka tärkeää on muistaa luoda lapsille kiireetön ilmapiiri, jossa leikille, joka suurimmalle osalle lapsista on kaiken mieluisinta, olisi riittävästi aikaa. Nopean ja hektisen yhteiskuntamme ajatusmaailma ulottuu kuitenkin myös päiväkodin elämään: juuri silloin kun lapset ovat innostuneet leikkimisestä ja saaneet sen sujumaan, aikuinen ilmoittaa leikkiajan loppuneeksi. Kasvattajilla on usein mielessään ajatus siitä, että lapset kaipaavat ja tarvitsevat vaihtelua, vaihtuvia tilanteita ja uusia virikkeitä. Lapset saattavat kuitenkin ammentaa samoista leikeistä ja tekemisistä yhä uudelleen itselleen tärkeätä ainesta. Meiltä kasvattajilta vaaditaankin ymmärrystä ja malttia antaa lapsen tutkia ja leikkiä ajan kanssa. Leikin keston ja toistuvuuteen vaikuttavat osaltaan niin kasvattajan kuin lapsenkin oma persoona. Kasvattajan on tärkeää tunnistaa, miksi lapsi hakeutuu toistuvasti samoihin leikkeihin. Onko taustalla aitoa kiinnostusta tekemistä kohtaan vai hakeeko lapsi tutusta leikistä kaipaamansa turvaa? Meidän tärkein työkalumme on suhde lapseen, jonka persoonan tulisi saada kehittyä rauhassa. Hitauden pedagogiikka on pop!

Tulva

Jatkoimme iloisin mielin rakennustyötä. Halusimme, että päiväkodista löytyisi paljon tilaa leikille ja lasten ideoiden toteuttamiselle. Nikkaroimme yhteistuumin unelmiemme päiväkotiin suuren leikkihuoneen. Sinne voisi myöhemmin syntyä niin viidakko kuin avaruuskin. Mikään ei olisi mahdotonta! Leikin rinnalla panostaisimme myös yhteisöllisyyteen. Hahmottelimme leikkiparatiisin viereen henkilöstön rentoutus- ja hyvinvointikeidasta. Siellä me aikuiset jakaisimme mietteitä kahvikupin äärellä hierontatuoleissa istuen. Voisimme yhdessä hyvin! Ylipäänsä tulisimme tekemään päiväkodista sellaisen paikan, jonne lasten vanhempienkin olisi helppo tulla. Tämän vuoksi kiinnitimme erityistä

huomiota siihen, että kaikkien ovien kynnykset olisivat hyvin matalia. Ei jäisi sisälle tulo siitä kiinni, ettei jalka nouse päiväkodin kynnyksen yli!

Eräänä kesäisenä aamuna tulimme rakennustyömaalle tavalliseen tapaan jo ennen auringonnousua. Ulko-oven sisäpuolella meitä odotti järkytys. Päällemme vyöryi hyökyaalto, joka huuhtoi tullessaan nilkkojamme. Koko päiväkoti oli veden vallassa. Auki jäänyt paloletku oli riehaantunut suihkutamaan vettä niin, ettei kuivaa kohtaa löytynyt juuri mistään. Vaikka emme olleet alan asiantuntijoita, jokainen meistä kykeni tajuamaan, että olimme nesteessä korviamme myöten. Kaikki vaivannäkömme oli ollut turhaa, sillä rakennus oli kostunut täysin pilalle.

Kahlasimme itku kurkussa päiväkodin tiloissa, jotka olivat niin hyvää vauhtia valmistumassa. Oli suorastaan karmea katsoa vettyneitä ja homeenhajuisia tiloja. Tästä emme selviä! Työmäärä tulee olemaan meille ylivoimaisen suuri. Epätoivoisesti tilannetta aikamme siunailtuamme, otimme aikalisän ja keitimme kahvit. Söimme pehmeäksi kostuneita keksejä ja hörpimme kahvia rikkomattoman hiljaisuuden vallitessa. Oli päivänselfää, että tulimme tarvitsemaan apua. Mutta mistä sitä löytyisi? Tunsiko kukaan sellaisia ihmisiä, joilla ideoita, puhtia ja energiaa riittäisi? Juuri silloin, suurimman epätoivon hetkellä, päämme päälle tuntui syttyvän valtaisa loistelamppu: onhan meillä lapset! Vuosien rautaisen kokemuksen perusteella olimme vakuuttuneita siitä, että heiltä ei virta tulisi loppumaan. Kun sata lasta otetaan työskentelemään rinta rinnan kanssamme, saamme taatusti jotakin aikaan.

...”koska matka oli hauska niin, pyysivät he mukaan yhden toverin...”

Elokuu–lokakuu – evakkoretki

Inkiväärin väki kulki syyskauden 2010 päivittäin väistötiloissa Sakarinnmäen päiväkodissa. Syksy oli haasteellinen ja vaati suurta sitkeyttä sekä lujaa yhteen hiileen puhaltamista. Ohjaajatapaamisissa oli aika ajoin työnohjauksellista otetta, josta saimme voimavaroja ja vinkkejä eteenpäin. Yhteisissä pohdintoissa ymmärsimme, että nyt olisi hyvä hetki luottaa lasten luovuuteen ja ammentaa heiltä ideoita. Näihin ideoihin meidän tulisi tarttua rohkeasti. Tiukassa arjen tilanteessa on lisäksi hyvä muistaa, että leikissä on voimaa, joka vie kasvua ja kehitystä aina eteenpäin. Kasvattajan ammatillisuutta ja osaamista ei yhtään vähennä se, ettei hän ole joka päivä suunnitellut ja toteuttanut mahtipontista suurseikkailua. On pidettävä mielessä, että lasten kannalta prosessi on syntynyt lopputulosta tärkeämpi. Haasteellisessa tilanteessa meidän kasvattajien on sallittava itsellemme vapautta olla, improvisoida ja muuttaa suunnitelmia: teemme sen, mikä näissä tiloissa ja olemassa olevilla voimavaroilla meiltä onnistuu.

3. tehtävä

Vaikka jokapäiväinen bussirumba ja retkeily vaativat resursseja, emme unohtaneet VKK-Metroa, vaan jatkoimme kehittämistä arjen askareiden lomassa tuttuun tapaan. Halusimme selvittää, miten olemme huomioineet lasten osallisuutta ja millaisia kommunikaatiosuhteita lasten ja aikuisten väliltä löytyy. Lasten mielipiteitä keräämällä ja osallisuuttaan havainnoimalla olisi tarkoitus löytää lähtökohtia Inkiväärissä tapahtuvalle kasvatustyölle.

Lasten osallisuuden havainnoiminen ja sen lisääminen arjessa oli koko talolle mieluinen tehtävä. Huomasimme, ettei lasten osallisuuden lisääminen tarkoita tai vaadi suuria mullistuksia. Jo pienet muutokset arjen rutiineissa voivat olla lapsille suuria asioita. Kaikkein tärkeintä on, että aikuiset uskaltavat kyseenalaistaa omaa toimintaansa ja havainnoida sitä. On uskallettava myöntää itselleen, että emme kasvattajina ole täydellisiä: jokapäiväisissä kohtaamisissamme lasten kanssa löytyy varmasti aina parantamisen varaa. Lisäksi tehtävä opetti meille, että kasvattajilta on löydettävä rohkeutta kokeilla uutta ja antaa lapsille mahdollisuuksia vaikuttaa. Ilman tätä rohkeutta, kykyä muutokseen ja kehittämiseen, kuljetaan samaa tuttua ja turvallista latua, joka ajan mittaan väistämättä leipäännyttää niin lapset kuin aikuisetkin.

Yhdessä olemme enemmän!

Hämmästelimme, kuinka tarmokkaasti lapset tarttuivat annettuun rakennushaasteeseen. Heistä ei ollut lainkaan vaikeaa ottaa vastuuta tai ottaa osaa päätösten tekoon. Kuuntelimme korvat höröllä heidän ideoitaan ja toteutimme niitä rohkeasti. Pikkuhiljaa saimme kadonneen itseluottamuksemme takaisin: kyllä me tähän pystymme! Lopulta olimme siinä pisteessä, että vesivahingon vauriot oli korjattu ja voimme viimein päästä muuttamaan uusittuihin tiloihin.

Rakennusprojektin aikana palasimme aika ajoin muistelemaan kaoottista alkutilannetta ja sitä, mitä kaikkea olimme matkan varrella oppineet. Saatoimme todellakin ylpänä huomata, että olimme oppineet yhdessä! Yhteisen päämäärän eteen puurtaminen oli tehnyt meistä lujemman työyhteisön, joka saattoi luottaa siihen, ettei ketään jätetty yksin. Silti jokainen meistä tiesi sisimmässään, ettei rakennustyö päättyisi siihen, kun viimeinen naula on lyöty seinään. Me saisimme alkaa sisustaa! Voimme valita verhot, huonekalut ja kokeilla erilaisia sisustusratkaisuja. Pikku hiljaa päiväkodista tulisi meille kaikille sopiva.

Tyytyväisiä pikku rakennusmiehiä.

Pääsimme muuttamaan takaisin Inkiväärin omiin tiloihin tammikuun lopussa 2011. Muuttokiireiden lomassa jatkoimme Inkiväärin kehittämistyötä. Osallisuustehtävästä heräsi yhteinen kiinnostus pohtia lasten vallankäyttöä suhteessa toisiinsa: ovatko jotkut lapset enemmän toiminnan ja tilanteiden keskiössä? Kiinnitimme samalla huomiota siihen, miten aikuinen toimii vallankäyttäjänä lasten keskuudessa. Havainnointitehtävä herätti paljon ajatuksia ja hyvää keskustelua, jonka pohjalta hahmottui jatkotehtäväksi ”rangaistuskäytännöt” Inkiväärin talossa. Näistä kehittämiskohteista opimme, että kaiken ytimessä on läsnäolo lapsen kanssa. Kun olet aidosti läsnä, lapset aistivat sen ja siitä syntyy lapsen arvostus sinua kohtaan. Kasvattajan läsnäolo tuottaa lapselle tunteen siitä, että hän on arvostettu. Tämän saavutetun arvostuksen säilyttämiseksi lapsi haluaa toimia ohjeiden ja sääntöjen mukaan. Kun lapsi on toiminut oikein, on kasvattajan tehtävä nostaa tämä teko kaikkien nähtäväksi ja kuultavaksi. Nämä hetket voivat jäädä lapsen mieleen pitkäksi aikaa. Käytöksen muutokseen on jaksettava tähdätä positiivisen kautta.

VKK-Metron toimintakausi ei tuottanut meille valmista varhaiskasvatussuunnitelmaa tai antanut yksiselitteisiä ja helppoja vastauksia arjen haastaville tilanteille. Sen sijaan uskomme sen antaneen meille jotain arvokkaampaa: löysimme työskentelytavan, jossa toiminnan arvioiminen ja kehittäminen on tärkeä osa jokapäivästä kasvatustyötä. Opimme ennen kaikkea sen, että suurin kehittämistyö on tehtävä omassa ajatusmaailmassa. Inkiväärissä toimimme sen puolesta, että lapset ovat toiminnan keskiössä. Yksilöllisiä vahvuuksia hyödyntäen meiltä löytyy tietotaitoa ja potentiaalia iloiseen ja tavoitteelliseen varhaiskasvatustyöhön.

VKK-Metron toiminta herätti meidät huomaamaan niitä arjen pieniä edistysaskeleita, jotka usein jäävät vaille huomiota. On arvokasta pysähtyä mitättömiltäkin tuntuvien asioiden ääreen, sillä niillä voi olla suuri merkitys lapsille. Jos me kasvattajina muistaisimme päivittäin pysähtyä kiirettä ihastelemaan elämän pieniä ihmeitä, voi näistä pienistä hetkistä tulla suuria seikkailuja. Yhdessä olemme enemmän!

Eihän meillä ole kiire minnekään!

Kokemuksesta viisastuneena päätimme suunnitella jatkossa kaiken yhdessä: jos jokainen hankkisi eriväriset verhot ja erikokoiset istuimet, tulisi lopputuloksesta jokseenkin ristiriitaisen näköinen. Niinpä sovimme, että käsittelemme aina

seuraavan sisustuskohteen aihepiiriä yhdessä ja keräisimme siihen mielipiteitä. Lisäksi hyödynnäisimme lasten ideoita ja työpanosta. Vasta tämän pohdinnan ja lasten kuulemisen jälkeen kävisimme töihin. Nämä pohdintahetket olisivat mieluisia ja innostavia ajatuksenvaihtopaikkoja, joissa kenenkään ei tarvitsisi pelätä sanoa mielipidettään. Parasta kaikessa on, ettei meidän tarvitse missään vaiheessa päättää, että nyt työ on tehty, eikä mitään saisi enää muuttaa. Saisimme muokata, kehittää ja uudistaa päiväkotiamme uusien ideoiden syntyessä. Tulevia yllättäviäkin työvaiheita helpottaisi se, että meillä on päiväkodissa yhteinen visio. Visio siitä, mihin tässä oltiin kulkemassa: Hitaasti ja kiiruhtamatta nauttisimme tästä päivästä, oppisimme eilisestä ja luottaisimme huomiseen.

Käymme yhdessä ain!

4.3 Vuorovaikutus Vankkurissa

VANKKURIN PÄIVÄKOTI, JUKKA PIIPPO JA TUULA SUOMINEN

Päiväkoti Vankkuri on neljän lapsiryhmän monikulttuurinen päiväkoti Rastilassa, Itä-Helsingissä.

Kehittämiskohteemme koko talolle oli lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen kehittäminen. Koimme, että vuorovaikutus on kokonaisvaltaisen tärkeää työssämme. Se on jatkuvaa, koko päivän kestävää toimintaa, johon kuuluvat muun muassa puhe, ilmeet, eleet, äänensävyt, äänen voimakkuus, fyysinen taso, lasta arvostava työote, lapsen huolellinen kuunteleminen ja kuuleminen, lapsen syliin ottaminen, silittäminen ja kehuminen.

Toimiva vuorovaikutus

Mietimme myös muita kehittämiskohteita, mutta kaikki muut ideat olivat oikeastaan lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen alakäsitteitä (pienryhmätoiminta, lapsen osallisuus), joten kohteen valinta oli helpohkoa. Joka

tiimi on sen jälkeen valinnut omasta lapsiryhmästään lähtevät tarkemmat kehittämiskohteensa.

Talossamme oli alkanut siirtyminen aktiiviseen pienryhmätoimintaan jo ennen kuin kuulimme tästä kehittämishankkeesta. Johtajamme esitteli meille hankkeen ja ehdotti, että hakisimme siihen mukaan. Hän perusteli asiaa sillä, että olimme jo itse aloittaneet kehittämisprosessia ja hankkeen kautta saisimme ison tuen itsellemme. Valitsimme yhdyshenkilöt, jotka kävivät kuuntelemassa edellisen hankekauden loppuseminaaria. Yhdyshenkilöt innostuivat hankkeesta ja saivat muutkin talossa lähtemään hankkeeseen mukaan.

Aluksi hanke tuntui korkealentoiselta, ja aikaa meni paljon ennen kuin koko talo pääsi hankkeeseen sisälle. Koimme kuitenkin, että saisimme tätä kautta konkreettisen mahdollisuuden oman työemme kehittämiseen sekä tukea siihen. Samalla hanke ”pakottaisi” meidät miettimään omaa työtämme ja ammatillisuuttamme.

Alkuhaastattelussa puhuttua

Alussa koimme vahvuuksiksemme asioista puhumisen, yhteisöllisyyden ja ammattitaitoisen henkilökunnan. Koimme myös, että rakenteet ja perusasiat olivat meillä kunnossa, meillä oli uutta luova työyhteisö sekä osaavat yhdyshenkilöt. Ohjaaja koki työyhteisömme vahvuutena huumorintajun.

Uhkina koimme työntekijöiden vaihtuvuuden ja mahdolliset pitkät sairauslomat. Alussa emme tieneet hankkeen työllistävyysastetta, joten kiire ja töiden kasautuminen mietityttivät. Myös ajan löytäminen tiimien ja koko talon keskusteluihin vaikutti uhkalta. Johtaja näki haasteena vaikeuden saada tarvittaessa rekrytoitua pätevää henkilökuntaa sekä

mahdollisesti informaation siirtymisongelman keskusteluista tiimeihin. Ohjaaja näki haasteena sen, että saadaan koko talolle yhteinen nimittäjä, joka tiimille omat kehittämishankkeet sekä sovitettua nämä yhteen.

Työyhteisön odotuksista suurimpia olivat:

- ammatillisten keskustelujen lisääntyminen tiimeissä ja koko työyhteisössä
- syvemmän pedagogisen pohdinnan lisääntyminen
- pitkäkestoinen ammatillinen kehittyminen.

Tiedostimme, että meillä on ammattitaitoinen henkilökunta ja paljon eri näkökulmia asioihin. Tiedostimme myös, että tiedon jakaminen henkilökunnan kesken ei aina ole helppoa. Toivoimme jokaiselta työntekijältä uskallusta tuoda omat ajatuksensa esille, kysyä ja kyseenalaistaa.

Unelmoimme, että hankkeen päättyessä meidän vuorovaikutuksemme lasten kanssa olisi tullut vielä sitoutuneemmaksi ja läsnä olevammaksi. Unelmanamme oli myös saada aktiiviset pienryhmät toimimaan sekä saada saman päivähoitoyksikön talot Katiska ja Vankkuri tukemaan toisiaan kehittämisessä ja levittämään vahvuuksiaan toisilleen.

Ohjaajan unelmana oli:

Samalla lailla kun lapsillakin, meidän yritetään opettaa niille oppimaan oppimista... Samalla lailla organisaatiollehan on tärkeää, että se oppii oppimaan, että se tunnistaa oman kehityksensä. Ensin me nähtiin asia tästä kulmasta ja nähtiin näin ja nyt nähdään rikkaammin, koska ollaan löydetty tämä ja tämä ja tämä tarkastelukulma siihen lisäksi. Ja siksi me toimitaan nyt näin. Ja vielä niinkin, että ollaan selvillä, että se ei ole viimeinen totuus, vaan taas me otetaan uusia haasteita ja opitaan taas lisää. Ja että se ei ole pelottavaa ja se ei ole sitä, että me oltaisiin oltu tyhmiä aikaisemmin, vaan me voidaan olla ylpeitä myös siitä aikaisemmasta oivalluksesta, vaikka se onkin nyt meille jo historiaa. Jos se on voimassa keväällä 2011, niin silloin on hyvin pullat uunissa.

Vankkurin tiimit

Yhteinen kehittämiskohteemme oli lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen kehittäminen. Tähän liittyen halusimme kehittää ja aktivoida pienryhmätoimintaa. Ryhmien omat tavoitteet lähtivät kunkin lapsiryhmän tilanteesta. Tosin aivan hankkeen alussa tiimikohtaisia tavoitteita ei ollut, vaan ne tulivat pikkuhiljaa.

Vankkurissa on neljä lapsiryhmää, Ilvekset, Pantterit, Puumat ja Tiikerit. Jokainen lapsiryhmä teki omat tavoitteensa. Kirjoittajat tekivät jokaiselle työntekijälle henkilökohtaiset kyselyt syksyllä 2010. Kyselyt käytiin läpi tiimipalaverissa, joissa oli läsnä toinen kirjoittajista johdattelemassa keskustelua ja kirjoittamassa ajatuksia ylös.

Tiikerit (1–3-vuotiaat)

Päiväkoti Vankkurin toimintatavaksi on muotoutumassa pienryhmätoiminta. Hankekauden alussa toiminut Tiikerit-ryhmä aloitti kokonaisvaltaisen pienryhmätoiminnan tekemällä pienryhmissä niin toiminnan, ulkoilun kuin siirtymätkin. Puumat pysyivät Tiikereitä tiimipalaveriinsa kertomaan pienryhmätoiminnasta ja ottivat pian käyttöön samantyyppisen toiminnan. Pantterit seurasivat heti Puumien perässä.

Tiikereiden päätavoitteeksi pienryhmätoiminnan lisäksi muotoutui päiväpiirin ja kasvun kansioden kehittäminen. Tiikerit järjestivät päiväpiiripaikkaansa hyllyn, jossa kaikki tarvittava materiaali on heti saatavilla. He ovat myös miettineet ja muokanneet päiväpiirin sisältöä monesta näkökulmasta (toiminta, lapsen osallisuus, vuodenajat jne.), esim. triptrap-tuolissa istuva lapsi ei pääse tanssimaan muiden mukana. Tiikereillä on yleensä päiväpiirissä kaksi työntekijää, jotta vältettäisiin liiallinen toisto, ja samalla työntekijät oppisivat toisiltaan.

Kasvun kansiot -kehittämistavoite on myös yhden työntekijän opiskelun lopputyö. Kansioihin on tähän asti laitettu kädenjälki, joitain lasten töitä, omakuva, valokuvia jne. Lopputyön ideana on saada talomme Vasu näkymään kasvun kansiossa, jolloin kansioista tulee myös työntekijän apuväline. Lopputyö valmistuu syksyllä 2011.

Tiikereissä tapahtuneet henkilövaihdokset koettiin kaksipiippuisena asiana. Toisaalta olisi ollut hyvä, että koko hankkeen ajan olisi ollut sama henkilökunta, toisaalta uudet tiimiläiset ovat tuoneet uusia, omia näkökulmiaan asiaan. Kehittämishankkeeseen liittyvät asiat ovat kuitenkin olleet esillä koko ajan.

Pantterit (3–5-vuotiaat)

Panttereiden tavoitteita olivat S2-toiminnan kehittäminen, lapsen odotusajan lyheneminen ja päiväpiirin kehittäminen.

S2-toimintaa siirrettiin erillisistä S2-tuokioista kaikkeen toimintaan. Pantterit keskittyivät joka tilanteessa ohjeiden antamiseen selkeästi ja lyhyesti katsekontaktissa, lapsen käyttämän suomen kielen havainnointiin, asioiden sanoittamiseen lapselle ja omiin kysymyksiin (ei pelkästään kyllä-ei -kysymyksiä).

Päiväpiiriin sisältöä kehitettiin niin, ettei lapsilla tulisi turhaa odotamisaikaa. Päiväpiiri alkaa odotteluleikillä, jotta lapsilla olisi mielekästä tekemistä siihen asti kunnes kaikki lapset ovat tulleet paikalle.

Pienryhmätoiminta on lisääntynyt hankkeen aikana paljon, oppia on otettu myös naapuriryhmiltä Tiikereiltä ja Puumilta. Lasten tarpeiden mukaan on kokeiltu monia asioita. Lepohetken ajaksi lapset olivat pari kuukautta jaettuna kahteen lepohuoneeseen, ja tilanteen muuttuessa palasimme takaisin yhteen.

Pieni, mutta kuvaava esimerkki lapsen osallisuudesta oli se, kun Panttereissa kysyttiin yhdeltä pienryhmältä, mitä he haluaisivat esittää koko talon lauluhetkellä muille talon lapsille. Yksi lapsi, joka ei ikinä aikaisemmin ollut osallistunut yhteenkään laulu- tai leikkihetkeen, esitti mopolla ajavaa Spidermania innoissaan, koska oli saanut itse päättää mitä esittää ja miten.

Panttereissakin on ollut henkilökunnan vaihtuvuutta, hankkeen aikana ryhmässä on työskennellyt 5 ihmistä. Suurin muutos ainakin paperilla tapahtui vuodenvaihteessa 2010–2011, jolloin talon johtaja vaihtui. Tällöin Panttereiden lastentarhanopettajasta ja varajohtajasta tuli päiväkodin johtaja.

Vaihdoksen jälkeen tuntui ensin siltä, että syksyllä 2010 suunnitellut tavoitteet ovat unohtuneet. Kun tiimissä alettiin pohtia kyseisiä tavoitteita, huomattiin kuitenkin, että tavoitteet näkyvätkin koko ajan osana lapsiryhmän arkea.

Tammikuussa 2011 alkoi Panttereissa lasten valitsemana teemana avaruus. Oppimisympäristöä muokattiin vielä paremmin lasten osallisuutta mahdollistavaksi. Panterit rakensivat yhdestä huoneesta ”avaruushuoneen”, joka on jaettu verholla kahteen osaan. Toisella puolella on mahdollisuus omatoimiseen askarteluun. Toinen puoli on täysin tyhjä tila, johon lapsi saa suunnitella ja rakentaa oman leikkinsä.

Puumat (3–5-vuotiaat)

Puumien ryhmässä työskenteli VKK-hankekauden aikana yhdeksän aikuista, joten tavoitteet muuttuivat tilanteen mukaan. Pää tavoitteeksi muodostui pienryhmätyöskentelyn korostaminen, joka antaa mahdollisuuden lapsen leikin ja kaiken muunkin toiminnan havainnointiin ja suuntaamiseen.

Alkusyksyllä 2010 keväällä asetetut tavoitteet tuntuvat kaukaisilta, alkusyksy oli lapsilla tosi itkuinen. Mutta jo loppusyksyllä 2010 ryhmä koki, että ”aikuisten hyvä tuuli näkyy myös lapsissa”. Pienryhmät koettiin ehdottoman hyväksi tavaksi varmistaa, että jokainen lapsi saa aikuisen huomioita päivittäin. Aikuiset kokivat kehittyneensä työntekijöinä, ja he kokivat myös ryhmän yhdistyneen yhdeksi turvalliseksi tilaksi, jossa aikuinen on läsnä.

Puumat kokivat ihanaksi sen, että saivat lapset keksimään itse kaikenlaista toimintaa. Lapset loivat teemaksi vedenalaisen maailman, johon liittyi leikkejä, askartelua, näytelmiä jne. Myös hiljaiset lapset lähtivät tähän upeasti mukaan, jolloin aikuiset kokivat, että he ovat saaneet ujut ja hiljaisetkin lapset rohkaistumaan. Aikuiset kokivat myös, että lapset ovat oppineet leikkimään.

Puumien aikuiset ovat kokeneet hankekauden aikana niin innostuksen paloa ja onnistumisen riemua työsssänsä lasten kanssa kuin jatkuvaa perehdyttämistä henkilökunnan vaihtuessa. Keväällä 2010 eläkkeelle jäänyt lastentarhanopettaja kertoi olevansa ällistynyt pienryhmätoiminnan hienoudesta sekä kiitollinen siitä, että vielä ennen eläkkeelle siirtymistään ehti kokea näin mullistavan tavan toimia lasten kanssa.

Ilvekset (5–6-vuotiaat)

Vankkurin eskariryhmän kehittämiskohteeksi muotoutui lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen lisäksi aikuisten keskinäinen vuorovaikutus.

Konkreettinen esimerkki tästä on aamupiirin rauhoittaminen. Aikuiset ovat sopineet, että eivät keskustele toistensa kanssa aamupiirin aikana edes kuiskaten. Aikuiset kiinnittävät myös huomiota muuhun kommunikointiinsa: huoneen toiselle puolelle ei huudeta vaan mennään viereen puhumaan.

Ilvesten toinen tavoite oli tilojen käytön parantaminen. He ovat ”jal-kautuneet” muualle taloon, eli käyttäneet sovitusti päiväkodin muiden ryhmien huoneita omassa pienryhmätoiminnassaan. Ilvekset ovat myös hankkineet kaksi sermiä, joilla heidän omaa tilaansa pystytään jakamaan. Heillä on myös käytössään suuri liikuntasali, jonka käyttö on lisääntynyt hankkeen aikana.

Lasten osallisuus näyttäytyy Ilveksissä eri tavoin. Toisia lapsia täytyy toppuutella, toisia puolestaan saa rohkaista. Tässä korostuu aikuisen herkkyyks, sillä aikuisen on nähtävä aran lapsen aloitteet ja vihjeet.

Kehittäminen on koettu tärkeäksi voimavaraksi mm. henkilövaihdoksissa, koska tällöin on yhteinen tapa toimia. Ryhmä on käynyt läpi uudestaan, mitä on sovittu aiemmin tiimin ja koko talon kesken. Tämän koetaan tuoneen jatkuvuutta kehittämistyölle koko talossa.

Päiväkotiapulaisemme rooli kehittämistyössämme oli tärkeä. Hänen itsensä mielestä pienryhmätoiminnat ovat rauhoittaneet esimerkiksi uloslähtöjä. Hän haluaa olla edelleenkin mukana tässä suuressa perheessä

yhtenä jäsenenä. Hän ottaa lapsia mukaan omiin toimintoihinsa, kuten pyyhkeiden vaihtoon. Päiväkotiapulainen voi olla myös ainoa henkilö, jota vanhemmat näkevät lähes päivittäin lapsen viiden päiväkotivuoden aikana, joten vanhempien kanssa käytäviä juttutuokioita on usein.

Kysymyksiä pohdittavaksi

1. Pienen lapsen osallisuus, myös yksivuotias voi tehdä aloitteen siitä, mitä tehdään! Näimme videon, jossa alle yksivuotias lapsi heitti palloa sisällä. Meitä nauratti ja itketti ajatus siitä, miten tuon heiton voi tulkitä. Onko se aloite pallon pelaamiselle? Vai onko se asia, johon me reagoimme kertomalla, että sisällä ei saa heittää palloa?
2. Kuinka paljon tällaisia aloitteita pieniltä ja isommiltakin lapsilta tulee päivittäin? Kuinka paljon me niitä huomaamme ja kuinka paljon pystymme niitä toteuttamaan?
3. Jos lapsi ei jaksa keskittyä toimintaan, ajattelemmeko me ammatikasvattajina, että lapsella on keskittymisen ongelma vai ajattelemmeko me, että toimintaa täytyy muokata sellaiseksi, että se kiinnostaa lasta?
4. Jos koemme lapsen ideat ja ajatukset tärkeiksi, olisiko lapsen idea tärkeämpi toteuttaa juuri nyt, vai onko tärkeämpää tehdä aikuisen suunnittelema juttu (täytyy saada pienryhmä sisään/ulos/vessaan) loppuun? Toisaalta, ovatko lasten tarpeet niin moninaisia, että niihin täytyy reagoida jo struktuurallisesti niin paljon, että lasten ajatuksille ja improvisaatiolle jää vähemmän aikaa?
5. Sitooko meitä kello liikaa? Vai onko se positiivinen asia, joka rakentaa struktuuria lapsille ja aikuisille?
6. Jääkö kehittäminen jatkuvaksi toimintamalliksi, vai onko tämä enemmänkin kertaluonteinen hanke? Jäävätkö snadit stepit toimintamalliksi?

Ajatuksia hankkeesta

1. Monen työntekijän mielestä hanke oli aluksi vaikea hahmottaa. Emme tienneet mitä meiltä odotetaan, mitä hanke meiltä vaatii ja mitä tekisimme seuraavaksi. Myös tiedon kulku tuntui vaikealta: jotkut tiesivät hankkeesta enemmän ja olivat innostuneita, toiset eivät tienneet juuri mitään eivätkä näin ollen olleet sitoutuneita. Asiaa auttoivat yhteiset kehittämispäivät ja työillat, joissa asiaa puitiin ja konkreettisia tavoitteita ryhmille tehtiin. Olikin tärkeää, että koko henkilökunnan yhteisiä tapaamisia oli heti alussa, koska tavallisen työpäivän aikana koko henkilökuntaa ei saada mitenkään yhteiseen keskusteluun mukaan.
2. Kehittäminen voi olla myös raskasta, se voi unohtua, se voi olla hiljaa taka-alalla, mutta kun miettii paljon ja pitkään, niin kyllä siitä jotain jää käyttöön ja mieleenkin. Oman työn kehittäminen motivoi tekemään työtä (itse luo tavoitteet, itse näkee tulokset).
3. VKK on tehnyt hankkeen aikana säännöllisiä yksilö- ja tiimikyselyitä. Vaikka ymmärsimme kyselyiden tärkeyden, koimme ne silti ajoittain rasitteena. Kyselyt tuntuivat irrallisilta ja vaikeasti vastattavilta, ja lisäksi aina tuntui olevan paljon kaikkea muuta.
4. Ohjaajatapaamiset olivat tärkeitä ja pitivät kehittämistä ja hanketta yllä. Suoraan arkityöstä (esim. lasten lepoahuoneesta) siirtyminen kehittämisen ja syvemmän pedagogiikan miettimiseen koettiin kuitenkin haastavaksi.
5. Kehittäminen ei ole irrallista, vaan esimerkiksi Tärkeän ihmisen päivän miettiminen on myös osa meidän kehittämishankettamme. Voimme miettiä miten teemme sen mahdollisimman hyvin tai mikä ei toiminut viime vuonna.

Konkreettisia toimia hankkeen ajalta

1. Aikuisen tietoisien toiminnan lisääminen jokaisessa yksityiskohdassa (lapsen kohtaaminen, saako palapelin tehdä loppuun, kehuminen jne.). Kehittäminen voisi tulla osaksi jatkuvaa toimintaa, miten teen / miten teemme tämän yksittäisen pienen asian paremmin.
2. Kirjoittajilla oli avoin valtakirja muulta työyhteisöltä, mikä helpotti kirjoittajien työtä etenkin henkisellä puolella.

3. Olemme saaneet kehuja kiertävältä erityislastentarhanopettajalta ja S2-lastentarhanopettajalta: on hyvin ajateltu toimintaa lasten kannalta.
4. Aikuisten välisen vuorovaikutuksen merkitys on korostunut. Puhumme enemmän työstä aikuisten kanssa, jaamme asioita ja kysymme mielipidettä.
5. Hankekauden aikana perustettiin myös vanhempaintoimikunta.

Vankkurin taival jatkuu

Koemme, että olemme hankekauden aikana kehittyneet. Ajattelumme on rikastunut, ja lapsi voi vaikuttaa enemmän omaan tekemiseensä. Muutokset ovat muuttuneet nopeassa ajassa vakituisiksi toimintamalleiksi, jotka tuntuvat olleen käytössä jo kauan.

Johtajan vaihtuminen ei vaikuttanut kovinkaan paljoa talon toimintaan ja kehittämiseen. Varajohtajan tuleminen johtajaksi sujui kitkatta, ja hanke pysyi ryhmissä käynnissä ilman johtajan panosta. Uusi johtaja tiesi hankkeesta paljon, joten hänen oli helpohko ryhtyä sitä vetämään. Hän koki, että hankkeen myötä tietoisuus jokaisen tiimin ja koko talon toiminnasta on noussut. Tämä näkyi mm. silloin, kun hän esitteli taloa uusille perheille.

Rakenteet (pienryhmätoiminta) mahdollistavat lapsen surun, murheen, taidon, ilon tai muun asian huomaamisen. Hanke on laittanut meidät keskustelemaan ja puhumaan pienistä yksityiskohdista ja isommista pedagogisista asioista. Olemme oppineet kehittämään, ja on jopa mahdotonta uskoa että kehittäminen loppuisi hankkeen loppumisen myötä. Olemme myös huomanneet, että yhden aikuisen puuttuminen arjessa ei pysäytä kaikkea pienryhmätoimintaa, se vain muuttaa suunnitelmia.

4.4 Yhdessä tekemällä tyytyväisempää väkeä

KOSKIKUJAN PÄIVÄKOTI, SANNA HINTSALA

Riittämättömyyden ja tyytymättömyyden tunteet muutoksen käynnistäjänä

Koskikujan päiväkotij sijaitsee Länsi-Vantaalla, myyrmäkeläisen kerrostalon lisäsiivessä. Se on perustettu vuonna 1971. Päiväkodissamme on viisi lapsiryhmää ja yhteensä n. 86 lasta. Toimimme perinteisissä 1–3-vuotiaiden, 3–5-vuotiaiden ja 6-vuotiaiden ryhmissä. Koemme, että meillä on hyvä yhteishenki, henkilökunta on sitoutunutta ja työmoraali korkealla. Monet työntekijöistä ovat työskennelleet talossa jo pitkään. Koska arvokeskustelua työstä ja sen päämäärästä on käyty vuosien ajan, on henkilökunnalle hioutunut monilta osin yhteinen käsitys siitä, mikä on tärkeää. Teemme työtä pitkäjänteisesti ja haluamme kehittää sitä yhdessä.

Monista tyytyväisyyden aiheista huolimatta kiireen tuntu ja kokemus suunnittelu- ja valmisteluajan vähydestä ovat nakertaneet työtyytyväisyyttä ja aiheuttaneet riittämättömyyden tunteita. Pohtiessaan ratkaisuja näihin haasteisiin johtajamme päätti ehdottaa Kissankelloille, talon toiselle 3–5-vuotiaiden lasten ryhmälle, omaa kehittämisprojektia. Sen tarkoituksena oli syventää omahoitajamenetelmän käyttöä ja lisätä lasten osallisuutta toiminnan suunnitteluun. Lasten hyvinvoinnin parantamisen lisäksi lähtivät tavoitteemme vahvasti myös aikuisten tarpeista. Halusimme kokeilla, löydämmekö ratkaisuja ajan käytön ongelmiin, jos suunnittelemme toimintaa enemmän yhdessä lasten kanssa. Omahoitajamenetelmän ajattelimme lisäävän myös aikuisten riittävyiden tunteita. Tässä vaiheessa VKK-Metro haki uusia tutkimuspäiväkoteja. Mieluummin olisimme kehittäneet työtämme omin voimin. Pelkäsimme hankkeen mukanaan tuomaa ylimääräistä työtaakkaa. Koska Länsi-Vantaalta ei muitakaan halukkaita löytynyt, suostuimme lopulta oman tiimimme voimin mukaan.

Haparoivaa kokeilua osallisuuden jäljillä

Omahoitajamenetelmän myötä aloimme syksystä 2009 lähtien toimia aamupäivät ruokailuun ja lepo hetkeen asti kolmessa pysyvässä pienryhmässä. Päätimme myös luopua liian valmiista viikkosuunnitelmista ja niiden

laittamisesta vanhempien näkyville etukäteen. Halusimme, että päiviin jää oikeasti tilaa kuunnella ja toteuttaa lasten aloitteita ja suunnata toimintaa kussakin pienryhmässä lasten kiinnostuksen mukaan. Aluksi oli kuitenkin vaikea tietää, kuinka osallistaa lapsia parhaiten toiminnan suunnitteluun.

Koska jotain oli kokeiltava, päätin kysyä lapsilta suoraan, mitä ensi viikolla tekisimme. Kysymys aiheutti hämmentynyttä hiljaisuutta. Vihdoin joku vastasi: ”Leikitään.” Toinen jatkoi: ”Milloin mennään metsäretkelle?” Sillä kertaa en enempää ehdotuksia saanut. Olin varautunut sijoittamaan lasten lukuisat ehdotukset viikko-ohjelmaan, jotakin jokaiselle päivälle. Jouduin luovuttamaan, ja päätin kokeilla toiste uudestaan. Ehkäpä lapset eivät vain olleet keskusteluvireessä. Seuraavalla viikolla tilanne kuitenkin toistui: ”leikitään” ja ”mennään metsäretkelle” olivat lasten ehdotukset. Aloin miettiä uutta taktiikkaa. Auttaisikohan, jos näyttäisin lapsille kuvia mahdollisista toiminnoista? Niinpä seuraavalla kerralla esittelin heille erilaisia mahdollisuuksia: ”Haluaisitteko maalata?” ”Joo!” ”Haluaisitteko leikkiä vesileikkiä?” ”Joo!” ”Kuka haluaisi askarrella?” ”Minä, minä, minä” Kaikki kädet nousivat pystyyn. Vieläkään ei ollut ihan onnistunut olo.

Keskusteltuamme ensimmäisistä kokeiluistamme tiimissä ymmärsimme, että lasten ajattelu ei taida taipua viikkosuunnitelman muotoon. Luultavasti jokin muu tapa kuulla heitä antaa meille enemmän. Lapset elävät hetkessä: jos nyt jokin onkin maailman tärkein asia eikä muuta ajatuksiin mahdu, niin tunnin päästä se voi olla jotain ihan muuta. Havainnoimalla ja kuuntelemalla lapsia päivän eri tilanteissa saamme luultavasti enemmän tietoa heidän ajatuksistaan ja kiinnostuksenkohteistaan. Vaikka emme alkuun olleet innostuneita osallistumaan tutkimushankkeeseen, totesimme nyt tarvitsevamme apua. Tarvitsimme peilauspintaa ajatusten järjestämiseen ja järjestelmällisyyttä kokeiluihimme.

Eräässä palaverissamme saimme ”ahaa-elämyksen”. Olimme pohtineet osallisuutta vain ns. ohjatun toiminnan kannalta. Nyt ymmärsimme, että on tärkeämpää tarkastella päiväkotipäivää kokonaisuutena. Tarkensimme kehittämiskohteeksemme lasten osallisuuden lisäämisen kaikissa päivän tilanteissa. Snadit steppimme muodostimme pilkkomalla päiväkotipäivän osiin. Päätimme aloittaa ruokailusta.

Uusia käytäntöjä ruokailuun

Sovimme, että ruokaa annostellessa alamme kuunnella entistä tarkem-
malla korvalla lasten toiveita annoskoosta ja siitä, kuinka ruoka lautaselle
asetellaan. Pienet ja toisistaan erillään olevat annokset voivat ratkaisevasti
madaltaa kynnystä maistella vieraampia makuja. Sovimme myös, että
lapsi saa itse päättää, syökö leivän ruoan kanssa vai sen jälkeen. Koska
leipä on osa ateriala, ei sen saaminen voi mielestämme riippua esimerkiksi
siitä, onko lautanen syöty tyhjäksi. Joillekin ruoka voi maistua paremmin
näkkileivän ”siivellä”.

Välipalalla lapset saivat alkaa valita istumapaikkansa vapaasti. Etu-
käteen pelkäsimme kokeilun aiheuttavan levottomuutta niin ruokailuun
järjestäydyttäessä kuin sen aikanakin. Lopputulos oli kuitenkin mielekäs.
Välipalalle asettuminen alkoi sujua jopa entistä juohevammin. Lasten ei
tarvitse keskeyttää keskustelujaan, vaan he voivat jatkaa niitä luontevasti
pöydän ääressä. Samalla on avautunut mahdollisuus korostaa vastuun ot-
tamista omista ratkaisuista: hyviä käytöstapoja täytyy maltaa noudattaa
myös parhaan juttukaverin vieressä istuessa. Toisaalta on ollut mielen-
kiintoista seurata lasten ratkaisuja tilanteessa: Millaisia porukoita pöytiin
muodostuu ja haluavatko jotkut istua aina omalla paikallaan? Kuinka he
reagoivat, jos joku muu ehtiikin heidän paikalleen?

Eräällä välipalalla joku oli mennyt kolmevuotiaan ”Pekan” paikalle istumaan.
”Pekka” seisoi hämmentyneenä paikkansa vieressä; hän olisi halunnut syömään
omalle tutulle tuolilleen. Onneksi omahoitaja oli tilanteen tasalla. Hän sanoitti
”Pekalle” toimintavaihtoehtot: ”Jos haluat istua omalla paikalla, voit pyytää
kaveria siirtymään siltä. Tai voit miettiä, haluaisitko istua vaikka minun
paikallani.” Sillä kertaa omahoitajan paikka kelpasi yhtä hyvin.

Pukeutumis- ja riisumistilanteet toimivammiksi

Olimme huomanneet, että lapsilla on erilaisia mieltymyksiä sen suhteen,
kuinka paljon he haluavat riisuutua päiväunille mennessä. Toiset myös
tuntuivat kaipaavan riisuutumiseen intiimimpää paikkaa kuin käytävän
varren lokerot. Meillä aikuisilla tuntui olevan erilaisia käytäntöjä: joku
antoi lapsille enemmän valinnanvaraa ja toinen saattoi ”passittaa” heitä
takaisin lokerolleen riisumaan lisää. Nyt lisäsimme lasten päätösvaltaa
asiassa. Lapset voivat riisuutua joko lokerollaan tai lepohuoneessa mieltymy-
sensä mukaan. Pohdimme yhdessä syy-seuraussuhteita: ”Muistatko,

eilen jätit housut jalkaan ja olit hikinen herätessäsi? Kannattaisiko nyt riisua enemmän?” Ruuhka ja rauhattomuus lokeroilla ovat vähentyneet.

Myös uloslähtötilanteet halusimme luoda aiempaa rauhallisemmiksi ja kiireettömämmiksi. Ohjaamme eteiseen vain muutaman lapsen kerrallaan. Emme kiirehdi turhaan, vaan jätämme tilaa lasten itseohjautuvuudelle ja omatoimisuudelle. Kun lapset keräävät itse vaatteet lokerostaan, he joutuvat pohtimaan, mitä milloinkin tarvitaan ja voivat valita itse mieluisan hanskaparin tai hatun. Myös kuravaatteiden pukemisessa päätimme lisätä lasten omaa harkintaa. Pihan ollessa osittain kuiva pohdimme yhdessä tarpeellista varustusta leikkien luonteesta riippuen. Vanhempien kanssa olemme sopineet, että pihavaatteiden pieni likaantuminen ei haittaa. Pukeutumistilanteet ovat alkaneet tuntua aidosti mukavilta. Enää ne eivät ole vain suorittamista. Pukeutumisen lomassa on mukava kuunnella lasten jutustelua ja keskustella heidän kanssaan. Tunnelma on läheinen ja leppoisa.

Lasten osallisuus ulkoilussa

Ulkoilukäytäntöjä arvioidessamme totesimme ulkoilevamme pääsääntöisesti omalla pihallamme. Päätimme laajentaa reviiriämme lähiympäristöön, lähipuistoihin ja -puistikoihin. Aloimme sopia entistä useammin pienryhmissä lasten kanssa, mihin aamupäivän ulkoilussa suuntaamme. Spontaani lähiympäristön tutkiminen ja luonnonilmiöiden ihmettely lisääntyi. Kunnan talvi mahdollisti jännittävät vuorikiipeilyt lumikasoissa. Ryhdyimme järjestämään entistä useammin liikuntahetkiä ulkona. Lapset nauttivat ja rauhoittuvat paremmin leikkeihinsä pienellä porukalla ulkoillessa.

Leikkirauhan turvaaminen – ikuisuuskysymyskö?

Leikin merkityksen olemme ymmärtäneet jo pitkään. Olemme jo aiemminkin kiinnittäneet huomiota riittävän leikkiajan ja -rauhan turvaamiseen. Ulkoilussa pitkäkestoiselle vapaalle leikille on hyvin aikaa. Lisättyämme toimintahetkiä ulkona maltoimme jättää entistä enemmän aikaa myös sisäleikeille. Kiinnitimme huomiota myös omaan toimintaamme: emmehän turhaan katko lasten leikkiä ohjatun toiminnan hetkillä? Päiväpiiriin voi jättää väliinkin, jos lapsilla on hyvä leikki kesken.

Kaikesta huolimatta vuoden mittaan toistuu jaksoja, jolloin kalenterit täyttyvät erilaisesta ohjelmasta. Pitkäkestoinen vapaan leikin aika ja leikin havainnoiminen tuntuvat jäävän väkisin vähemmälle. Tämä aiheuttaa hel-

posti meissä aikuisissa huonoa omaatuntoa. Yritämme opetella näkemään leikin ja muun toiminnan paremmin yhtenä kokonaisuutena. Askartelu ja musisointi voivat olla lapselle yhtä lailla leikkiä, ja niiden teemat voidaan ottaa leikeistä. Myös siirtymätilanteista ja arkisista rutiineista voi tehdä leikinomaisia, kunhan vain on valmis itse heittäytymään mukaan.

Pohdimme keinoja leikkivalintojen monipuolistamiseksi ja lasten sitouttamiseksi leikkiin. Laitoimme seinille kuvat leikeistä, jotka kussakin tilassa ovat mahdollisia. Lapset valitsevat kuvan ja kiinnittävät sen leikki-paikkansa läheisyyteen. Tavoitteenamme on jatkossa myös suunnitella ja järjestää leikkiympäristöjä enemmän yhdessä lasten kanssa.

Leikin havainnointia näimme tarvetta lisätä etenkin ulkona. Havainnoidessa päätimme kiinnittää huomiota erityisesti lasten rooleihin ja aloitteellisuuteen. Kirjaamisen tärkeydestä meillä on puhuttu jo kauan. Vaikka tahtoa on ollut, toteutus on jostain syystä jäänyt puolinaiseksi. Nyt päätimme ryhdistäytyä. Vaihtelevissa tilanteissa se ei edelleenkään ollut aina helppoa. Voinemme olla armollisia itsellemme: aina kirjaamisen onnistuminen ei ole itsestä kiinni.

Koska olin päättänyt ryhdistäytyä leikin havainnoinnissa, en eräänä päivänä suunnitellut ohjattua toimintaa pienryhmälleni. Halusin järjestää lapsille mahdollisimman pitkän leikkiajan. Kuinka ollakaan, juuri sinä päivänä tytöt halusivat piirtää.

Pojat leikkivät autoilla. Otin hyvän asennon penkillä havainnointikansioni kanssa. Ehdin kirjoittaa muutaman lauseen, kunnes leikissä alkoi tapahtua. Yksi pojista repi auton toisen kädestä, ja käsirysyhän siitä seurasi. Puutuin tilanteeseen. Palasin penkilleni ja kirjoitin pari lausetta lisää. Nyt poika kaatoi toisen tekemän rakennelman. Toinen käsirysy ja minä taas tilannetta selvittämään. Kolmannella yrittämällä ehdin enää avata kansion, kun leikkijät tarvitsivat taas minua. Suljin kansion suosiolla.

Kaksi kolmevuotiasta poikaa leikki pihalla rekoilla. Lähestyin poikia havainnointimielessä. ”Pitääkö jo kerätä lelut?”, oletti heti toinen pojista. ”Ei vielä pitkään aikaan, leikkikää rauhassa”, vastasin. Jouduin poistumaan hetkeksi muualle. Palasin paikalle. ”Miksi häiritset meitä koko ajan?”, kuului nyt leikin keskeltä. Enpä halunnut häiritä enempää.

Sisällä lapset päästävät aikuisen helpommin lähelle leikkejä ja pyytävät usein mukaankin. Ulkona he ehkä kokevat saavansa kerrankin määritellä itselleen isomman reviirin ja nauttivat siitä.

Omahoitajuuden ja pienryhmien merkitys lasten osallistamisessa

Pienryhmämme ovat ”sekaryhmiä”: Niissä on kaikissa seitsemän 3–5-vuotiaasta tyttöä ja poikaa. Ryhmiä muodostaessamme olemme pyrkineet ennen kaikkea ottamaan huomioon, että jokaisella lapsella on niissä vertaistaan leikkiseuraa. Varsinkin aluksi ryhmien muodostaminen tuntui vaikealta. Entä jos kemiat eivät kohtaakaan? Mitä jos vahingossa erotamme parhaat kaverit eri ryhmiin? Matkan varrella pelot ovat haihtuneet. Jokaisesta ryhmästä on hitsautunut ihan omanlaisensa, mutta toimiva porukka. Jälkikäteenkään emme olisi osanneet muodostaa niitä paremmiksi. Lapset puuhailevat luontevasti yhdessä myös yli ryhmärajojen. Siihen avautuu mahdollisuuksia lähes päivittäin iltapäivisin, ulkoiluissa tai henkilökunnan vajaustilanteissa. Joskus käymme sisällä kolkuttelemassa toisen ryhmän ovea, jos joku lapsista ei löydä kaveria omasta porukasta. Toisinaan tulee tarve purkaa syntyneitä ”klikkejä” sekoittamalla leikkiporukoita väliaikaisesti.

Pienryhmässä on suurta ryhmää paljon helpompaa tutustua lapsiin ja kuunnella heitä. Pienen ryhmän kanssa voi edetä tilanteesta toiseen kiireettömästi jättäen tilaa lasten omalle ajattelulle, oivalluksille ja toiminnalle. Osallisuus toteutuu vuorovaikutuksessa. Pienryhmässä siihen on suurta ryhmää paremmat edellytykset. Päivittäin voi olla varma, että jokainen lapsi on tullut huomioduksi. Erityisesti hitaasti lämpiävien ja arkojen lasten on ollut helpompi turvata ensin yhteen aikuiseen ja rohkaistua ryhmässä toimimiseen. Toisaalta vilkkaiden vilperrtienkin vahvuudet pääsevät paremmin esiin, kun ei ole suurta ryhmää ärsykeineen ”hajottamassa” olemista. Omahoitajan ohjauksessa toiminta on johdonmukaista ja rutiinit toistuvat samankaltaisina. Omahoitajilla on muodostunut erityinen suhde ja ”ote” omiin lapsiinsa.

Pienryhmissä vallitsee kodikas yhteisyyden tunnelma. Ne ovat kuin turvallisia leikkiperheitä. Eräs lapsi oli kotonaan todennut meistä aikuisista: ”Sanna on perhosäiti, Anne on kenguruäiti ja Kirsi on kissäiti”. (Lasten valitsemat pienryhmien nimet ovat Perhoset, Kengurut ja Kissanpennut.) Se mitä me aikuiset nimitämme pienryhmätoiminnaksi, voi olla lapselle suuri päivittäin toistuva kotileikki. Niin lapset kuin aikuisetkin tuntuvat naut-

tivan vallitsevasta rauhasta sisällä ja ulkoilussa. Lapset haluavat osallistua arkiaskareisiin ja selviytyä itse. Läheisyys ilmenee vahvana auttamishaluna toisia lapsia ja aikuisia kohtaan.

Me aikuiset olemme rohkaistuneet heittäytymään pienryhmien kuloisiinkin tunnelmiin ja kiinnostuksenkohteisiin. Levottomina päivinä voivat jumppa ja hieronta toimia suunniteltua sadunlukua paremmin. Vaikka suunnittelemme toiminnan suuntaviivat ja tavoitteet aikuisten kesken, suuntaamme toimintaa pienryhmissä lasten aloitteiden mukaan. Meillä on seinällä pienryhmien ”toiveiden taulut”. Kirjaamme laminoidulle alustalle sanoin ja kuvin kunkin lapsen kuvan kohdalle hänen ehdotuksiaan. Näin lapset näkevät, että heidän aloitteitaan kunnioitetaan, ja me aikuiset muistamme vastata niihin sopivalla hetkellä.

On toimintatavoissamme vielä paljon hiottavaakin. Toteutuuko lastentarhanopettajan pedagoginen vastuu riittävästi? Kuinka itsenäistä ryhmän ohjaamista voimme odottaa lastenhoitajilta? Kun aikuisten yhteistä keskusteluaikaa on vähän, saattavat pienryhmät alkaa mennä jo liikaakin omia teitään. On panostettava tiimityöskentelyyn, jotta kurssi säilyisi yhtenäisenä pienryhmien kesken. On myös tärkeää tutustua kaikkiin lapsiin ja keskustella heistä tiimipalaverissa. Kolme silmäparia näkee enemmän kuin yksi. Olemme huomanneet, että näemme lapsista erilaisia asioita. Yleensä erilaiset näkemykset eivät ole vääriä. Kyse on siitä, että omahoitaja näkee lasta enemmän pienryhmässä, muut kasvattajat koko ryhmän tilanteissa. Todennäköisesti tulemme lisäämään pienryhmien kierrättämistä aikuisten kesken. Jonkinlaiset iän ja taitojen mukaan muodostetut kerhot ovat yksi mahdollisuus. Omahoitajuudesta haluamme kuitenkin pitää kiinni. Näemme sen merkityksen suurena lapselle varsinkin toimintakauden alussa lapsen aloittaessa uudessa ryhmässä.

Kyllä kannatti!

Hankkeen alkaessa meillä oli monentasoisia tavoitteita. Nyt keväällä 2011 voimme todeta saavuttaneemme suuren osan niistä. Alkuajat olimme täynnä ristiriitaisia ajatuksia. Ajan varaaminen asioiden pohtimiseen, palavereihin ja tapaamisissa käynteihin herätti pitkään ärtymystä. Tuntui, että se aika on lapsilta pois. Toisaalta vauhtiin päästyämme huomasimme nauttivamme valtavasti, kun ohjauspalaverissa oli kerrankin aikaa keskustella yhdessä työn ydinkysymyksistä. Ymmärsimme, että uusien ideoiden syntyminen vaatii asioiden äärelle pysähtymistä. Oli helpottavaa huomata, että meiltä

ei odoteta suuria muutoksia yhdellä kertaa. On maltettava edetä asia kerrallaan, pienin askelin. Opimme, että kehittyäkseen on uskaltauduttava oman mukavuusalueen ulkopuolelle. Ei pidä luovuttaa, vaikkei aina niin hyvältä tuntuisikaan. Pikku hiljaa ymmärsimme, että pitkällä tähtäimellä hankkeeseen uhrattu aika koituu lasten hyväksi. On lapsilta pois, jos jääme junnaamaan paikoilleen. Syntyi aito ilo onnistumisista ja uusien työtapojen löytymisestä. Työn mielekkyys lisääntyi. Oman työn kehittäminen osoittautui hyvin palkitsevaksi.

Katseemme kääntyi ohjatun toiminnan hetkistä koko päivän kokonaisuuteen. Opimme näkemään perushoitotilanteiden arvon ja nauttimaan niistä. Olemme sisäistäneet osallisuuden merkityksen ja löytäneet sitä edistäviä työtapoja. Opimme, että lasten osallistaminen vaatii jatkuvaa itsensä vahtimista. On varottava tekemästä ja päättämästä liikaa lasten puolesta. On oltava jatkuvasti herkkänä ja tartuttava hetkeen. On osattava pysähtyä pohtimaan, mikä oikeasti on tärkeää. On pyristeltävä pois suorittamisen oravanpyörästä ja opeteltava keskittymään olennaiseen.

Arvioimme lapsi lapselta osallisuuden toteutumista ryhmässämme. Uskoaksemme suurin osa heistä kokee osallisuutta, mutta eivät kaikki. On surullista aistia lapsen kokevan ulkopuolisuutta. Joskus on vaikea löytää keinoja avuksi. Jopa pienryhmässä huolestuttaa ajoittain, ehtivätkö hitaammat tuoda ajatuksiaan esiin vai seuraavatko suosiolla muita. On myös lapsia, jotka eivät tunnu osaavan ajatella itse, mukana kulkijoita ja "peesailijoita". Mitä heidän kanssaan pitäisi tehdä? Hyväksymmekö sen heidän persoonakseen? Lapset ovat erilaisia, heidän osallisuutensa ilmenee eri tavoin ja vaatii toteutuakseen erilaisia asioita.

Yksi tavoitteistamme liittyi ajan hallintaan työssämme. Tämän ongelman ratkaiseminen on yhä kesken. Tunnin viikoittainen palaveriaika ei tunnu riittävän yhteisten asioiden läpikäymiseen. Mitä enemmän pohdimme työtämme, sitä enemmän puhuttavaakin riittää. Suunnittelu- ja valmistelu-aika karkaavat liian usein käsistämme muiden tehtävien hoitamiseen. Kiireettömyys toteutuu lasten kanssa toimiessa, mutta muuten kiireen tuntu on yhä liian tuttu seuralainen. Tässä ovat ilmiselvästi seuraavat step-pimme. Muitakin mahdollisia on jo muistiin kirjoitettu. Kehittämishanke antoi meille tietoisuuden siitä, että me voimme ja meidän täytyy vaikuttaa työhömmme. Olemme saaneet varmuutta ja rohkeutta tarttua epäkohtiin. Meillä on nyt konkreettisia välineitä siihen. Työn kehittäminen jatkuu, vaikka hanke on osaltamme päättymässä.

5. Osallisuuden kulttuurin kehittäminen

Päivähoitohenkilöstön näkemyksiä lasten osallisuuden tukemisesta

JONNA LEINONEN, TUULIKKI VENNINEN JA MIKKO OJALA

Kuvaamme artikkelissamme tutkimuspäiväkotien henkilöstön käsityksiä siitä, miten lasten osallisuuden kehittäminen on heidän käsitystensä mukaan toteutunut päiväkotien lapsiryhmissä. Kuvauksen pohjana on vuoden välein tutkimuspäiväkotien tiimeille kohdistettu lapsen osallisuuden toteutumista koskeva kysely. Artikkelin teoreettisena taustana on Shierin (2001) aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta koskeva osallisuuden tasomalli, jonka pohjalta tutkimuspäiväkotien henkilöstöä on kuluneen hankekauden aikana koulutettu tarkastelemaan osallisuuden kehittämistä omassa ryhmässään. Tarkastelemme kyselyn tuloksia myös aiemmin julkaistun osallisuusraportin (Venninen, Leinonen & Ojala, 2010) sisältämän osallisuuden määritelmän pohjalta, joka on muodostettu pääkaupunkiseudun päiväkotihenkilöstön (Ajatuksiani lasten osallisuudesta päiväkodissa -kysely 2010) esille nostamien asioiden pohjalta.

5.1 Kohti osallisuutta

Aikuiset ja lapset rakentavat yhdessä päiväkodin toimintakulttuuria, arjen yhteisiä toimintatapoja. Yhteenkuuluvuuden tunne on lapsille tärkeä, ja

siksi he monissa sellaisissakin toiminnoissa ja tehtävissä, jotka kasvattaja on ajatellut yksilöllisesti suoritettaviksi, toimivat yhteisöllisesti. (Strandell, 1996.) Vuorovaikutus, johon lapsi osallistuessaan lisää merkityksiä omalla innovatiivisella tavallaan, muokkaa oppimista ja voimistaa lapsen osallisuutta. Samalla lapsi tulkitsee ja uusintaa oppimisen kiintopisteitä, ympäristöä, kulttuuria ja sosiaalisia suhteita muokaten myös muiden osallisuutta. (Corsaro, 1997.) Ympäristönä päiväkotitarjoaa lapsille sekä virikkeitä että rajoituksia.

Päiväkotiryhmän toimintaan ja kulttuuriin liittyy myös kasvattajien arvoja ja asenteita. Paitsi säännöt ja normit, myös pedagogiset tavoitteet ja toimintatavat voidaan nähdä sekä virikkeinä että rajoitteina. Toimintaympäristö on vuorovaikutusympäristö, jossa lapsi oppii tulkitsemaan tapahtumia ja jossa lapsen ajattelu ja oppiminen liittyvät konkreettiseen elämään. (Rauste-von Wright & von Wright, 1998.) Myös fyysinen ympäristö viestii siitä, uskovatko kasvattajat lapsen kykyihin toimia itsenäisesti. Duncan (2009) kuvaa tutkimuksissaan aikuisten perusteluja kiinteisiin paikkoihin sidotulle leikille sillä, että aikuiset kokivat lasten keskinäisten ristiriitojen ja yleisen vaeltelun vähenevän. Usein tilankäyttöön liittyvät säännöt pakottavat lapset riippuvaisiksi aikuisista, kun välineitä on pyydettyä aikuiselta tai pöydän ääreen istuutumiseen tai siitä pois pääsyyn tarvitaan aikuisen apua.

Osallisuuden hahmottaminen riippuu tarkastelutavasta. Lapsen ikä on vahva määrittäjä osallisuudessa. Prosessin aikajänne eli se, työskennelläänkö asian parissa pitkään vai onko kyse kertaluontoisesta asiasta vaikuttaa lapsen osallisuuden ilmenemiseen. Myös sillä on merkitystä, pyritäänkö lasten osallisuutta tukemalla tarjoamaan lapselle mahdollisuus vaikuttaa itseensä, ryhmään vai toimintaympäristöön. (esim. Oranen, 2007; Sinclair, 2004.)

Artikkelissamme käsittelemämme lasten osallisuuden toteutumista päiväkotiryhmissä koskeva kysely kohdistettiin kaikille pääkaupunkiseudun päiväkotien tiimeille toukokuussa 2010. Kyseiseen ajankohtaan mennessä tutkimuspäiväkodit olivat olleet VKK-Metro-kehittämishankkeessa kuluneen kevään ajan. Uusintakysely toteutettiin seuraavana keväänä tutkimuspäiväkotien tiimeille. Kumpaankin kyselyyn vastasi 74 tutkimuspäiväkotien tiimiä, joiden välillä suoritettiin vertailu sekä avoimien vastausten että asteikollisten muuttujien osalta.

5.2 Lasten osallisuuden tukeminen aikuisen toiminnassa

Lasten osallisuutta ei kasvatusinstituutiossa ole ilman aikuisten sitoutumista osallisuuden tukemiseen. Emilson ja Johansson (2009) painottavat, että demokraattiset arvot muuttuvat todelliseksi vasta kun niitä tarjotaan lapselle, eikä lapsi voi valita osallisuutta, ellei aikuinen tarjoa hänelle siihen mahdollisuutta. Tässä yhteydessä tarkastelemme osallisuuden kehittymistä Shierin (2001) tasomallin avulla.

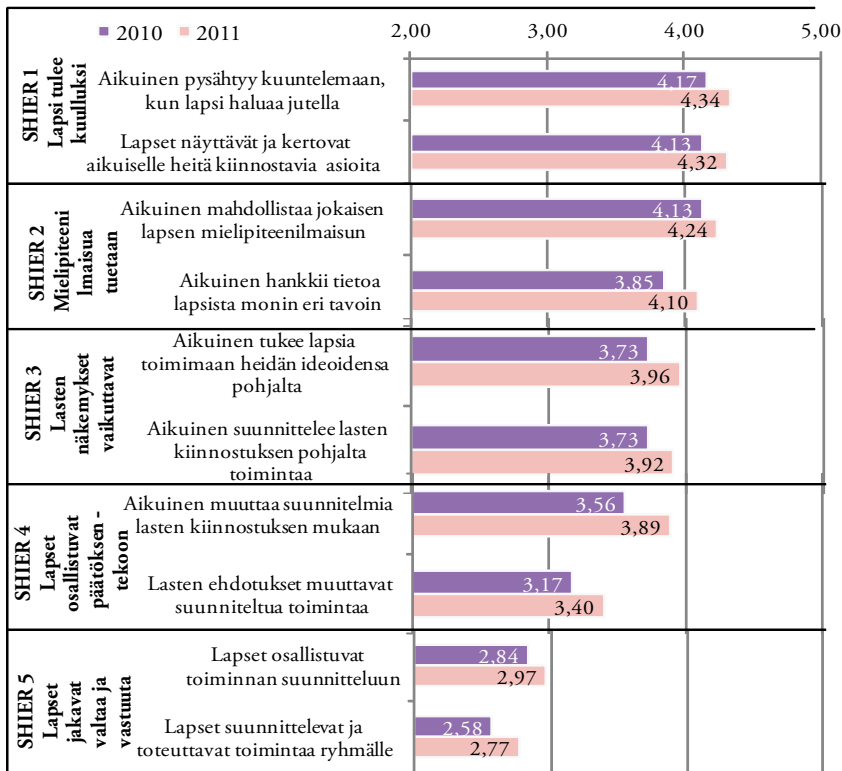
Kyseinen malli tarkastelee osallisuutta aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen sekä lapsen toimintamahdollisuuksien kautta. Mallin ensimmäisellä tasolla lapset tulevat kuulluiksi. Varhaiskasvatusikäisten lasten kohdalla kysymys on myös nähdä ja kohdataksi tulemisesta. Kasvattajan havainnointitaidot ja kyky lukea lapsen ilmaisua kokonaisvaltaisesti ovat tällä tasolla tärkeitä ammatillisia valmiuksia. Keskeistä osallisuuden toisella tasolla on lasten tukeminen ilmaisemaan mielipiteitään ja näkemyksiään. Kasvattaja pyrkii toimillaan mahdollistamaan lapsen luottamuksen syntymisen sekä luomaan vuorovaikutustilanteita, joissa lapsi kokee, että hänen asiansa halutaan kuulla ja hänen ilmaisullaan on merkitystä. Kolmannella tasolla aikuinen hyödyntää lasten näkemyksiä suunnitellessaan ja toteuttaessaan toimintaa. Kasvattaja rakentaa omia suunnitelmiaan lapsilta saamiensa aloitteiden, tarpeiden ja kiinnostuksenkohteiden pohjalta ja antaa lapsille palautetta siitä, miten heidän ajatuksensa vaikuttavat toimintaan ja arkeen. Perustelut myös sille, miksei kaikkia toiveita voida toteuttaa juuri sellaisina tai miksi ryhmässä tehdään kompromisseja lasten näkemysten välillä, auttavat lapsia ymmärtämään omia vaikutusmahdollisuuksiaan.

Neljännellä osallisuuden tasolla keskeistä on yhteistoiminta, jossa lapset osallistuvat aikuisen kanssa päätöksentekoon ja sitä edeltävään suunnitteluun. Mahdollistaessaan lasten osallistumisen suunnitteluun ja päättämiseen kasvattajat luopuvat vallastaan ohjata ylhäältäpäin lasten toimintaa. Aikuisjohtoiseen toimintakulttuuriin tottuneille muuttunut toiminta saattaa toisinaan näyttäytyä kaoottisena, jos yhdessä päätetyt toiminnot, säännöt ja suunnitelmat eivät heti toteudu onnistuneesti. Päätöksen tekeminen on taito, joka vaatii mahdollisuuksia harjoitella ja kokeilla omien resurssien ja taitojen riittävyttä. Viidennellä tasolla lapset jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa aikuisten kanssa ja saavat kokemuksia vastuuseen kasvamisesta sekä onnistuneista että epäonnistuneista ponnistuksista yhteisen hyvän eteen. Vastuu lapsista säilyy aikuisella mallin kaikilla tasolla.

Jokaisella osallisuuden tasolla kasvattajan on ensin pohdittava, onko hänellä aito halu toteuttaa lasten osallisuutta. Samoin tulee tarkastella, onko omassa tiimissä tai työyhteisössä mahdollista toteuttaa edellä mainittua toimintatapaa. Tulisi myös pohtia, onko osallisuutta mahdollistavia toimintatapoja ja käytäntöjä jo valmiina.

Kuvioon 1. on koottu tiimien arvioima osallisuuden toteutuminen tutkimuspäiväkodeissa vuosina 2010 ja 2011 Shierin osallisuuden taso-mallin mukaisesti.

Kuvio 1. Osallisuuden tasojen (Shier) kehittyminen tutkimuspäiväkodeissa. Muut-tujien arvot laskettu tiimivastausten keskiarvoista (1= Ei koskaan, 2=Harvoin, 3=Joskus, 4=Usein, 5=Aina)

Vertailun perusteella lasten osallisuus tutkimuspäiväkodeissa on kehitty-nyt tasaisesti kaikilla osallisuuden tasoilla. Lasten kuulluksi tuleminen

(taso 1) sekä lasten tukeminen mielipiteiden ilmaisussa (taso 2) olivat jo ensimmäisessä arvioinnissa huomattavan korkealla. Uusinta-arvioinnin perusteella lasten kuuleminen ja mielipiteen ilmaisun tukeminen oli entisestään kehittynyt. Lasten näkemysten vaikuttaminen toiminnassa (taso 3) oli niin ikään kehittynyt hieman, mutta lasten osallistumisessa päätöksentekoon (taso 4) kehitys on ollut merkittävää. Kyseisen tason kummassakin väittämässä keskiarvo on noussut lähes 10 %. Myös viidennellä tasolla, jolla lapset jakavat valtaa ja vastuuta, osallisuus on kehittynyt. On myös huomioitava, että tiimien välinen hajonta kolmella ensimmäisellä tasolla oli hieman vähentynyt, kun taas tasoilla 4 hajonta oli pysynyt ennallaan ja tasolla 5 hieman noussut.¹ Erojen tasaantuminen osallisuuden kolmella ensimmäisellä tasolla merkitsee sitä, että lasten osallisuuden tukemisesta on tutkimuspäiväkodeissa tullut osa arkipäivän toimintaa ja se koetaan tavoitteellisenä ja mielekkäänä osana lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta. Hajonnan kasvu erityisesti viidennellä osallisuuden tasolla kuvaa sitä, että osassa tiimeistä ei ole päästy kehittämään lasten päätösvaltaa ja vastuuseen kasvamista, kun taas jotkut tiimit ovat edenneet niiden suhteen voimakkaasti. Myös lasten ikä vaikuttaa näiden tasojen kehitysmahdollisuuksiin. Ammattitaitoiset kasvattajat huomioivat osallisuuden tukemisessa myös lasten iän ja kehitystason, eikä lapsia vaadita ottamaan sellaista vastuuta, johon hän ei ole valmis (Shier 2001).

Seuratuissa tutkimuspäiväkodeissa kehitys on ollut positiivista, ja lähes kaikissa toteutuu lasten näkemysten huomioon ottaminen (taso 3). Laadukkaassa päivähoidossa toteutuu suomalaisten varhaiskasvatuksen asiakirjojenkin mainitsema lasten oikeus osallisuuteen. Tähän liittyvää keskustelua siitä, sisältääkö pienten, alle kouluikäisten, lasten osallisuus myös päätöksentekoa, on käyty niin tutkimuspäiväkodeissa ja VKK-Metrossa kuin laajemminkin varhaiskasvatuksessa (esim. Sheridan & Pramling-Samuelson, 2001). Seurannan tulokset osoittavat, että osallisuuden tietoinen kehitysprosessi on herkistänyt varhaiskasvattajia tukemaan lasten osallisuutta kokonaisvaltaisesti, eikä se ole rajoittanut keskittymistä vain joillekin tasoille. Lasten osallisuus on tutkimuspäiväkodeissa otettu osaksi arjen toimintaa ja lasten osallisuutta on opittu mahdollistamaan monissa

1 Hajonnan pieneneminen tarkoittaa, että erot vastaajien välillä ovat pienentyneet ja osallisuutta kuvaava toiminta on tasapainottunut eri tutkimuspäiväkodeissa. Vastaavasti hajonnan nousu tarkoittaa, että erot ovat kasvaneet.

varhaiskasvatukselle ominaisissa konteksteissa. Tämä tukee Shierin omaa käsitystä (2006) tasojen välisestä joustavuudesta ja dynaamisuudesta eri tilanteiden kohdalla.

5.3 Lasten toimintamahdollisuuksien kehittyminen

Lasten toimintamahdollisuudet koettiin hyviksi jo ensimmäisessä kyselyssä 2010, ja ne olivat edelleen kehittyneet toimintavuoden aikana. Esimerkiksi lasten mahdollisuus vaikuttaa fyysiseen ympäristöönsä ja siinä toimimiseen ”aina” oli kasvanut 3,6 %, ja vastaavasti niiden vastausten määrä, joissa lapset eivät voineet vaikuttaa asiaan, oli laskenut 2,5 %. Myös lasten mahdollisuus vaikuttaa taiteelliseen toimintaan oli kasvanut 6,3 %, ja vastaukset, joissa lapset eivät voineet vaikuttaa asiaan, olivat vähentyneet 5 %. Lasten toimintamahdollisuuksien lisääminen arjen toiminnoissa vaatii aikuisten sitoutumista ja kiinnittymistä vuorovaikutukseen. Aikuinen voi toimiessaan vuorovaikutuksellisesti ja lasta kuunnellen ja huomioiden innostaa lapset vahvemmin sitoutumaan toimintaan. (esim. Suhonen, 2009; Kirby & Gibbs, 2006.) Lasten toimintamahdollisuudet kasvavat rinnakkain aikuisen sitoutumisen kanssa, ja useat tiimit kuvasivatkin avoimissa vastauksissaan aikuisen roolia lasten toiminnan mahdollistajana. Seuraavassa lainauksessa yksi tiimeistä kuvaa, miten aikuiset hyödynsivät huomiotaan lapsen kiinnostuksen kohteesta.

Lapset ottivat aikuisen pyörillä kulkevan tuolin ja työntelivät toisiaan siinä sekä roikkuivat aikuisen jaloissa. Aikuinen huomasi lasten liikkumisen tarpeen ja ehdotti otettavaksi esiin liikuntavälineitä. Aiemmin kun aikuinen oli tarjonnut lapsille vatsalautoja kokeiltavaksi, nämä eivät innostuneet. Nyt he olivat hyvin motivoituneita ja kokeilivat välineitä pitkän aikaa. (2011)

Ulkoiluun liittyvät aloitteet sekä lasten päätösmahdollisuudet uloslähdön ajankohdasta olivat lisääntyneet, kuten seuraavasta lainauksesta ilmenee. Runsaasti mainintoja saivat tilojen ja välineiden valitsemista ja jakamista koskevat aloitteet sekä jälkimmäisenä ajankohtana erityisesti myös tilojen uudelleenjärjestelyä koskevat aloitteet.

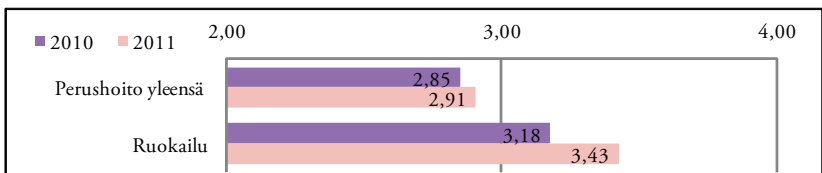
Olemme ottaneet ryhmässä käyttöön myös noin kerran viikossa päivän, jolloin kalenteriin tulee ”päättää-kuva” ja tällöin lapsi itse päättää, meneekö hän ulos vai jääkö sisälle leikkimään. (2011)

Lapset voivat ehdottaa missä ulkoillaan (pk:n piha, lähipuisto, metsä). (2011)

Pienryhmätoiminnan ja ryhmän jakamisen koettiin mahdollistavan lapsen kuulluksi tulemistä ja yksilöllistä huomiointia sekä vähentävän kiireen tuntua. Pienryhmien hyödyntäminen toiminnassa olikin lisääntynyt ("Aina" -vastausten määrä oli kasvanut 13 %). Myös tutkimuspäiväkotien rutiineita ryhmissä oli kehitetty edelleen. Tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava, että jo ensimmäisen arvioinnin aikana toukokuussa 2010 tutkimuspäiväkodit erosivat muista päiväkodeista siten, että niissä oli ymmärretty arjen ja perushoidon tarjoamat mahdollisuudet lasten osallisuuden kehittämiselle. Tämä ilmeni useiden tutkimuspäiväkotitiimien erillisissä ruokailutilanteita koskevissa maininnoissa. Ruokailutilanteisiin panostaminen ja aikuisen läsnäolo pöydässä (5,8 % → 7,1 %) koettiin uusintakyselyn aikana yhä vahvemmin hyväksi keinoksi mahdollistaa lasten osallisuutta. Ruokailutilanteissa lasten vaikutusmahdollisuudet olivat lisääntyneet myös numeraalisten muuttujien kohdalla. Ruokailun eri valinnanmahdollisuuksia punnitseva summamuuttuja (sisältää muuttujat: annoksen koko ja ruokajuoman valinta, maistaminen, ruoan jättäminen ja pöydästä nouseminen sekä välipalalle tuleminen omaan tahtiin) oli noussut (3,18 → 3,43) ja sijaitsi nyt puolivälissä arvojen "Joskus" ja "Usein" vaihtoehtoja. Verrattuna muihin perushoitotilanteisiin (pukeutumiseen, päivälepoon ja wc-tilanteisiin), jossa kehitystä oli tapahtunut vain marginaalisesti, ovat lasten mahdollisuudet osallisuuteen kehittyneet juuri ruokailussa (kuvio 2).

Kuvio 2. Lasten vaikutusmahdollisuudet perushoidossa

Tiimien keskiarvot/(2=Harvoin, 3=Joskus, 4=Usein)

Seuraavasta lainauksesta käy ilmi, että ruoanvalmistuksen ulkoistamisesta huolimatta joustoa ruoka-ajoissakin saattaa jossain määrin löytyä.

Aikataulujen orjallista noudattamista on vähennetty. Lounas voi alkaa vähän aikaisemmin tai myöhemmin, jos tilanne vaatii. Aikuisten välinen kommunikaatio ja tilanteiden ennakointi, esim. siirtymätilanteet, miten siirrytään ja minne. (2011)

Rutiinien kohdalla on tutkimuspäiväkodeissa keskitytty vuorovaikutuksen parantamiseen myös muuten. Peräti 44 % tiimeistä mainitsi arjen vuorovaikutukseen keskittymisen, kun se edellisessä mittauksessa oli ollut 37 %. Voimakkaaimmin painottuivat läsnäolo ja pysähtyminen, lapsen kuunteleminen ja lasten kanssa jutteleminen. Myös aikatauluihin liittyvät seikat oli tunnistettu osallisuuden esteiksi, ja niitä kehittämistä koskevien mainintojen määrä oli noussut tiimien avoimissa vastauksissa (18 % → 26,5 %) esimerkiksi säännöllisyyden, tiukoista tavoitteista luopumisen ja aikataulujen muuttamisen kautta.

Työtä tehdään lasten ehdoilla. Motivaatio työhön on hyvä. Olemme rauhallisia ja annamme lapsille aikaa. (2011)

Arjen tilanteiden katsominen uudelta kannalta; hedelmällisinä vuoro-vaikutustilanteina ja mahdollisuutena olla läheinen lapsen kanssa. (2011)

Aikuinen keskittyy vuorovaikutukseen lasten, ei toisten aikuisten kanssa. (2011)

Kiiireettömyyden ja osallistavien rutiinien omaksumista ryhmän toiminnan kulmakiviksi voi ajatella myös koko ryhmän toimintakulttuurin kehittämisenä ja muokkaamisena. Kehittämistehtävä ei ole helppo, sillä toimintoja ei voida muuttaa ilman aikuisten ja lasten yhteistä sitoutumista ja asennemuutosta. Moni tiimi olikin huomannut, että esimerkiksi kiireen tuntua osallisuutta estävänä tekijänä voidaan vähentää aikuisten yhteisellä sitoutumisella, joustamisella ja organisoinnilla.

5.4 Arjen esteet osallisuuden kehittämiseksi

Osallisuuden kehittämisprosessin myötä tutkimuspäiväkodeissa oli pysähtytty myös tarkastelemaan osallisuutta estäviä tekijöitä, joita on tarkemmin käsitelty Vennisen, Leinosen ja Ojalan tutkimusraportissa 2010. Yksittäisten esteiden tarkastelemisen sijaan voidaan osallisuuden esteitä myös tarkastella ja ryhmitellä. Kyselyssä esitetyt esteet ryhmiteltiin viiteen ryhmään eli

faktoriin, jotka ovat Ammatillisiin taitoihin liittyvät esteet (osallistavien toimintatapojen puute, havainnointitaitojen puute, keskittymisen puute, organisointitaitojen puute, tietämättömyys lapsen kehityksestä, aikuiskontaktien tarve), Työhyvinvointiin liittyvät esteet (melu, kiire, aikuisten väsymys, huonot tilaratkaisut, priorisoinnin puute, muut työt), Erityistarpeisiin liittyvät esteet (lasten kieli- ja puhetaidon puute, erityistuen tarpeet, vanhempien tarpeet), Rutinoituneisiin käytäntöihin liittyvät esteet (aikataulut ja rutiinit) sekä Suhdelukuihin liittyvät esteet (lasten määrä, aikuisten määrä, vaihtuva henkilöstö) (Venninen, Leinonen, Lipponen & Ojala, 2011). Vuonna 2010 tiimit kokivat, että heillä oli hyvät vaikutusmahdollisuudet ammatillisiin taitoihin sekä rutinoitumiseen liittyvissä esteissä, joista edellistä ei koettu viidenneksessä vastauksista lainkaan esteeksi. Uusintakyselyssä tilanne oli parantunut edelleen. Työhyvinvointiin, erityisiin tarpeisiin, rutinoitumiseen ja suhdelukuihin liittyvät asiat koettiin esteiksi osallisuudelle yli 90 % tiimeistä (”Ei koeta esteeksi” -arvo pieni) (taulukko 1.)

Taulukko 2. Tiimien kokemus mahdollisuudestaan vaikuttaa osallisuuden esteisiin, jakauma

2010 → 2011	Ei voida vaikuttaa, eikä päättää	Voidaan vaikuttaa, muttei päättää	Voidaan vaikuttaa ja päättää	Ei koeta esteeksi
Ammatilliset taidot	4,6 % → 2,8 %	16,5 % → 11 %	57,6 % → 66,2 %	21,3 % → 20 %
Työhyvinvointi	33,9 % → 27,6 %	24,9 % → 26,1 %	33,2 % → 38,2 %	8 % → 8,1 %
Erityiset tarpeet	29,8 % → 24,4 %	32,1 % → 30 %	30,3 % → 37,6 %	7,7 % → 8 %
Rutinoituneet käytännöt	7,4 % → 4,2 %	16,2 % → 17,6 %	71,6 % → 73,9 %	4,7 % → 4,2 %
Suhdeluvut	88,3 % → 84,2 %	2,7 % → 3,2 %	4,1 % → 1,8 %	5 % → 6,8 %

Kokonaisuutena tarkasteltuna esteisiin suhtautumisessa oli vuoden aikana tapahtunut merkittävästi muutosta. Tunne esteiden ylivoimaisuudesta (”Ei voida vaikuttaa eikä päättää”) oli pienentynyt tasaisesti kaikissa muuttujaryhmissä suhdelukuja lukuun ottamatta, ja vastaavasti omien vaikuttamismahdollisuuksien esteitä kohtaan koettiin lisääntyneen. Selvimmin olivat lisääntyneet kokemukset mahdollisuudesta vaikuttaa ammatillisiin taitoihin liittyviin esteisiin (+ 10 %) sekä kokemukset erilaisten erityistarpeiden aiheuttamiin esteisiin vaikuttamisesta (+ 7 %). Myös käsitys vaikuttamismahdollisuuksista työhyvinvointiin liittyviin seikkoihin oli kasvanut (+ 5 %).

Tiimien avovastauksissa pohdittiin ammatillisia taitoja, taitoa keskittyä olennaiseen ja tukea lasten kehitystä tai osallisuutta tukevia toimintatapoja. Keskittyminen ja läsnä oleminen ovat tarjonneet mahdollisuuksia havainnoida ja kuulla lapsia ammatillisesti. Vastaajat painottivatkin perustehtävään keskittymistä aikuisen työssä. Ymmärrys lapsen äänen ja näkemysten merkityksestä sekä kiinnostuksen kohteista avaa samalla uusia käytäntöjä ja toimintamahdollisuuksia arjen tilanteisiin (esim. Clark & Moss, 2001). Myös erityiset tarpeet on kehittämismuutoksen aikana opittu näkemään lasten yksilöllisyytenä ilmaista itseään. Lasten yksilöllisyyttä haluttiin myös tukea (yksilöllisten tarpeiden huomiointi, pienryhmätoiminta). Työhyvinvointi ja työssä voimaantuminen liittyvät kehittämiseen ja muutokseen: työntekijöille tulee syntyä luottamus omaan toimintaansa ja siihen, että heillä on vaikutusmahdollisuuksia työssään (Heikkilä & Heikkilä, 2007). Kiire, melu, priorisoinnin puute ja niiden aiheuttama väsymys koettiin merkittäviksi työhyvinvointiin liittyviksi ongelmiksi varhaiskasvatustyössä jo 2010. Uusintakyselyssä tiimit kuvasivat heidän yhdessä sopimiaan ja käyttämiään keinoja näihin esteisiin vaikuttamiseen. Aikuiset tukivat toisiaan vähentämään kiirettä. Lisäksi käytettiin porrastamista sekä yhä yleistyvää pienryhmätoimintaa, joilla pyrittiin rauhoittamaan erityisesti siirtymätilanteita.

Suhdelukuihin vaikuttaminen ei käytännön työssä ole juurikaan mahdollista. Siitä huolimatta niiden tiimien osuus, jotka eivät kokeneet suhdelukuja esteeksi, oli lisääntynyt vuoden aikana. Vaikuttaa siltä, että työntekijät ovat joissakin tiimeissä rohkeasti lähteneet kehittämään osallistavia käytäntöjä huolimatta suhdelukujen ja täyttö- ja käyttöasteiden aiheuttamasta paineesta.

5.5 Kohti innostavaa varhaiskasvatuskulttuuria

Osallisuus nähdään monia eri osa-alueita sisältävänä käsitteenä, jonka yhteydessä on tutkittu esimerkiksi leikkiä (esim. Bae, 2009), ympäristöön vaikuttamista (esim. Kiili, 2006; Duncan, 2009), aloitteita ja päätöksentekoa (esim. Kronqvist, 2006; Sheridan & Pramling-Samuelson, 2001). Myös oppiminen nähdään osallisena toimintana (esim. Berthelsen, 2009), mutta myös osallisena oleminen ja yhteisölliset toimintatavat vaativat opettelua ja harjoittelua. Pienten lasten osallisuuteen liittyy omien oikeuksien ja mahdollisuuksien tiedostaminen ja harjoittelu. Oman vuoron odottaminen, lelujen jakaminen ja kaverin kuunteleminen ovat taitoja,

joita lapsi opettelee aikuisen tukemana. Usein näitä yhteisöllisiä taitoja ei sisälly opetussuunnitelmiin, vaan niitä harjoitellaan muun toiminnan sisällä ja ohessa sekä arjen toiminnoissa, kuten siirtymätilanteissa. Niitä voidaanakin hyödyntää arjen rutiineissa jatkuvasti, ja monesti ne ovat osana myös päiväkodin sääntöjä. (Göncü, Main & Abel, 2009.) Osallisuuden käytännönläheistä ja kokonaisvaltaista kehittämistä varhaiskasvatuksen arjessa ei ole tiettävästi käsitelty osallisuudesta kirjoitetuissa teksteissä.

Osallisuus tarvitsee toteutuakseen arvojen, asenteiden ja sääntöjen uudelleentarkastelua ja reflektointia. Monesti tarvitaan myös tietoista aikuisten kontrollin laskemista, jotta lasten aloitteille ja näkemyksille jäisi hehtisessä arjessa tilaa (esim. Emilson & Johansson, 2006). Huoli lasten turvallisuudesta ja arjen sujuvuudesta näkyi tutkimuspäiväkotien vastauksissa. Ensimmäisen kyselyn aikaan (2010) kolmasosa tiimeistä koki, että osallisuus on ristiriidassa lapsen tarpeiden täyttymisen kanssa. Vuotta myöhemmin määrä oli supistunut. Tästä huolimatta aikuisten tarve kontrolloida arkea (turvallisuus, aikataulut, vastuu ym.) pohditutti edelleen vuoden tavoin neljäsosaa tiimeistä.

Monissa tutkimuspäiväkodeissa pohdittiin jo keväällä 2010 mitä osallisuus pitää sisällään. Onko lasten annettava tehdä kaikkea sitä, mitä haluavat? Miten käy pedagogisten tavoitteiden ja turvallisuuden? Millaisia vaikutuksia lasten osallisuuden lisäämisellä on ryhmätoiminnalle? Pääkaupunkiseudulla tehdyn tutkimuksen pohjalta Venninen, Leinonen & Ojala (2010) muodostivat lapsen osallisuudelle määritelmän, jossa käsitteen eri ulottuvuuksia määriteltiin varhaiskasvatuksen yhteydessä. Samat lapsen osallisuuden osatekijät esiintyivät tutkimuspäiväkotien vastauksissa sekä toukokuussa 2010 että 2011.

Lapsen osallisuus on oikeutta iloita itsestään ja kokea, että muutkin nauttivat hänen läheisyydestään. Lapset ovat osa perhettä sekä kaveripiiriä ja tutkivat ja tulkitsevat ympäröivää maailmaa yhdessä muiden kanssa. Kokemus omien tarpeiden huomioimisesta rakentaa lapsen luottamusta aikuisiin. Osallisuutta on myös oppiminen ja kasvaminen aikuisen turvassa. Lapsi saa mahdollisuuksia omatoimisuuden harjoitteluun sekä toimintansa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Onnistuneet vaikuttamiskokemukset sekä aikuisen rohkaisema itseilmaisu rakentavat luottamusta omiin kykyihin ja vahvistavat sitoutumista toimintaan. Lapsi kasvaa ottamaan ja kantamaan vastuuta pienin askelin. (Venninen, Leinonen & Ojala, 2010.)

Osallisuuden ilmenemiseen ilon kautta sekä yhteiseen tulkitsemiseen, lapsen äänen kuulumiseen, viittasi jälkimmäisessä kyselyssä viidennes vas-

taajista, kun määrä oli vuotta aiemmin ollut kolme prosenttia pienempi (17,3 → 20 %). Omaan toiminnan valitsemiseen liittyviin osallisuuden tekijöihin viitattiin kolmasosassa vastauksista kumpanakin kyselyajankohtana. Lasten toiveiden kuulemisen ja omatoimisuuden tukemisen perushoitotilanteissa määriteltiin kuvaavan lasten osallisuutta. Suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistumista sekä vastuunottamista kuvaavien vastausten määrä nousi vuoden kuluessa kolme prosenttia (10,5 % → 13,4 %).

Usein jo heti aamulla päiväkotiin tullessa ryhmämme lapsilla on selkeä ajatus/ mielikuva, mitä haluaa alkaa tehdä, kenen kanssa ja missä. Näkyy lapsen hyväntuulisena intona. (2011)

Olemme oppineet pitämään oman lapsiryhmän puolia tuomalla lasten näkökulmaa moniin asioihin. Lasten mielipiteitä viety talon palaveriin asti. (2011)

Lasten osallisuuden ilmenemistä kartoittavassa kysymyksessä tiimit toivat esille huomioitaan siitä, miten lasten innostus ja ilo näkyivät lapsista. Tiimit kuvasivat myös lasten sitoutumista toimintaan osallisuuden tunnetta kuvaavana asiana. Leikille ja muulle lasten omaehtoiselle toiminnalle oli järjestetty aikaa ja kuvaukset aikuisten keskittymisestä lapsiin (kuulemiseen, läsnäoloon) olivat lisääntyneet lähes 10 %. Viidennes vastaajista liitti aikuisen läsnäolon ja vuorovaikutuksen olennaiseksi osaksi lasten osallisuuden ilmenemistä, kun määrä vuotta aiemmin oli ollut viisi prosenttia pienempi (16,6 % → 20,7 %).

Meillä oli ajatuksemme omahoitajasta, mutta kun poika tuli ensimmäisenä päivänään hän valitsi omakseen eri hoitajan ja istumapaikkansa pöydässä hänen altaan! ...annoimme tämän tapahtua. Pikkuhiljaa voitimme luottamuksen ja iloisen pojan! (2011)

Aikuiset tekevät helposti asioita lapsen puolesta, annettava lasten kokeilla ja yrittää, aikuinen ei aina yrittäisi estää epäonnistumisia. Lapselle prosessi on tärkeintä. Tekemällä voi oppia. (2011)

Osallisuuden toteutuminen on mahdollista silloin kun ryhmän rakenne on otettu huomioon ja lasten kasvua yhteisölliseen toimintaan on tiedostaen tuettu. Lapset ovat oppineet toimimaan yhdessä ja kokevat olonsa ryhmässä turvallisiksi. Näin myös osallisuuden käytännöt voivat vaihdella ryhmän

sisällä riippuen toimintavuoden ajankohdasta sekä lasten ja aikuisten sisäistämistä toimintakulttuurista.

Osallisuus voidaan nähdä kokonaisvaltaisena oppimispolkuna yhteisölliseen päiväkotiarkeen, jossa jokaisella lapsella ja aikuisella on oma paikkansa olla ja toimia, ja jossa persoonallisia tapoja kokea ja osallistua kunnioitetaan. Kahden vuoden kehittämisprosessissa oli opittu huomaamaan, ettei osallisuuden toteutuminen ole yksin tahdosta kiinni, vaan uudet käytänteet vaativat harjoittelua, arviointia ja jatkuvia muutoksia. Aikuisten asenteen ja ilmapiirin on kuitenkin oltava osallisuudelle myönteisiä, ennen kuin oppimisprosessiin voidaan lähteä. Pysähtyessään olemaan läsnä lasten arjessa tutkimuspäiväkotien ammattilaiset ovat vastaustensa perusteella kokeneet varhaiskasvatustyön entistä motivoivampana ja innostavampana; toisten aikuisten tuella turhasta kiireestä on harjoiteltu luopumaan ja lasten kanssa oleminen on opittu kokemaan tärkeänä. Samalla lasten ajatukset ja kiinnostuksenkohteet ovat saaneet tilaa tulla kuulluiksi ja nähdyiksi, ja sitä kautta niillä on ollut yhä paremmat mahdollisuudet vaikuttaa yhteiseen toimintaan. Suunnittelusta on tullut osa aikuisten ja lasten yhteistä toimintaa, ja toteutuksellekin pyritään antamaan riittävästi aikaa.

5.6 Lopuksi

Tämän tutkimuksen avulla etsittiin vastausta siihen, miten tutkimuspäiväkodeissa työskentelevät varhaiskasvattajat kokevat lasten osallisuuden omassa lapsiryhmässään kehittyneen. Kyseessä on subjektiivinen kokemus, ja joku voisi kysyä, miten on varmistettu, että vastaukset ovat riittävän objektiivisia. Toisaalta kehittämistyö itsessään lisää rohkeutta tarkastella omaa työtä kriittisemmin (Venninen, 2007), jolloin ensimmäisen kyselyn arviot tämän hetken ymmärryksen valossa määriteltäisiin joissain tapauksissa alhaisemmalle tasolle. Asteikollisten vastausten arvioita ovat olleet tukemassa sanalliset vastaukset, joissa tiimit kuvasivat toimintojaan konkreettisella tasolla ja ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. Kun tiimivastauksia tarkasteltiin kokonaisvaltaisesti, asteikolliset muuttujat ja konkreettisen toiminnan kuvaukset tukivat toinen toisiaan.

Ensimmäinen kysely toteutettiin, kun tutkimuspäiväkotiverkosto oli jo toiminut yhden lukukauden ajan. Ero kahden kyselyn välillä olisi oletettavasti tullut suuremmaksi, jos ensimmäinen kysely olisi tehty heti hankkeen alussa, ennen kuin kehitystoimintaa oli ehditty aloittaa ja ensimmäisiä onnistuneita kehittämisen askelia ottaa. Aineiston perusteella

muutosta ja kehitystä kuitenkin tapahtui, vaikka kyselyt osuivat hankeen keskivaiheille ja vain vuoden päähän toisistaan. Pidemmällä aikavälillä uskomme myös arjen kokemusten varhaiskasvatustyöstä muuttuneen enemmän kuin tässä tutkimuksessa voidaan näyttää toteen.

Lopuksi, kahden kyselyn analysoinnin perusteella, olemme yhä sitä mieltä, että lasten osallisuuden tukeminen päiväkotitoiminnassa kannattaa kohdistaa erityisesti arkitoiminnan usein toistuviin tilanteisiin. Yksi tällainen tilanne on ruokailu, jonka suhteen kehitystä oli tapahtunut paljon. Samoin lasten osallisuuden tukemismahdollisuuksia vapaassa toiminnassa, erityisesti leikissä, osataan hyödyntää tutkimuspäiväkodeissa. Kehitettävää jää vielä erityisesti muuhun perushoittoon ja aikuisjohtoiisiin toimintatuokioihin sekä toiminnan arviointiin, joita tulisi kehittää yhteistoiminnallisemmiksi ja joissa lasten näkemysten soisi näkyvän entistä enemmän. Jos arkisissa ja toistuvissa toiminnoissa saadaan pienikin lasten osallisuutta tukeva muutos aikaan, on vaikuttavuus lasten hyvinvointiin huomattavasti suurempi kuin toteutettaessa muutama suuri osallisuutta tukeva projekti vuosittain.

LÄHTEET

- Bae, B. (2009). Children's Right to Participate – Challenges in Everyday Interaction, Julkaisussa: *European Early Childhood Education Research Journal*, Vol. 17, n. 3, p. 391–406, Routledge.
- Berthelsen, D. (2009). Participatory Learning, Teoksessa: D.Berthelsen, J. Browlee & E. Johansson. *Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy*, London: Routledge.
- Clark, A. & Moss, P. (2001) *Listening Young Children. The Mosaic Approach*. National Children's Bureau, London.
- Duncan, J. (2009). "If You think They Can do It – Then They Can." Two-Year-Olds in Aotearoa New Zealand Kindergartens and Changing Professional Perspectives. Teoksessa: D.Berthelsen, J. Browlee & E. Johansson. *Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy*. London: Routledge.
- Emilson, A. & Johansson, E. (2009). The Desirable Toddler in Preschool: Values Communicated in Teacher and Child interactions, Teoksessa: D.Berthelsen, J. Browlee & E. Johansson. *Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagogy*. London: Routledge.

- Göncü, A., Main, C. & Abel, B. (2009). Fairness in Participation in Preschool, Teoksessa: D.Berthelsen, J. Browlee & E. Johansson. *Participatory Learning in the Early Years. Research and Pedagog.* London: Routledge.
- Heikkilä, J. & Heikkilä, J. (2007). Voimaantumisen työyhteisön haasteena. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Kiili, J. (2007). *Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta.* Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 283.
- Kirby P. & Gibbs, S. (2006). Facilitating Participation: Adults' Caring Support Roles within Child-to-Child Projects in Schools and After-School Settings, Julkaisussa: *Children and Society*, vol 20, 209-222.
- Kronqvist, E-L. (2006). *Mitä lapsiryhmässä tapahtuu? Pienten lasten yhteistoimintansa rakentuminen ja kehittyminen spontaaneissa leikkitilanteissa.* Oulun Yliopisto.
- Lapsen oikeuksien yleissopimus (1989). Yhdistyneet Kansakunnat (YK), http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf (haettu 8.4.2010)
- Oranen, M.(2007). *Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä.* Sosiaali- ja terveysministeriö Lastensuojelun kehittämisohjelman osahankeen raportti. <http://www.sosiaaliporssi.fi/File/5a3129ac-bd59-46c7-b95f-379d04d1457c/OSallisuusraportti%20Oranen.pdf>
- Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. (1998). *Oppiminen ja koulutus.* Juva: WSOY.
- Sheridan, S. & Pramling-Samuelsson, I. (2001). Children's conception of participation and influence in pre-school: a perspective of pedagogical quality. *Contemporary Issues in Early Childhood* 2 (2), 169-194.
- Shier, H. (2006). Pathways to Participation Revisited, Julkaisussa: New Zealand Association for Intermediate and Middle Schooling, issue 2, http://www.harryshier.110mb.com/docs/Shier-Pathways_to_Participation_Revisited_NZ2006.pdf
- Shier, H. (2001). Pathways to Participation, Julkaisussa: *Children and Society*, vol. 15,107–117.
- Sinclair, R. (2004). Participation in Practice: Making it Meaningful, Effective and Sustainable. Julkaisussa: *Children & Society*, vol. 18, 106-118.
- Strandell, H. (1996). *Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana – Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä.* Tampere: Gaudeamus.

- Suhonen, E. (2009). *Erityistä tukea tarvitsevan taaperon päiväkotiryhmään sopeutuminen: Monitapaustutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Venninen, T., Leinonen, J., Lipponen, L. & Ojala, M. (2011). *Supporting children's participation through the every-day -constraints* [julkaisematon käsikirjoitus].
- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. (2010). *"Parasta on kun jaettu kokemus siirtyy jaetuksi iloksi"* – Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa, Helsinki: Soccan työpapereita 3:2010.
- Venninen, T. (2007). *"Olen enemmän alkanut pohtimaan ja sanomaan ääneen mitä ajattelen"* – ammatillinen kehittyminen ja yhteisöllinen palaute päiväkodin työtiimeissä. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 282.

6. Kuvauksia tutkimuspäiväkotien kehittämistyöstä OSA II

6.1 Tunteiden tahdissa

METSÄLINNUN TOIMINTAYKSIKKÖ: KORSON PÄIVÄKOTI JA METSÄLINNUN
PÄIVÄKOTI, NINA LAINE JA MAIKKU MÄKELÄ

Meillä Metsälinnussa on lämminhenkinen ja iloinen ilmapiiri. Henkilökunnan vaihtuvuutta on ollut vuosien aikana vähän, meillä viihdytään töissä!

Kehittämiskohteemme oli lasten tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja tunteiden kohtaaminen vuorovaikutuksessa sekä tunteiden ja tekojen erottaminen toisistaan.

Miksi valitsimme tunteet kehittämiskohteeksemme?

Esimiehemme Marittan sanoin tunteet ovat aina olleet punaisena lankana: niistä on puhuttu koko ajan, lapsia on kannustettu ilmaisemaan tunteitaan, kaikki tunteet ovat olleet sallittuja ja kasvattajan tehtävänä on ollut auttaa lasta löytämään sopivia keinoja tunteiden näyttämiseen ja ilmaisemiseen. Lasten tunteita ei voi laittaa piiloon, vaan ne ovat oikeita ja ainutkertaisia. Lapsi tarvitsee aikuisen tukea sekä selvittääkseen ikävistä tunteista että nauttiakseen ilon ja onnen hetkien jakamisesta. Yksikössämme on jo kaksikymmentä vuotta sitten kielletty lause ”älä itke, sulla ei ole mitään hätää”.

Lapsen tunteita on hyvä tunnistaa ja nimetä. Käsittelemättömät tunteet ovat esteenä lapsen elämässä. Lapsi ei tunne oloaan turvallisiksi, jos aikuinen ei vastaa hänen tunteisiinsa. Kaverisuhteet tai leikit eivät suju, jos ristiriidat jäävät ratkaisematta. Vuorovaikutuksella ja lapsen tunteiden kannattelulla on suuri merkitys lapsen oppimiselle ja itsensä kehittämiselle. Lapsi oppii empaattisuutta kokiessaan sitä ensin itse. Saamme usein palautetta asiakkailta ja yksikössämme vierailevilta siitä,

että keskinäinen vuorovaikutuksemme on iloisen välitön ja ilmapiirimme lämminhenkinen. Tämä on voimavaramme, jonka avulla teemme töitä herkinä ja empaattisina kasvattajina.

Tahtia työllemme yhteisin illoin

Omalla porukalla

Vuosien varrella olemme ottaneet työtavaksi kokoontua yhteisiin yksiköiltoihin 3–4 kertaa lukukaudessa. Näin meillä on ollut mahdollisuus ihan jokaisen työntekijän voimin viedä kehittämistyötämme eteenpäin.

Tahtipuiikkoamme ovat heiluttaneet eri henkilöt vuorollaan. Alkuvaiheessa Sylvia Tast perehdytti meidät onnistuneesti Snadit Stepit -lomakkeeseen ja saimme konkreettisen työvälineen auttamaan arkeamme. Marittalla on ollut valtavan suuri merkitys varsinkin innostajana, kannustajana ja tsemppaajana. Ohjaajamme Anne Siven osallistui ohjaajatapaamisten lisäksi yhteen yhteiseen iltaamme meitä auttaen ja tukien:

Selvästi kuitenkin näkee, että te olette funtsanneet asiaa ja teillä on idea miten sitä omassa tiimissä toteutetaan, ja teillä on jo välineitä ja tavallaan on hirveen hyvä, että teillä on koko yksikkö tässä mukana, ja te saatte toinen toisiltanne uusia ideoita, ja ihan käyttökelpoisia. Ei tarvitse keksii mopoo uudestaan.

Syysiltana 2010 kävimme koko henkilökunnan voimin läpi kehittämiskohdettamme mind mapin avulla. Esiin nousi valtavasti asioita. Sovimme yhdessä, että teemme havaintoja ja käytämme eri menetelmiä. Dokumentoimme kehittämiskohdettamme kirjaamalla, valokuvaamalla ja videoimalla. Kehitämme jatkuvasti työtämme yhdessä keskustellen esim. tiimipalavereissa, ohjaajatapaamisissa ja yksikköilloissa.

Kävimme keskustelua vanhempien osallisuudesta kehittämishankkeeseemme liittyen esimerkiksi kasvatuskeskustelujen, päivän kuulumisten vaihdon ja vanhempainiltojen yhteydessä. Yhteisen vuoropuhelun merkitys koettiin tärkeäksi. Jos vanhemmat aamulla esimerkiksi kertovat, että lapsi on ollut kiukkuinen, jatkamme keskustelua kysellen: mitä on tapahtunut, mistähän se mahtoi johtua jne. Lapsen lähtiessä kotiin me kerromme yhdessä lapsen kanssa päivän tapahtumista: mitä on tapahtunut, miltä lapsesta on tuntunut ja mistä se mahtoi johtua jne.

Keskusteluissa lasten ja vanhempien kanssa pohdimme pieniä arjen yksityiskohtia ja niistä johtuvia tunteita. Tässä esimerkki Helmien

ryhmästä. Leon ja Martti leikkivät yhdessä pihalla. Leon heitti jääkokkareita ja se osui Marttia otsaan. Martin otsaa hoidettaessa Leon kävi pyytämässä anteeksi. Martti istui nyyhkytellen Eijan sylissä ja tuumasi: ”Mennään kattoo tunteista.” Martti halusi kuvien avulla pohtia sekä omia että Leonin tuntemuksia. Myöhemmin Eija pysähtyi poikien kanssa tunnekuvien luokse.

Eija: ”Leon, miltä sinusta tuntui kun jääkokkare osui Marttia?”

Leon näytti iloinen-kuvaa.

Eija: ”Oliko sinusta hauskaa, että Marttia sattui otsaan?”

Leon puisteli päätään.

Eija: ”Näytätkö uudestaan kuvaa?”

Leon näytti tyytyväinen-kuvaa.

Eija: ”Tuliko sinulle hyvä mieli kun Marttia sattui?”

Leon puisteli päätään. Sitten hän näytti hämillään-kuvaa.

Eija: ”Mietkö miten Martille kävi?”

Leon nyökkäsi.

Martti: ”Asia on sitten selvä!”

Iltapäivällä Eija kertoi yhdessä Leonin kanssa isälle, mitä päivällä tapahtui ja miten asiaa on poikien kanssa käsitelty.

Isä kysyi napakasti: ”Heittikö Leon tahallaan?”

Eija: ”Käsitykseni mukaan se oli vahinko. Leon, oliko se vahinko?”

Leon: ”Se oli vahinko.”

Isä tuumasi, että kylläpä asiat onneksi hoidetaan eri tavalla kuin 20 vuotta sitten ja muisteli omaa ikävää kokemustaan. Isä oli tyytyväinen, että Eija oli keskustellut molempien poikien kanssa ja asia oli selvitetty perusteellisesti. Isä kiitteli lopuksi, että hänelle oli kerrottu tarkasti koko tapahtuma.

Isä ja Leon lähtivät hyvillä mielin kotiin.

Vanhempien toimikunnan järjestämä yhteinen iltajalkapallon merkeissä. Kuva: Marko Laine.

Yhdessä vanhempien kanssa

Huomasimme puutteita omassa tiedottamisessa ja niinpä Maritta teki myöhemmin vanhemmille tiedotteen VKK-Metro-toiminnasta. Keväällä 2011 pidimme vanhempainillat yksikön molemmille päiväkodeille. Maritta kertoi, mistä kehittämistyössämme on kysymys, ja tiimit esittelivät ryhmänsä käytössä olevia menetelmiä. Sen jälkeen vanhemmat miettivät pienissä ryhmissä, näkyykö tunneprojekti ja miten se näkyy kotona. Ryhmäkeskustelujen tuloksina vanhemmat kertoivat seuraavaa:

- Perheissä on halailtu enemmän
- Lapselta ei ole tullut niin paljon kirosanoja kuin ennen
- Hakiessa lasta puhutaan työntekijöiden kanssa päivän aikana esille tulleista tunteista muiden asioiden lisäksi

- Vanhemmat toivoivat, että projektin saisi siirrettyä kotiin. Yhdessä perheessä 6-vuotias lapsi olikin kotona tehnyt samanlaisen tunnetaulun kuin päiväkodissa on, ja muut perheenjäsenet ovat velvollisia laittamaan oman tunnetilansa siihen joka päivältä.
- Eräs äiti sanoi, että tämä tukee heidän perheen työtä
- Yksi lapsi oli todennut äidilleen: ”Äiti, sä kelpaat juuri sellaisena kuin sä olet.” (Työntekijä kuuli tässä oman ryhmänsä kasvattajien äänen.)
- Eräessä perheessä lapsi oli sanonut kotona: ”Äiti, mulla on lupa tuntea.”
- Yksi lapsi oli sanonut: ”Kato nyt isä, sä sait hermot mun naamaan.”
- Lapset ovat nimenneet tunteita ja kertoneet tunteista enemmän
- Eräs isä kertoi, että heidän 2-vuotias on oppinut tunneilmaisuun liittyen uusia sanoja ja käyttää niitä leikeissään.
- Erään perheen lapsi oli kauppajonossa tokaissut ”Rakastan sinua.”
- Yksi äiti ilmaisi tyytyväisyytensä siitä, että päiväkodissa tunnekasvatus on vahvasti esillä ja se tukee vanhemmuutta: ”Että ei tarvii tehdä kaikkea ite. Ei tarvii ottaa koko vastuuta ite ja se on ihanaa.”

Menetelmästä toiseen

Vaikka jokaisella ryhmällä oli tämä yhteinen kehittämiskohde, joka tiimi muokkasi ja toteutti sitä lasten tarpeita vastaavaksi. Ryhmät käyttivät monenlaisia työmenetelmiä lasten tunteiden käsittelyssä.

Lastenkokoukset Koralleissa

Koralleissa kaikki lapset osallistuvat lastenkokouksiin omassa pienryhmässään vastuukasvattajansa kanssa. Lastenkokousten tavoitteena on mahdollistaa jokaisen lapsen mielipiteen ilmaiseminen ja sen kuuleminen. Niissä harjoitellaan myös äänestämistä; sitä, että omalla mielipiteellä voi vaikuttaa, kun tehdään päätöksiä yhteisistä asioista. Syksyn toisen lastenkokouksen aiheena olivat tunteet. Aikuiset miettivät etukäteen perusrungon kokoukselle eli esimerkkitilanteita, joista lasten kanssa keskusteltiin. Lapsia pyydettiin miettimään ja kertomaan miltä tuntuu, jos vaikka juoksee pihalla, kaatuu ja satuttaa polvensa. Tilannetta jatkettiin pohtimalla, kuinka toinen lapsi voisi auttaa kaatujaa, miltä tuntuu jos joku auttaa, lohduttaa tai miltä tuntuu, jos itse voi auttaa toista. Alkuun kokousten runko oli etukäteen aikuisten miettimä ja ne etenivät sen mukaan, mitä keskustelua lapsissa heräsi. Aikuinen toimi puheenjohtajana. Nykyään lapset saavat itse päättää kokouksen aiheen ja joku heistä toimii

puheenjohtajana. Lastenkokoukset yleensä videoidaan, jotta niitä voidaan katsoa lasten kanssa yhdessä jälkeinpäin, ja samalla aikuinen voi tehdä myös pöytäkirjan lastenkansioihin.

Tunneleikkiryhmät Hippiäisissä

Hippiäisissä tunneleikkiryhmä kokoontuu esimerkiksi neljän lapsen ja kahden aikuisen kokoonpanossa kaksi kertaa kuukaudessa. Leikkituokioille osallistuvat kaikki lapset vuorollaan. Toinen aikuisista vetää tuokiota ja toinen kirjaa havaintoja muistiin. Tuokion aluksi aikuinen kertoo pienen tarinan muodossa, mitä pehmokoiria Lumille on tapahtunut. Tarinan jälkeen siitä keskustellaan yhdessä. Lapset samaistuvat Lumi-koiraan ja keskusteluissa käytetään apuna eläintunnekortteja ja lehdistä leikattuja kuvia. Lumi-koirasta on tullut lapsille tärkeä ja se on nyt myös mukana lasten leikeissä. Tässä esimerkki Erjan kertomasta tarinasta.

Lumi-koira muuttaa uuteen kotiin

Lumi-koira on jo viisivuotias, mutta se on asunut koko elämänsä samassa kodissa ja samassa talossa. Se oli aina nukkunut äidin ja isän kanssa huoneessa, mutta nyt se oli kasvanut niin isoksi, että tarvitsi oman huoneen. Siksi Lumi-koiran vanhemmat päättivät myydä vanhan talon ja etsiä perheelle uuden kodin, ja se löytyikin aika äkkiä lähiseudulta. Kun vihdoinkin koettiin muuttopäivä, oli Lumi-koira tosi jännittynyt. Se kurkki innoissaan muuttoauton ikkunoista ja mietiskeli millainen uusi koti tulisi olemaan.

Sen uusi oma huone sijaitsi uuden kodin toisessa kerroksessa, ja sieltä näkyi ikkunasta suoraan läheiseen leikkipuistoon. Siellä näkyi olevan hurjan korkea liukumäki, kivan näköinen kiipeilyteline ja rengaskeinut. Lumi-koira päätti heti seuraavana aamuna mennä puistoon leikkimään.

Saatuana luvan äidiltään se ryntäsi innoissaan matkaan ja oli ylpeä siitä, että pääsi yksin ulos leikkimään. Lumi-koira juoksi häntä viipottaen ja korvat lepattaen liukumäkeen ja kiipeilytelineeseen. Se oli leikkinyt puistossa jo hetken aikaa, kun puistoon tuli kolme isoa koiraa. Näytti siltä, että ne olivat kavereita keskenään, koska ne potkivat yhdessä palloa, juttelivat ja kertoilivat vitsejä. Yhtäkkiä musta koira, jota toiset kutsuivat Julleksi, huomasi Lumi-koiran. Se rupesi murisemaan, ärisemään ja sanoi: ”Tämä puisto kuuluu meille ja me haluamme leikkiä täällä rauhassa. Olet tuommoinen pieni kuin

pesusieni ja sulla on hassu huivi kaulassa.” Lumi-koira pelästyi kovasti, sen tassut ihan vapisivat ja häntä painui jalkojen väliin. Se sanoi pienellä äänellä: ”Muutin eilen tuohon keltaiseen taloon ja minulla ei ole ketään kavereita täällä.” Ja sitten se juoksi turvaan kotipihalle ja kertoi äidille, mitä puistossa oli tapahtunut. Äiti lohdutti sitä ja silitti sen turkkia.

Iltapäivällä Lumi-koira päätti mennä rohkeasti uudelleen leikkipuistoon. Se näki jo kaukaa ne kolme samaa koiraa. Ne potkivat taas yhdessä palloa ja äkkiä Julle huusi sille: ”Hei uusi koira, me tarvittais maalivahti meidän peliin. Haluutko tulla mukaan?”

Lumi -koira hämmästyi kovasti tätä kysymystä, mutta ilahtui sitten kun sitä pyydettiin mukaan. Niinpä neljä koiraa potkivat yhdessä palloa puistossa koko iltapäivän ja huomasivat, että heillä oli hauskaa yhdessä!

Tämän lapsille kerrotun tarinan jälkeen Erja kyseli lapsilta mitä tarinassa tapahtui, miltä Lumi -koirasta mahtoi tuntua, ovatko lapset olleet joskus samanlaisessa tilanteessa ja miltä silloin tuntui. Lapset samaistuivat pehmokoiran tuntemuksiin ja heillä oli myös mahdollisuus lohduttaa Lumi-koiraa silitellen ja hoivaten. Tarinaa purettaessa ja yhteisessä keskustelussa käytetään aina myös tunnekortteja apuna.

Piirtäen ja kertoen

Sadun kertomisen ja piirtämisen voi yhdistää siten, että toinen aikuinen kertoo satua ja toinen samalla kuvittaa sitä lapsille.

Menetelmää voi myös käyttää lapsen saduttamisessa: esimerkiksi jos pieni lapsi sanoo sanan ”kissa”, aikuinen piirtää sen, ja kuvan ansiosta satu jatkuu joko saman lapsen sanoin tai ehkä toinen lapsi saa kuvasta uuden idean (”se on surullinen kissa” jne).

Nopea piirtäminen voi auttaa kun tunteet ovat solmussa. Aikuinen piirtää tilanteesta yksittäisen kuvan tai sarjakuvan. Piirtämisen avulla aikuinen ja lapsi löytävät vuorovaikutukseen yhteisen kielen ja päästään eteenpäin.

Tässä esimerkissä piirtämällä ennakoitiin lapselle jääshowhun menoa. Piirtäjä: Sirpa Ranto

Tunnekortit ja -kirja

Tunnekortteja on ollut käytössä kaikissa ryhmissämme. Niitä on ollut monenlaisia, kuten kommunikointikuvaston valmiit kuvat, itse otetut valokuvat ryhmän lapsista, itse piirretyt tunnekuvat, kuvasarjat. Kortit ovat nähtävillä seinillä tai aikuisella avaimenperässä roikkumassa, ja lapset voivat selailla niitä halutessaan. Helmien ja Kivitaskujen ryhmissä on tehty tunnekorteista myös tunnekuvakirja. Kirjat ovat lasten käytössä pitkin päivää.

Seuraavassa esimerkkejä Helmien ja Kivitaskujen työntekijöiden kirjaamista tilanteista:

Olimme salissa leikkimässä, Saku 2 v itki, koska ei olisi halunnut lähteä salista pois. Saku tuli syliin, etsi itkeä-kortin ja sanoi: ”Sakulla on paha mieli.”

Jesse 2v itki... Matilda 2v etsi kortit ja sanoi ”Jesse itki...” Matilda jatkoi seilaamista... ja nimesi ”pelottaa, hämmästynt.” Leevi, Saku ja Ossikin tulivat katsomaan pelottaa -korttia. Kysyin: ”Mikä pelottaa?” Ossi: ”Tiikeri.” Saku: ”Mörkö.” Leevi: ”Kukaan ei pelota.”

Nella 3 v luki uutta tunnekirjaa vieressään lattialla. Pauli 3 v katseli kauempaa. Iloisen kuvan kohdan hän tuumasi: ”Olen iloinen ku mulla on kavereita.” Pelokkaan kohdalla hän sanoi: ”Pelottaa ku joku puhuu kovalla äänellä.”

Kuvien avulla aikuiset pystyvät kannattelemaan lasta tunnetiloissaan ja auttamaan tätä esimerkiksi, jos lapsi ikävöi äitiään. Tällöin katsotaan yhdessä valokuva-albumia, jossa on perheen ja äidin kuvia. Lapsi saa lohtua äidin kuvasta ja puhuessaan äidistä hoitajan kanssa. On ollut ilo huomata myös, että lapsi itse oivaltaa kuvien käytön. Korallien ryhmästä oli puuttunut koko viikon kaksi työntekijää. Perjantai-iltapäivänä tulivat päiväkodin valokuvat ja 5-vuotias Olivia katsoi ryhmäkuvaa ja sanoi:

Jos joku aikuinen on kipeä ja tulee sitä ikävä, niin sit voi katsoa tosta (kuvasta). Ja lapsiakin siit voi sit katsoa, jos ne on poissa.”

Draama: Pieniä esityksiä ja käsinukkeja

Peukaloisten ryhmässä aikuiset esittävät pienryhmille lasten kesken tulleita tilanteita, jotka mietityttävät. Esityksen jälkeen lasten kanssa pohditaan mitä on tapahtunut, miltä on tuntunut ja miten asiat ratkaistiin. Aikuiset herättelevät lapsia miettimään olivatko ratkaisut hyviä ja voisiko jotain tehdä toisin. Tämän jälkeen aikuiset esittävät saman tarinan uudelleen lasten antamien ehdotusten pohjalta.

Tässä esimerkki yhdestä esityksestä:

Kaksi lasta, Iris ja Pekka leikkivät autoilla. Pirkko tulee paikalle ja änkeää vain leikkiin mukaan kysymättä mitään. Iris ja Pekka menevät piiloon ja kuiskuttelevat keskenään. He eivät halua ottaa Pirkkoa mukaan leikkiin. Pirkko alkaa itkeä ja huutaa aikuista apuun: ”Pekka ja Iris kiusaavat!” Pekka olisi jo valmis ottamaan Pirkon mukaan leikkiin ja pyytämään anteeksi, mutta Iris sanoo: ”Ei nyt oteta.”

Esityksen jälkeen lapset ja aikuiset muistelivat yhdessä mm. sitä, ettei Pirkko muistanut kysyä pääseekö leikkiin mukaan. Kaikki lapset olivat sitä mieltä, ettei niin saa tehdä. Lapset keksivät hienoja ratkaisuja toimia toisin.

Niklas: "Voisinko tulla teidän leikkiin mukaan?"

Kim: "Tai saisinko tulla...? Ei niin, et haluun, mä haluun."

Seuraavaksi pohdittiin Pekan ja Iiriksen käytöstä. Ryhmän työntekijä Tuula kysyi, että olisiko leikkiin mahtunut mukaan.

Roosa: "Ei mahtunut."

Miro: "Yks menee pois ja sit mahtuu."

Kim: "Ne meni heti piiloon. Ja ne ei halunnut olla sen kavereita."

Niklas: "Ne ei antanut mitään leluja."

Kim: "Ne kuiski."

Niklas: "Toisen seurassa on rumaa kuiskia."

Tuula kysyi lapsilta, mitä Pirkko teki kun häntä ei otettu mukaan leikkiin.

Santeri: "Rupes itkee."

Tuula: "Mitäs se tarkoitti?"

Kim: "Putoo kyöneleitä."

Niklas: "Se oli surullinen."

Kim: "Nyt uus kiekka."

Ja sitten Kimin ehdotuksesta aikuiset esittivät tarinan uudelleen lasten tekemän uuden käsikirjoituksen pohjalta.

Tiltalttien ryhmässä on käytetty aamupiireissä käsinukkeja ja aikuiset ovat esittäneet niillä erilaisia tilanteita arjen tuoksinasta. Esimerkiksi ryhmän pienet pojat ottavat usein mittaa toisistaan, kun kaikki haluavat määrätä ja päättää. Asioiden selvittämistä harjoitellaan, ja vähitellen on löytynyt jo aloitteita anteeksipyyttämiselle.

Käytössä olleita materiaaleja ja kuvia. Kuvaaja: Marko Laine

Tunnenopat ja -kello

Meritähdissä on käytössä iso pehmonoppa, jossa sivuilla on muovitaskut. Ryhmäläiset ovat laittaneet taskuihin kuusi erilaista tunnekorttia. Noppaa heitetään pienryhmässä ja yhdessä tuumitaan, mitä tunnetta kuva esittää, mitä on tapahtunut jne.

Tunnekelloja on tehty moneen ryhmään kukin omalla tavallaan. Kellotaulussa on kuvina eri tunnetiloja. Lapset liikuttelevat viisaria mm. etsien omaa senhetkistä tunnetilaansa. Simpukoiden ryhmässä lapset ovat tehneet kukin ikioman tunnekellon, jota pidetään lokerossa. Kellossa on keskellä lapsen oma kuva ja reunoilla neljä eri tunnekuva, joihin voi kääntää viisarin. Kellot on koristeltu oman mielen mukaan. Lapset tutkivat tunnekellojaan yhdessä, vertailevat ja keskustelevat niistä kavereidensa kanssa.

Kyselyjä kiusaksi astiko?

Kehittämishankkeen aikana olemme saaneet ja joutuneet täyttämään paljon kyselyjä. ”Pakolliset” kyselyt eivät vielä riittäneet, vaan me kirjoittapiiriläiset Nina ja Maikku teimme marraskuussa 2010 joka tiimille kyselylomakkeen (liite 1). Pyysimme heitä täydentämään kolme lausetta ja annoimme

myös tehtäväksi kirjata ainakin yhden esimerkin arjen tilanteesta, jossa tunnetta käsitellään lapsen kanssa. Lauseissa tulee ilmi, mikä tiimille on ollut tärkeintä ja miksi sekä miten vanhemmat ovat olleet kehittämistyössä mukana. Lainaus Tiltalttien tiimin vastauksesta:

Kaverisuhteita syntyy, ryhmässä on paljon 3–4-vuotiaita. Paha mieli voi näyttäytyä kiukutteluna. Siksi on tärkeää puhua tunteista, eikä keskittyä siihen että lapsi ’kiukuttelee’.

Kaikkien kahdeksan tiimin vastauksissa oli paljon yhteneväisyyksiä. Merkityksellisimmäksi asiaksi mainittiin usein tunteista keskustelu ja niiden aktiivisempi havainnointi. Tunnekortit, -noppa ja kuvat koettiin tärkeiksi ja vuorovaikutusta helpottaviksi. Vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä on lapsen tunteista keskusteltu mm. varhaiskasvatus- tai esiopetussuunnitelmaa laadittaessa ja päivittäisissä kuulumisten vaihdoissa.

Kevään 2011 kynnyksellä

Maaliskuussa 2011 teimme kehittämishankkeestamme kyselyn jokaiselle työntekijälle (liite 3) Parhaiksi asioiksi kehittämistyössä koettiin lasten oppiminen tunteiden nimeämiseen ja erilaisten tapojen sekä menetelmien käyttö tunneilmaisussa. Suurimmalle osalle meistä oli haasteellisinta kirjalliset työt ja ajan puute. Osa mainitsi myös dokumentoinnin ja alkuun pääsyn vaikeuden.

Haasteellisinta kehittämistyössä on ollut alun sekasorrosta asian ytimeen pääseminen. Ja sen ymmärtäminen, että aiheemme on osa arkeamme – ei mikään erillinen juttu.

Valtaosa vastasi ottaneensa käyttöön uusia toimintatapoja ja monet meistä kertoivat oppineensa paremmin seuraamaan tunteita: tulkitsemaan, herkistymään, kuuntelemaan ja kysymään.

Kuuntele, tulkitse mua; avuksi tarvitsen sua. Näin me löydämme yhteisen kielen ja saamme niin iloisen mielen.

Työntekijät kokivat myös lasten osallisuuden lisääntyneen henkilökunnan oppimisen kautta. Havaintojemme perusteella lasten on nyt helpompi

puhua tunteistaan ja huomioida paremmin toistensa paha mieli. Kehittämistyömme myötä luottamus aikuiseen ja turvallisuuden tunne on lisääntynyt. 5-vuotias tyttö kertoi minulle näin: ”Kyllä on mukavaa kun mä voin antaa nää mun huolet sulle.”

Petran aloittaessa päiväkodissa tutkailimme yhdessä äidin lähdön jälkeen tunnekortteja. Kyselin oletko surullinen, itkettääkö, suututtaako kun äiti lähti töihin. Petra selasi tunnekuvia ja näytti hämillään-korttia. Kysyin Petralta, mietitkö mihin äiti meni, mitä äiti nyt tekee. Petran kasvoille tuli aurinkoinen hymy ja hän nyökkäsi. Seuraavina päivinä hän tuli luokseni ja näytti samaa korttia ja minä sanoitin samalla tavalla. Hymyn jälkeen Petra lähti leikkimään.

Marittan sanoin kehittämistyömme on antanut lapsille vielä enemmän aitoja läsnäolevia aikuisia, jotka todella pysähtyvät lapsen äärelle kuuntelemaan, ihmettelemään ja sanottamaan lapsen tunteita ja tilanteita. Empaattiset kasvattajat tutustuvat yhä paremmin lapsiin ja yhdessä vanhempien kanssa he auttavat lasta elämään itsensä näköistä elämää.

Huhtikuussa 2011 kaksi eskarityttöä Mira ja Julia pohtivat tunteita näin:

Jos ne tuntee ja osaa niitä hallita, on niiden kuningas.

LIITE 3: SYKSYN 2010 KYSELY TIIMEILLE KEHITTÄMISKOHTEISTA

Vastatkaa tiimeinä, kiitos.

1. Kehittämiskohtemme VKK-Metrossa on tunteet. Merkityksellisintä omassa tiimissämme on ollut
2. Edellä mainitut asiat ovat olleet tärkeitä siksi, että...
3. Vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä lapsen tunteista on keskusteltu mm....

Pyydämme joka tiimiä kirjaamaan paperin toiselle puolelle vähintään yhden tilanteen, jossa tunnetta käsitellään lapsen kanssa.

PALAUTUS VUODEN LOPPUUN MENNESSÄ!!! KIITOS :)

VKK –METRO KEVÄT 2011

Vastaa lauseisiin henkilökohtaisesti pohtien kehityskohdettamme tunteita.

Lomakkeet tulevat kirjoittajapiiriin käyttöön kirjoitustyön tueksi ja ne saavat olla nimetömiä. Palauta maaliskuun 15.pvään mennessä, KIITOS J

1. Hyväksi asiaksi olen kokenut . siksi että ..
2. Haasteellisinta kehittämistyössä on ollut ..
3. Olen oppinut....
4. Mielestäni kehittämistyömme on antanut lapsille .

Pyydämme vielä lopuksi kirjaamaan ainakin yhden itselle merkityksellisen tilanteen, oivalluksen, onnistumisen, epäonnistumisen tms, joka on jäänyt mieleen!

Materiaalipankki tunneilmaisun tukemiseen

- Emotions-kortit (Color cards)
- Tunnepelit Emotions (Learn + Play, Rolf)
- Hus-kuvasarjat (esim. Nyt harmittaa kamalasti!)
- Maharumpu (kirja + cd, Vannasmaa & Luukkainen)
- Myönteinen hyönteinen (kirja + cd, Kehitysvammaliitto)
- www.papunet.net
- Sentimage-kuvatarinat (Schubi)

Yksiköstämme tehtiin kaksi oppinäytetyötä VKK-Metron aikana aiheena:

- Draama tunteiden käsittelyn välineenä – luovuuden mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa (Pennanen Kirsi & Rauhala Sonja) <http://www.socca.fi/files/870/Opinnaytetyoamkraudhalapennanen2011.pdf>
- ”Siitä tulee paha mieli” – Kiusaamisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa luovin menetelmin (Aulavuori Hanna & Havonen Noora) http://www.socca.fi/files/1077/Havonen_Aulavuoriopinnayte.pdf

6.2 Lapsen osallisuuden lisääminen kiirettä vähentämällä

LINTUMETSÄN PÄIVÄKOTI, MONIKA MÄNNIK, PETRI SETÄLÄ, MARJA OJALA JA MARJA-LIISA PALMUARO

Lintumetsän päiväkoti matkalla kiireestä hidasteluun

Kun pyrimme VKK-Metron tutkimuspäiväkodiksi, meidän oli tarkoitus hakea välineitä ja menetelmiä, joilla voisimme arvioida varhaiskasvatustyötämme. Mutta ensimmäinen kysely, johon kaikki hankkeeseen osallistujat vastasivat, paljasti kiireen ahdistavan jokaista.

Me suunnittelemme ja toteutamme monipuolista ja mielestämme juuri näille lapsille sopivaa toimintaa. Ja joka päivä meillä on kiire. On kiire aamupalalle, on kiire leikkimään, on kiire ulos, on kiire sisälle, kiire aloittamaan ja kiire lopettamaan. Saamme enemmän aikaan, kun pidämme kiirettä. Vai saammeko? Niin paljon tekemistä, että onkohan kaikkien kanssa edes katsetta vaihdettu?

Kiireessä ohjaamme lapsia etäältä, ja usein aika kovalla äänellä. Tuntuu, että emme pääse niin lähelle yksittäistä lasta kuin tahtoisimme. Meistä on tärkeää havainnoida ja tulkita lasten mielialoja ja tarpeita, mutta siihen ei ole riittävästi aikaa. Me kannamme kiirettä mukanaamme, mutta haluamme päästä siitä eroon.

Niinpä lähdimme tavoittelemaan sellaista arkea, jota ei leimaa kiire, ja jossa kuulemme ja kannattemme lapsen toiveita ja ehdotuksia ja olemme joustavia. Aikuiset ja lapset puhuvat toisilleen läheltä, eivät huutamalla, ja melutaso laskee.

Kiire ja osallisuus

Pohdimme paljon kiireen olemusta. Milloin on kiire? Mistä kiire syntyy? Kenellä on kiire, lapsilla vai aikuisilla? Kiire ja tehokkuus liittyvät toisiinsa. Mutta tehokkainta ja vaikuttavinta ei ole kiireellä kasvattaminen. Aikuisen kiire voi olla lapselle tuhoisaa.

Mihin meillä on kiire? Lapset tuodaan päiväkotiin aamulla ja illalla heidät haetaan kotiin. Lapset ruokailevat ja lepäävät päivän kuluessa. He ulkoilevat aamu- ja iltapäivisin. Nämä reunaehdot säätelevät toimintaa päiväkodissa. Ja usein juuri näihin toimiin ja tilanteisiin siirryttäessä

me aikuiset kiirehdimme lasta. Kenen elämää, kasvua, osallisuutta kiire palvelee? Eikö olisi arvokkaampaa hidastella, ottaa ja antaa aikaa, kuulla ja kuunnella, tulla lähelle lasta?

Vahvuuksiamme

Lintumetsän päiväkodissa on neljä ryhmää, kaksi alle 3-vuotiaiden ja kaksi 3–5-vuotiaiden ryhmää. Toisessa päässä taloa ovat pienet Hömötiaiset ja isot Varpuset ja toisessa päässä pienet Hippiäiset ja isot Talitiaisets. Naapuriryhmien lapset ja aikuiset ovat tuttuja ja läheisiäkin toisilleen ja avuanto toimii. Työntekijät eivät vaihda vuosittain ryhmästä toiseen vaan työtiimit ovat olleet pysyviä. Lasten kanssa toimitaan pienissä ryhmissä oman hoitajan ja varhaiskasvattajan kanssa. Näissä rakenteissa on mahdollista päästä lähelle lasta, kuulla ja huomata mitä lapsi viestii, vastata lapsen tarpeisiin. Meillä tuntui olevan hyvät lähtökohdat VKK:n hankkeellemme.

Vaan kuinkas sitten kävikään?

Mutta työtiimeihin tulikin muutoksia. Kaksi lastenhoitajaa lähti keväällä äitiyslomalle ja yksi opintovapaalle. Oppisopimusopiskelija, entinen lait-osapulaismme, lopetti opiskelun ja hänen työsuhteensa päättyi. Syksyllä Hömötiasten ryhmä muotoutui sisarusryhmäksi. Siinä on sekä alle että yli 3-vuotiaita ja kolmanneksella ryhmän lapsista on äidinkielenä muu kuin suomen kieli. Elokuusta vuodenvaihteeseen ryhmässä oli kaksi kasvattajaa ja lapsia kymmenkunta. Kehittämistyötä jatkettiin lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan voimin. Vuodenvaihteessa ryhmä kasvoi niin, että saimme siihen kolmannen työntekijän.

Varpusten ryhmän lastentarhanopettajan sijainen sai lokakuussa vakinaisen paikan toisesta päiväkodista.

Miten perehdytämme uudet työntekijät kasvatustyöhön ja osallisuus-hankkeeseemme? Ja saammeko ylipäättään pysyvät sijaiset? Kuudesta hankkeen aloittaneesta oli jäljellä kolme, yksi Hömötiasten ja kaksi Varpusten varhaiskasvattajaa.

Snadisti kehittämään

Lähdimme liikkeelle pienin askelin. Ensimmäinen askel, steppi, oli molemmille ryhmille yhteinen. Seurasimme ryhmien päivän kulkua kirjaamalla

kuka tekee, mitä tekee ja milloin tekee. Pyrimme selvittämään, mikä aiheuttaa kiirettä ja voiko nykyinen päiväjärjestyksemme kenties vaikeuttaa arkeamme. Kirjasimme ylös kaikki päivän tehtävät ja tapahtumat ja huomasimme, että olimme kiinni rutiineissa. Emme olleet pitkään aikaan tehneet mitään muutoksia. Toimimme vanhan ja meille aikuisille tutun ja turvallisen kaavan mukaan. Olihan päiväjärjestyksestä apua, kun uusi työntekijä aloitti tai jos itse unohti missä piti olla ja milloin.

Hömötiaiset halusivat muuttaa ruokailua ja päiväunille menoa rauhallisemmaksi. Tapana oli, että lapset laitettiin nukkumaan kiireesti heti ruuan jälkeen, vaikka ei ollut mitään kiirettä. Lapset alkoivat välittömästi lautasen tyhjennyttyä huudella ruuan jälkeisen pastillin perään. Se aiheutti meteliä ja levottomuutta. Aikuiset oivalsivat, että kun ruoka oli syöty, ei pöydästä silti tarvitse kiirehtiä pois. Nyt lasten kanssa keskustellaan rauhassa heille tärkeistä asioista ja kuunnellaan heidän toiveitaan.

Nukkumaan meno on siirtynyt vähän myöhemmäksi, mutta se ei ole lyhentänyt unia lainkaan vaan nukahtaminen on helpompaa, koska rauhoittuminen alkaa jo ruokapöydässä eikä vasta sängyssä niin kuin ennen. Tämä pieni muutos helpotti Hömötiaisten keskipäivää. Lasten ääni tuli kuuluville, kun istuttiin ja juteltiin lasten kanssa ruokailun loppupuolella. ”Saimme ideoita miten järjestää toimintaa, joka olisi kivaa lapsille eikä vain meille aikuisille. Nyt tiedämme, että muutokset ovat todellakin mahdollisia.”

Varpuset lähtivät keventämään viikko-ohjelmaansa ja antamaan aikaa pitkäkestoiselle leikille.

Lapsia haastateltiin ja havainnoitiin, heidän toiveitaan ja ehdotuksiin kuultiin ja kirjattiin ylös. Ryhdyttiin järjestämään projektiluontoista toimintaa lasten mielenkiinnon mukaan. Talvella hiihdettiin ja luisteltiin aina, kun sää salli. Lasten hiihto- ja luistelutaidot paranivat kerta kerralta. Huonojen säiden aikaan oltiin enemmän sisällä, ja samaa leikkiä ja puuhastelua saattoi jatkaa pitkin päivää. Lapsilla oli määrällisesti vähemmän järjestettyä ohjelmaa, mutta siinä, mitä lapset tekivät, he pääsivät syvemmälle. Heidän osallisuutensa lisääntyi ja kiire väheni.

Ensimmäinen steppi oli kummallekin ryhmälle snadien steppien käytön harjoittelua. Se auttoi meitä tunnistamaan kiirettämme ja ylenpalttista ”ohjelmantarjontamme”, mutta oivalsimme myös, että kokonaisessa päivässä on ainekset moneen steppiin. Niinpä lähdimme ohjaajamme opastamina lyhentämään askelta ja ottamaan pieniä askelia.

Askel eteen, askel taakse

Lähdimme olettamuksesta, että kun kiire vähenee, osallisuus lisääntyy. Kun aikuiset alkavat kiirehtimisen sijasta hidastella, he hoputtavat lapsia vähemmän ja neuvovat ja ohjaavat lapsia puhumalla näille läheltä ja hiljaisella äänellä. Kuuluvan, kovan äänenkäytön väheneminen puolestaan luo tilaa lapsen äänelle. Ja kun aikuiset puhuvat hiljaa ja levollisesti, lastenkin huutaminen vähenee.

Jokaisessa stepissä olemme pohtineet ja tutkineet ryhmien toimintaa, toiminnan ajankohtaa tai tilojen toimivuutta. Olemme pyrkineet muuttamaan niitä siten, että lasten oikeus päättää ja tehdä valintoja lisääntyy. Mutta paljon olemme myös arvioineet omaa toimintaamme, miten me aikuiset käyttäydymme lapsia ja toisiamme kohtaan. Miten käytämme äänitämme; millaisilla sanoilla ja äänenpainoilla puutummme lasten keskinäisiin erimielisyyksiin; millä tavoin huomauttelemme lapsille heidän virheistään? Tuotammeko sanoillamme lapselle häpeän tunteen vai kannustavatko sanamme heitä toisenlaiseen käyttäytymiseen, silloin kun haluamme muuttaa lapsen käyttäytymistä?

Molemmat ryhmät, Hömötiaiset ja Varpuset, ovat maaliskuun puoliväliin mennessä tehneet viisi steppiä. Hömötiaisten askarteluhetki pidettiin aamupiirin jälkeen. Osa lapsista työskenteli pöydän ääressä ja toiset odottivat askartelemaan pääsyä. Odotellessa lapset hermostuivat ja häiritsivät askartelijoita, ja aikuiset rauhoittelivat ja kieltelivät heitä.

Askarteluhetki siirrettiin alkavaksi joustavasti aamuruokailun jälkeen. Lapset tulevat yksitellen tai pari lasta kerrallaan tekemään kätten töitä. Askartelu on vapaaehtoista, mutta kun saa katsella toisten puuhastelua, syntyy miltei jokaiselle halu tulla mukaan työskentelyyn. Lapsia innostaa se mitä toiset tekevät, se kutsuu osallistumaan samaan. Aikuiset eivät hae lapsia askartelemaan leikin äärestä.

Hömötiaiset riitelivät usein leluista. Alle 3-vuotiailla ei ole vielä kummoisiakaan neuvottelutaitoja, ja kun kotileikki, autot ja leluhylly olivat kaikki samassa huoneessa, olivat ainekset leikkikaluista kiistelyyn aina lähellä. Ryhmässä on lisäksi viisi vieraskielistä lasta, jotka ilmaisevat itseään ja toiveitaan ilmeillä, eleillä ja suoralla toiminnalla. Leikin aloittaminen on usein haasteellista.

Niinpä leikkejä ja leikkivälineitä siirrettiin eri puolille kahden huoneen ryhmätilaa. Autoleikki jäi vanhalle paikalleen, kotileikki sai rauhallisen paikan lepohuoneen nurkassa ja leluhylly siirrettiin lepohuoneen toiseen päähän. Lasten on helpompi jäsentää valintojansa ja valita itse, kun ei

tarvitse valita kovin suuresta määrästä leluja ja mahdollisuuksia. Leikit kestävät pitempään ja ovat sopuisampia kuin aiemmin, ja uusia kaverisuhteitakin on syntynyt.

Varpusten 22 lapsen toimintaa on leimannut meluisuus. Kun olisi pitänyt rauhoittua päivälevolle ruokailun ja vessassa käynnin jälkeen, alkoikin lepohuoneessa ryske ja mekastus. Levolliseen sadun lukemiseen ja kuunteluun oli vaikea virittäytyä, kun se usein alkoi aikuisen nuhesaarnalla.

Varpusilla on kolme pienryhmää ja jokainen ryhmä on viikon kerrallaan Nalleluolan, pienehkön huoneen haltija. Kaikki, mitä pienryhmä tekee yhdessä, tapahtuu Nalleluolassa. Päivälevolla ollaan kuitenkin toisten Varpusten kanssa. Levolle lähtöä muutettiin niin, että Nalleluolassa ruokailleet palasivat vessasta vielä omiensa joukkoon muistelemaan aamupäivän tapahtumia ja menivät vasta viimeisten joukossa lepohuoneeseen. Levolle lähtö ja asettautuminen hidastui ja tuli rauhallisemmaksi.

Kun on paljon mistä valita, niin vaikeaaahan se joskus on. Varpusten iltapäivä oli levotonta ja lasten leikit loppuivat usein lyhyeen. Neljän huoneen tiloissa lapset vaihtoivat paikasta toiseen, leikistä toiseen ja kaverista toiseen. Syntyi kiistatilanteita ja sanaharkkaa, ja joskus tavarat lentelivät. Asioiden tilaa pohdittiin lasten kanssa pienryhmissä, ja sitten aikuiset esittelivät lapsille leikkitaulun.

Leikkitaulussa on monta vaihtoehtoa: voi leikkiä yksin tai kavereitten kanssa. Lapset laittavat omat pyykkipoikansa tauluun valintojensa merkeiksi, ja näin ikään kuin sitoutuvat valitsemaansa leikkiin. Isommat lapset auttavat pienempiä tunnistamaan nimensä pyykkipojista. Lapset omaksuivat leikkitaulun käytön nopeasti, ja se on heille mieluista. He suunnittelevat leikkeihin ryhtymistä ja pyytävät toisia mukaan. Taululta voi käydä tarkistamassa kenen piti olla missäkin. Iltapäivä on rauhoittunut, eripuraa on vähemmän ja leikit ovat nyt pitkäkestoisempia. Kuvien, taulun käyttö auttaa lapsia hahmottamaan leikkejä ja on erityisen merkittävää lapsille, joiden suomen kielen taito on puutteellinen.

Totuttujen käytäntöjen muuttaminen on haasteellista aikuisellekin, mutta se on mahdollista.

Että vanhemmatkin olisivat osallisia

Vanhemmilla on kiire töihin, kun he tuovat lapsensa päiväkotiin. Heillä on kiire kotiin, kun he hakevat lapsensa päiväkodista. Isänpäivä lähestyi ja Varpusten ryhmässä pohdittiin lasten kanssa, miten isiä voisi ilahdut-

taa, ja sitten päätettiin järjestää isä-ilta. Iltapäivällä lapset siivosivat tilat, järjestelivät lelut paikoilleen ja panivat paikat kuntoon. Lapsia ei tarvinnut patistella työhön. Isät ovat päiväkodissa harvinaista herkkua; lapset odottivat iltaa kovasti. He olivat leiponeet haarukkaliepiä tarjottavaksi isille kahvin, teen ja mehun kera. Kaikki ne isät, joiden lapset olivat terveinä, tulivat isä-iltaan. Teemana oli leikki ja yhdessäolo.

Kuvaaja: Petri Setälä

Mitään erityistä ei järjestetty. Henkilökunta oli sivuroolissa. Lapset tuntevat lelut, tavarat ja tilat. Heillä on mielilelunsa ja -leikkinsä, ja nyt lapset saivat leikkiä isiensä kanssa itse valitsemillaan välineillä. He saivat isänsä itselleen ihan kokonaan. Salissa muutama isä kiipesi köysiä pitkin kattoon asti! Yhdellä isällä olisi ollut pukutilaisuus, mutta onnekseen hän pääsikin viettämään isä-iltaa oman lapsensa kanssa.

Kun tilat ja välineet ovat vapaasti käytettävissä ja ne ovat käyttäjille tuttuja, vain luovuus asettaa rajat tekemiselle. Isä-ilta säilyi lasten mielisä pitkään. He muistelivat mitä olivat omien isiensä kanssa tehneet. Lapset ihan ylpeilivät sillä, miten rohkeita ja taitavia heidän isänsä olivat olleet.

Kuvaaja: Petri Setälä

Mitä me tästä opimme?

Osallisuushankkeen myötä olemme tulleet vakuuttuneiksi siitä, että kiirettä vähentämällä lapsen osallisuus lisääntyy. Kiireinen aikuinen, vaikka olisikin herkkä lapsen tarpeille, ei ennätä pysähtyä lapsen äärelle. Hänen ajatuksensa ovat jo siinä mikä on edessäpäin.

Hankkeeseen osallistui puolet päiväkotimme ryhmistä ja kolmannes koko kasvatusyhteisöstämme, sillä meillä on pihapiirissä myös kaksi ryhmäperhepäiväkotia. Hanke on tuottanut tietoa ja kokemusta kaikille, mutta jos nyt aloittaisimme, lähtisivät kaikki mukaan. Kun kahdella ryhmällä on yhteistä kehittämistyötä, kokouksia ja koulutusta, se saattaa alkaa syödä koko päiväkodin yhteisöllisyyttä. Uskomme, ettei meillä kuitenkaan ole käynyt näin.

Olemme saaneet tutkiskella työtämme ja työtapojamme. Ohjaajamme on asettanut meille kysymyksiä ja pannut meidät miettimään. Me uskomme ja sitoudummekin siihen, että tämä kantaa myös jatkossa. Olemme kehittyneet työmme kehittämässä ja jatkamme työmme kehittämistä.

6.3 Taidearkku – elämyksiä ja iloa päiväkoti Suursuolla

SUURSUON PÄIVÄKOTI, MAIJA HAAPALAINEN, KATARIINA METSÄRANTA JA JENNI TYNKKYNNEN

Miksi lähdimme aarteen etsintään?

Päiväkoti Suursuo toimii kahdessa toimipisteessä, joissa on yhteensä kahdeksan lapsiryhmää. Päiväkodin yhteydessä on myös kerho. Kaikki ryhmät ovat mukana VKK-Metron toiminnassa. Kehittämiskohteeksi päiväkodissamme valitsimme taidekasvatuksen, jota jokainen ryhmä toteuttaa omalla painotuksellaan. Halusimme lisätä taide-elämyksiä päiväkodin arjessa ja saada lapsen ääntä kuuluviin ja näkyviin. VKK-Metro- toiminta sai nimen Taidearkku.

Ennen VKK-Metron toiminnan alkua olimme mukana taideopettajan vetämässä Annantalo-projektissa, jossa viisivuotiaat lapset tutustuivat varjoteatteriin. Sieltä lähti idea taidekasvatuksen kehittämiseen. Tavoitteena oli tuoda taide osaksi lasten arkea siten, että lapset oma-aloitteisesti valitsisivat aiempaa enemmän taidepainotteista tekemistä.

Annantalossa toteutettuja grafiikkatöitä. Kuvaaja: Maija Haapalainen.

Päiväkodin yhteisiksi tavoitteiksi valitsimme

Lapselle:

Halusimme lapsen saavan tekemisen iloa, riemua, elämyksiä ja onnistumisen kokemuksia. Toivoimme lapsen löytävän omat voimavaransa, kiinnostuksen kohteensa ja oppivan luottamaan omiin kykyihinsä. Opettelisimme lasten kanssa erilaisia työskentelytekniikoita ja välineiden käyttöä.

Aikuiselle:

Toivoimme, että opimme enemmän kuuntelemaan lasta, herkistymään ja huomaamaan myös sanattomat viestit. Arvelimme, että taideprojekti vaatisi myös aikuisilta uskallusta heittäytyä luovaan ilmaisuun.

Halusimme yhteistyön lisääntyvän työtiimien, lapsiryhmien ja kahden työyksikön välillä. Uskoimme, että projektin myötä ammatillinen näkökulmamme laajenisi.

Taiteen työkaluiksi otimme

Kädentaidot

Neljä ryhmää valitsi kädentaitojen kehittämisen: Punatulkut (1–3-vuotiaat), Hippiaiset (2–4-vuotiaat), Oravanpesä (esioppilaat) ja Kotkanpesä (3–5-vuotiaat).

Lähtökohtana oli koko projektille suuntaa antanut toive siitä, että elvytettäisiin niin kutsutun jättemateriaaliaskartelun perinnettä. Annettaisiin lapsille vapaus valita isosta kasasta materiaalia ja luoda siitä omia taideteoksia, leluja, käyttöesineitä – mihin lopputulokseen idea milloinkin johtaisi. Tärkeintä on kuitenkin positiivinen aktiivisuus ja tekemisen ilo. Työskentelymuotona tämä on hyvinkin lapsilähtöistä ja lisää lapsen osallisuutta: lapsi voi päättää, mitä askartelea, maalaa tai rakentelee. – Aikuisilla oli kuitenkin tietoisuus siitä, että lapset tarvitsevat myös ohjeistusta ja tekniikan harjoittelua, jotta ilo osaamisesta olisi mahdollinen. Kukaan ei sentään synny sakset kädessä!

Punatulkut halusivat hyödyntää luonnon materiaaleja ja kerätä tarvikkeita tekemällä retkiä lähiympäristöön. Hippiaiset halusivat opetella uusia kädentaitojen työmenetelmiä: he kokeilivat mm. hiilipiirustusta ja marjoilla maalaamista. Eskari-Oravat ja Kotkanpesän lapset toteuttivat

omavalintaista askartelua. Kotkat virittelivät vielä tammikuussa avaruus-aiheisen tutkimustyöpajan.

Syksyn marjoilla maalausta. Kuvaaja: Heli Tulander

Musiikki

Karhunpesä (1–3-vuotiaat) ja Ketunkolo (esioppilaat) valitsivat musiikin. Pienet lapset leikkivät ja lauloivat eläinaiheisia toivelauluja. Musiikkia ja lauluja käytettiin myös liikuntaleikeissä. Syksyllä laulutuokioille otettiin mukaan sormi- ja käsinukkeja, joilla lauluja esitettiin. Nuket tukivat laulujen muistamista ja lapsen omaa valintaa.

Eskari-kettujen haaveena oli haukata palanen kaikista taidekakun siivuista: ensimmäiseksi käytiin käsiksi musiikkiin, koska siihen löytyi eniten aikuisen osaamista. Musiikista mentiin kuvataiteisiin, kuvataiteista kädentaitoihin... Vauhtiin päästyään jotkut lapset innostuivat mm. suunnittelemaan ja ompelemaan omia käsitöitä.

Draama

Sinitiaisten 3–5-vuotiaiden ryhmä valitsi ilmaisutaitojen kehittämisen. Alun perin tiimillä oli aikomus toteuttaa nukketheateriprojekti, mutta syksyllä ryhmätilanne muutti suuntaa: draama päätettiin ottaa työvälineeksi kiusaamisasian käsittelyyn. Tunneharjoitusten kautta ja eläytymällä ”Kosti-koiran” ja kaveripehmojen välisiin konflikteihin lapset saivat kokea, miltä kiusatusta tai syrjitystä tuntuu.

Tunneharjoituksia aamupiirissä: miltä näyttää hämmästynyt? Kuvaaja: Maija Väisänen

Sadutus

Siilinpesän 3–4-vuotiaiden ryhmän lähestymistie taiteeseen oli sadutus. Siitä tuli koko toimintavuoden 2010–2011 teema. Siilinpesä halusi tutkia sadutusmenetelmää lapsen osallisuuden lisäämisessä. Menetelmän avulla haluttiin vahvistaa lasten ajatusten arvostamista ja kuuntelua. Tärkeäksi koettiin myös läheinen vuorovaikutus, lapsen kohtaaminen ja pysähtyminen hetkeen. Sadutukset toteutettiin sekä ryhmässä että yksilöllisesti. Kieliongelmia helpotettiin kuvien avulla. Syksyllä satujen teemoista tehtiin varjoteatterihahmoja ja pieniä esityksiä. Lapsista esiintyminen oli hauskaa.

Projekti kulki taiteiden polkua

Keväällä 2010

Alkutunnelmat olivat sekavat, mutta odotukset olivat korkealla. Mieltä askarrutti, mistä projekti alkaa ja miten se liitetään osaksi päiväkodin toimintaa, jotta se tulisi kaikille tutuksi ja olisi yhteinen asia. Hankkeen toivottiin jäävän elämään arkeen. Toivottiin ryhmien välistä yhteistyötä ja voimavarojen yhdistämistä. Yksikkömme arvioi vahvuudekseen sitoutuneen ja osaavan henkilökunnan. Uhkina hankkeelle nähtiin arjen hektisyys, henkilökunnan poissaolot sekä viestinnän vaikeus isossa yksikössä.

Syksyllä 2010

Ryhmillä oli hyvin erilaiset taidekasvatuksen painotukset. Ryhmät kehittivät musiikkia, kädentaitoja, draamaa ja sadutusta sekä niihin liittyviä työmenetelmiä ja sisältöjä.

Osalla ryhmistä aihe oli kevään suunnitelmista hieman muuttunut tai muovautunut henkilökunnan tai lasten vaihduttua ryhmässä. Haasteita toivat eri-ikäiset lapset ja erilainen kehitystaso. Muutama ryhmä oli edennyt melko pitkälle, joku taas muutoksista johtuen joutunut palaamaan lähtöviivalle.

Yhteistä kaikille ryhmille oli se, että ”lapsen ääni” kuului enemmän ryhmän toiminnassa ja työskentelytavoissa. Innostuneisuus, ilo ja tekemisen malli tarttuivat lapsesta toiseen. Lapsen aktiivisuus ja oma-aloitteisuus olivat lisääntynyt ja turha kiire kadonnut.

Lasten toimintaympäristöä oli muokattu siten, että se tuki lapsen oma-aloitteisuutta. Kussakin ryhmässä tarpeista oli rikastettu oman taideaiheen mukaisesti; soittimet ja roolivaatteet sekä askartelumateriaalit olivat esillä ja lasten saatavilla.

Syksyn aikana projekti hahmottui paremmin. Henkilökunnan motivaatio projektia kohtaan oli vaihtelevaa, toisilla innostus oli laskenut ja toisilla lisääntynyt. Eniten kehittämistyötä motivoi lapsen kokema ilo uusista elämyksistä ja karttuneista taidoista. Aikuiset kokivat projektin lisäävän ammatillisuutta, koska omia työtapoja arvioitiin ja muutettiin. Dokumentointi koettiin vaikeaksi ja epäselväksi, eikä sille jäänyt riittävästi aikaa. Materiaalia oli runsaasti – taidearkku pursuili yli – mutta ryhmät touhusivat erillään. ”Aarteita” olisi voinut jakaa ryhmien kesken. Vuoden lopussa jokaista tiimiä pyydettiin laatimaan omasta prosessistaan mind

mapit. Ne esiteltiin ohjaajatapaamisessa 18.1.2011, jolloin näimme tiivistettynä toistemme tavoiteasettelun ja toimintatavat.

Keväällä 2011

Tammikuun talotapaamisessa todettiin, että tiimit olivat edenneet neljä steppiä; stepit olivat auttaneet suunnittelussa ja arvioinnissa. ”Osallisuus” oli puhututtanut ja saanut tiimejä miettimään lasten osallisuutta ryhmässä; sen arvioitiin jonkun verran lisääntyneen. *Mind mapeista* oli huomattu olleen hyötyä tiimin oman prosessin hahmottamisessa. Projektille asetetut tavoitteet muistettiin ja oltiin tyytyväisiä, että lähdettiin mukaan.

Dokumentointia oli tehty kirjaamalla steppejä ja valokuvaamalla lasten taidetuokioita, mutta videointiin ei ollut löytynyt aikaa tai innostusta. Siihen kannustettiin, jotta saataisiin vielä taltioitua arvokasta materiaalia lasten työskentelystä. Osa tiimeistä ottikin viime hetkillä videoinnin käyttöön.

Sovimme yhteisen taidenäyttelyn toukokuuksi. Näyttelyn yhteydessä pidettäisiin ryhmien kevätkuhlia. Lasten vanhemmat ja sukulaiset saisivat mahdollisuuden ihailla taideprojektin töitä ja nähdä työskentelystä valokuvia ja videoita.

Taidearkusta löytyivät nämä aarteet

- Lainaukset on poimittu ryhmille tehdyistä kirjallisista kyselyistä sekä suullisista haastatteluista
- Kuvat liittyvät VKK-Metro-Taidearkkuprojektiin.

Lapset ovat innostuneet ja alkaneet tuottaa omia ideoitaan. Kädentaidot ja pitkäjänteisyys ovat lisääntyneet ja taitotasoterot kaventuneet. Kevään mittaan on kokeiltu luovaa rakenteluprojektia pikkuhuoneessa. Lapset ovat saaneet pyytää mitä materiaalia tarvitsevat rakenteluun. Ryhmä on saanut jatkaa viikon työnsä yhtäjaksoisesti. Oma tuottaminen on kasvattanut innostusta ja ilmaisutaitoa. Pienryhmissä on syntynyt uusia kaverisuhteita. (Oravanpesä)

Taidenäyttely: Akvaarioprojekti. Kuvaaja: Maija Haapalainen

Luonnonmateriaalit askartelussa pysyi aina teemana. Lapset saivat onnistumisen kokemuksia ja aikuiset saivat uusia ideoita. Koemme, että leppäkerttutyö oli mielekäs. Keräsimme luonnosta kiviä ja ihailimme leppäkerttuja, joten päätimme tehdä kivileppäkertut. Maalasimme kivet sormiväreillä. Vuoden aikana lapset ovat ihailleet leppäkerttujaan ja muistelleet kesäistä metsäretkeä. (Punatulkut)

Teimme lasten kanssa sormiväreillä lumiukkoja. Lapset saivat vapaasti maalata lumiukon paperille. Yksi lapsi maalasi lumipallot vaakatasoon. Aikuinen kysyi: Onko lumiukko kaatunut? Lapsi siihen: No ei ku se tekee kupurkeikkaa! (Hippiäiset)

Lapset olivat kiinnostuneita avaruudesta, ja he halusivat piirtää kaikkea avaruudessa olevaa omiin töihinsä. Syntyi ajatus avaruusprojektista. Lapset olivat heti alkuun innostuneita eri materiaaleista, jotka olivat hyvin esillä. Lapset ovat askarrelleet planeettoja, piirtäneet ja tehneet savitöitä. (Kotkanpesä)

Lapset maalaavat rakettia. Kuvaaja: Carita Meriläinen

Musiikki on lähes päivittäin arjessa mukana. Lapset ovat innostuneita sekä itsenäiseen että ohjattuun työskentelyyn. Jotkut lapset tuottavat enemmän ideoita ja haluavat toteuttaa niitä. Pari lasta innostui tekemään vesi- ja meriaiheisia kuvia, työt innostivat myös muita aikuisia ja lapsia. Näin ollen kevään teemaksi tulikin vesi. Olemme laulaneet vesiaiheisia lauluja ja seinämme täyttyivät kaloista ja muista merenelävistä (Ketunkolo)

Lapset laulavat leikkiä mummo kanasensa ja kettu ajaa kanoja. Hups! Se onkin yhden pojan tuttu unikaveri. Kaikki lapset ovat jännittyneitä ja räysillä mukana, kun se on se kettu! Poika säteilee ylpeyttä ja onnea. (Karhunpesä)

Kosti-koira oli syksyn aikana mukana tunneharjoituksissa ja ratkomassa kiusaamisongelmaa. Jokainen lapsi sai tuoda kotoa Kostille jonkun pehmolelukaverin. Yhtä pehmolelukaveria muut pehmolelut vähän kiusasivat, jätti leikkien ulkopuolelle ja nimittelivät. Lapset osasivat hienosti eläytyä kiusatun pehmolelun asemaan ja keksivät hyvin miten kiusaamisongelman voisi ratkoa ja miten muut pehmolelut voisivat toimia. (Sinitiaiset)

Lapset työstivät varjohahmot ja harjoittelivat esitykset joulujuhlaan. Yhteistyöllä lapset saivat aikaan hienon ja kiitetyn varjoteatteriesityksen. Keväällä 2011 jatkoimme sadutusta. Aiomme työstää koteihin jaettavan satuvihkosen. Satujen lukeminen muille on herättänyt riemua, sadun äänittäminen ja kuuntelu yhdessä lapsen kanssa on ollut hieno yhteinen hetki. Satujen myötä on syntynyt aina jotakin uutta.(Siilinpesä)

Lasten varjoteatteriesitys. Kuvaaja: Saija Pirjola

Pidämmekö aarteen arvossaan – Miten kehitystyö jatkuu?

Lapset ovat saaneet iloa ja onnistumisen kokemuksia sekä monipuolisempaa tekemistä. Lapsi on löytänyt omat voimavaransa. Tavoitteet ovat olleet lapsentasoisia ja mukana jokapäiväisessä toiminnassa. Lasten osallisuus on lisääntynyt, koska lapset ovat saaneet itse valita lauluja, leikkejä ja askartelumateriaaleja sekä suunnitella omia kädentöitä. Draamatyöskentelyn havaittiin auttavan lapsia tunteiden tunnistamisessa ja sosiaalisissa taidoissa. Se rohkaisi arimpiakin lapsia osallistumaan toimintaan.

Saadut kokemukset lisäävät innostusta jatkaa ja kehittää tällaista työskentelymallia, jossa lapsi ottaa aktiivisemman roolin toiminnan suunnittelijana ja toteuttajana.

Me aikuiset osaamme nyt antaa entistä enemmän lapselle tilaa ja kuunnella lasta.

Herkkyytemme huomata lasten sanattomia viestejä on lisääntynyt. Pedagoginen keskustelumme on lisääntynyt ja ammatillinen osaamisemme vahvistunut. Vuorovaikutus aikuisten ja lasten välillä toimii hyvin.

Teemamuotoinen työskentely ja yhteen aiheeseen keskittyminen kiinnostaa jatkossakin. Tutuksi tullut toiminnan struktuuri auttaa myös tulevaa Vasu-työskentelyä eteenpäin ”pienin askelin”; snadit stepit omaksumattiin käyttöön. Suunnittelumetodin käyttökelpoisuutta ja merkitystä lisäksi vielä arviointiosuuden syventäminen ja reflektointiin perehtyminen.

Päiväkotitoiminnan eri talojen välinen yhteistyö on lisääntynyt projektin myötä. Olemme sopineet erilaisia yhteisiä tapahtumia, ykkösenä tietenkin Taidearkku-projektin kevään 2011 huipennus: taidenäyttely!

LIITE 4: HANKKEEN TOTEUTUKSEN STRUKTUURI SUURSUON PÄIVÄKODISSA

- Snadit stepit -lomake, jonka palautus johtajalle, joka lähettää stepit edelleen ohjaajalle, sovitut palautuspäivät. Stepit käsitellään ohjaajatapaamisissa, jossa jokainen ryhmä esittää vuorollaan oman askeleensa; toiset kommentoivat, antavat palautetta ja auttavat eteenpäin.
- Ohjaajatapaaminen ennalta sovittuina päivinä, joka ryhmästä yksi edustaja, ohjaajan palautteet ja kommentit ryhmille. Työntekijät saivat vaikuttaa ohjaajatapaamisten sisältöön, jolloin motivaatio tapaamisissa lisääntyi. Kaikista tapaamisista tehtiin muistiot.
- Hankittiin tutustuttavaksi Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa (Ruokonen, Ruusanen, Välimäki) -kirja
- Kevät 2010 iltakokous: sovittiin yhteiset tavoitteet projektille.
- Kevään 2010 kehittämispäivä: asiantuntijoita mukana rikastamassa yhteistä keskustelua. Aiheina oli reflektointi, toiminnasta oppiminen aikuisen näkökulmasta: miten osallistaa lasta päiväkodin arjessa?
- Syksyn 2010 kehittämispäivä: Käytiin läpi yhdessä hankkeelle asetetut tavoitteet. Etsittiin punaista lankaa, joka yhdistää kaikkien yhteisen tekemisen (taide). Arviointiin on kiinnitettävä huomiota. Mietittiin, pitäisikö projektille asetettuja tavoitteita selkeyttää tai pilkkoa? Todettiin, että vielä ei olla valmiita, projekti jatkuu pitkään keväällä 2011. Apua omalle tiimille saa, johtajalta tai naapuritiimiltä.
- Kevään 2011 kehittämispäivä: Arvioimme projektin tuloksia. Suunnittelimme taideprojektin huipennusta: taidenäyttelyä toukokuussa.
- VKK-Metro-toiminnan kansio on esillä kahvihuoneessa, kaikkien ryhmien askeleet ovat tietokoneella VKK-Metro-kansiossa. Kahvihuoneissa on yksi ilmoitustaulu varattuna VKK-Metro-toiminnalle.
- Yhdyshenkilötapaamiset
- Kirjoittajapiirin tapaamiset
- Talon kokouksissa on käsitelty ajankohtaiset VKK-Metron asiat ja kerrottu yhdyshenkilö- ja kirjoittajapiiritapaamisista
- Päiväkotimme omat kyselylomakkeet, jossa jokainen tiimi voi kertoa vapaasti näkemyksistään ja oman ryhmän sen hetkisestä tilanteesta
- Henkilökunnan mietteitä ja näkemyksiä on kerätty syksyllä 2010 ja keväällä 2011.
- Johtajan näkyvä panos hankkeessa
- Johtajan ja ohjaajan yhteydenpito
- Sitoutunut henkilökunta
- Päivähoidon aluetiimissä on esitelty Suursuon kehittämisprojektia.
- Vanhempainilloissa on kerrottu hankkeesta.
- Raportin koonti ja puhtaaksikirjoittaminen keväällä 2011.

6.4 Savotan kolme pientä tarinaa

SAVOTAN PÄIVÄKOTI, TUIJA WASS JA PÄIVI VALKONEN

Päiväkoti Savotta sijaitsee Heikinlaaksossa. Päiväkotimme on perustettu vuonna 2002. Savotta on mustaharmaa osittain kolmikerroksinen rakennus turvekattoineen. Sisätilat ovat avarat, ja väreinä on käytetty viininpunaista ja harmaata. Meillä on neljä lapsiryhmää; alle 3-vuotiaat Pajunkissat, 3–5-vuotiaat Männynkävyt, 3–5-vuotiaat Tammenterhot ja esiopetusryhmä Katajanmarjat.

VKK-Metron toiminnan kehittämiskohteemme oli helppo päättää, se meillä oli ikään kuin jo valmiina. Syksyn 2009 kehittämispäivällä olimme keskustelleet pienryhmätöinnistä ja asia oli herättänyt kiinnostusta. Näin kehittämistyön kohteeksi tuli pienryhmätöinnin kehittäminen. Jokainen ryhmä sai päättää, mistä näkökulmasta haluaa pienryhmätöintä tarkastella. Katajanmarjoilla oli jo muita projekteja, joten he eivät lähteneet mukaan. He toivoivat myönteisiä tuulia kehittämistyöllemme.

Päiväkoti Savotta. Kuvaaja: Päivi Valima

Pajunkissojen tarina

Kasvatuskumppanuus ja omahoitajuus ovat jo mukavasti juurtuneet meidän tapaamme toimia Pajunkissoissa. Omahoitajalla on ryhmässään 4–5 lasta. Hän ruokailee yhdessä lastensa kanssa, auttaa riisumis- ja pukemistilanteissa, vie heidät vessaan ja nukuttaa päiväunille. Tiistai- ja keskiviikkopäivisin meillä on omien ryhmätilojen lisäksi käytössä paja. Tämä helpottaa ja-

kaantumista pienryhmiin. Kyseisinä päivinä omahoitaja voi viettää koko aamupäivän aina päiväunille asti omien lastensa kanssa.

Keväällä 2010 pienryhmätoiminnan kehittäminen tuntui hyvältä ajatukselta. Meillä oli jo valmiina toimivat omahoitajan pienryhmäaamupäivät tiistaisin ja keskiviikkoisin. Pohdimme, mikä pienryhmätoiminnassa olisi se meidän juttu. Kävimme tiimissämme useita mielenkiintoisia keskusteluja lapsen ja aikuisen välisestä vuorovaikutuksesta. Päädyimme lähteä tarkastelemaan pienryhmätoimintaa aikuisen roolin näkökulmasta. Ajattelimme, että jos kehitämme aikuisen toimintaa, se parantaisi lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta ja sitä kautta mahdollistaisi lapsen osallisuutta paremmin. Tavoitteeksemme tuli kehittää lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta. Kirjasimme ylös mielestämme tärkeitä asioita, joihin kiinnittäisimme huomiota ja joiden toteutumista jokainen arvioisi itse omassa pienryhmätoiminnassaan. Mietimme pitkään, millaisen arviointitavan ottaisimme käyttöön. Lopulta sovimme, että kirjaamme ylös ajatuksiamme ja omaa kehityspolkuamme joko Snadit stepit -kaavakkeelle tai vapaamuotoisesti vihkoon.

Pienryhmätoiminnassa tarkkailtiin seuraavia asioita:

- en anna muiden aikuisten häiritä
- en puhu puhelimessa
- pyrin luomaan ilmapiirin, jossa lapsi kokee olonsa hyväksi ja turvalliseksi
- tarjoan lapselle mielekästä puuhaa
- rohkaisen lasta tutkimaan ja ihmettelemään.

Toukokuussa meillä oli suunnitelmia valmiina, mutta päätimme aloittaa varsinaisen kehittämistyön vasta syksyllä 2010.

Elokuussa 2010 pajunkissoissa harjoitteli kymmenen uutta lasta vanhempineen. Ryhmämme kokoonpano oli muuttunut kevästä aika lailla. Jouduimme pian kehittelemään uusia toimintatapoja ryhmämme sen hetkisten tarpeiden pohjalta. Tilanteita rauhoittaaksemme toimimme 2–4 lapsen ryhmissä siirtymätilanteissa, joita ovat esimerkiksi uloslähtö ja sisälletulo sekä ruokailusta lepohetkelle siirtyminen. Kehittämiskohteen työstämisen siirsimme vielä lähitulevaisuuteen. Syyskuussa oli aika palauttaa mieliin keväiset suunnitelmat ja ottaa ne konkreettisesti käytäntöön. Iski pieni paniikki, kun huomasimme, että kesän aikana oli tiimimme jäsenille syntynyt näkemyseroja verrattuna keväällä tehtyihin sopimuksiin. Tilanne tuntui jumittuvan, ja hetken olimme jo valmiita vaihtamaan kehittämis-

kohdetta. Onneksi osasimme hakea apua ja saimmekin sitä kirjoittajapiirin vetäjiltä ja omalta ohjaajalta. He kannustivat meitä vielä keskustelemaan ja palaamaan keväällä sovittuihin asioihin. Teimme niin. Otimme esiin tekemämme sopimukset ja tarkensimme niitä.

Syksyn aikana meillä oli tilaisuus olla mukana Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijoiden opinnäytetyöprosessissa. He kuvasivat kolmena aamupäivänä ryhmämme arkea, lähinnä vuorovaikutustilanteita. Jokaisen kuvauskerran jälkeen parin päivän päästä katsoimme videomateriaalia yhdessä opiskelijoiden kanssa. Kävimme läpi vuorovaikutustilanteita reflektoiden ja pedagogisesti perustellen. Videomateriaali osoitti, että lapsen osallisuutta tukeva vuorovaikutussuhde aikuisen ja lapsen välillä rakentuu useista pienistä tekijöistä, joita ovat esimerkiksi lapsen kohtaaminen, lapsen kokemus turvallisuuden tunteesta ja lapsen kuulluksi tuleminen.

Tammikuu 2011 jälkeen olemme olleet paikalla ehjänä tiiminä vain yhden kokonaisen viikon. Meillä oli yllättäviä sairauslomia, ja jo ennalta tiedettyjä koulutuksiakin oli useita. Omahoitajan pienryhmiä emme voineet pitää niin paljon kuin suunnittelimme.

Tämän kehittämistyön aikana aikuinen sai lapsen osallisuutta näkyvämmäksi oman toimintansa tutkimisen ja kehittämisen kautta. Vuorovaikutus pienryhmätoiminnassa aikuisen ja lapsen välillä lisääntyi esimerkiksi aiempaa pitkäkestoisempina, kiireettöminä keskustelutuokioina lapsen kanssa. Tunnistimme mielestämme entistä herkemmin lapsen tunteita, tarpeita ja toiveita. Onnistuimme järjestämään lapselle häntä kiinnostavaa puuhaa. Emme puhuneet puhelimessa, ja muu henkilökunta kunnioitti meidän toiveitamme halutessamme rauhoittaa ryhmämme toimintahetket. Lisäksi olemme todella tyytyväisiä siihen, että hyvä pedagoginen keskustelu lisääntyi tiimissämme. Pysähdyimme useammin ja syvällisemmin tutkiskelemaan omaa toimintaamme.

Männynkäpyjen tarina

Nykyinen tiimimme aloitti Männynkävyissä syksyllä 2009. Lähtiessämme mukaan kehittämistyöhön olimme pohtineet, kuinka kehittäisimme pienryhmätoimintaa, jotta se tukisi lasten tarpeita ja lapsen osallisuus tulisi näkyväksi. Olimme tehneet suunnitelmia, jotka useimmiten kaatuivat henkilökunnan poissaoloihin. Meillä oli jo olemassa jumppa-, ruokailu- ja leikkiryhmät sekä yhteistoiminnallinen 5-vuotiaiden ryhmä.

Siirtymätilanteissa oli yleensä 4–5 lasta kerrallaan, jotta tilanteet olisivat rauhallisia.

Lasten omaehtoisen leikin kehittämiseksi otimme keväällä 2010 käyttöön leikkitaulun, jonka avulla jokainen lapsi voisi valita leikin itselleen laittamalla nimilappunsa valitsemansa leikin kohdalle.

Ideana oli, että näin syntyisi sopivan kokoisia leikkiryhmiä eikä aikuinen määräisi leikkipaikkaa. Taulu palvelisi myös vieraskielisiä lapsia. Taulu toimi hyvin koska ryhmässämme oli todella taitavia 4–5-vuotiaita leikkijöitä.

Uuden toimintakauden alkaessa elokuussa 2010 ryhmämme kokoonpano muuttui huomattavasti.

Aikuiset pysyivät samoina, mutta suurin osa taitavista 5-vuotiaista leikkijöistämme vaihtui pieniin 2–3-vuotiaisiin lapsiin. Päätimme muuttaa leikkitaulua niin, että leikki valitaankin leikkipaikan mukaan, jotta se palvelisi paremmin myös pieniä lapsia. Otimmekin hienot valokuvat leikkipaikoista tauluun ja odotimme innolla, että saamme taulun käyttöön. Mutta kuinkas sitten kävikään...

Syksyllä energiamme meni uusiin taapertajiin tutustuessa ja heidän tutustuessaan meihin. Ei siinä välttytty ero- ja suruitkuilta. Totutimme lapsia käymään wc-pöntöllä, pysymään sängyssä lepohetkellä ja toimimaan ryhmässä – mihin kaikkeen me heitä totutimmekaan! Voisi sanoa, että toimintamme oli ajoittain melko hektistä. Näin jälkepäin ajatellen esimerkiksi kakan löytyminen roskakorista, pikkupojan pissalla käynti pöntöllä kansi suljettuna ja ikkunoiden maalaaminen vedellä sisäpuolelta lattian lainehtiessa tuntuvat hauskoilta kommelluksilta. Tapahtumahetkillä asiat eivät kovinkaan naurattaneet. Yhteistuumin päätimme laittaa leikkitaulun odottelemaan otollisempaa aikaa. Niinpä annoimme aikaa tutustumiselle, joka kantoikin hedelmää. Lapset ottivat meidät omikseen ja ryhmän tavat tulivat myös hiljalleen tutuiksi.

Ohjaajamme kävi meitä tukemassa ja muistutti, että kaikkien lasten ei tarvitse tehdä samaa. Meidän ei tarvitse ottaa apulaisiksi näitä pieniä taapertajia, joilta veitset ja haarukat vain putoilevat käsistä. He tekevät sitä, mikä kiinnostaa, ja me aikuiset autamme siinä missä pystymme. Kaiken vilskeen keskellä seuraava kehitysaskелеemme kirkastui kuin itsestään: leikkitaitojen opettelu ja kehittäminen. Totesimme ryhmässämme olevan kolmenlaisia leikkijöitä. Oli lapsia, joilla on leikkitaitoja, hienoja leikki-ideoita ja kykyä leikkiin ilman aikuisen jatkuvaa läsnäoloa. Sitten oli lapsia, jotka vasta harjoittelevat yhdessä olemista ja tavaroiden jakamista.

Lisäksi oli lapsia, jotka jo leikkivät lyhytkestoisia leikkejä, jotka hajoavat helposti pienestäkin häiriöstä. Toimintamme suuntautui majojen rakentamiseen kankailla ja leikitavaroiden sopivan määrän valitsemiseen, ettei leikki olisi ollut vain yletöntä tavaroiden haalimista majaan. Lattialla istuen rakensimme dublo-legopalikoilla autopesulaa ja -maalaamaa ja kehitimme leikkiä eteenpäin. Pöydän ääressä joimme kahvia leikkikupeista ja nautimme herkkuaterioita, ”suklaasämpylöitä, palikkasoppaa”. Pihalla rakensimme yhdessä hiekkakakkuja, linnoja, autoratoja ja kävelimme käsi kädessä ympäri pihaa. Aikuiset olivat kuin hanhiemoja poikastensa kanssa. Jos aikuinen poistui leikistä, se keskeytyi ja lauma seurasi perässä. Keskityimme leikkeihin konkreettisesti lasten kanssa.

Lokakuussa ryhmämme oli mukavasti muotoutunut ja toiminta isompienkin kanssa oli saatu käynnistettyä. Silloin meillä aloitti lapsi, jonka kanssa kävimme tutustumisrituaaleja ja eroitkuja läpi. Tilanteen rauhoittuessa arki palautui tuttuun uomaansa. Samoihin aikoihin pidimme vanhempainillan, jossa keskustelimme siitä miltä tuntuu jättää itkevä lapsi hoitoon. Saimme vanhemmilta hyvää palautetta tavastamme ottaa sekä lapsi että vanhemmat huomioon sekä ryhmämme seesteisestä tunnelmasta. Tämä palaute tuntui erittäin hyvältä syksyn aloituksen jälkeen ja antoi potkua eteenpäin. Olimme siis oikealla polulla.

Keväällä 2010 olimme harjoitelleet dokumentointia kirjaamalla havaintoja lapsista kansioon, jossa jokaiselle oli varattu omat sivunsa havaintojen kirjaamiseen. Syyskauden alkaessa totesimme tämän dokumentointitavan hankalaksi toteuttaa arjessa. Muokkasimme jo käytössä olevaa lasten päivittäistä läsnäololistaa. Teimme A5-kokoisen listan, jossa lasten nimet ovat allekkain ja jokaiselle oma rivi havaintoja varten. Kirjasimme listaan lapsen päivittäisiä tapahtumia.

Pohdimme, kuinka otamme huomioon arjessa ryhmämme kuusi vieraskielistä lasta. Lapsista kolme ei puhunut suomea. Päätimme mm. erilaisten muistipelien ja kuvakirjojen kuvien nimeämisen lisäksi panostaa erillisiin arkipäivän tilanteisiin. Pukemistilanteissa nimettiin puettavat vaatteet ja kehonosat. Laskettiin sormia ja varpaita sekä nimettiin värejä ja kuvia vaatteista. Käytimme myös paljon elekieltä, mm. pese kädet, laita housut jalkaan. Saimmekin hyviä tuloksia aikaan. Suuri ilon aiheemme oli, kun eräs pieni suomea puhumaton lapsi eräänä päivänä sanoi näyttäen puseroaan: ”katso, kukka”. Suomenkielen taito parani ryhmässämme pienin vakain askelin.

Olemme ryhmässämme pohtineet lapsen osallisuuden kehittämistä pienryhmässä. Totesimme, että aikuisen rooli pienryhmätoiminnassa ja lapsen osallisuuden mahdollistajana on tärkeä kehittämiskohde. Voidaksemme kehittää aikuisen roolia meidän tulee oppia antamaan rehellistä palautetta toiminnasta toisillemme. Jokaisen pitää tarkistaa omaa työskentelytapansa. Tästä on hyvä jatkaa eteenpäin kehittämistyötämme.

Tammenterhojen tarina

(KIRJOITTANUT PIPPI KALTIALA)

Meille Tammenterhojen aikuisille sysäys lähteä mukaan VKK-Metro-kehittämishankkeeseen oli halu lisätä lapsen kuulemistä ja osallisuutta. Näimme tärkeänä tukea lapsen omatoimisuutta ja omaa osaamista. Liian usein esimerkiksi pukemistilanteissa eteisessä oli liikaa lapsia ja liikaa melua. Lasten oli vaikea kuulla ja noudattaa ohjeita, ja usein tilanteet muistuttivatkin liukuhihnatyötä. Näissä tilanteissa ryhmämme vieraskieliset ja erityistä tukea tarvitsevat lapset jäivät muiden jalkoihin.

Keväällä 2010 päätimme muuttaa viikko-ohjelmaamme. Näimme tärkeänä rakenteiden selkiyttämisen, joka auttaisi erityisesti edellä mainittuja lapsia. Mietimme ja kokeilimme. Muutimme viikko-ohjelmaa siten, että saimme yhden oman pienryhmäpäivän. Jaoimme lapset kolmeen ryhmään. Ryhmän lapset pysyivät samoina, aikuiset kiersivät ryhmässä oman työvuoron mukaan. Työaikoja muokkasimme niin, että pienryhmäpäivinä olimme kaikki töissä jo klo 9.00. Pienryhmäpäivät toimivatkin mukavasti, lapsilla oli tilaa ja aikaa leikkiä ja toimia rauhassa. Tosin lasten oli joskus vaikea ymmärtää, miksi toiset ovat ulkona ja toiset sisällä.

Lähdimme syksyyn 2010 tuttujen aikuisten ja melko tuttujen lasten kanssa. Meistä riippumattomista syistä syksyimme oli rikkonainen, toimintamme ei vielä lokakuussakaan vakiintunut.

Tuntuu, että junnataan paikoillaan. Tammenterhoissa ei ole ollut vielä kertaa-kaan omaa keskiviikkoista pienryhmäpäivää. Joitakin onnistuneita pienryhmiä on toteutunut. Nyt meillä on liikaa kiirettä, hoputtamista ja huutamista. Tarvittais vähän isompi steppi, ettei mennä ihan taaksepäin.

Meitä mietitytti lasten jakaminen ennalta sovittuihin ryhmiin, koska kaverisuhteet elivät, ryhmässämme oli aloittanut muutama uusi lapsi ja kaikki eivät aina välttämättä olleet paikalla. Päätimmekin tietyn pysyvän pienryhmäpäivän sijaan satsata entistä enemmän spontaneihin pienryhmiin. Yritimme herkemmin kuulostella, mitä lapsilla oli meneillään ja ketkä lapset jatkaisivat sisällä leikkimistään tai muuta puuhaamistaan muiden ulkoillessa. Mietimme tarkoin yksittäisen lapsen koko päivää. Porrastimme iltapäiväulkoilua siten, että lapset, jotka haettaisiin myöhempään, saisivat jäädä sisälle leikkimään ennen ulosmenoa. Toimintamme helpottui myös siksi, koska jaoimme päiväkodin yhteisiä tiloja uudelleen. Myös ryhmätilojen uudelleen järjestely toi meille enemmän toimintamahdollisuuksia. Saimme uusia leikkipisteitä (koti-leikki ja rakenteluleikki), joissa pystyi leikkimään pitkäkestoisempaa leikkiä. Lapset jakautuivat leikkiryhmiin itsenäisesti. Leikit rauhoittuivat, kun tilaa oli tarpeeksi. Positiivista oli myös se, että lapset pyysivät pajaan leikkimään innokkaasti. Paja on yhteinen tila meidän ja esikouluryhmän kanssa.

Toinen tärkeä askel syksyllä oli ulkoilusta sisälle tulo. Tammenterhojen tilat ovat toisessa kerroksessa. Aikaisemmin tulimme ylös terassille odottamaan kaikki yhtä aikaa. Muutimme käytäntöä niin, että apulaiset tulivat sisälle etukäteen kattamaan pöytiä ja sen jälkeen muut lapset pikkuhiljaa kaksi kerrallaan. Aikuiselta se vaati oman paikan tiedostamista: piti tarkasti miettiä kuka aikuinen tekee mitä, missä ja milloin. Sisälle tulo rauhoittui, tuli turvallisemmaksi ja tuki lasten omatoimisuutta. Oli aikaa laittaa vaatteet paikoilleen, jutella lasten kanssa heille tärkeistä asioista ja rauhoittua ruokailuun. Ehdimme kohdata jokaisen lapsen paremmin.

Meille aikuisille haastavinta toiminnassamme on pitää kiinni sovitusta asioista, jotka ovat lapsille tärkeitä. Luovumme niistä usein, kun henkilökuntaa puuttuu. Varsinkin tilanteissa, joissa rutiinit rikkoontuvat, me helposti unohdamme sovitut asiat ja toimimme toisin. Kiire kasvaa ja tärkein – lapsi – unohtuu. Tammenterhojen lapsille tärkeitä asioita ovat apulaisen työt ja pajaruokeilu. Tammenterhoissa pienet muutokset rakenteissa ja päivärytmissä auttavat aikuisia toimimaan sensitiivisemmin.

Pohdintaa keväällä 2011

Vuosi on vierähtänyt, ja nyt on aika pohdinnalle. Vuoden aikana syntyi kolme erilaista tarinaa. Lähdimme liikkeelle pienryhmätoiminnan kehittämisestä ja matkan aikana oivalsimme, miten tärkeä aikuisen rooli on

lapsen osallisuuden mahdollistajana pienryhmätoiminnassa. Kehittämistyön aikana huomasimme, että meillä on erilaisia käsityksiä siitä, mikä on pienryhmä. Marraskuussa 2010 pidetyssä yhteisessä palaverissa asiaa pohdittuamme päädyimme seuraavaan: pienryhmätoiminta on meidän päiväkodissamme aikuisen suunnittelemaa toimintaa, jossa aikuinen on konkreettisesti ja aidosti läsnä vuorovaikutuksessa lasten kanssa.

Sähköpostitse tullessiin VKK-Metro-kyselyihin meni paljon aikaa, ja kyselyt olivat useimmiten epäselviä ja hankalia. Sitä vastoin koulutukset ovat olleet mielenkiintoisia ja kehittäviä. Yhdyshenkilöt kokivat tapaamiset motivoiviksi, oli mukava vaihtaa ajatuksia ja kuulla toisten kehittämistyöstä. Kirjoitustyö oli haastavaa ja toisinaan uuvuttavaa, mutta asiassa on aina kaksi puolta. Työn edetessä huomasimme, että olimme saaneet varmuutta tekstinkäsittelyyn. Osaamme paremmin keskittyä siihen, mikä tekstissä on olennaista, ja tämä näkyy varhaiskasvatussuunnitelmien kirjoittamisen helpottumisena.

Pohdinta ja keskustelu ovat lisääntyneet työyhteisössämme huomattavasti – perehdymme asioihin syvällisemmin. Olemme myös oivaltaneet, kuinka hyödyllinen dokumentointi on työvälineenä. Dokumentointi voisi olla ehkä seuraava kehittämiskohteemme.

Jos nyt lähtisimme mukaan vastaavanlaiseen kehittämistyöhön, tekisimme asioita toisin. Selvittäisimme juurta jaksain, mihin olemme menossa mukaan. Päätökset tekisimme yhteistuumin, ja tätä kautta jokainen meistä sitoutuisi hankkeeseen. Jatkossa voimme tehdä erilaisia kehittämissuunnitelmia omissa ryhmissämme, aivan kuin ennenkin. Näin suuri koko talon kattava kehittäminen vaatii jatkossakin vetäjän pysyäkseen hengissä. Tuulet vaihtelivat matkallamme, oli vastaista ja välillä myötäistä. Nyt tuntuu, että matkaamme myötätuulessa.

6.5 VKK-Metro kohdallamme

KASAVUOREN PÄIVÄKOTI, ASTA SUOJALA JA HEIDI-MARIA PAUTOLA

Kun meille syksyllä 2009 tarjottiin mahdollisuutta osallistua VKK-Metro-hankkeeseen, olin silloin juuri lähdössä lomalle, joten asia jäi vielä mietittäväksi. Kehittämishanke tuntui aluksi houkuttelevalta, sillä olimme jo syksyn alusta lähtien rakennelleet ja kehittäneet ryhmämme toimintaa uusissa tiloissa, uudella kokoonpanolla. Tämän hankkeen myötä olisimme saaneet siihen ihan 'virallisesti' luvan ja aikaa. Olimme nimittäin juuri käynnistäneet toiminnan vastavalmistuneessa parakkitalossa, koska päiväkotimme oli kosteusvaurioiden takia suljettu.

Ryhmämme uuteen kokoonpanoon kuului liki 20 lasta, iältään 1-5 vuotta. Oli vaippaikäisiä, kuivaksi opettelevia ja seitsemän hyvin energistä, temperamenttista 5-vuotiasta. Tutustumista ja sopeutumista riitti, niin toisiimme kuin uusiin tiloihimmekin, sekä lapsilla että aikuisilla. Tästä seurasi omat haasteensa niin toiminnan suunnittelulle kuin organisoinnillekin. Lisäksi tiesimme, että melko pian, hyvissä ajoin ennen joulua ryhmämme lastenhoitaja jäisi äitiyslomalle. Tiesimme myös, että toinen opettaja pyrki keväällä 2010 jatkamaan opintojaan, joten lähes koko tiimi vaihtuisi. Uutta hanketta pohtiessamme koimme, että tässä tilanteessa meillä ei ollut sellaisia mahdollisuuksia, mitä tällainen iso projekti olisi edellyttänyt onnistuakseen hyvin. Yhteisesti päätimme, että emme tällä kerralla osallistu hankkeeseen, mutta jatkamme ryhmämme ja sen työskentelyn kehittämistä.

Näin olimme ja elimme, kunnes sitten monen mutkan kautta olimmekin mukana VKK-Metron kyydissä. Selitys tähän epäselvään tilanteeseen oli monen asian epäonninen yhteensattuma. Innostus hanketta kohtaan notkahti, ja tilanne nostatti vahvoja tunteita. Kun sitten tämän alkutilanteen tunteet oli selvitetty ja purnaukset purettu, niin pääsimme kyllä nopeasti hyvään vauhtiin. Mukaan kysyttiin myös päiväkodin kahta ruotsinkielistä ryhmää, mutta he tulivat pohdinnnoissaan siihen tulokseen, etteivät itse osallistu VKK- Metroon, vaan tukevat meitä kehittämishankkeessamme.

Kun tammikuu 2010 koitti, onnistuimme saamaan hyvän lastenhoitajan sijaisen kevään ajaksi. Hän lähti innolla mukaan kehittämishankkeeseemme ja osallistui ryhmästämme kirjoittajapiiriin. Näin tiimimme oli jälleen koossa ja VKK-Metro lähti kohdallamme huimaan vauhtiin. Pohdimme ja puhuimme paljon, ja pääsimme hyviin tuloksiin. Emme

tiimissämme pelkästään pyrkineet olemaan samaa mieltä, vaan halusimme aidosti ymmärtää myös eriävää mielipidettä, ja miltä pohjalta se kumpuaa. Näin saimme syvällisiä keskusteluja, jotka olivat tosi mielenkiintoisia, ainoastaan aika rajoitti.

Kehittämiskohteemme valinta

VKK-Metro –toiminnan teemana on lapsen osallisuus ja sitä kautta lapsen syvempi tunteminen. Etsiessämme omaa kehittämiskohdettamme, lähdimme purkamaan teemaa miettimällä, mikä tai mitkä seikat sitten estävät lapsen paremman kuulemisen. Nopeasti tiimissämme nousi yksi selkeä tekijä: kiire. Jatkoimme pohdintaa, mikä sitten aiheuttaa kiirettä. Päällimmäisenä syynä kiireeseen tuli tietenkin mieleemme liian iso ryhmä. Ryhmän ikähaitari on iso. Mutta koska tämän tyyppiselle esteelle emme voineet mitään, niin pohdimme, mistä kiireettömämmän arjen sitten voisi löytää. Onko se nykyajassa kadonnut kokonaan vai onko se aarre, joka on sittenkin löydettävissä. Ensiksi etsimme ne kohdat ja asiat, joissa kiire eniten tuntui ja mietimme, voiko... ja jos, niin mitä niille voisi tehdä.

Kiireisiksi tilanteiksi nousivat päivän toistuvat rutiinit, kuten ruokailutilanteet, päivälevolle siirtyminen, ulos ja sisään siirtymiset, pukemis-, riisumis- ja vessastouhuineen. Ajattelimme, että mitä tarkoituksenmukaisemmiksi, sujuvammiksi ja kiireettömämmiksi nämä edellä mainitut toiminnot saataisiin, sitä enemmän meillä olisi aikaa, ja sitä kautta edellytyksiä kuulla lasta paremmin näissä toistuvissa tilanteissa. Näin kehittämiskohteeksemme valikoitui *kiireettömämpi arki*.

Kiireettömämpi arki

Ensimmäinen seikka, jolla vapautimme konkreettista aikaa, oli tiimin työntekijöiden työaikojen muutos. Aikaistimme viimeiseen työvuoroon saapuvan henkilön työaikaa 20 minuuttia. Näin pääsimme alkamaan päivän tasan klo 9 täydellä henkilökunnalla. Tämä vähensi jo heti kiirettä. Nyt jäi aikaa rauhassa vaihtaa aamun tärkeät kuulumiset. Myös toimintatuokioille lasten kanssa tuli lisää aikaa. Ensimmäinen askel kiireettömyyden tiellä oli valmis.

Seuraavaksi pureuduimme ruokailutilanteeseen. Tästä tilanteesta kiireetön arki oli melko kaukana. Aikuiset tasapainoilivat lasten ruuan jakamisen ja oman syömisensä välillä. Myös melu häiritsi, koska pöydät

olivat lähellä toisiaan ja naapuripöydän asiat kiinnostivat. Oman haittansa toi huono akustiikka. Alkuvaiheessa talon kaikissa ryhmähuoneissa kaikui, joten lapset oppivat puhumaan kovaa, miltei huutamalla. Tähän onneksi saatiin huomattava helpotus kattoon asennetuista äänieristelevyistä. Tilanne ei kuitenkaan vielä tyydyttänyt. Päätimme siirtää neljän nuorimman lapsen ruokailun pienryhmähuoneeseen, joka tähän saakka oli toiminut nukkenurkkana. He saivat oman rauhallisen tilansa, pääsivät ajoissa aloittamaan ruokailun ja sitten siirtyivät omassa rauhassaan myös päivälevolle yhden aikuisen seurassa. Näin pienen ihmisen tarpeet tulivat paremmin huomioiduiksi ja hentoihinkin aloitteisiin herkemmin reagoitua. Tämä oli loistava ratkaisu niin lasten kuin siellä ruokailevan aikuisenkin kannalta.

Ryhmähuoneeseen jäi tämän jälkeen kaksi hieman isompaa pöytäkuntaa, joissa kummassakin yksi aikuinen. Täten pöydät olivat etäämmällä toisistaan, joten lasten kanssa pystyi ja ehti paremmin vaihtamaan kuulumisia. Myös aremmat lapset rohkaistuivat ottamaan osaa yhteiseen keskusteluun. Huomasimme kuinka nekin lapset, jotka aiemmin olivat ruokaileet omassa pöydässään, todella kaipasivat aikuiskontaktia. Nyt tilanne tuntui merkittävästi paremmalta. Melu ja kiire vähenivät. Suunnitelimme huoneeseen kuitenkin vielä väliverhoja jakamaan tilaa pienemmiksi yksiköiksi, tarpeen niin vaatiessa.

Syksyllä 2010 tiimimme kokoonpano muuttui nyt toisen opettajan siirryttyä jatko-opintojensa pariin. Onneksemme ja iloksemme keväällä aloittaneella lastenhoitajallamme oli mahdollisuus jatkaa vielä pitkälle syksyyn. Kehittämistyömme tahti hieman hidastui, mutta jatkoimme siitä, mihin olimme jääneet. Olimme jo keväällä suunnitelleet, että jaamme lepohuoneen verhoilla kahtia, koska sängyt olivat kahdella vastakkaisella seinällä. Kun verho saatiin paikalleen, rauhoittuivat lapset nukkumahuoneeseen huomattavan nopeasti ja lähes itsestään, isommat valitsemaansa kirjaa lukien ja pienemmät saivat unen päästä kiinni aikuisen ollessa vierellä. Nyt aikuiselta liikeni enemmän aikaa tarvittaessa myös isommille lapsille. Lisäksi siirsimme 'nukkarikirjojen' valinnan huoneen ulkopuolelle. Nämä muutokset onnistuivat ja toivat kaikille rauhallista, hyvää oloa, ja kiire väheni huomattavasti turhien häiriötekijöiden poistumisen myötä.

Syksyn vanhempainillassa pyysimme myös vanhempia miettimään kiireettömyyttä. Mikä heidän mielestään päiväkodissa aiheuttaa kiirettä ja miten he osaltaan voisivat sitä poistaa? Vanhemmilta tuli mm. vastaus, että kun jo kotona antaa lapselle kiireettömän, rauhallisen aamun, niin myös päiväkotiaamu alkaa 'sileämmin' ja turhat kitinät eivät vie aikaa.

Pohdimme vanhempien kanssa sitä, palvelemmeko ensisijaisesti lapsia vai perheitä. Sillä, jos vanhemmat haluavat viettää aamulla aikaa pidempään kotona ja tuovat lapsen päiväkotiin kesken toimintatuokion, niin tästä aiheutuu aina ryhmän toiminnan hetkellinen katkeaminen, kun lapsi otetaan vastaan. Lapsen ei aina myöskään ole helppo tulla ryhmään kesken toiminnan. Osa vanhemmista oli kuitenkin sitä mieltä, että heillä täytyy olla mahdollisuus valita, mihin aikaan he tuovat ja hakevat lapsensa. Tietenkin retket, yms. tärkeät kellonajat ovat heidän mielestään ymmärrettävä poikkeus. Haluamme kuitenkin edelleen lisätä vanhempien osallisuutta toiminnassamme.

Vuodenvaihteessa ryhmässämme oli paljon sijaisjärjestelyjä. Tilanne heikensi kehittämistyötämme, joka jäi keväällä kokonaan taka-alalle. Uusien työntekijöiden perehdyttäminen vei aikansa. Työtä toki kehiteltiin, mutta nyt kaikki alkoi taas niin kuin alusta. Keväällä saimme projektin myötä kuitenkin tutustua vielä LIS-YC menetelmään, jossa havainnoidaan lasten sitoutuneisuuden astetta kulloiseenkin tekemiseensä. Tätä tulemme varmasti jatkossakin käyttämään.

Lopputulokset

Meidän VKK-Metro - matkassamme innostavin ja antoisin vaihe oli kevät 2010, jolloin tiimimme oli koossa ja täysillä rakentelimme ja pohdimme kiireettömämmän arjen tilanteita ja ratkaisuja. Ryhmämme kaikki aikuiset olivat aidosti kiinnostuneita lapsista ja vahvasti työhönsä sitoutuneita. Projektin aikana kehittelemämme pienet askeleet kohti kiireettömämpää arkea tuottivat kaikkien mielestä selvän, hyvän tuloksen. Lapsen syvempi kuuleminen toteutui paremmin. Työ ei mennyt hukkaan. Harmi vain, että ryhmän henkilövaihdokset hankkeen kuluessa mutkistivat hyvin alkanutta kehittämistyötämme. Suunnitelmissamme oli vielä ulos- ja sisään siirtymistilanteiden työstäminen, seuraavaksi leikkipisteiden tarkoituksenmukainen rakentelu. Lopulta olisimme valmiit aloittamaan ns. pienryhmätoiminnan kehittelyn. Pienissä ryhmissä olimme toki tähänkin asti toimineet, mutta nyt tarkoituksena oli varsinaisen pienryhmätoiminnan muodostaminen. Tämä edellyttäisi, että ryhmän henkilökunta olisi pysyvämminkin koossa ja siten työhönsä sitoutunut. Tämän hankkeen aikana päiväkotimme kaksi muutakin ryhmää ovat pohtineet samoja kehittämiskohteita ja toteuttaneet samoja ratkaisuja omissa ryhmissään, esimerkiksi väliverhot nukkuma-

huoneisiin ja yhden ruokailuryhmän siirtäminen pienryhmähuoneeseen. Tästä hankkeesta on siis ollut hyötyä koko talolle.

VKK-Metro – hanke toi mukanaan myös mielenkiintoisia, hyviä luentoja ja koulutuspäivät ovat tuoneet sekä hyödyllistä että mukavaa vaihtelua arkeen. Tästä jatkamme omaa kehittämistyötämme edelleen.

Kiirettömämpää arkea etsimässä

7. Osallisuutta ja näkkileipää

Kehittämisen ja käytännön tutkimuksen rajapinnalla

BIRGITTA VILPAS JA SYLVIA TAST

Tässä artikkelissa haluamme tuoda esille näkökulmia, jotka ovat olleet kokemuksemme ja saamamme palautteen mukaan työmme käytännön helmiä kehittävinä lastentarhanopettajina VKK-Metrossa. Helmillä emme tarkoita ainoastaan mahtavia onnistumisen kokemuksia, vaan oppimisen prosesseja, joista työn kehittäminen ja henkilökohtainen kehittyminen koostuvat. Varhaiskasvatuksen kehittämisen sydän on työyhteisöissä ja yksittäisen työntekijän ajattelutavassa ja teoissa. Merkittävimmän osallisuuden kokemuksen olemmekin kehittäjinä saaneet työmme kautta keskusteluissa kasvatustyön ammattilaisten kanssa esimerkiksi päiväkotien työilloissa, kehittämispäivissä sekä esimiehille suunnatuissa aluetilaisuuksissa.

Kehittämistyömme keskeisenä tavoitteena on tällä hankekaudella (2009–2011) VKK-Metrossa ollut osallisuuden kokemuksen avaaminen lapsen, vanhempien ja työntekijän näkökulmasta. Tavoitteena kehittävän lastentarhanopettajan tehtävässä on ollut tutkimuksen ja kehittämisen rajapinnassa toimiminen siten, että tehtävämme juuret ovat syväällä käytännön työssä. Tutkimustyö ja sen kautta esille nousseet ilmiöt VKK-Metrossa toimivatkin parhaimmillaan varhaiskasvatuksen käytäntöjen kehittämisen työvälineenä. Esimerkiksi haastattelu toimii tutkimuksellisen tiedon keräämisen ohella reflektioon rohkaisevana interventiona päiväkodin henkilökunnalle. Samalla se antaa mahdollisuuden yhdessä käytyyn ke-

hittävään dialogiin, josta kaikki osapuolet voivat hyötyä. Osallisuutta voisi tarkastella myös vaikkapa lapsen, vanhemman, asiantuntijan, esimiehen tai poliittisen päätöksenteon näkökulmasta. Keskityimme tässä artikkelissa kuvaamaan joitakin elementtejä, jotka ovat vaikuttamassa varhaiskasvat-
tajan työn kautta lapsen osallisuuteen.

Osallisuus on ilmiönä vaikeasti tavoitettavissa, sillä se on kokonais-
valtainen ja kontekstiinsa liittyvä (Venninen, Leinonen & Ojala, 2010),
kuten kasvatukselliset ilmiöt yleisestikin (Värri, 1997, 65). Vaarana on,
että osallisuus nähdään ulkokohtaisina tapoina toimia, vaikka sen juuret
ovat syvällä kasvattajan henkilökohtaisissa arvoissa, asenteissa ja koke-
muksissa. Jokainen ihminen, niin lapsi kuin aikuinen, on lähtökohtaisesti
osallinen siihen yhteisöön, jossa elää, mutta osallisuuden laatu vaihtelee
(Shier, 2001 & 2006, Hart 1992). Osallisuuden käsite sosiaalisena ilmiönä
voidaan hahmottaa monin eri tavoin. Osallisuus ja sen vastaparinä nähty
syrjäytyminen yhteisöstä näyttäytyvät asteittaisina, ei toisensa poissulkevinä
ilmiöinä. Niiden välille muodostuvaa dynaamista virtaa voidaan hahmotella
esimerkiksi käsitparein ”osallisuus – ei osallisuus” ja ”syrjäytyminen – ei-
syrjäytyminen” (Mattila-Aalto, 2009, 21–23). Hyvinvoinnin näkökulmasta
osallisuuden kokemus on perusta ihmisenä olemiselle. Osallisuuden laadun
kehittäminen tapahtuu aina työyhteisössä yhdessä reflektoiden, mutta
tärkein muutos tapahtuu yksittäisen työntekijän henkilökohtaisena oival-
luksena ja omien kasvatustyöhön vaikuttavien näkemysten tiedostamisena.

Osallisuuden kokemus on henkilökohtainen, eikä lapsen kokemaa
osallisuutta voida ennustaa etukäteissuunnitelmien tai pelkän toimintaym-
päristön perusteella. Siitä eivät kerro lapsen rastittamat hymiöt tai lapsen
vastaukset kysymyksiin siitä, millaista toiminta oli. Aikuisen tehtävänä
on rikkaan toimintaympäristön rakentaminen, ylläpitäminen ja uudista-
minen, sekä sen varmistaminen, että jokaisella lapsella on tilaisuus päästä
osalliseksi tarjolla olevista mahdollisuuksista. (Kalliala, 2008, 64–65.)
Vaikka toimintaympäristön rakentaminen on aikuisen vastuulla, osalli-
suuteen liittyy se, että lapsella annetaan tilaisuus olla mukana ympäristöä
rakentamassa. Lapselle tarjottava osallisuuden mahdollisuus edellyttää
myös toiminnan monimuotoisuutta ja arvostavaa kohtaamista jokaisen
lapsen ainutkertaisuudesta käsin (Kuusisto, 2010, 14). Jotta lapsesta voisi
kasvaa vastuullinen ja rohkea kansalainen, hänen olisi saatava kokemuksia
vaikuttamismahdollisuuksista arkeensa ikä- ja kehitystasonsa sekä persoo-
nallisuutensa huomioiden jo varhaislapsuudessa.

Ainutkertaisen lapsen kokemusmaailmaan osallisuudesta voimme päästä käsiksi havainnoimalla esimerkiksi lapsen sitoutuneisuutta toimintaan. Omaa ja työtoveriemme toimintaa varhaiskasvatuksessa voimme myös tarkastella sitoutumisen kautta, sillä aikuisen sitoutuminen vaikuttaa vahvasti lapsen emotionaaliseen hyvinvointiin ja sitoutuneisuuteen. Esimerkiksi alle kolmevuotiaiden ryhmässä ammatillinen sitoutuminen näkyy antautumisena intensiiviseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Tämä vaatii meiltä kasvattajalta niin fyysistä kuin henkistäkin kyykkyyn menemistä sekä kykyä tunnistaa lasten sanallisia ja sanattomia aloitteita. (Kalliala, 2008.)

Kehittävinä lastentarhanopettajina olemme kokeneet, että oma suhteemme ja näkökulmamme osallisuuteen on syventynyt ja laajentunut, kun olemme löytäneet sanoja ja merkityksiä käytännön kokemuksillemme kasvatustyöstä ja voineet pohtia niitä rohkeasti ja avoimesti yhdessä muiden kasvattajien kanssa.

7.1 Osallisuuden taustalla ovat arvot ja asenteet

Lapsen osallisuuden tukeminen ei rakennu ulkoapäin opituista tavoista toimia kasvatustehtävässä. Aito lapsen kohtaaminen kumpuaa henkilökohtaisesta näkemyksestä, arvoista ja asenteista, jotka ovat ajattelumme perusta niin tiedostetusti kuin tiedostamattakin. Tarvitsemme arvoja oman elämämme ja itsemme ymmärtämisen perustaksi. Me arvioimme erilaisia elämäntapoja sen mukaan, ovatko ne hyviä vai pahoja, oikeita vai vääriä, pinnallisia vai syvällisiä. Kuitenkaan elämän perusarvot eivät ole ihmisen luomusta, vaan inhimillisen elämän edellytys. Ne eivät määräydy sen perusteella, mitä me arvostamme, vaikka toivottavaa olisi, että me arvostaisimme sitä, mikä on arvokasta. (Puolimatka, 2004, 10.)

Ihminen omaksuu asenteensa, käsityksensä, tietonsa sekä vallitsevat säännöt sosiaalisen vuorovaikutusprosessin kautta, joka jatkuu läpi elämän (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 1998, 82–83). Asenne sisältää sekä tunnepohjaisen suhtautumisen johonkin asiaan että ainakin jonkin verran tietoa asiasta. Aseenteen voi siis määritellä olevan yhdenlainen, selvästi arvolatautunut ajattelumalli, joka ohjaa toimintaamme. Kasvatustoiminnan kannalta on olennaista tietää, toimiiko kasvattaja arvojensa ja asenteidensa mukaisella tavalla. Värri (1997, 20) toteaa, että kasvattaja joutuu ajoittain asettamaan omat arvonsa sivuun niiden ollessa ristiriidassa päiväkodin virallisen kasvatuskäytännön ja tavoitteiden kanssa. Toisaalta työtä ei voi

tehdä vastoin omia uskomuksia, vaan jokaisen työyhteisön ja työntekijän on löydettävä erilaisten varhaispedagogisten lähtökohtien joukosta juuri ne lähtökohdat, jotka soveltuvat sekä hänen omiin uskomuksiinsa että siihen toimintaympäristöön, jossa hän työskentelee (Karila, 2001, 276). Yhdessä käyty keskustelu on ainoa tapa peilata omia arvoja ja asenteita yhteisön yhteisiin käsityksiin sekä jokaisen kasvattajan henkilökohtaisiin näkemyksiin. Tätä kautta mahdollistuu arvoista ja asenteista tietoiseksi tuleminen ja niiden kehittyminen sekä yksilö- että yhteisötasolla.

Henkilökohtainen maailmankatsomuksemme uskomuksineen ja tietoon siitä, millaisessa todellisuudessa me elämme, määrittää tapaamme kohdata lapsi. Ajatuksemme ihmisenä olemisen perusteista, suhtautumisemme lapseen ja lapsuuteen sekä tapamme ymmärtää oppiminen elämänmittaisena prosessina rakentavat käsitystämme siitä, millaista on hyvä ja tavoiteltava kasvatustapa.

Lapsi ei voi paeta kasvattajansa katsetta ja hänen todellisuutensa osittain rakentuu tämän katseen kautta. Jos tätä katsetta ei inspiroi rakkaus, se estää lasta tulemastakin omaksi itsekseen. Se pakottaa hänet olemaan epäaito saavuttaakseen kasvattajan hyväksynnän. Vain rakastava katse, joka hyväksyy lapsen ilman ehtoja ja ilman pyrkimystä muokata häntä omien tarkoituksien saavuttamiseksi, antaa lapselle vapauden tulla omaksi itsekseen ja ilmaista omaa itseään. Siksi vain tällaiselle katseelle lapsen todellisuus voi avautua. Rakastava katse vapauttaa lapsen olemassaolosta, jossa hän on sulkeutunut itseensä, koska se antaa hänelle motivaation ja mahdollisuuden kasvaa ulospäin kohti muita ihmisiä omana itsenään. (Puolimatka, 2002, 357.)

Osallisuuteen kasvattamisen ydin on mielestämme tässä Puolimatkan kuvauksessa kasvattajan rakastavasta katseesta.

7.2 Valopäät ja vastarannan kiisket kehittämässä

Varhaiskasvattaja toimii lasta osallistavana kasvattajana kokonaisvaltaisesti omista lähtökohdistaan ja kokemuksistaan ammentaen. Osallisuuden kokemukseen päiväkotiyhteisössä liittyy se, millaiseksi kasvattaja kokee oman osallisuutensa suhteessa työtovereihinsa ja päiväkodissa vallitsevaan toimintakulttuuriin. Jos oma kokemus osallisuudesta on negatiivinen, vaikuttaa se väistämättä myös tapaan toimia ja olla lasten kanssa. Toimiva ja hyvinvoiva työyhteisö on varhaiskasvatuksen laadun ja lapsen osallisuuden

vahvistamisen tae. Jos työyhteisön jäsenten kesken vallitsee suuri epätasapaino osallisuuden kokemuksissa, tulee lapselle tarjotusta osallisuuden kokemuksesta päälle liimattu merkki, eikä aitoa osallisuutta yhteisöön.

Työyhteisön kehittäminen edellyttää ponnisteluja kaikilta työntekijöiltä, niin esimies- kuin alaistasolla (Keskinen, 2011). Varhaiskasvatuksen työntekijöinä meille ovat tulleet tutuiksi monenlaiset kehittämistyön herättämät tunteet, joista mainitaan myös VKK-Metron kehittämistoiminnan kulmakivissä (Mäkitalo ym., 2009, 260). Kehittävä työote haastaa kohtaamaan sekä omaa, toisten että yleistä epävarmuutta, keskeneräisyyden näkemistä ja hyväksymistä itsessä ja muissa. Työyhteisössä esimerkiksi epävarmuus näkyy kehittämisen esteenä silloin, kun meidän on helpompi tarkastella, arvioida ja arvostella työtoverimme tapaa toimia kuin omaamme. Paras lähtökohta kehittämiselle on uteliaisuus ja sellainen ammatillinen identiteetti, joista kumpuaa omien toimintatapojen avoin tarkastelu sekä omien psykologisten esteiden tunnistaminen. Tämä lähtökohta on pohja työyhteisössä käytävälle pedagogiselle keskustelulle, jossa on mahdollisuus antaa ja ottaa vastaan ammatillista palautetta.

Psykologiset esteet vaikuttavat suuresti siihen, ettei työyhteisö tai tiimi pääse asettamiinsa tavoitteisiin. Ne ovat puolustusreaktioita, minän defensessejä, joita ilmenee, kun joku tai jokin muuttaa yhteisön tai yksilön tasapainoa. Jotta muutos olisi mahdollista, täytyy meitä rohkaista pois entiseltä mukavuusalueelta ja hyväksymään uusia toimintamalleja. (Brenner, 2008, 132.) Kokemuksemme mukaan ylhäältä päin käskyttämällä aloitettu ja johdettu kehittäminen harvoin tuovat toivottua tulosta ja aitoa sitoutumista.

Työyhteisöistä löytyy usein sekä kehittämisen ”valopäitä”, jotka haastavat muita mukavuusalueen ulkopuolelle että ”vastarannan kiiskiä”. On hyvä muistaa, että kaikilla meillä on tärkeä rooli kehittämisessä suhtautumistavastamme riippumatta. Kun toiset rynnistävät innolla kohti kehittämisen mukanaan tuomia uusia mahdollisuuksia, toiset pitävät jalat tiukasti maassa kiinni ja vaativat perusteluja muutokselle. Vaikka VKK-Metron kehittämistyön lähtökohdat ovat työyhteisössä ja lasten tarpeissa (Mäkitalo ym., 2009, 260), se ei poista kokonaan muutosvastarintaa, eikä ole tarkoituskaan.

Tuntemme itsemme helposti ahdistuneiksi ja tyhmiksi tilanteissa, joissa meitä haastetaan muuttamaan sisäisiä toimintamallejamme. Muutos on mahdollinen kollektiivisen asiantuntijuuden myötä, kun työyhteisön ilmapiiri on luova, ja on luottamus siitä, että haluamme toisen onnistuvan.

(Lonka 2010.) Jos luottamus puuttuu, ei kehittävä reflektio onnistu, vaan ympärillä olevat peilit ja kehittämisen mahdollisuus jäävät hyödyntämättä. Peilinä voi toimia työtoveri, joka tukee, kyseenalaistaa ja pakottaa sanoitamaan toimintamme perusteita, luomaan merkityksiä ja tarkastelemaan asioita uudesta näkökulmasta. (Mezirow, 1996, 17–36.) Kehittävä työtapa vaatii oman asenteen lisäksi peiliä ja sitä, että on valmis ottamaan palautteen avoimesti vastaan. Vaatii rohkeutta pysähtyä ja kohdata myös kriittinen palaute. Kaikki kritiikki ei välttämättä johda toimintatavan muutokseen, mutta jokaisen kriittisen näkökulman eteen on pysähdyttävä ja sitä on käsiteltävä reflektion kautta. Haasteena on poimia palautteesta toimintaa kehittävät ajatukset. Tilaisuuksista kerätyn palautteen kautta olemme saaneet kokea sen kehittävän arvon ja pohtineet heränneitä tuntemuksiamme ammatillisen kehittymisemme kannalta.

7.3 Kasvattajina vallan vaiheilla

Kehittävinä lastentarhanopettajina saimme tilaisuuden jalkautua osallisuuskyselyn (Venninen ym. 2010) kanssa pääkaupunkiseudun päivähoitoalueille. Näissä aluutilaisuuksissa päiväkotien esimiesten ryhmäkeskusteluiden kautta yhdeksi lapsen osallisuutta vahvasti määritteleväksi teemaksi nousi kasvattajan vallankäyttö, tietoinen ja tiedostamaton. Vallankäyttäjänä kasvattaja joko mahdollistaa tai estää lapsen osallisuuden ja samalla myös vaikuttamisen kokemuksen päiväkotiyhteisössä (vrt. Venninen ym., 2010, 7–8). Käytännön vallankäytöstä on esimerkkinä ”näkkileipäpedagogiikka” (Rytöhonka, 2011, 28). Esimerkissä lapsi ei saa näkkileipää, ellei noudata aikuisen määrittelemiä ruokailutilanteeseen liittyviä reunaehtoja. Näkkileipä toimii sekä kiristyskeinona että palkintona.

Lukiessamme edellä mainittua artikkelia havahduimme siihen, miten pienissä arjen asioissa valta määritellään. Tämänkaltaisesta vallankäytöstä meillä, kuten ehkä useimmilla muillakin kasvattajilla, on omakohtaisia kokemuksia, joista emme voi olla kauhean ylpeitä. Kuitenkin näiden kokemusten arvo tulee esille tilanteessa, joissa uskallamme rehellisesti tarkastella omia vallankäytön välineitämme ja arvioida niitä avoimesti vaikkapa työyhteisön pedagogisissa keskusteluissa.

Kasvattajina vallan vaiheilla. Maalaus: Birgitta Vilpas

Äärimmillään lapsen osallisuus voidaan tulkita lapselle annettuna rajattomana vallankäyttönä. Vallan ja vastuun rajanvedot ovat olennaisia osallisuuden ilmiötä tarkastellessa, mutta lapsen vahva osallisuus ja vallan sysääminen kokonaan lapselle ovat lähes vastakohtia. Olisi harhaanjohtavaa kuvitella, että lapset osaisivat käyttää aikuisilta saamaansa valtaa luontaisesti oikein ja tasapuolisesti (Kalliala, 2008, 18). Kasvattaminen osallisuuteen on samalla kasvattamista valtaan ja siihen liittyvään vastuuseen. Tämä vaatii jatkuvaa vuoropuhelua kasvattajan käyttämän vallan suhteessa lapsen osallisuuteen.

Lähtökohtana kasvattamiseen on aikuisen ja lapsen välillä vallitseva vuorovaikutuksen epäsymmetria. Kasvatus ei ole koskaan neutraalia, koska aikuisella on aina suurempi valta suhteessa lapseen. Aikuisen elämäkokemus ja yhteiskunnallinen asema määrittävät valtaa kasvatuksessa, ja siinä on tarkoitus vaikuttaa toiseen ihmiseen hyvin kauaskantoisesti. (Siljander, 2002, 27–29, Nivala, 2010.) Lapsen osallisuuden kannalta merkittävää on se, että aikuisen käyttäessä valtaa hän tiedostaa sen ja perustelee toimintansa myös lapselle. Tätä kautta lapsi saa mahdollisuuden ymmärtää vallankäytön merkitystä ja kasvaa myös vastuuseen.

Kasvattaja voi vallan haltijana syrjäyttää lapsen todellisuuskäsityksen omalla tulkinnallaan todellisuudesta. Tästä seuraa lasten kokemusmaailman

sivuuttamista ja erilaisissa olosuhteissa kasvaneiden lasten kykyjen vähättyä. Lasten nykyhetkessä kokemien asioiden merkitykset voidaan mitätöidä systemaattisilla kuvauksilla lapsen kehitysvaiheista ja näin peittää aikuisen vallankäyttö. Silloin lapsuus nähdään pelkkänä siirtymävaiheena vailla itsenäistä merkitystä, kun lapsiin sovelletaan liiaksi yleistäviä, normatiivisia psykologisia ja kehityspsykologisia teorioita. Lapsia ei kohdella ainutkertaisina persoonina, joilla on erityistä merkitystä. (Nuutinen, 2008, 81.)

Käytännössä tämä kärjistetyksi tarkoittaa sitä, että me kasvattajina pidämme omaa todellisuuttamme automaattisesti oikeana ja tarjoamme lapsille valmiita selityksiä ilmiöistä pyrkimättä ottamaan selvää lapsen näkökulmasta ja todellisuudesta (vrt. Venninen ym., 2010, 6). Kyykistymekö aidosti lapsen äärelle niin henkisesti kuin fyysisestikin, jotta näin ei käy? (Kalliala, 2008.) Miten toimimme vallankäytön vaiheilla?

Taulukko 3. Kasvattajan vallankäytön portaat varhaiskasvatuksessa
(Hartia (1992) mukailen, käytäntöön peilaten Birgitta Vilpas ja Sylvia Tast 2011)

Miten osallisuuden taso näkyy toiminnassa?	Lapsen osallisuuden tasot	Esimerkkejä kasvattajan käyttämän vallan ilmenemisestä eri tasoilla
8. Lapset ideoivat ja käynnistävät projektin sekä pyytävät aikuisia mukaan päätöksentekoon.	8. Lasten aloite toimintaan, yhteiset päätökset lasten kanssa	8. Lasten ja kasvattajan välillä on luottamussuhde. Kasvattaja tukee lasta vastuunottamisessa. Lapsella on aito kokemus yhteistyöstä ja vaikuttamisesta.
7. Lapsista lähtevä alkuperäinen idea ja lapset päättävät, miten se toteutetaan. Kasvattaja on saatavilla, mutta ei ohjaa.	7. Lapsen aloite ja lapsen ohjaama toiminta	7. Kasvattaja luopuu vallastaan toiminnan suunnittelussa ja mahdollistaa ympäristön, jossa lapsella on tilaa ja välineet toteuttaa ideoitaan. Kasvattajan toiminta rajautuu saatavilla oloon.
6. Kasvattajista lähtevä alkuperäinen idea, mutta lapset ovat mukana koko ajan suunnittelussa ja toteutuksessa.	6. Kasvattajan aloite toimintaan, yhteiset päätökset lasten kanssa	6. Kasvattaja tuo toimintaidean lapsiryhmään, ja sitä lähdetään viemään eteenpäin yhdessä lasten kanssa lapsia kuullen ja kunnioittaen. Valtaa jaetaan lapsen kanssa. Lasten näkökulmia ei ainoastaan harkita, vaan lapset osallistuvat päätösten tekoon.

Miten osallisuuden taso näkyy toiminnassa?	Lapsen osallisuuden tasot	Esimerkkejä kasvattajan käyttämän vallan ilmenemisestä eri tasoilla
5. Kasvattajat suunnittelevat ja ohjaavat projektin, mutta lasten ajatuksia huomioidaan, he ymmärtävät prosessin ja heidän mielipiteensä otetaan vakavasti.	5 Lapsia toiminnan suunnittelussa konsultoiva ja informoiva	5. Kasvattaja luovuttaa osan vallasta lapsille toiminnan suunnittelussa. Lapsilla on mahdollisuus ymmärtää, mihin toiminnalla pyritään ja arvioida sitä.
4. Kasvattajat suunnittelevat toiminnan ja lapset osallistuvat vapaaehtoisesti. Lapset ymmärtävät, mitä tehdään, kuka heidän osallistumisensa päätti ja miksi.	4. Kasvattajan määrittelemä toiminta, lapsia informoidaan	4. Toiminta suunnitellaan kasvattajan näkökulmasta, mutta lapsia motivoidaan osallistumaan. Kasvattajalla on osaamista ja tahtoa ymmärtää lapsen maailmaa, mutta hän ei vielä valmis luopumaan vallastaan ja yhdistämään lapsen näkökulmaa toiminnan suunnitteluun. Kasvattajat kunnioittavat lasten näkemystä.
3. Lapsilta kysytään mielipiteitä asioista, mutta heillä on vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia määritellä ilmaisunsa tapaa, laajuutta tai sitä, mitä asia koskee.	3. Lasten osallisuus toiminnassa näennäinen	3. Kasvattaja haastattelee lasta joustamattomasti esim. kyselykaavakkeella, jonka kysymykset kasvattaja on muotoillut. Tietoja ei hyödynnetä toiminnan suunnittelussa.
2. Lapset osallistuvat tapahtumaan esim. laulaen, tanssien tai pukeutuen teemaan, mutta he eivät täysin ymmärrä, mistä on kysymys.	2. Lapset koristeina toiminnassa	2. Perinteinen tapa, jossa nostetaan lapsi näyttämölle vahvistamaan mielikuvaa täydellisestä kasvattajasta ja hyvin suunnitellusta toiminnasta, esim. kevätjuhlat.
1. Lapset puhuvat ja toimivat aikuisten ehdotusten ohjaamina, eivätkä he ymmärrä mistä todella on kysymys.	1. Lapsia selkeästi manipuloiva toiminta	1. Kasvattaja ei ole edes tietoinen käyttävänsä valtaa toimintaa suunnitellessaan. Lasten tuottamaa tietoa hyödynnetään ainoastaan kasvattajan näkökulmasta. Lapselle ei mahdollisteta toiminnan kyseenalaistamista. Kasvattajat kysyvät lasten ajatuksia, mutta eivät kerro lapsille, miten heidän mielipiteensä vaikuttavat päätöksiin.

7.4 Tarvitsemme aikaa keskusteluille!

Pedagogisten keskusteluiden käymisen tarve on varhaiskasvatuksen kentällä suuri. Aikuisen ikävä toisen aikuisen luo ei aina tarkoita sitä, että haluaisimme keskustella yksityiselämäämme koskevista asioista työtoverin kanssa, vaan sitä, että haluamme jakaa jonkin työhön liittyvän kokemuksen tai kaipaamme tukea ratkaisuihimme. Koko työyhteisö saadaan mukaan keskusteluun oikeastaan vain kehittämisspäivinä tai työilloissa, joten niiden suunnittelu työyhteisön tarpeita vastaavaksi on erittäin tärkeää. Ajan löytäminen keskusteluille on tärkeää myös siksi, ettei keskusteluiden käyminen ole pois lapsilta ja muutu muun rupattelun tavoin mahdolliseksi ”ammatilliseksi kiusaukseksi”. Tällöin keskustelu estää havainnoimisen ja jättää lapset vaille kaipaamaansa vuorovaikutusta aikuisen kanssa (Kalliala, 2008, 32).

Kehittäminen on joskus sattuman kauppaa. Meille oli yllätys, mitä tutkimustulosten yhdistäminen käytännön kokemuksiimme aluetilaisuuksissa sai aikaan. Kaikkien pääkaupunkiseudun päivähoitoalueiden käyminen läpi 17 tilaisuudessa tuotti palautteena sen että *”juuri tällaista tutkimuksen ja kehittämisen yhdistämistä kaivataan”* ja *”tämä on VKK-Metron toiminnan helmi”*. Tilaisuuksissa nousi myös esille tarve jalkautumisesta päiväkoteihin siten, että tutkimuksen esille nostamat ilmiöt käsitellään käytännön työhön ja sen herättämiin tunteisiin peilaten. Työyhteisön ulkopuolisena on mahdollisuus tarttua arkoihinkin työyhteisöllisiin kysymyksiin omien kokemustensa kautta ja näin rohkaista avoimempaan pohdintaan omasta työstä. *”Kiitos lukuisista omista esimerkeistänne! Olen aina ollut sitä mieltä, että jos mokasta oppii, se on hyvä moka kuitenkin – jos sille osaa nöyrtyä ja nauraa > olen kehityskelpoinen.”* Tämä esimerkki kuvaa mielestämme ammatillista kehittymistä parhaimmillaan, joka mahdollistuu itseämme ja toisiamme armahtavassa ilmapiirissä.

Aluetilaisuuksien lisäksi kävimme erilaisissa päiväkotien kehittämissalaisuuksissa, joissa käsiteltiin esimerkiksi ammatillista kasvua, oman työn reflektointia ja osallisuutta niin lapsen, työyhteisön kuin yksittäisen työntekijän näkökulmasta. Tavoitteemme tilaisuuksien suunnittelussa ei ollut niiden helppous ja mukavuus, vaan pääseminen yhdessä kehittämisen ”epämukavuusalueelle”. Koimme, että kannustimme myös toisiamme kehittäjinä ylittämään omat mukavuusrajamme. Vaikka suurin osa palautteesta oli kiittävää, joukkoon mahtui muutamia hyviä piikkejä, joista saimme ravinnetta omaan ammatilliseen kasvuun ja toimintamme kehittämiseen VKK-Metrossa. Ensireaktion pettymys vaihtui uteliaisuuteen ja iloon saadusta uudesta näkökulmasta ja omasta kehittymisestä.

Kehittämisyksikön toiminnan edellytys on mielestämme toimiminen niiden periaatteiden mukaisesti, joita haluamme edistää. Palautteen ja arvioinnin hyödyntäminen on tässä keskeisenä.

Kehittävinä lastentarhanopettajina näiden tilaisuuksien läpikäyminen on saanut meidät näkemään, että pääkaupunkiseudun varhaiskasvatus kaipaa tämänkaltaista toimintaa, jotta kehittämisen ajatus nähtäisiin perustehtävään sisältyväksi. Varhaiskasvatuksen epätasainen laatu herättää huolta (Kalliala, 2008, Kalland, 2011) ja vaatii toimenpiteitä. Työntekijöiden osaamisen vahvistaminen vaikuttaa suoraan lapsen kokemaan laatuun varhaiskasvatuksessa. Toivoisimme, että kehittävä työote jatkaisi elämäänsä ja vahvistuisi mahdollisimman monen varhaiskasvatusalan ammattilaisen sydämessä.

Aivan ihana päivä. Tärkeää asiaa, ihanasti maustettuna! Osallisuuden siemen itää varmasti koko kesän, syksyä odotellen! (ote kehittämispäivän palautteesta)

Olemme saaneet jakaa ilon siitä, miten upea tehtävä meillä varhaiskasvatuksen työntekijöillä onkaan. Saamme jakaa kasvun ja oppimisen kokemuksen yhdessä työtovereidemme ja lasten kanssa.

LÄHTEET

- Brenner, M. (2008). It's all about people: Change management's greatest lever. Business Strategy Series. Vol. 9. No. 3. (132–137) 2008.
- Hart, R. (1992). Children's Participation: From Tokenism to citizenship. UNICEF International Child Development Centre (nyt: Innocenti Research Centre), Florence, 1992. Luettu ja tulostettu 31.5.2011. http://web.gc.cuny.edu/che/cerg/documents/Childrens_participation.pdf
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkina, K. (1998). *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita.
- Kalland, M. (2011). Päivähoidon laatu heittelee. *Helsingin Sanomat* 20.6.2011. Kotimaa A 8.
- Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Yliopistopaino.
- Karila, K. (2001). Moniammatillisuus ja päiväkotitoiminnan suunnittelun perusteita. Teoksessa A.Helenius, K. Karila, H. Munther, P. Mäntynen & H. Siren-Tiusanen (toim.) *Pienet päivähoitossa. Alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita*. Juva: WS Bookwell Oy.

- Keskinen, S. (2011). Esimies- ja alaistaidot varhaiskasvatustyön laadun ja hyvinvoinnin edellytyksinä. Luentomateriaali 19.5.2011 koulutuksesta Porthaniassa. Luettavissa VKK-Metron sivuilla. http://www.socca.fi/kehittaminen/varhaiskasvatus_vkk-metro/ajankohtaista/tapahtumia
- Kuusisto, A. (2010). *Kulttuurinen, kielellinen ja katsomuksellinen monimuotoisuus päiväkodissa: haasteita ja mahdollisuuksia*.
- Helsingin kaupungin sosiaalivirasto Tutkimuksia 2010:3. Helsinki: Kopio Niini.
- Lonka, K. (2010). Miten luoda innostuva, onnistuva työyhteisö? Voimavarakeskeinen näkökulma. Luentomateriaali VKK-Metron orientaatioseminaarista 15.1.2010. Materiaali saatavissa tekstin kirjoittajilta.
- Mattila-Aalto, M. (2009). *Kuntoutusosallisuuden diagnoosi*. Tutkimus entisten rappiokäyttäjien kuntoutumisen muodoista, mekanismeista ja mahdollisuuksista. Akateeminen väitöskirja. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 81/2009. Helsinki: Yliopistopaino.
- Mezirow, J. (1996). Kriittinen reflektio uudistavan oppimisen käynnistäjänä. Teoksessa *Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa*. 2. painos. Toim. J. Mezirow ym. Helsinki: Painotalo Mikkor.
- Mäkitalo, A-R., Ojala, M., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) (2009). *Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa*. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 22. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nivala, E. (2010). Uskallammeko kasvattaa? Kolumni Lapsiasiainvaltuutetun verkkosivuilla. <http://www.lapsiasia.fi/nyt/kolumni/kirjoitus/view/1522500> (luettu 21.6.2011)
- Nuutinen, P. (2008). Lasten oikeuksista ja pedagogisesta vallankäytöstä. Teoksessa A. Niikko, I. Pellikka & E. Savolainen (toim.) *Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä. Kirjoituksia Kuninkaankartanonmäeltä*. (s. 81–90). Verkkojulkaisu. <http://sokl.joensuu.fi/verkkojulkaisut/monitiet/nuutinen.htm> (luettu 19.5.2011)
- Puolimatka, T. (2002). *Opetuksen teoria. Konstruktivismista realismiin*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Puolimatka, T. (2004). *Kasvatus, arvot ja tunteet*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Vantaa: Dark Oy.
- Rytöhonka, K. (2011). Näkkileipä. *Lastentarha*. Varhaiskasvatuksen ammatti- ja järjestölehti. 1/2011, s. 28. Lastentarhanopettajaliitto.
- Shier, H. (2001). Pathways to Participation. Julkaisussa *Children and Society* vol. 15, 107–117, Iso-Britannia.

- Shier, H. (2006). Pathways to Participation Revisited. Julkaisussa: *New Zealand Association for Intermediate and Middle Schooling*, Issue 2, http://www.harryshier.110mb.com/docs/Shier-Pathways_to_Participation_Revisited_NZ2006.pdf, (luettu 20.6.2011)
- Siljander, P. (2002). *Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. (2010). *"Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksiiloksi". Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa*. Tutkimusraportti. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Työpapereita 2010:3.
- Värri, V.-M. (1997). *Hyvä kasvatustietä – kasvatustietä hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

8. Kuvauksia tutkimuspäiväkotien kehittämistyöstä OSA III

8.1 Lapin kaamoksesta kohti yötöntä yötä – työyhteisön kehitystarina muutosprosessissa

LAPIN PÄIVÄKOTI, EMMIINA NIKULA JA MILKA SALONEN

Miten johdattaa suurta vastahakoista joukkoa eteenpäin lumihangessa pienillä varustuksilla? On tärkeintä syventyä keinoihin, joilla sen tekee. Tarpoa eteenpäin, pysähtyä kuuntelemaan ja katselemaan ympärillään tapahtuvia asioita, välillä jopa ottaa askel taaksepäin ja havahtua siihen, missä olemme nyt. Miettiä, onko reittivalinta ollut oikea ja pysyykö koko joukko tahdissa mukana. Välillä tuntuu, ettei päämäärästä ole tietoa, kartat ovat hukassa ja luonnonvoimat koettelevat liiaksikin, mutta etsinnän jälkeen löytyy se pieni valonpilkahdus, jonka avulla mahdollistamastakin tulee mahdollista. Kehittäminen tarvitsee vetäjän, jonkun, joka on innostunut ja mikä tärkeintä saa myös muut innostumaan. Siinä vaiheessa kun kaikki on saatu houkuteltua mukaan ja kiinnostumaan matkanteosta, voidaan alkaa kulkea yhdessä kohti yhteistä tavoitetta. Se on suurin voimavara vaikeakulkuisellakin matkalla.

Lapin monimuotoisuus

Vuorohoitopäiväkoti Lappi sijaitsee Helsingin keskustassa, Kampissa. Päiväkodin lapset ovat iltahoitoa ja vuorohitoa tarvitsevia. Päiväkodissa on tällä hetkellä kolme lapsiryhmää. Kuusivuotiaille on järjestämme esiopetusta. Päiväkoti Lapissa pidetään tärkeänä lapsen yksilöllisten tarpeiden huomiointia, sensitiivisyyttä ja turvallisuutta. Nämä asiat korostuvat vuorohoidossa, etenkin silloin kun lapsen hoitoajat ovat pitkiä, tai hoidontarve on yön yli kestävä. Hoitomuoto on lapselle raskas ja hänen tulee tuntea olonsa turvallisiksi ja huomatuksi.

Päiväkoti Lapin monimuotoisuutta onkin vaikeaa ymmärtää, jos ei ole sitä itse kokenut. Jo VKK-Metro toiminnan alussa oli selvää, että vuorohoidolla on omat haasteensa ja pulmansa, jotka eivät ratkea tavallisen päivähoidon käyttämin keinoin. Näistä syistä prosessiin osallistuminen ja päivittäinen oman työn kehittäminen on erityisen tärkeää päiväkotimme työntekijöille. Osallistuminen VKK-Metro-toimintaan nähtiin myös mahdollisuutena siihen, että tietoa välittyisi muille tahoille. On tärkeää, että muut vuorohoitopäiväkodit saisivat kuulla kokemuksia kehittämistyöstä ja voisivat käyttää sitä hyödyksi omassa arjessaan.

Odottavia tunnelmia Lapissa

Joulunaika on Lapissa todellista hulinaa, odottavaisia hetkiä, jännitystä, kiirettä, punalakkien juoksua. Myös päiväkot Lapin joulunodotusta voisi kuvailla samoilla tunnelmilla. Kaiken tämän tohinan keskellä päiväkodinjohtaja Tiina tuli kyselemään, haluaisivatko päiväkot Lapin työntekijät osallistua kehittämistyöhön VKK-Metro-toiminnan avulla. Ajatus sai myönteisen vastaanoton, ja ennen tarkempaa tutustumista kyseiseen asiaan päiväkot olikin jo siinä mukana. Alkutunnelmat olivat työyhteisössä positiiviset mutta epävarmat. Mihinköhän olemme oikein sitoutuneet?

VKK-Metro-toimintaan ryhtyminen vaati mietintää siitä, mitä sillä haluttaisiin tavoitella. Ajatuksena oli, että hankkeen kautta koko työyhteisö voisi suunnata voimavaransa kehitettävään kohteeseen ja pohtia ajatusta myös vuorohoidon kannalta, joka jo itsessään luo oman haasteensa arkeen. Kehittämiskohteeksi valikoitui hyvin varhaisessa vaiheessa pienryhmätoiminnan kehittäminen, sillä kasvatushenkilöstö oli huomannut, että se oli toimiva tapa arjen eteenpäin viemisessä. Päiväkodin hankkeen ohjaaja Pasi kiinnitti kuitenkin huomiota siihen, että pienryhmätoiminta on menetelmä, ei siis tavoite. Niinpä henkilökunta joutui pohtimaan sitä, mitä pienryhmätoiminnalla halutaan saavuttaa.

Päiväkoti Lapin heikkoutena ja arjen eteenpäinviemisen uhkakuvana ovat jatkuva muutos ja pitkät hoitopäivät. Arkeen vaikuttavat myös usein vaihtuvat sijaiset, joita joudutaan käyttämään laskennallisista syistä yksikössä paljon. Päiväkoti Lapin asiakaskunnassa on paljon yksinhuoltajaperheitä, ja lasten hoitopäivät ovat pitkiä. Etenkin näistä syistä lapset tarvitsevat paljon tutun ja turvallisen aikuisen tukea, ja näin ollen työntekijöiden herkkyys ja pysyvyys koetaan tärkeäksi. Vasta päiväkodin arkeen liittyvien vahvuuk-

sien ja heikkouksien pohtimisen kautta päiväkotimme kehittämiskohde alkoi hahmottua. Halusimme olla entistä paremmin läsnä lapsen arjessa.

Talven kaamoksesta kohti kevättä

Kehittämiskohde oli nyt päätetty. Tavoitteena oli siis olla enemmän läsnä, mutta miten se käytännössä toteutuisi? Ohjaajatapaamisissa ja työillassa alettiin pohtia sitä, millaisin keinoin tämä tavoite voitaisiin saavuttaa. Päiväkodissa syntyi päätös, että jokainen ryhmä miettisi oman kehittämiskohteensa, sillä ryhmien tarpeet olivat hyvin erilaisia. Tarkemman kohteen avulla ajateltiin mahdollistaa oman toiminnan kehittymistä kohti aikuista, joka on enemmän läsnä ja sen myötä vaikutuksia lapsiin. Kuten arvata saattaa, tiimien omat kehittämiskohteet valikoituivat hyvin erilaisiksi ryhmien vaatimusten mukaan.

Sopulit-ryhmässä (3–6-vuotiaat lapset) haasteena olivat iltapäivän uloslähtötilanteet. Lapsia oli paljon, ja monet heistä tarvitsivat erityistä tukea tai olivat kovin pieniä. Oman levottomuutensa loivat eteistilat, jotka innoittivat lapsia naulakoiden ympäri juoksemiseen. Niinpä Sopulit lähtivät snadein steppein kehittämään iltapäivän pukemistilanteita. Henkilökunta toivoi, että päästäisiin lopputulokseen, jossa pukemisen jälkeen pystyttäisiin hyvillä mielin ihastelemaan auringonpaistetta ja ulkoa kuuluvaa linnunlaulua. Sopuleiden tiimissä mietittiin, kuinka monta lasta eteiseen mahtuu kerrallaan, ketkä lapset voisivat olla siellä yhtä aikaa ja millä keinoin auttaisimme lapsia jaksamaan odottaa omaa vuoroaan. Ryhmän kevät eteni eteistilanteiden järjestyksessä kokeillen erilaisia muutosvaihtoehtoja. Pikkuhiljaa pukemishetket alkoivatkin rauhoittua. Eräänä loppukesän iltapäivänä yksi ryhmän työistä totesi: ”Hei, kuuletsä? Meillä kuuluu täällä linnunlaulua!”.

Pulmuset-ryhmän (3–6-vuotiaat lapset) kehittämiskohdeeksi muodostui leikki. Yhdessä sovittiin, että jokainen ryhmän aikuinen osallistuisi lasten leikkitilanteisiin kevään aikana ja kirjoittaisi ainakin yhdestä hetkestä kuvauksen. Tarkoituksena oli, että aikuinen olisi läsnä leikin aikana sekä tarvittaessa veisi leikkiä eteenpäin. Kuvaukset jäivät kuitenkin vain pintapuolisiksi leikin tapahtumien selostamisiksi. Aikuisen toiminnan vaikutuksia leikkiin ei sen sijaan muistettu pohtia kirjallisesti. Leikkiin osallistuminen koettiin kuitenkin hyvin positiiviseksi, ja monet ryhmän aikuisista tuntuivat saaneen uudenlaisen kokemuksen.

Myös Kuukkelit-ryhmässä (alle 3-vuotiaat lapset) koettiin, että iltapäivän uloslähtö oli asia, joka vaatisi kehittämistä. Erityisen haasteen ryhmän uloslähtöön toi se, että pukemistilat sijaitsevat alakerrassa. Siirtymätilannetta mietittiin vaihe vaiheelta (välipala, vaipanvaihto, alakertaan siirtyminen ja pukeminen). Loppujen lopuksi selkeän ja käytännössä toimivaksi todetun rakenteen luomisen jälkeen ajateltiin, että tarve olisi jo jossain uudessa kehittämiskohteessa.

Kevätauringosta yöttömään yöhön (kevät 2010)

Koivujen hiirenkorvien puhjetessa vähitellen koko vihreyteensä eteni kevät myös päiväkotit Lapissa vähitellen kohti kesää. Kehittämistyö roikkui arjen mukana omien ryhmien tavoitteita tarkastellen ja syventäen. Ryhmät kehittivät toimintaansa omissa kohteissaan, mutta välillä tuntui siltä, ettei arjessa kehittämistä pystytty käyttämään voimavarana, vaan se ikään kuin koettiin vain välttämättömäksi lappujen ja kaavioiden täyttämiseksi. Pienet kehittämiskokeilut tuntuivat arjessa suurilta, ja ehkä juuri siksi ryhmät panostivatkin vain omiin kehittämiskohteisiinsa. Kevään lumikinosten alle kuitenkin unohtui koko talon yhteinen tavoite läsnä olevasta aikuisesta.

Paahtavan kesän jälkeen päiväkotit Lapissa elettiin muutosten keskellä. Päiväkotit oli saanut paljon uutta henkilökuntaa, mutta myös useat vanhat työntekijät olivat uusien asioiden edessä vaihdettuaan ryhmää ja työtiimiä. Syksyn muutoksiin kuuluivat luonnollisesti myös uudet asiakasperheet sekä lasten siirtyminen isompien ryhmään tai koulutielle. Alkusyksy päiväkodissa hurahikin uusien haasteiden kanssa kamppaillessa, eikä kukaan tuntunut muistavan VKK-Metroa. Vasta syksyn kehittämispäivänä päiväkotit Lapissa pysähdyttiin miettimään asiaa pitkän tauon jälkeen. Tällöin valittiin uudet henkilöt vastaamaan päiväkodin VKK-Metro-toiminnasta ja uudet tuulet alkoivat puhaltaa Lapissa.

Syksyn pimeys kohtaa ruskan väriloiston

Syksyn kehittämispäivän jälkeen uusina kirjoittajapiirin jäseninä ryhdyimme innosta puhkuen töihin. Oli haastavaa ottaa näin suuri rooli kesken kaiken hankkeesta, etenkin kun toinen meistä oli vasta aloittanut uransa talossa. Tarkkailtuamme työyhteisöä olimme huomanneet, että monelle oli yhä epäselvää, mistä tässä kaikessa oli kyse. Ainakaan läsnäolevan aikuisen roolin miettiminen ei näkynyt selkeästi arjessa.

Koimme, että oli aika kartoittaa asenteita ja tietoja VKK-Metro-toiminnastamme. Teimme kasvatushenkilöstölle kyselylomakkeen koskien kunkin kokemuksia ja odotuksia talomme omaa hanketta kohtaan. Kahdeksastatoista jaetusta lomakkeesta saimme takaisin neljä, joista kolme oli uusien työntekijöiden täyttämiä. Vastauksetkaan eivät siis kertoneet projektin etenemisestä juuri mitään.”

En oikein mitenkään (koe osallistuneeni VKK-Metro-hankkeeseen), olen uusi työntekijä VKK-Metro-yhteistyöpäiväkodissa.

Vastausten vähyys sekä sisältö osoittivat epäilyksemme henkilökunnan sitoutumattomuuden kehitystyöhömmme todeksi. Emme voineet muuta kuin palata lähtöruutuun. Olimme siis aivan uudenlaisen haasteen edessä, sillä ymmärsimme, että ennen kuin voisimme jatkaa toimintamme kehittämistä, meidän täytyi saada koko porukka kiinnostumaan oman työnsä kehittamisestä. Mutta millaisin keinoin?

Tärkeintä oli saada viimein kaikki tietoisiksi siitä, mitä VKK-Metro-toiminta ylipäätään tarkoitti, mitä sillä tavoittelimme ja mitä olimme jo tehneet. Huomasimme, että lähtökohtamme olivat olleet täysin väärät. Olimme syöksyneet mukaan asiaan, josta ei kenelläkään ollut tarpeeksi tietoa ja josta kukaan ei ollut ottanut päävastuuta. Siksi olikin aika ottaa askel taaksepäin.

Päätimme luoda toisen kyselylomakkeen. Otimme kyselyn pohjaksi jokaisen ryhmän oman kehittämiskohteen ja teimme yksilölliset kysymykset liittyen näihin. Näin saimme tietoa ryhmien tilanteesta. Lisäksi halusimme myös laittaa vastaajat pohtimaan omaa läsnäoloaan. Toivoimme, että pohtiminen johtaisi asioiden näkymiseen jossain vaiheessa myös käytännöntasolla.

Sopulit-ryhmä koki ulosmenojen helpottuneen, ja muutenkin asenteet olivat positiiviset. Ulosmenoa helpotettiin edelleen jakamalla lapset pieniin ryhmiin miettien sitä, miten pienryhmä olisi toimiva. Ergonomian parantamiseksi kaivattiin ”asentajantuoleja”. Myös muut toiveet ja kehittämisajutukset olivat konkreettisia.

Pulmuset-ryhmä halusi kehittämiskohteellaan edistää pitkäkestoista leikkiä. Osa työntekijöistä olikin jo havainnut aikuisen leikkiin osallistumisella olevan positiivisia vaikutuksia leikin pitkäkestoisuuteen. Ryhmän tarpeet olivat kuitenkin muuttuneet paljon keväästä, ja Pulmuset kokivat, että jatkossa tarpeellisempaa olisi kehittää pienryhmissä ruokailua.

Kuukkelit-ryhmässä nähtiin, että uloslähtötilanteiden rauhoittamiseksi tarvittiin itseltä rauhallista asennetta ja käytöstä sekä sitoutumista hetkeen. Muutamat mainitsivat lisäksi lasten kanssa laulamisen tai loruttelun hyväksi tavaksi auttaa pieniä Kuukkeleita odottamaan jaksamisessa.

Talven ensilumi

Loppusyksystä päiväkotit Lapissa arki alkoi sujua kun tiimit sekä lapset tulivat tutummiksi. Aiemmin laatimamme kyselylomakkeet olivat syysanneet päiväkotit Lapin henkilökunnan ajattelemaan enemmän VKK-Metro-toimintaa, mutta siltikin edelleen kehittämisestämme puuttui punainen lanka. Vastauksista selvisi, että konkreettisia asioita koettiin arkea helpottaviksi, mutta yhdessäkään vastauksessa pääpaino ei ollut läsnäolossa vaan ainoastaan oman ryhmän kehittämiskohteessa. Oli siis palattava vieläkin syvemmälle siihen, mitä aikuisen läsnäolo tarkoittaa ja toteutuuko se arjessa.

Keinona punaisen langan löytymiseen päätimme tehdä jälleen uuden, kolmannen kyselylomakkeen. Lomake käsittelikin vain aikuisen läsnäoloa kartoittavia kysymyksiä. Henkilökunnan tuli pohtia sitä, millainen on läsnäoleva aikuinen ja mitä hyötyä siitä on arjessa. Halusimme myös selvittää kokevatko työkollegamme läsnäolon helpoksi. Tärkeintä oli kuitenkin se, että kukin vastaaja joutui kuvailemaan tilanteita, joissa oli ollut läsnä lapselle tai lapsille.

Lomakkeen tarkoituksena ei ollut vain tiedon kerääminen VKK-Metro-toimintaa varten, vaan myös se, että kukin työntekijä joutuisi pohtimaan omaa läsnäoloaan. Ajattelimme, että kysely voisi herättää ajatuksia siitä, miten voisin itse toimia toisin tai olenko oikeasti läsnä arkisissa tilanteissa. Vasta tämän kolmannen kyselyn jälkeen tuntui, että olimme päässeet oman kehittämishankkeemme ytimeen.

Vastauksissa näkyi selkeästi ajatus siitä, millaisena läsnä oleva aikuinen koettiin. Päiväkodissamme kuvailtiin, että aikuinen kuuntelee, on fyysisesti ja psyykkisesti läsnä, tietää mitä ympärillä tapahtuu sekä menee konkreettisesti lapsen tasolle. Tärkeää on myös se, että aikuinen on aito ja empaattinen sekä lapsille aina tavoitettavissa.

(Läsnä oleva aikuinen) kohtaa lapset henkilökohtaisesti, katsoo silmiin, hyväksyy. On kiinnostunut lapsen asioista, kyselee, kuuntelee. Osaa tulkita lapsen eleitä ja käyttäytymistä, auttaa tarvittaessa. Luo turvalliset puitteet lapsille.

Aikuisen läsnäolo nähtiin hyödylliseksi siksi, että tällöin lapsella on turvallinen olo, hän kokee olevansa tärkeä ja arki on enemmän lapsilähdeistä. Aikuisen on myös tällöin helpompaa tuntea ja huomioda lapsia yksilöllisesti. Läsnäolon nähtiin helpottavan myös päivittäistä arkea siksi, että tilanteita pystytään ennakoimaan ja lapsiltakin saa tällöin enemmän ideoita toimintaan.

(Aikuisen läsnäolo) auttaa hankalan tilanteen yli, ennakoi tulevat kriisit, kannustaa, ”tekee lapsen näkyväksi”, itsetunto kohoaa, tuntee itsensä tärkeäksi, uskoo itseensä, vahvistaa positiivisia käytösmalleja. Huolten ja murheiden suodattaja.

Toivoimme, että erilaisten tilanteiden kuvailu auttaisi kasvatushenkilökuntaa ymmärtämään sen, että läsnäolo arjessa olikin melko luontaista ja usein myös sellaista, ettei sitä itse välttämättä edes tiedosta. Vastaukset olivatkin hyvin konkreettisia koskien esimerkiksi ruokailua, ulkoilua, leikkiä tai pukemistilanteita.

(Olen ollut läsnä silloin) kun lapsi ei itse selviä ristiriitatilanteista, olen rauhoittelija, selitän lapselle tilannetta ja autan siitä yli.

Viimeisenä lomakkeessamme kysyttiin sitä, kokiko vastaaja läsnäolon helpoksi. Kysymyksellä tavoittelimme sitä, että työyhteisömme alkaisi pohtia, mikä aiheuttaa päiväkodissa sen, että läsnäolo ei aina onnistu.

Työnteko perustuu sekä henkiselle että fyysiselle läsnäololle, joten siinä mielessä koen läsnäolon helpoksi; jos et ole läsnä, ei pysty työtäkään tekemään. Ajoittain henkinen läsnäolo on kuluttavaa, väsymys, ei ehdi olla paikalla joka tilanteessa yms.

Läsnäolo on minulle luontaista, teen työtäni sydämellä ja antaumuksella. Asetun automaattisesti lapsen tasolle, niin fyysisesti kuin muutenkin (lapsenmielisyyss). Välillä on hankaluuksia kun tekis mieli jutella työkavereiden kanssa ”aikuisten juttuja”, mutta silloin ei kyllä ole läsnä lapsille, ainakaan parhaalla mahdollisella tavalla .

Tämä kolmas kyselylomake oli selkeästi lähtölaukaus oman kehittämis-kohteemme omaksumiselle. Talven ensilumen sataessa maahan saimme

mahdollisuuden yhden työllän ajan käsitellä talomme kehittämishanketta. Työllän lähestyessä työpaikallamme alkoi olla positiivista kuhinaa ja kiinnostusta VKK-Metro-toimintaa kohtaan. Ihmiset tulivat kyselemään mistä löytäisivät tietoa tai olivatko vastanneet kaikkiin tarvittaviin kyselyihin.

Viimeistään työllässä oli aika saada koko työyhteisö tietoiseksi siitä, mikä on VKK-Metro-matkamme tarkoitus. Halusimme jokaisen ymmärtävän sen, että tavoitteena on kehittää omaa ammattitaitoa sekä työtapoja. Korostimme, että kehittämishankkeemme ei ole rasite vaan jokapäiväisen arjen tuki. Työllässä saimme myös kuulla sosionomiopiskelijoiden Onan ja Lenin opinnäytetyöstä, jossa he olivat havainnoinneet henkilökunnan sitoutuneisuutta uloslähtötilanteissa. Havainnoinnintulosten tarkastelun kautta kävi ilmi, että päiväkotit Lapin työntekijöiden läsnäolo ja sitoutuneisuus on erinomaista, vaikka sitä on välillä vaikea itse tiedostaa. Työllässä saadun tiedon ja positiivisen palautteen jälkeen tuntui, että olimme vihdoin onnistuneet saamaan yhteisen fokuksen päiväkotimme kehitystyölle.

Työllässä henkilökunta mietti myös tiimeittäin kunkin työntekijän vahvuuksia läsnäolevana aikuisena. Kuukkelit-ryhmän aikuiset profiloituivat selkeästi rauhallisen luonteen omaaviksi ja empaattisiksi aikuisiksi. Sopulit-ryhmässä keskusteltiin organisointikyvyn sekä vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön merkityksestä läsnäoloon ja lapseen. Pulmuset-ryhmässä keskeiseksi nousi lapsen kuulluksi tuleminen ja joustavuus.

Lapin kaamoksesta kohti yötöntä yötä

Työllän jälkeen jokaisen työntekijän tuli asettaa itselleen oma henkilökohtainen tavoite siitä, miten kehittäisi omaa läsnäoloaan. Nämä henkilökohtaiset tavoitteet muodostuivat hyvin erilaisiksi kunkin omien ammatillisten näkemysten ja taitojen sekä oman ryhmän tarpeiden mukaan. Osa tavoitteista oli hyvin konkreettisia, johonkin tiettyyn päiväkodin arjen tilanteisiin liittyviä:

Vessahetket pienillä, jotta se ei olisi vain nopea vaipan vaihto. tai Kolme–neljävuotiaiden lasten leikkeihin osallistuminen ja sen aktiivinen havainnointi..

Osa tavoitteista sen sijaan oli laajempia ja liittyivät lapsen kuulluksi tulemiseen ja tunteiden huomiointiin arjessa.

Kiireettömyys, olla hetkessä mukana = aistia tämän lapsen tämä fiilis = tarve

Olla läsnä, huomioida ja kuunnella lasta (paremmin). Myös heitä, jotka eivät ole niin vaativia.

Tavoitteiden lisäksi työntekijöiden piti myös miettiä sitä, kuinka he aikovat toimia saavuttaakseen asettamansa tavoitteet. Esille nousivat aikuisen rooli, kiireettömyys, kahdenkeskinen aika lasten kanssa sekä herkkyyys kuunnella lasta.

Keskittymällä oleelliseen eli lapseen.

Pienryhmiin jako ja oman ryhmän kanssa leikit. Tähän pyritään päivittäin. Tärkeää on luoda rauhallinen tilanne, jossa ei ole häiriötekijöitä. Muiden aikuisten houkutus tulla keskustelemaan.

Kevätauringon paistaessa ryhmät kävivät tiimipalavereissa keskustelua omista tavoitteistaan ja niiden toteutumisesta. Kuukkelit-ryhmän aikuiset keskustelivat tavoitteistaan laajasti. Yhdessä pohdittiin muiden muassa sitä, miksi kukin oli valinnut juuri kyseisen tavoitteen, mitä tavoitteiden eteen oli tehty tai kuinka tavoitteeseen pääseminen oli toteutunut. Puheeksi otettiin myös se, miten ryhmän jäsenet voisivat auttaa toisiaan saavuttamaan henkilökohtaiset tavoitteensa paremmin. Tämän ansioista koko tiimi sitoutui tukemaan jokaista oman päämääränsä tavoittelussa.

Sopulit-ryhmän aikuisten tavoitteet koskivat konkreettisesti arjen toimintaa. Läsnäolo haluttiin parantaa Viskari-, kili- (kieli- ja liikunta), agentti- (poikien leikkiryhmä) kerhoissa sekä nukutustilanteissa päiväunilla ja etenkin iltaisin. Kerhotoimintaa koskevien tavoitteiden toteutumisesta ei oltu onnistunut, koska kerhoja ei oltu pystytty järjestämään ryhmän työntekijöiden työvuorojen mennessä koko kevään ajan niin pahasti ristiin.

Pulmuset-ryhmän kevättä varjosti henkilökunnan pitkät poissaolot. Niinpä tiimi ei ehtinyt yhdessä keskustelemaan henkilökohtaisten tavoitteidensa toteutumisesta. Muutamilta saimme kuitenkin henkilökohtaisen arvion oman tavoitteen toteutumisesta. Arviot olivat erittäin monipuoliset ja osoittivat suurta paneutumista läsnäoloon lasten kanssa.

Kuinka pitkä on ”poronkusema”?

Toukokuun alussa VKK-Metro-toiminnan loppu alkaa häämöttää. On aika katsoa taaksepäin ja pohtia sitä, mitä olemme saavuttaneet matkamme

aikana. Tarkkaillessamme työyhteisöämme kevään aikana olemme huomanneet ammatillista kasvua. Yhä useammin näemme työkollegoidemme keskittyvän pienryhmäänsä tai lapsen niin, ettei hän edes huomaa, että kävelemme ohi tai vaikka huomaisikin, keskittyminen olennaisesta ei kuitenkaan herpaannu. Asioita ei enää nähdä yhtä useasti ongelmina, vaan niihin suhtaudutaan haasteina, joihin voimme vaikuttaa omalla positiivisella esimerkillämme ja läsnäolollamme. Myös päiväkotit Lapin lapsissa näkyy nyt seesteisyys. Aikuisen nälkä ja tarvitsevuus ovat vähentyneet. Lapset jaksavat odottaa omaa vuoroaan paremmin. Iltaisin ikävä ja sängyssä pyöriminenkin ovat vähentyneet.

Olemme alkaneet pohtia, miten saisimme kehittämistyön pysymään päiväkotimme arjessa mukana, vaikka yhteinen taival VKK-Metron kanssa päättyisikin. Kevään aikana päiväkotimme johtaja Tiina keskusteli kaikkien työntekijöiden kanssa kehityskeskustelussa kunkin henkilökohtaisesta VKK-Metro-tavoitteesta. Näihin tavoitteisiin ja niiden kehittämiseen palataan myös jatkossa vuosittaisissa kehityskeskusteluissa. Suunnitelmissamme on myös lisätä ”läsnäoleva aikuinen” päiväkotit Lapin varhaiskasvatussuunnitelmaan ja perustaa päiväkodillemme oma kehittämistyöryhmä, jonka tarkoituksena olisi ylläpitää työyhteisön ammatillista kehittämistä.

Kaiken kaikkiaan olemme kulkeneet VKK-Metro matkaamme ”Poronkuseman” verran, epämääräisen matkan, joka toisaalta tuntuu kovin pitkältä ja raskaalta, toisaalta taas aivan liian lyhyeltä. Matkan aikana on ollut ylämäkiä ja alamäkiä, välillä on rämmitty suossa ja välillä matkattu joutuisasti tunturisolaa pitkin. Kaikki ovat jossain vaiheessa löytäneet karttansa, ja yhteiset suuntaviivatkin ovat selvinneet matkan aikana. Selkeästi työyhteisössämme, jossa moni tekee vuorotyötä, kehittämishankkeen omaksuminen vaati ensin pidemmän sulatteluajan. Tämän jälkeen pienin askelin olemme onnistuneet saavuttamaan jotakin sellaista, mitä kehittämishankkeelta voi odottaa. Vuorohoidon epäsäännöllisyyden vuoksi valitsemamme kehittämiskohde, jota jokainen voi kehittää silloin kun on töissä, työvuorosta ja viikonpäivästä riippumatta, tuntuu näin jälkempäin tarkasteltuna erittäin sopivalta kohteelta työyhteisöllemme. Työyhteisössämme on myös herännyt ymmärrys siitä, että oma ammatillinen kehittyminen on jatkuva prosessi. Kehittämistyötä jatketaan siis vielä monen poronkuseman verran ilman VKK-Metroa.

8.2 Hämmennyksestä uuteen alkuun – lapset osallisina oppimisympäristön kehittämisessä

PEHTOORIN PÄIVÄKOTI, LIISA SALMI

VKK-kehittäistyön kivinen alku: Kehittämiskohteen löytäminen ja täsmentäminen

Esimiehemme Kirsti Hyvärinen toi syksyllä 2009 yksikköömme tietoa VKK-Metro-toiminnasta ja tiedusteli olisiko kiinnostuneita osallistujia. Meitä Kuusten lapsiryhmän tiimissä mietitytti, kuinka paljon VKK-Metro-toimintaan osallistuminen tulisi työllistämään ryhmämme henkilökuntaa. Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämisspällikkö Jarmo Lounasalo vakuutti, että kyseessä on nimenomaan arkinen kehittämistyö, jonka toteuttamisen tulisi onnistua jokapäiväisen työn puitteissa. Lähdimme mukaan ja kehittämiskohteeksemme täsmentyi aluksi fyysisen oppimisympäristön kehittäminen.

Hektinen syksy ja loppuvuosi aiheuttivat sen, ettei projektiin ollut mahdollista paneutua kunnolla. Talven aikana vaihtuneen työtiimin uudet jäsenet olivat alkuun hieman ihmeissään, että ”Mikä ihmeen VKK !?” Ymmärrys siitä, että mihin tässä ollaan osallistumassa, ja mihin olemme sitoutuneet, otti oman aikansa. Vasta ensimmäisessä VKK-Metro-seminaarissa tammikuussa 2010 etenkin Kirsti Longan luento teki Pehtoorin yhdyshenkilöön suuren vaikutuksen, ja odotukset VKK-Metro -hanketta kohtaan nousivat.

Vasta kevään 2010 aikana tieto VKK-Metro -toiminnan tavoitteista ja kehittämiskohteestamme saavutti kaikki tiimin jäsenet. Aikuiset alkoivat kokea, että toiminta auttaa myös heitä tiiminä löytämään yhteiset käytännöt ja tätä kautta kehittämään jokaisen tapaa työskentennellä. Ohjaajamme Leena-Mari Tornivaaran avulla saimme paloittelua kehittämishanketta pienempiin osasiin ja tavoitteet alkoivat tuntua ihan mahdollisilta. Aikataulu muodostui sellaiseksi, että kevään 2010 aikana keskittyisimme syventämään tietoaamme kehittämiskohteestamme ja käyttäisimme aikaa yhteiseen keskusteluun, ideoiden etsimiseen, materiaalin valmistamiseen ja tekisimme vertaiskäynnin päiväkotiin, jossa olisi sellaisia käytäntöjä, jotka hyödyttäisivät kehittämistyötämme.

Ohjaajamme auttoi meitä pääsemään käsiksi tärkeisiin ja oleellisiin kysymyksiin kehittämiskohteemme suhteen. Tavoitteenamme oli kehittää fyysistä oppimisympäristöä niin, että lasten omatoimisuus kasvaisi ja oman toiminnan ohjaus olisi mahdollista. Pohdimme, mitä tarkoitamme lasten omatoimisuudella ja osallisuudella, ja mikä sitä mahdollistaa tai estää.

Huomasimme, että oppimisympäristön muokkaaminen haluamaksemme ei onnistukaan vain tavaroita järjestelemällä, vaan emotionaalisella ilmapiirillä on myös hyvin suuri merkitys lasten itseohjautuvuutta ja omatoimisuutta lisättäessä. Tässä käytännön esimerkkeinä keskusteluissamme nousi esille positiivinen kannustus ja aikuisen tuki lapselle sekä kiireetön ilmapiiri, jolloin lapsella on rauha tehdä omaa tehtäväänsä tai opetella uutta asiaa. Tämä vaatii myös aikuiselta itsearviointia, miten mahdollistaa lapsille uuden asian opettelua omatoimisesti. Lasten osallisuuden taas koemme lisäävän lasten motivaatiota ja sitoutumista toimintaan.

Tilasimme uusia oppimateriaaleja ja järjestimme ryhmätilojamme uudenlaisiksi niin, että niiden käytettävyys olisi parempi. Opettelimme kuuntelemaan lasten toiveita ja ehdotuksia toiminnan suhteen, ja otimme näitä ehdotuksia osaksi toimintaamme. Kuvien käytön otimme selkeäksi rutiiniksi aamu- ja päiväpiirissä. Pienryhmätoiminta pyöri rutiininomaisesti ja ulkoiluvuorottelu naapuriryhmän kanssa toimii taas käytännössä.

Koko päiväkotimme täytti osallisuuskyselyn ja kävi sitä läpi tiimipalaverissaan. Talonpalaverissa nostimme osallisuuden yhteiseksi keskustelun aiheeksi ja sen lisäämisen koko talon yhteiseksi tavoitteeksi.

Mitä teimme seuraavaksi

Kevään 2010 viimeisessä ohjaajatapaamisessa kävimme vielä vähän läpi vuoden fiiliksiä ja pohdimme mistä lähdemme liikkeelle syksyllä. Toiveissa oli, että syksyllä esimiehemme lähtisi rohkeammin mukaan VKK-Metro- ja kehittämistyökeskusteluun. Kevään aikana huomasimme, että ilman esimiehemme läsnäoloa oli erittäin vaikea herätellä keskustelua osallisuudesta ja kehittämishankkeestamme koko talon kesken.

Osallisuuskyselyn teemoista keskustelua tiimissämme herätti kiire, se mitä se on ja kuinka me omalta osaltamme voimme siihen vaikuttaa. Pohdimme myös sitä, kuinka saisimme mahdollistettua lapsille pitkäkestoisempia leikkejä niin, että lasten leikit pääsisivät kehittymään eikä leikkejä tarvitsisi joka kerran jälkeen purkaa. Pidämme pienryhmätoimintaa ehdottoman oleellisena välineenä kiireettömämpään ja yksilöllisempään

kasvatustoimintaan. Kevään viimeisessä ohjaajatapaamisessa teimme vielä snadit stepit valmiiksi elokuuta varten, jotta kehittämistyö pääsisi heti uuden toimintakauden alusta alkaen hyvin vauhtiin.

Snadit stepit

Tarkoituksenamme oli jatkaa kehittämistyötä tarkastamalla yhteisten ryhmätilojen käyttötarkoitukset ja tarvittavat välineet. Yksi kehitysketju oli jäsentää tiloja niin, että kaikille aikuisille olisi selvää mitkä leikit olisivat missäkin tilassa ja kuinka paljon lapsia voi olla tietyissä tiloissa samanaikaisesti. Tarkastimme myös, että kaikissa tiloissa on toimintaan sopivat välineet lähettyvillä ja asianmukaisissa paikoissa. Kirjasimme snadeihin steppeihin syyskuulle tavoitteeksi pienryhmätyöskentelyn jäsentämisen. Halusimme tukea tulevia eskareita kasvamaan itsenäisiksi ja omatoimisiksi. Vielä keväällä toiveissamme oli myös, että pääsisimme vertaiskäynnille johonkin toiseen päiväkotiin, jossa olisi käytössä pistetyöskentely tai pcs-kuvat toiminnan tukena.

Onnistuimme tekemään pienryhmäjaot hyvissä ajoin ennen esiopetuksen alkua. Perusteena oli tänä vuonna eskareiden kohdalla lasten luku- ja kirjoitustaito ja ryhmämme viisivuotiaat muodostivat oman pienryhmänsä. Muodostui kaksi hyvin erilaista esiopetusryhmää, mutta näin pystymme yksilöllisesti tukemaan kaikkia lapsia juuri heidän tarpeidensa mukaisesti.

Snadien steppien tavoitteet muuttuivat hieman syksyn tullen ja uuden lapsiryhmän myötä. Ryhmämme lapsiaines olikin hyvin erilainen, kuin mitä olimme alun perin ajatelleet. Esimerkiksi kuvien käyttäminen oppimisen tukena jäi syksyllä hyvin vähäiseksi. Panostimme siihen, että pyrimme jakamaan vapaan leikkiajan leikit niin, että kaikilla lapsilla olisi tilaa ja rauhaa leikkiä ja keskittyä omaan toimintaansa. Myös naapuriryhmän kasvattajat olivat mukana sopimassa yhteiset säännöt tilojen käytöstä. Keskustelimme siirtymätilanteista ja niiden rauhoittamisesta. Pyrkimyksemme oli, etteivät kaikki lapset ole samassa paikassa samaan aikaan.

Valoa tunnelin päässä...

Syksyn 2010 aikana huomasimme lasten osallistamisen näkyvän selvästi esimerkiksi lasten innokkuutena osallistua keskusteluun enemmän. Lapсилta tulee suoria ehdotuksia toiminnan suunnittelun avuksi tai uusien toimintatapojen muodostamisesta. Myös aikuiset kysyivät lasten mielipi-

dettä asioista aiempaa enemmän. Esimerkkejä lasten ehdotusten pohjalta nousseista toimintamuodoista oli mm.

- Lasten osallistuminen juhlien suunnitteluun.
- Apulaistoiminnan palauttaminen ryhmäämme. Joka päivä kaksi lasta toimii ruoka-apulaisena kattaen pöydät, kaataen juomat ja toisinaan jopa tarjoillen ruoat. Ajan kanssa vastuuta on kasvatettu niin, että lapset saavat esim. palauttaa ruokakärryt itsenäisesti keittöön ruokailun lopuksi.
- Muutama lapsi auttaa päivittäin aikuista laittamaan lepohuoneen valmiiksi päivälepoa varten. Kaikki lapset petaavat oman sänkynsä päivälevon päätteeksi.
- Vaateapulaiset auttavat lajittelemaan kuivauskaapissa olleet vaatteet oikeisiin lokeroihin.
- Lelupäivän tema ja teemapäivät. Toiveet ovat lapsista lähteviä.
- Apuopettajana toimiminen. Joku lapsista saa olla apuopettajana eli vetää päiväpiirin toisille lapsille.

Lasten osallistaminen oli muokannut ryhmämme psyykkistä oppimisympäristöä selvästi sallivammaksi. Aikuinen pohti paremmin perusteita kielloille ja lasten ehdotuksia otettiin enemmän huomioon.

Apulaiskäytäntöjen muuttuessa lapsilla oli paljon useammin mahdollista saada yksilöllistä aikaa aikuisen kanssa. Tällöin he saivat tämän aikuisen rajattoman huomion. Pienryhmätoiminta poisti kiireen tuntua, ja melutaso oli selvästi pienempi esimerkiksi siirtymätilanteissa. Pienryhmätoiminnan myötä myös aikuisella oli selvästi enemmän aikaa ohjata lapsia kaikissa arjen tilanteissa, niin ohjatuissa tuokioissa kuin siirtymätilanteissakin. Leikkien jako oli sujuvampaa, kun kaikilla aikuisilla oli yhteiset periaatteet missä voi tehdä mitään.

Syksyn myötä annoimme lapsille myös useammin mahdollisuuden jatkaa samaa leikkiä myöhemmin. Etenkin poikien rakenteluleikit ovat pitkäkestoisuuden myötä ”lähteneet lentoon” ihan uudella tavalla.

Syksyllä VKK-projekti laajeni koko päiväkotiin. Syksyn kehittämissäpäivänä koko talomme henkilökunta osallistui VKK-Metro-hankkeen Osallisuus-koulutuspäivään. Tämä oli erittäin positiivinen ja odotettu askel talossamme, koska tiimimme on kokenut jo pidemmän aikaa sen, että käsite ”osallisuus” on selkeästi vielä vieras aika monelle päiväkodissamme ja olemme olleet talossamme yksin VKK-toiminnan kanssa. Ongelmaksi

koitui se, ettei meillä ollut missään vaiheessa päivän päätteeksi tai seuraavina päivinä mahdollista koota koulutuspäivän mukanaan tuomia ajatuksia yhdessä. Osallisuuspäivän anti jäi siis jokaiselle yksilölliseksi, eikä sitä käsitelty koulutuspäivän jälkeen missään yhteisesti. Tämä oli tiimillemme pienoinen pettymys.

Päiväkodissamme otettiin käyttöön pedagogiset palaverit, joissa käsittelemme kasvatukseen liittyviä asioita. Aiheet voivat nousta yhden ryhmän tarpeista tai kaikille yhteisestä temasta. Näiden palaverien tukena oli tarkoitus käyttää VKK-toiminnasta tuttuja snadeja steppejä. Tavoitteena oli se, että kaikille tiimeille syntyisi selkeä arjen kehittämisen malli siitä, miten ratkoa arkisia ongelmia ja toteuttaa laadukkaampaa varhaiskasvatusta.

Keväällä 2011 asettamamme tavoitteet

Keväällä 2011 asetimme kolme tavoitetta. Ensimmäinen tavoite liittyy dokumentointiin ja kirjoittamisen etenemiseen. Haasteemme koko VKK-projektin aikana oli se, miten löydämme aikaa kirjaamiselle. Dokumentoinnin tukena käytimme snadeja steppejä, ohjaajatapaamisissa käymiämme keskusteluja sekä niiden muistioita. Panostimme kirjoittamiseen entistä enemmän. Ryhmämme aikuisluku kasvoi vuodenvaihteessa yhdellä, ja aikaisemmin ryhmämme lastenhoitajana toiminut henkilö siirtyikin talomme kiertäväksi lastenhoitajaksi. Hänen ”kotipesänsä” on kuitenkin meidän ryhmämme, joten päivinä, jolloin talostamme ei puutu kukaan aikuinen, on ryhmässämme neljä kasvattajaa. Näinä päivinä yhden aikuisen on helppo irtautua ryhmästä ja antaa aikaa kirjaamiselle. Keväällä 2011 pohdimme, kuinka kirjaaminen saadaan etenemään, ja miten sitten toimitaan, kun Liisa, jonka päävastuuna kirjaaminen on ollut, jää äitiyslomalle. Kenelle vastuu siirtyy siinä vaiheessa vai ottaako tiimi yhteiselle vastuulleen kirjoittamisen etenemisen?

Kevään 2011 aikana saimme VKK-toiminnan ja etenkin osallisuusteeman nostettua hyvin yhteisen keskustelun aiheeksi talon yhteisissä pedagogisissa palaverissa. Näissä palaverissa käsitelimme osallisuutta koko talon näkökulmasta ja joka ryhmän kannalta; mitä osallisuus on meidän mielestämme, ja kuinka jokainen ryhmä voisi pyrkiä lisäämään osallisuutta omassa ryhmässään. Myöhemmin tarkoituksenamme oli pitää vielä yhteinen iltapalaveri, jossa rakentaisimme Pehtoorin päiväkodin pelisäännöt osallisuuden suhteen. Vuodenvaihteen aikoihin annoimme myös esimiehellemme palautetta hänen osallistumisestaan hankkeeseemme.

Tämän jälkeen hänen sitoutumisensa oli selvästi parempaa, ja hän piti koko talossa enemmän ”meteliä” VKK-toiminnasta, jolloin myös muiden ryhmien henkilökunta on alkanut osoittaa kiinnostusta aiheeseen. Samalla he myös ymmäsivät, että tämä ei ole vain jokin irrallinen kehittämishanke muiden joukossa, vaan että osallisuus-käsite on tullut jäädäkseen ja se otetaan huomioon esimerkiksi alkavassa varhaiskasvatussuunnitelmatyössä.

Kävimme myös vertaiskäynnillä päiväkotia Mistelissä, joka on yksi VKK-Metron tutkimuspäiväkodeista. Heidän kehittämiskohteensa liittyi metsäretkeilyyn ja leikkien havainnointiin. Hyödyllisintä oli yhteinen keskustelu osallisuudesta, siitä mitä se oli heidän päiväkodissaan, miten se nivoutui heidän kehittämiskohteeseensa ja miten tämä sama näkyi meillä. Huojentavaa oli myös kuulla, että VKK-toimintaan osallistumisessa oli myös heidän talossaan omat ongelmansa, eikä kehittämistie ole täysin mutkaton. Eräs tärkeimpiä havaintojamme oli se, että kehittämistyön myötä osallisuus ei ole ainoastaan liittynyt kehittämiskohteeseen, vaan pikkuhiljaa lasten osallistaminen ja kuuleminen on alkanut näkyä kaikissa päivittäisissä toiminnoissa. Päädyimmekin yhteisymmärryksessä siihen, että VKK-toiminnan tärkeintä antia on ollut pohdinta osallisuudesta ja kasvattajien yhteisen arvokeskustelun herääminen.

Toinen tavoite liittyi ryhmämme tyttöihin. Syksyn aikana huomasimme, että usealla ryhmämme työistä on liiallinen tarve suoriutua tehtävistä täydellisesti. Suorituspainee kasvoivat toisinaan niin suuriksi, että koko tekeminen tuli mahdottomaksi tai tehtävä saatiin loppuun itkun kera. Koimme, että koulunaloituksen lähestyessä olisi äärimmäisen tärkeää, että saisimme lisättyä tyttöjen itseluottamusta niin, että he luottaisivat itseensä ja omiin kykyihinsä. Toiveenamme oli se, että he saavuttaisivat rennon asenteen oppimiseen ymmärtäen, ettei aina ”tartte tehdä oikein”. Tavoitteena oli myös, että oppiminen tuottaisi heille iloa, ja että he silloin tällöin uskaltaisivat jopa irrotella ja tehdä rohkeitakin aloitteita.

Lisäksi vietimme tyttöjen kanssa menestyksestä Naistenpäivää leikkimällä vuorovaikutusleikkejä ihan vaan tyttöjen kesken ja juttelemalla siitä, miksi on mukavaa olla tyttö. Tytöt ovat selvästi kasvaneet kevään aikana, ja monella heistä on jo rennompia asenne itseään ja oppimista kohtaan, mutta tämä työ ei käy hetkessä, vaan sen on jatkuttava myös koulussa. Osittain positiivinen muutos voi johtua myös siitä, että ryhmämme on tällä hetkellä todella tiivis ja eskari ei olekaan enää uutta ja pelottavaa, mutta syksyllä koulun alettua tyttöjen asenne voi taas olla toisenlainen.

Kolmanneksi pohdimme, miten käsittelemme oppimisympäristöä yhdessä lasten kanssa heitä osallistavalla tavalla. Syksyn osallisuuspäivän aikana Liisa Karlssonin luennon pohjalta saimme idean siitä, että voisimme ottaa lapset mukaan tarkastelemaan oppimisympäristöään valokuvauksen avulla. Tämä innosti tiimimme kaikkia jäseniä. Päädyimmekin toteuttamaan keväällä projektin lasten kanssa, jossa lapset kuvasivat oppimisympäristöään. He saivat ottaa kaksi kuvaa haluamastaan paikasta päiväkodissamme. Kuva voi olla sisältä tai ulkoa. Toinen kuva oli paikasta, joka oli lapsen omasta mielestä tylsin tai ikävin paikka päiväkodissa ja toinen oli taas kuva, joka kertoi mukavimmasta tai kivoimmasta paikasta päiväkodissa.

Maaliskuussa tiedotimme lapsia valokuvausprojektin alkamisesta ja kävimme yhdessä läpi, mitä toivoimme lapsilta. Moni lapsista ilmoitti jo tässä vaiheessa, että he tiesivät, mitä he kuvaisivat. Puhuimme yhteisesti siitä, kuinka tärkeänä pidämme sitä, että jokainen lapsi saa kuvata juuri itselleen tärkeän paikan tai juuri itsestä kurjalta tuntuvan paikan, ja lapset ymmärsivät tämän hyvin. Huhtikuussa pääsimme konkreettisesti vauhtiin valokuvausprojektissa. Ensin aikuinen kuvasi yhdessä kahden lapsen kanssa, mutta nopeasti havaitsimme, että tällöin lapset vaikuttavat toistensa mielipiteisiin, ja epävarmemmat lapset valitsivat helposti saman valokuvauskohteen kuin heidän parinsa. Tästä syystä muutimmekin käytännön niin, että yksi aikuinen valitsi aina yhden lapsen kerrallaan kuvaamaan oppimisympäristöä. Näin jokainen lapsi sai äänensä oikeasti kuuluville ja pääsi aidosti osalliseksi projektista. Näytti siltä, että ne paikat ja tilanteet, jotka tuntuivat lapsista ikäviltä, liittyivät monesti odottamiseen. Aikuisen haastatteli lasta hänen valitsemistaan paikoista ja valintojen perusteluista. Tämän tiedon avulla saimme käsityksen siitä, miten ryhmämme lapset kokivat päiväkodin ympäristönä.

Lopultakin!

Kehittämiskohteemme kanssa työskentely alkoi kääntyä loppukiriin. Samaan tahtiin kuvien ottamisen kanssa kirittiin kevätjuhlien, eskaripotkijaisten ja kevätretken ym. eskaritoiminnan loppuunsaattamisen kanssa. Hiki virtasi, vaikka keväisistä hellejaksoista oltiin päästy nauttimaan vasta kerran.

Kivoja paikkoja löytyi helposti, ja välillä oli jopa vaikea valita monesta vaihtoehdosta. Tylsiä paikkoja piti joidenkin kanssa miettiä erityisen tarkkaan, sillä niitä ei meinannut löytyä! Lapset ottivat tehtävän ihastuttavan

vakavasti ja halusivat tehdä parhaansa. Lapset saivat kertoa juuri sen mitä aikoivat.

Kuvat kertoivat meille, että **mukavia paikkoja ovat:**

Mukavia paikkoja Kuusten ryhmän lasten kuvaamina

a. sisällä:

- *lepohuone* (saa nukkua /saa leikkiä /saa lukea kirjoja),
- *pienten puoli* (aamuisin saa leikkiä / käytäväosalla saa pallotella),
- *ryhmähuone* (uusia pikkulegoja / tehdään eskaritehtäviä / saa pelata ja piirtää ja leikkiäkin /nurkkaus jossa on pelihylly koska se on kiva leikkipaikka ja pelit), *vessa* (voi käyttää pyyhkeitä),

b. ulkona:

- *kiipeilyteline* (saa kiipeillä ja tehdä temppuja / on oppinut tekemään temppuja)

Tyisiä paikkoja ovat:

Tyisiä paikkoja Kuusten ryhmän lasten kuvaamina

a. sisällä:

- *eteinen* (keinutuoliin voi törmätä),
 - *käytävä* (kun siinä leikkii ja samaan aikaan kuljetaan),
- lepohuone* (sänky/nukkuminen/aamu- tai iltapäiväpiirillä joutuu odottamaan/ kaappisänkyjen edusta/aikuisten kaappien edessä on nurkkaus jossa jotkut menee piiloon ja säikyttelee toisia/kotileikissä on joskus sotkua ja pitää siivota/kirjojen lukeminen)

b. ulkona:

- *ulkona on välillä tylsää kun ei keksi leikkiä,*
- *kuistin portaat* (joutuu istumaan ja odottamaan),
- *liukumäki* (on liian pieni),
- *kiipeilyteline* (pelkään korkeita paikkoja /en tykkää kiipeillä),
- *hiekkalaatikko* (hiekkaa tarttuu märkiin vaatteisiin tai se pölyyää)

Kuvien perusteella saimme arvokasta tietoa lasten ajatuksista päiväkotimme ja erityisesti oman ryhmämme tiloissa. Mitä sitten teemme tiedolla? Voimme pohdita, mitkä paikat tai tilanteet ovat lapsen kannalta sellaisia, joihin meidän tulee erityisesti kiinnittää huomiota. Esimerkiksi portailla istuminen ulos lähdettäessä ja sisään tultaessa on ollut talon tapana jo alusta asti. Se on epämieluisaa ja tylsää, lapsethan eivät tunnetusti mielellään odota. Turhaa odottamista voi kuitenkin toiminnan suunnittelulla minimoida.

Mielenkiintoisinta antia oli mm. lepohuoneesta saadut ajatukset: osa lapsista tykkäsi ”nukkarista”, koska siellä saa levätä ja nukkua, kun taas osa ei pidä nukkumisesta ollenkaan. Pihan selvä suosikki on kiipeilyteline. Mutta koska pihalla olemisen tylsyys mainittiin, voimme miettiä, miten ulkoilusta saataisiin mukavaa toimintaa, esimerkiksi lisäämällä sinne ohjattua puuhaa ja ulkoleikkejä. Kuvista ja niiden perusteluista riittää pureskeltavaa meille pitkäksi aikaa. Kiitokset Liisa Karlssonin, tämä on todella toimiva väline selvittää lasten ajatuksia!

Käytimme lasten ajatuksia kivoista ja tylsistä paikoista myös eskareiden todistuksissa. Näin he voivat muistaa vielä isompina, mitkä paikat on koettu tavalla tai toisella merkityksellisiksi. Kuvista aiomme pitää lähitulevaisuudessa näyttelyn. Kuvista teetetään oikeat valokuvat ja niihin kirjoitetaan kuvatekstit. Näyttelyyn lisätään myös lyhyt kuvaus kehittämishankkeestamme.

Johtajan ajatuksia Kuusten ja Pehtoorilaisten kehittämistyöstä

Esimiehen rooli hankkeessa oli aluksi hieman ”hakusessa”. Oma ajatus oli lähinnä ollut olla Kuusten kehittämistyön mahdollistaja ja henkinen tuki. Tiimin jäsenet olivat kuitenkin kaivanneet vielä konkreettisempaa tukea. Kun asiasta keskusteltiin, oli helpompi toimia odotusten suuntaisesti.

Tiimin tehtäväksi työyhteisössä katsoin niin sanotun muutosagentin tehtävän, jota he hoitivat oikein mallikkaasti, esimerkiksi talon pedagogisissa palaverissa keskustelun herättäjinä ja ohjaajina. Hanke on edistyessään tehnyt varhaiskasvatustyötä näkyvämmäksi vanhemmille, mikä on näkynyt esimerkiksi asiakaspalautteissa.

Kehittäminen työtapana jatkuu Pehtoorin päiväkodissa ja koko Riihipellon päivähoitoyksikössä, ja se huomioidaan toiminnan rakenteissa ja työsuunnitelmissa. Kehittäminen ei saa olla irrallaan arjesta vaan on oleellinen osa varhaiskasvatustyötä. VKK-Metro on omalta osaltaan poistanut talosta ”kehittämisähkyä”, joka on monesti ollut nähtävissä ulkopuolelta

tulleiden kehittämishankkeiden kohdalla. Tiimien jo aiemminkin tekemä arviointityö on tullut VKK:n myötä tietoisemmaksi, ja se huomioidaan jatkossa entistä paremmin esimerkiksi viikottaisissa tiimipalaverissa.

Johtopäätöksiä ja kehittämistyön arviointia:

Tiimimme (h)ajatelmia loppuhaastattelun pohjalta:

Fokus on kirkastunut ja tiimi on tehnyt työtä sitkeästi ja peräänantamattomasti, vaikka paljon on tapahtunut muutoksia myös henkilökunnassa. Uudet tiimin jäsenet ovat ottaneet kehittämisen asiakseen. Muun talon mukaantulo loppumetreillä on ollut myös hieno juttu, vaikka alussa näytti sen suhteen heikolta.

Fyysisen oppimisympäristön muokkaamisen alkuajatuksesta muutos ja jalostus tähän hetkeen on ollut valtavan hieno prosessi. Oivalluksia on tullut, ja lapsen osallisuuden näkökulmat ovat avautuneet, todellisen kehittämistyön helmi on löytynyt. Tiimissä on todella tehty ajattelutyötä ja menty merkitysten äärelle. On ollut todella antoisaa olla mukana Kuusten prosessissa.

Lapsilta nousseet ajatukset ja pohdinta kuvista ja kuvauksen aiheesta ovat tuottaneet paljon yhteiseen hyvään. – Oli valtavan hienoa nähdä lapsissa se muutos, kun lapset huomasivat muutoksia toimintatavoissa saaden osallisuuden ja vaikuttamisen kokemuksia uudella tavalla. – Lapsilla on tilaa tehdä ehdotuksia, ja niitä aidosti kuunnellaan.

Kehittäminen on avannut uutta tapaa päästä mukaan tiimiin ja edistänyt keskustelua, yhteisen sävelen löytäminen on ollut ehkä helpompaa.

Kehittämiseen liittyyvää pohtivaa keskustelua varmasti jatketaan. – Varmaa on se, että osallisuuden teema jää vahvasti elämään. – Halutaan jatkaa tietoista kehittämistä talon ja yksittäisen tiimin tarpeista ja osaamisesta lähtien.

Alkuajatus oli taivaita syilelevää, ja kehittämisajatus siitä supistui mutta löysi ytimen. Vaikka kehittämiskohde oli loppujen lopuksi pieni, se osoittautui todella tärkeäksi. Itse prosessi kohteen löytämiseksi oli myös merkittävä.

8.3 Tahvot soutavat samassa veneessä – purtemme esittäytyy

TAHVONLAHDEN PÄIVÄKOTI, RIITTA HARTONEN JA ANNA- LEENA OLKINUORA

Purtemme lähti kohti seikkailujen merta

Innostuimme syksyllä 2010 VKK-projektista, kun kuulumme eräässä kaupungin koulutustilaisuudessa eri talojen kehittämishankkeista. VKK-Metron toimintaan pääseminen tuntui osasta työntekijöistä arpajaisvoitolta, kun taas osa empi lisätyön pelossa. Sovimme, että hankkeen avulla valmistamme punapurjeisen muistojen veneen, joka lipuu kohti yhteistä satamaa välillä hitaasti soudellen ja tarvittaessa moottorin avustuksella. Halusimme elvyttää talon perinteikästä historiaa ja tuoda sitä uudella tavalla näkyväksi nykyaikaan.

Hankkeemme nimeksi on muotoutunut ”Soudamme samassa veneessä”.

Tahvonlahdessa on ollut perinteinen yhteinen laulu kouluunlähtijöille, ja ajattelimme valita tämän laulun sanat tämän projektin teemaksi.

Vene pieni punapurje aalloille käy, aalloille käy

Tahvonlahden satamasta, satamasta suojaisasta,

ulapalle kauaksi kulkee tie, kauas se vie, kauas se vie.

Kotisaaremmme Laajasalo on täynnä historiaa, mistä päiväkotitahvonlahden henkilökunta ja lapset saavat tuntumaa menneisyyteen. Kävelymatkan päässä päiväkodistamme on Tullisaari, jossa sijaitsee Aino Ackten huvila. Lähistöllä on myös historialliset hopeakaivokset, Kruununvuorenlampi, Stansvikin kartano ja äänekkäimpänä turvana naapurissamme sijaitsee Santahaminan varuskunta-alue.

Nykyisin Tahvonlahdessa on viisi alle kuusivuotiaiden lasten ryhmää ja yksi esiopetusryhmä koululla. Lapsia talossa on 118 ja henkilökuntaa päiväkodinjohtajan lisäksi 30, purtemme on siis melko suuri.

Purtemme historiallinen katsaus

Tahvonlahti on maaliskuussa 1974 perustettu päiväkotitahvonlahti, ja siellä on paljon vahvaa osaamista ja perinnettä lastentarhatyöstä. Taidekasvatus on ollut

talossa näkyvästi esillä vuosien varrella, ja Tahvot tunnetaankin alueella upeista esityksistä ja näytöksistä. Talossa on ollut pitkä yhteisen tekemisen perinne, jossa aikaa ja voimia säästämättä kehiteltiin kaikenlaista yhteistä kiva (näytelmät, kirpputorit, nukketatterit...). Tämän perinteen elvyttäminen ja soveltaminen päivähoidon uusiin haasteisiin oli tarpeellisen tuntuista syksyllä 2009. Tarvitsimme enemmän ryhmien välistä yhteisyyttä ja yhteisöllisyyttä arjessa jaksaksemme.

Kaipasimme uusia, virkistäviä tuulia veneemme vanhoihin, muistojen kultaamiin purjeisiin. Henkilökunnan tilanne oli kuin Tahvonlahden venesatamassa: Laituria vasten huojuivat vanhat ja arvokkaat purjeveneet ankkurissa, siis konkarit ja talon historian tuntijat. Samassa satamassa oli myös pikaveneet, erityiset veneet, soutuveneet ja ulkomailta saapuneet eksoottiset venemallit, siis uudet, tuoreet tuulet uusien työntekijöiden ja heidän ammattiosaamisen muodossa. Nämä erilaiset veneet sitten seilasivat välillä samaan suuntaan ja välillä ristiin rastiin suojaissassa satamassamme.

Aika muuttuu Tahvonlahden satamassa...

Venesatamamme ympärillä olevan yhteiskunnan muuttuessa tulvi uusia haasteita myös päiväkotimme. Uusia tuulia puhalsivat satamaamme monikulttuuriset perheet, integroitu erityisryhmä, inklusiivinen rehtomalli, atk-taitojen opettelu, vasujen ja leopsien kirjaaminen koneelle, kahden päiväkodin yhdistyminen ja varhaisen tuen tarpeessa olevat perheet. Yhteisissä keskusteluissa tuli usein esille vanhojen hyvien aikojen muistojen kultaamat pilvipoutaiset vuodet. Ennen kirjekyyhky liiteli mereltä tuomaan postia harvakseltaan ja puhelin saattoi kilahtaa kerran päivässä. Nyt tietokoneet ritisevät sähköpostia, kyselyitä ja tiedotteita. Kännykät ilmoittavat tärkeistä asioista ryhmille ja jättävät soittopyyntöjä. Tuulisen kiireinen nykytilanne koettiin sujumattomaksi, pikaveneitä oli liikaa pienessä satamassamme. Pedagogisissa keskusteluissa kaipahti tätä yhdessä tekemisen aikaa, mutta nähtiin ajankäytön kanssa ongelmia yhdessä tekemisen ja yhteenkuuluvuuden lujittamiseen panostamiseen.

Otteita "lokikirjastamme " keväältä 2010

Keväällä 2010 aloitimme uudelleen perjantaiaktiviteetit, pidimme yhteisiä juhlia koko talolle, söimme lounasta seisovasta pöydästä, tutustuimme talon pedagogiseen materiaalitarkjontaan, meillä on ollut hemmotteluviikko

lapsille ja monikulttuurisuusviikot etnisine asuineen. Hemmotteluviikosta kirjoitimme myös pienen kuva-artikkelin paikalliseen lehteen. Artikkelista seurasi paljon myönteistä palautetta koko päiväkodille. (linkki artikkeliin)

Esimerkkejä toiminnastamme

- Monikulttuuriset viikot esittelivät meille eri kulttuureiden musiikkia, pukeutumista ja tapoja. Tahvonlahdessa on monikulttuurisista perheistä noin 30 prosenttia lapsista. Monikulttuurisuusviikot toivat mielenkiintoista uutta tietoa niistä kulttuureista, joita osa meidän perheistämme ja työntekijöistämme edustavat.
- Meillä oli turkkilainen tanssiryhmä esiintymässä, oli asuja Aasiasta, Kaukoidästä ja Afrikasta. Yhteisistä tapahtumista ja teemoista otettiin paljon kuvia ja ne ovat olleet näkyvästi esillä eri auloissa. Näin vanhemmatkin pääsivät näkemään lasten rikasta arkea päivähoidossa. Kuvista työstettiin myös vanhempieniltaan videotykkiesitys, missä vanhemmat saivat suuren kuvan avulla nähdä iloisia kokemuksia päivähoidon arjessa. Vanhemmille avautui päivähoidon arki kuvien avulla, usein he näkevät toimintaa vain tuonti- ja hakutilanteissa.
- Huhtikuussa kokoonnuimme saamaan liikennekasvatusta Ronald-pelleltä ja Vappua juhlittiin hulvattomilla kilpailuilla, naamiaisilla ja discotanssilla.
- Vapun jälkeen oli vuorossa äitienpäiväkahvit, lasten tekemien lahjojen lisäksi äidit saivat kutsun aamukahville päiväkotiin. Laulusali oli katettu kauniiksi pikkukahvilaksi ja yhdessä oman äidin kanssa lapset hakivat aamupalaa ja viettivät ihanan aamuhetken klassisen musiikin soidessa taustalla. Henkilökuntaa oli myös kahvittelemassa, joten rupattelua riitti melkein koko aamupäiväksi. Monet vanhemmat ottivat tilaisuudesta myös kuvia.
- Perjantaikokoonntumisessa 7.5. oli Bach- loversien musiikkimatinea. Tunnistimme orkesterisoittimia kuvista ja ääninäytteiden perusteella, Meeri ja Riitta soittivat duettona Bachia, Beethovenia, Haydnia ja elokuvamusiikkia. Lopputoukokuu menikin kevätjuhlien valmisteluissa ja harjoituksissa.
- Kesäkuussa 1.6. oli talon iso kirpputoritapahtuma. Se on perinteinen ulkotapahtuma, missä kierrätys toimii opettavaisesti. Henkilökunta ja vanhemmat tuovat vaatteita, leluja, urheiluvälineitä, kirjoja yms. myytäväksi, ja tuotolla voidaan hankkia lapsille kaikkea hyödyllistä.

Vanhempainyhdistys pitää kanttiinia ja makkaranpaistoa ja henkilökunta on mukana myynnissä ja näytteille asettamisessa. Talon kirpputori on ollut mukava tapa tavata vanhempia ja olla yhdessä koko talon kanssa.

Keväällä hankimme kahvihuoneen pöydälle VKK-kansion, johon keräsimme uusimmat tiedotteet projektista sekä valokuvia ja artikkeleita matkan varrelta.

Kuvassa vanhempien arpajaispöytä aurinkoisena iltapäivänä toukokuussa 2010. Kuva: Riitta Hartonen

Kesäkuun 4. päivä meillä oli yhteinen urheiluperjantai, johon ryhmät suunnittelivat tehtäväpisteitä. Vietimme omat ”kesäolympialaiset”. Urheilusuoritusten jälkeen grillattiin päiväkodin pihalla ja nautittiin yhdessä olemisesta. Talo oli suljettu heinäkuun, mutta ennen sitä vietimme yhteiset juhannusjuhlat. Tällaisesta tilanteesta purtemme kapteeni, henkilökunta ja matkustajat jäivät kesälomille vuonna 2010. Tekemisessä oli ollut paljon intoa, mutta kirjaamisen kanssa haettiin vielä sopivaa käytäntöä. Yhteisestä tekemisestä oli tullut vanhemmilta paljon hyvää palautetta, ja henkilök-

kunta oli löytänyt yhteisen souturytmin purteemme. Ohjaajan käynnillä sovimme, että dokumentointia kuvin jatketaan ja heti syyskuussa pidämme VKK-illan, jossaideoimme silloin lisää projektin osalta.

Pitkä kuuma kesä

Tahvot olivat suljettuna ja purtemme lipui aavalla merellä keräten uusia voimia syksyyn.

Uusi toimintakausi alkaa...

Keväällä omaksuttujen toimintamallien avulla purtemme seilasi jo sujuvasti syksyyn, ja 2.8.2010 oli aika ottaa yhteinen kurssi veneellemme. Tahvoissa alkoi taas toiminta, aluksi lapsia oli vähän paikalla ja aikuisetkin palailivat lomiltaan parin viikon sisällä. Elokuuhun kuuluu esiopetuksen alku ja paljon ulkoilua ja retkiä lähiympäristöön. Oli aika tehdä talo tutuksi uusille perheille ja työntekijöille. 1.9.2010 meillä oli talon suunnitteluilta, jossa Irma Marttila oli kertomassa VKK-asioita ja hänelle sai esittää kysymyksiä ja toiveita asian suhteen. Illassa suunnittelimme talon yhteistä toimintaa, jaoimme vastuualueita ja mietimme perjantaiaktiviteetit. Talon yhteiseksi teemaksi tälle lukuvuodelle päätimme ottaa Laajasalon kauniin luonnon ja merellisyyden. Syksyn toiminnan suunnittelussa otimme tämän teeman esille monella eri tavalla. Yhteiset lauluhetket ja opetettavat lorut ja leikit sivusivat tätä meriteemaa. Syyskuun ohjaajan käynnillä pohdimme, että yhdessä tekeminen sujuu jo luontevasti ja olimme valmiita siirtymään toiseen steppiin. Oli siis arvioinnin aika.

Lokikirjamerkintöjä viimeiseltä keväältä 2011

Tammikuussa tapahtui sellainen muutos, että esiopetusryhmä Nuuska-muikkuset muutti alakoulun tiloihin ja Tahvoin perustettiin uusi ryhmä Muumit. Tammikuussa 2011 aloitimme kehittämisen lapsiarvioinnin opettelemisella. LIS-YC-menetelmän avulla lapsen sitoutumisen arvioinnin opettelua harjoiteltiin kaikissa ryhmissä. Ajatuksena oli, että oppisimme itse tekemään lapsihavainnointia talon teknisiä välineitä avuksi käyttäen. Pientä empimistä oli aluksi oman työn kuvaamisen suhteen, mutta lapsen sitoutumisen arvioinnin oppiminen koettiin lopulta ihan hyödylliseksi taidoksi. LIS-YC-arvioinnin kautta opimme paljon myös omista työskentelytavoistamme.

Tammikuun jäissä purtemme puski käytännön järjestelyissä ja eskaritarteissa. Kuukauden loppupuolella saimme purtemme jälleen liikkeelle, ja yhteiset perjantaiaktiviteetit alkoivat taas toimia. Viikko 8 oli hiihtoloman aikaa, ja tiukka pakkanen piti purtemme satamassa ja matkustajat sisällä lämpimässä. Hiihtolomalla osalla talon vanhan perinteen kantajista heräsi halu ponkaista, ja talossa ryhdyttiin 10 työntekijän voimin valmistelemaan nukketeatteria ”Mestaritonttu”. Nuket valmistettiin itse, ja ohjaajana toimi talon entinen, jo eläkkeellä oleva opettaja. Mestaritonttu sai ensiesityksen huhtikuussa, ja sen jälkeen sitä esitettiin ensin oman talon väelle ja lähipäiväkodeille. Talon perinteisen kirpputori-illan kohokohtana oli lapsille ja vanhemmille esitetty Mestaritonttu-esitys. Näytös oli menestys ja yhdisti mukavasti aikuiset, lapset ja päiväkodin henkilökunnan. Syksyn ryhmiä ja toimintaa suunnitelimme taas yksissä tuumin toukokuun lopussa. Toukokuussa valmistelimme keväthuhlia ja vietimme yhteistä lauluhetkeä keväthuhlapotpurin merkeissä.

Tahvonlahden hankkeen arviointia osallisuuskyselyn kautta

Syksyllä 2010 pohdimme paljon vanhempien kohtaamista arjessa. Olimme kulkeneet projektissa siihen vaiheeseen, että yhteiset tapahtumat saatiin mukavasti sovittua, ryhmien välillä yhteistyö sujui luontevasti, turvallisuus oli lisääntynyt ja lapset koettiin yhteisiksi. Lasten arkea kuvattiin paljon, ja kuvatulosteita laitettiin esille vanhempien katsottavaksi. Kuvia oli arjen puuhista, retkistä, perjantain yhteisistä kokoontumisista ja paljon muusta. Pedagogista materiaalia, kirjallisuutta ja oppivälineitä oli esillä, ja vanhemmat saattoivat tutustua niihin ja esittää kysymyksiä.

Pedagogisissa tiimeissä syksyllä 2010 käsittelimme ensiksi suomi toisena kielenä -perheiden kohtaamista ja kulttuurien kohtaamista, toisella kertaa keskustelimme ammattikielen käyttämisestä keskusteluissa, kuvauksissa, vasuissa ja leopseissa. Kevään 2011 pedagogisiin tiimeihin päätimme ottaa Tahvonlahden vasun päivittämisen eri osa-alueilta.

Henkilökunnan ja johtajan mietteitä osallisuuskyselyn pohjalta

Kasvattajat pohtivat ryhmän aktiivisuuteen vaikuttavia tekijöitä seuraavalla tavalla: Aktiivisuuteen vaikuttivat lasten ikäjakautuma, vanhempien esittämät toiveet, resurssien määrä ja erityislapset. Osa toiminnasta on sen luonteista, että se sopii vasta isommille lapsille (esim. uimakoulu). Haku-

ja tuontitilanteet on pyritty järjestämään niin, että aina ehditään pienesti vaihtamaan kuulumisia eivätkä sijaiset tee äärivuoroja. Vanhempien kuuluksi tulemista pidettiin myös persoonakysymyksenä. Henkilökunnassa on eroja siinä, miten vasuja tehdään: toiset tekevät hyvinkin tarkkaan, toiset eivät kirjaa juuri mitään. Päiväunet jakoivat kasvattajien mielipiteitä selkeästi. Osan mielestä lapsen rytmiä pitäisi suhteuttaa päiväkodin rytmiin, osa taas pohti, pitäisikö päiväkodin rytmiä muuttaa yksittäisen lapsen tarpeiden mukaiseksi.

Vakiintuneena toimintamuotona pidettiin kasvattajan siirtymistä lapsen mukana eri ryhmiin. Keskustelussa ideoitiin iltapäiväpainotteista ryhmätoimintaa niille perheille, jotka eivät halua tulla aamupainotteisesti päiväkotiin. Nämä lapset voisivat valvoa lepoajan, puuhailla ja olla aikuisen valvonnassa, ja samalla perheet tulisivat paremmin kuulluiksi. Kasvattajat kertoivat pyrkivänsä aktiivisesti perheiden kanssa yhteistyöhön. Vanhempia on pyydetty retkille mukaan, on ollut perheilloja ja talon yhteisiä tapahtumia, joihin perheet ovat voineet osallistua. Kasvattajat totesivat yhteistyön kulminoituvan vasukeskusteluun, jossa vanhemmat saavat kertoa näkemyksiään lapsestaan, ja keskustelujen kautta asetetaan yhteiset tavoitteet arkeen.

Nuottaamme jäi

Onni potkaisi maisteriksi opiskelevan Karoliina Purolan muodossa. Hän otti yhteyttä päiväkotiiimme ja kertoi tekevänsä pro gradu -työtä Helsingin yliopistolla työnimellä ”Vanhempien näkemyksiä omasta ja lastensa osallisuudesta päiväkodin toiminnassa VKK-Metrossa”. Vanhempien ryhmähaastattelut tapahtuivat päiväkodin tiloissa tammikuussa 2011. Haastattelun jälkeen Karoliina Purola toi päiväkotiin saamansa keskeisimmät teemat ja kehittämiskohteet päiväkodin kasvattajien pohdittavaksi, ja samoja aiheita pohtivat omasta näkökulmastaan myös päiväkodin johtaja ja VKK-Metrotoiminnan suunnittelijat. Tästä pro gradusta saadun palautteen perusteella on tarkoitus kehittää yhteistyötä niin, että vanhempien näkökulmat ovat toiminnan lähtökohtana.

Karoliina Purolan tutkimusvastauksista poimittua

Näissä asioissa vanhemmat kokivat voineensa osallistua ja vaikuttaa:

Vanhemmat ovat osallistuneet retkiin, tempauksiin, vasukeskusteluihin, neuvolalomakkeiden täyttämiseen, vanhempainiltoihin, vanhempain-toimikuntaan ja vastaamalla kyselyihin. Aloituskeskustelut oli joskus tehty lapsen kotona, mikä oli vanhemmista hyvä asia. Vanhempain-toimikunta on järjestänyt tapahtumia, ja niistä saaduilla varoilla lapsille on voitu järjestää esimerkiksi retkiä. Vanhemmat kokivat, että pieniin asioihin voi vaikuttaa keskustelemalla henkilökunnan kanssa, esimerkiksi kaverin puutteesta ja kasvatustoiveista. Suhteita kasvattajiin vanhemmat kuvailivat sanoilla ”hyvät” ja ”vastavuoroiset”, yhteiset riehut ja muut toiminnat edistivät hyvää yhteistyötä. Vanhemmat näkivät pysyvät kasvattajat päiväkodin vahvuutena. Haku- ja tuontitilanteissa lapset on huomioitu hyvin henkilökohtaisella tasolla, ja päivän kuulumiset ovat välittyneet vaikka naapuriryhmän kasvattajan kautta.

Näissä asioissa vanhemmilla oli ristiriitaisia kokemuksia

Osa vanhemmista ei ole ehtinyt tai halunnut osallistua toimintaan, ellei ole jotain kritisoitavaa. Osa koki voivansa jättää lapsensa luottavaisin mielin vaikka olisi erityistarpeita (esim. lääkitys). Osa taas koki, ettei erityistarpeita oltu huomioitu riittävästi. Osa oli havainnut, että johtuen lasten iästä ja erityislasten määrästä ryhmissä järjestettiin erityyppistä ohjelmaa, esimerkkinä uimakoulu. Vanhemmat kokivat suurimmaksi vaikuttajaksi henkilökunnan, heidän ”luonteensa” ja aktiivisuutensa. Myös vuosien varrella on ollut eroja siinä, miten yksittäiset kasvattajat kuuntelevat heitä. Tiedonkulku oli ristiriitainen aihe. Osan mielestä tieto kulki hyvin ja vanhemmille kerrottiin aina tärkeät tiedot. Toisten vanhempien mielestä tieto ei kulkenut ollenkaan tai muutosten tiedottaminen ei tapahtunut riittävän ajoissa tai virallisesti. Vasu- keskusteluista tiedot olivat myös ristiriitaisia. Toisten vanhempien kokemus oli se, että keskusteluja käytiin epäsäännöllisesti ja harvakseltaan. Toiset vanhemmat kertoivat, että lomakkeet käydään hyvinkin tarkasti läpi. Myös sisällöllisesti keskustelut koettiin hyvin eritasoisiksi.

Näihin asioihin vanhemmat haluaisivat vaikuttaa tai eivät kyenneet vaikuttamaan:

Vanhemmat olivat tyytyväisiä toimintaan, mutta haluaisivat, että heiltä kysyttäisiin ideoita tempauksiin tms. Myös ulkoilun ja päiväunien määrään vanhemmat haluaisivat vaikuttaa. Vanhemmat haluaisivat lisää kasvattajia ryhmiin. He haluaisivat vaikuttaa myös ryhmien kokoonpanoon niin, että sukupuolijakauma mahdollistaisi kaikille leikkikaverin. Vanhemmat kokivat leimautuvansa hankalaksi vanhemmaksi, kun yrittävät vaikuttaa päivähoitoon. Vaikuttaminen kuitenkin koettiin välttämättömäksi, koska vanhemmat halusivat toimia lapsensa parhaaksi. Vanhemmat kokivat, että on yksittäisten kasvattajien välillä eroja siinä, kuinka heitä on kuunneltu ja toiveita huomioitu.

Lapsen osallisuus

Vanhemmat käsittivät lapsen osallisuuden olevan sitä, että lasta kuunnellaan ja hän saa itse kertoa asioistaan ja lapsen näkemykset ja erityispiirteet huomioidaan. Lapsi saa osallistua yksilönä tapahtumiin ja toimintaan. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että aikuiset antavat rajat ja tilanteet, joissa lapsi voi päätöksiä tehdä. Tärkeäksi koettiin kuitenkin, että lapsi saa päättää joistakin itseään koskevista asioista: omassa järjestyksessä tekemisestä, sopivalla tasolla toimintaan vaikuttamisesta ilman erityisoikeuksia. Vanhempien mielestä lasten tulisi saada panostaa vahvuuksiinsa, joiden kautta heille tulee positiivisia kokemuksia itsestään ja taidoistaan. Vanhemmat toivoivat lasta mukaan vasukeskusteluun ainakin osaksi aikaa.

VKK-Metro, päiväkodin kehittämishankkeet

Joku vanhemmista oli kuullut nimen, muuten VKK-Metro ei juurikaan sanonut vanhemmille mitään. Kirjoittajallekin ensimmäisen kerran hankkeen nimestä tuli mieleen liikennekasvatus. VKK-Metro on kuitenkin tuonut kolme kehittämishanketta päiväkotiiimme.

Lapsen osallisuus vanhempien näkökulmasta.

Vanhemmat tuntuivat olevan ihan tyytyväisiä lapsensa osallisuudesta, sen mukaan mitä siitä tiesivät. Osa vanhemmista oli syksyn aikana seurannut, mistä lapsi sai itse päättää. Kotona lapset olivat maininneet muun muassa ruoka-apulaisen roolin.

Vanhempien kohtaaminen arjessa

Vanhemmat olivat yleisesti ottaen hyvin tyytyväisiä lapsen tuonti- ja hakutilanteisiin päiväkodissamme. Lasta oli tervehditty kädestä ja lähtiessä oli vielä keskusteltu vanhemman kanssa lapseen liittyvistä asioista tai mahdollisesti muista asioista. Vanhemmat kokivat tämän ihmisläheiseksi suhtautumiseksi. Ainoan särön tähän yhteistyöhön toivat sijaiset.

Yhteistyö yli ryhmien

Vanhemmilta tuli positiivista palautetta siitä, miten lapsen päivän tapahtumat kerrotaan vanhemmalle, vaikka oman ryhmän kasvattajat olisivat jo lähteneet kotiin. Lisäksi vanhemmat kehuivat talon hyvää yhteishenkeä, joka heidän mielestään heijastuu myös lapsiin. Vanhemmat arvelivat kasvattajien ja johtajan vähäisen vaihtuvuuden kertovan siitä, että talossa vallitsee hyvä yhteishenki. Vanhemmat olivat seurailleet eri ryhmiä ja tiedostivat ryhmien välillä olevia eroja.

Seuraavaksi henkilökunnan mielteitä siitä, mitä meille jää, kun projekti loppuu Tahvonlahdessa:

VKK-Metron toiminnan kautta lähdimme pohtimaan ja kehittämään osaamistamme kolmeen suuntaan:

1. Yhteistyö yli ryhmärajojen, jatkamme yhteisessä veneessä soutamista sujuvasti jatkossakin. Vanhan, perinteisen osaamisen rinnalle on saatu rakennettua toimiva nykyaikainen päiväkotiympäristö.
2. Lapsen osallisuus: Keskustelu on lisääntynyt lapsen yksilöllisyyden ja perheiden kohtaamisen osalta. Ryhmien väliseen yhteistyöhön ja yhteisistä lapsista välittäminen toivoisi olevan jatkuvan kehittämisen ja arvioinnin kohde ja arjen toimintakäytäntö.
3. Vanhempien kohtaaminen arjessa: Tulevaisuus näyttää siltä, että vanhempien kuuleminen ja osallisuus on tärkeää meille kaikille. Varhainen tuki on tullut meille jäädäkseen. Se on varmasti myös jatkuvan pohdinnan ja kehittämisen kohde, mutta punapurjeista venettä ei ole tarkoituskaan saada valmiiksi, vaan sitä huolletaan ja kunnostetaan lakkaamatta ajan tuulien ja laineiden kulutuksessa.

Lähdemme seesteisissä tunnelmissa kesälomalle ja syksyllä kehittäminen jatkuu, vaikka projekti loppuu. Uusista opituista hyvistä käytänteistä pidetään kiinni.

8.4 Arjen uutta nuotinnusta

NUOTIN PÄIVÄKOTI, KAIJA HEINONEN

Päiväkoti Nuotin kehityksen polut

Päiväkoti Nuotti toimii Pukinmäessä neljässä eri talossa samassa pihapiirissä. Talon omalaatuinen rakenne on vaikuttanut henkilökunnan työtapojen muotoutumiseen. Säännölliset kehittämisillat ovat arkea, ja viritämme usein erilaisten teemojen tai tapahtumien ympärille ryhmärajojen yli toimivia aikuisten suunnittelutiimejä. Ne ovat saaneet meidät tuntemaan itsemme yhteisöksi, vaikka elämme omissa taloissamme, kerroksissamme ja ulkoilemme kolmella eri pihamaalla.

Päätös VKK-Metron toimintaan lähtemisestä ei ollut helppo eikä varsinkaan itsestään selvä. Olimme juuri selviytyneet muutamasta erilaisesta kehittämishankkeesta, ja monen mielestä töitä olisi ollut muutenkin tarpeeksi. Otimme kuitenkin haasteen vastaan, omiin ideoihin ja yhteistyön voimaan luottaen. Päätimme heti alussa valita kehittymiskohteemme keskeltä kunkin ryhmän arkipäivää ja todellisia tarpeita. Valintaa ohjasivat hiukan myös muut rinnakkaiset velvoitteet. Päätimme yhdistää asioita vähentääksemme työmäärää. Alueen S2-verkostossa toteutettu oppimisympäristön kehittämistehtävä yhdistettiin Posetiivareiden valitsemaan aiheeseen, ja Pillipiipareiden ryhmä vertaisi tulevaa toimintaa talon varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen päivitys alkaa varmasti tämän rupeaman jälkeen.

Projektin aloituskeskustelut ja kehittämiskohteiden valinta tehtiin koko talon yhteistyönä. Varsinaiseen kehittämiseen päätti osallistua kolme ryhmää eli tasan puolet. Ryhmien kehittämisaiheiksi valikoitui:

- Pelimannit 5–6 v. *Tunnetaitojen kehittäminen*
- Posetiivarit 3–4 v. *Suomen kielen kehittymisen havainnointi S2-leikkiryhmissä*
- Pillipiiparit 1–3 v. *Lapsiläheinen projektisuunnittelu ja sen yhteydet oman talon varhaiskasvatussuunnitelmaan*

Pelimannien polku tunteiden tutkimiseen

Syksyn 2009 lapsiryhmä tuntui erilaiselta kuin aiemmat. Uusien monikulttuuristen lasten oli edellisiä vuosia vaikeampaa löytää tilaa, ystäviä ja hyviä

leikkejä. Tarkastelimme tilannetta, ja taustalla näytti olevan useitakin syitä. Kaikilla monikulttuurisilla lapsilla ei ollut yhteistä kieltä muiden kanssa, mikä ei kuitenkaan voinut selittää tilannetta. Osa ryhmän lapsista vieroksui tai väheksyi muita, heiltä puuttui taito ja tahto kaikkien hyväksymiseen.

Vuoden 2010 alussa valitsimme kehittymiskohdettamme ja ajatuksemme pyörivät suvaitsevaisuuden ja erillisuuden hyväksymisen ympärillä. Tahdoimme muuttaa ryhmän ilmapiiriä niin, että kaikilla lapsilla olisi mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ilman pelkoa esimerkiksi naurunpyrskähdyksistä tai nimittelystä. Halusimme kaikille yhdenvertaisen mahdollisuuden osallisuuteen arkipäivässä. Silloin he löytäisivät myös ystäviä ja mieluisia leikkejä.

Ryhmän toimintatavat olivat projektiluontoisia, ja aikuiset kuuntelivat paljon lasten mielipiteitä. Nyt halusimme saada lapset kuuntelemaan ja kunnioittamaan toisiaan. Päädyimme selvästi aikuisjohtoiseen projektiin, jotta saavuttaisimme riittävän luottamuksellisen ilmapiirin tunteiden käsittelemiseen. Tavoitteemme oli, että tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja hallinta lisääntyisivät, löytyisi taito ja halu kuunnella kaveria. Jos oikein onnistuisimme, myös muutaman ”tulisukan” itsehillintä kasvaisi hiukan. Ilmapiirin turvaamiseksi laadittiin lasten kanssa säännöt:

1. Ei saa satuttaa.
2. Tehdään yhdessä ja kannustetaan toista.
3. Kuunnellaan ja kunnioitetaan toisten töitä ja tunteita.
4. Ei saa pahoittaa mieltä.
5. Toiselle ei naureta. Toisilta lapsilta piti siis vaatia rauhaa ja malttia ja toisia piti tukea ja kannustaa osallistumaan.

Projektin periaatteet:

- Käsiteltävät tunteet: VIHA (kiukku, ärtymys), SURU (harmitus, mököty), RAKKAUS (tykkääminen) ja ILO.
- Kukin tunne käsitellään kahdella tuokiolla, ensimmäinen kerta aikuisen suunnittelemana ja toinen kerta lasten aloitteita huomioiden.
- Toiminnassa on selkeä, toistuva rakenne.
- Kunkin ryhmän taipaleesta ja lasten töistä kootaan päiväkirja.

Siitä alkoi matka kiukusta harmitukseen ja ilosta rakkauteen. Lasten erilaisuus yllätti! Siinä missä toiset liikuttuivat kyyneliin, toiset tuumasivat ”*oliks tää sitte tässä*”. Lisäsimme eläytymistä ja satujen, piirtämisen ja kuvakollaasien keskeltä lapset sanoittivat tunteitaan.

Tunteet ovat: ”mieliä”, ”näytetään eri ilmeitä”, ”että miettii”, ”sellaisia jos toinen satuttaa”.

Rakkaus: ”Isä on mulle rakas koska se on niin iso ja lämmin”, ”jos joku vaikka auttaa tai on tosi kiltti”.

Vihastuminen on sitä kun: ”Näyttää vihaiselta, tulee punaiseksi. Naiset ei ole sellaisia.”, ”Mun äiti näyttää sen kun on vihainen.”

Vihastua voi: ”jos kaatuu pyörällä ja toinen nauraa”, ”jos ärsyttää tai kiusaa niin suutun ja jos toinen kamppaa tahalteen”.

Ystävyys on sitä että: ”tykkää tosi paljon”, ”se tuntuu tosi kivalta ja joskus pelottavalta, ihanalta, hauskalta, kivalta”.

Lapset toivoivat projektin jatkuvan vielä, he halusivat kohdata myös pelon. Olimme varautuneet siihen, että tunneprojekti voi avata lapset kertomaan myös syvimpiä huoliaan. Juuri pelon käsittely toi mukanaan asioita, joita jouduimme aikuisina pohtimaan, käsittelemään ja purkamaan tiettyjen lasten ja perheiden kanssa. Keskustelimme myös siitä, mikä tekee turvallisen olon ja mitä asioita on hyväkin pelätä.

Tuokioiden lisäksi aloimme päivän aikana ristiriitatilanteissa pitää lasten neuvotteluja. Niissä huomasimme, miten he edistyivät kiistojen selvittelyissä, pystyivät kertomaan mielipiteitään ja arvostivat uudella tavalla kavereiden mielipiteitä. Tunneasiat tulevat varmasti pysymään seuraavanakin syksynä ryhmän ohjelmassa, uusi ryhmä tulee näyttämään omat tarpeensa ja toiminta suunnitellaan heille sopivaksi.

Posetiivareiden polku S2-havainnoinnin kehittämisestä

Keväällä 2010 Posetiivareiden ryhmässä oli 4–6-vuotiaita lapsia. Resurssierityislastentarhanopettajan tukitoimet auttoivat osaa, mutta muutamat lapset tarvitsivat kaikkien erityishuomiota. Monikulttuurisia lapsia oli useita, ja kaikki yksilölliset tarpeet tuntuivat vetävän aikuisten voimat todella tiukalle. Aikuisten poissaoloja oli paljon, ja vaihtuvuuskin häiritsi toimintaa.

Olimme jo aikaisemmin ottaneet S2-toiminnan osaksi kiinteää leikkiryhmäajatusta. Se toimi säännöllisemmin ja tavoitti monikulttuuriset lapset paremmin kuin varsinainen S2-kerho. Lapset toimivat vertaistukena

ja hyvänä kielimallina toisilleen. Suomen kielen kehittyminen ”integroidussa” pienryhmässä aikuisen avustamana ja tarkkailemana oli tässä tilanteessa paras ratkaisu.

Kehittämiskohteeksi valittiin pienryhmien havainnointikäytäntöjen parantaminen. Tarvittiin nopeita ohjeita sijaisille ja mahdollisimman vähän aikaa vievää kirjaamissysteemiä, jotta S2-lasten kielen kehittyminen ei jäisi jalkoihin erityisen paljon tukea tarvitsevien lasten huomioimisen ja aikuisten poissaolojen pyörteessä. Tarvitsimme kirjattuja esimerkkejä lasten kielitaidoista. Sama aikuinen, joka ohjasi kerhoa, ei aina ollut paikalla havainnointilomakkeen täyttämisen aikaan. Oltiin tilanteessa, jossa alueen S2-opettaja oli huolissaan lasten suomen kielen kehittymisestä. Vaikka ryhmässä kehitys nähtiin, sitä oli vaikea todentaa ilman muistiinpanoja. Tuntuu epätoivoiselta, mutta tilanne oli juuri sellainen!

Ensimmäinen käytännön toimmemme oli hankkia jokaiselle kolmelle leikkiryhmälle oma vihko havaintojen ja S2-lasten autenttisten lauseiden kirjaamista varten. Haasteeksi muodostui kirjaamisajan löytäminen. Ryhmät olivat niin vilkkaita ja tarvitsivat paljon leikinohjausta, että me aikuiset tunsimme leikkivämme ”hiki päässä” ja ”kädet kyynärpäitä myöten”. Ilmeitä ja eleitä tarvittiin, annoimme leikin keskellä lapsille sanastoa ja ystävät auttoivat toisiaan. Pienessä ryhmässä kehitys tuli näkyväksi, vaikka henkilökunnan vaihdokset ja poissaolot jatkuivatkin. Kevät oli haastava! Havainnointivihkojen ansiosta meillä oli silti aineistoa, jonka pohjalta arvioimme lasten kielen kehittymistä.

Syksy muutti sekä lapsiryhmän että koko kasvatushenkilökunnan. Leikkiryhmät kuitenkin pysyivät, ja niitä perustettiin yksi lisää. Lapset olivat nyt nuorempia kuin edellisenä keväänä. Havainnointi oli helpompaa, kun ryhmä oli pienempi ja hiljainenkin ääni saavutti paremmin aikuisen korvan.

Paras oivalluksemme oli se, kun otimme S2-lapsille käyttöön reissuvihkon. Se kulki lapsen mukana päivähoidosta kotiin ja toisinpäin. Päiväkodissa lapsi kirjasi aikuisen kanssa piirtäen tai kuvin päivän merkittäviä tapahtumia vihkoon. Kotona vanhemmat saivat tietoa päivän tapahtumista ja lapset muistivat kertoa niistä entistä monisanaisemmin. Tämä järjestely auttoi paljon perhettä, jossa lasta haki säännöllisesti se vanhempi, joka puhui vähemmän suomenkieltä. Vanhemmat kirjasivat lapsen kanssa vihkoon iltapuuhiaan, he etsivät kuvia lehdistä ja oppivat käyttämään nettisivustoja avukseen. Lapsen oli helppo motivoitua kertomaan asioita suomeksi päiväkodissa, jossa aikuinen ymmärsi kertomusta helpommin kuvien avulla!

Reissuvihkon käyttöä laajennettiin muutamalle lapselle lisää, ja leikkiryhmät jatkuvat myös tästä eteenpäin.

Pillipiipareiden polku lapsiläheisestä projektisuunnittelusta

Nuotissa on tapana valita kullekin vuodelle koko talon yhteinen tema. Hankkeen ajan halusimme kuitenkin kokeilla lasten mielenkiinnon kohteista lähtevää suunnittelua. Talon yhteinen tema muokkautuisi hankkeen aikana, jos se sopisi muuhun projektiin.

Olimme aikaisemmin suunnitelleet sen verran väljästi, että lasten ideat olivat mahtuneet mukaan, eli esimerkiksi jokaisella jumppahetkellä lapsi saattoi toivoa, mitä ainakin haluaisi tehdä. Aikuinen sisällytti sen omaan suunnitelmaansa sopivaan kohtaan. Kolmevuotiaiden kanssa se onnistui hyvin, koska toiveet kumpusivat aikaisemmista hyvistä hetkistä. Suorastaan ”lapsiläheistä” suunnittelua se ei mielestämme kuitenkaan ollut. Halusimme kokeilla lasten kiinnostuksesta alkunsa saavaa projektitoimintaa ja sen suunnittelua, johon havainnointi oleellisesti linkittyy.

Olemme aikuisina erilaisia, ja meidän ryhmämme suunnittelu ontui ehkä eniten toteutusaikataulun ja työnjaon puutteessa. Meillä oli toinen toistaan parempia ideoita, joita keksittiin sekä tiimipalaverissa että sen ulkopuolella. Niiden aiheet tulivat yleensä talon yhteisistä aiheista tai vuodenaikaan liittyen. Valintaa siitä, mitkä ideoista toteutetaan ja mitkä jätetään kokonaan toteuttamatta, ei tehty selkeästi, ja se hiersi osalla aikuisista tunteena ”tekemättömistä töistä”. Emme myöskään käsitelleet toteutettavia projekteja riittävän yksityiskohtaisesti, ja kokousaikamme loppui usein ennen työnjakoa. Yksi aikatauluttamisen puutteeseen johtavista syistä oli myös se, että ennalta sovitut aikataulut tuntuivat kariutuvan kerta toisensa jälkeen aikuisten poissaoloihin tai toisten ryhmien auttamiseen!

Huomasimme, että emme ”uskaltaneet” kysyä toisiltamme asioita. Arvailimme mitä toinen ehkä oli ideallaan tarkoittanut tai miksi toinen ei saanut aloitettua askartelua lasten kanssa. Kehittämishankkeen myötä otimme puheeksi sen, miltä toisesta tuntui, kun joku toteutti suunniteltua toimintaa oman tulkintansa mukaan. Harmittiko? Tuliko neuvottua jälkikäteen? Tuntuivatko jälkipuheet palautteelta vai moitteelta? Oivalsimme, että epäselvät asiat liittyivät suunnittelumme epäkohtiin.

Lapsesta lähtevä ajatus rajasi sopivasti omia ideoitamme. Emme enää höyrynnheet moneen suuntaan, vaan palasimme aina samaan kysymykseen: Tähänkö lasten tarkkailu meidät johti?

Huomasimme, miten tärkeää on keskustella niistä pienen pienistä pedagogisista eroista toteutuksessa ja työtavoissa. Miten tehdä, jotta kaksivuotiaan kädet ja oma osallisuus olisivat mahdollisimman paljon käytössä? ”Mikä liima – mikä väline”, ”miten he voivat kiinnittää pään keppiin tukevasti mahdollisimman paljon itse”, ”ohjataanko silmien valinnassa vai ei”, ”silmiä paikan valinta”, ”kaikkiko kelpaa vai kirjan kuvat avuksi”? Juuri näiden keskustelujen ansiosta kaikkien aikuisten oli helpompi osallistua tekemiseen.

Miten sitten voimme ottaa suunnittelumme pohjaksi aiheet lapsilta, jotka eivät vielä puhu toiveistaan? Tai jos puhuvat, niin ovat vielä niin riippuvaisia konkreettisista asioista, etteivät osaa toivoa sellaista, mikä ei ole näkyvillä? Eleet, into ja sen tarttuminen kavereihin, tekemisen toistuminen – niitä tarkkailimme.

Elokuun sovimme havainnoinnin ajaksi, ja projektin alku löytyi I-ha-haa-laulusta ja keppihevosista. Lokakuussa olimme tyytyväisiä siitä määrästä, jolla lapset olivat pystyneet itse osallistumaan hevosten tekemiseen, ja ensimmäiset laukat kuvattiin videolle vanhempien katsottavaksi. Joulukuussa teimme uuden havainnointikierroksen. Suunnittelimme kysymyksiä, joilla johdattaisimme lapsia eteenpäin näyttämään mielenkiintonsa suunnan. Odotimme innokkaasti, mihin kaikkeen lapset ottaisivatkaan keppihevosensa mukaan – tehtäisiinkö seuraavaksi koteja vai ruokia? Mutta lapset olivatkin tyytyväisiä ratsastukseen! Toiston tärkeys yllätti meidät. Ehkä kaksivuotias ei ollutkaan sellainen ”projektilapsi”, joka itsestään lähtien nautti uudesta ennen kokemattomasta. Olimme hieman pettyneitä, mutta huomasimme, että jos ja kun jatkamme vielä hevosjuttujakin, niin se on leikin rikastuttamista. Tässä kohdassa se tuntui liiaksi aikuisten toiminnaalta, joten tyydyimme antamaan lapsille ratsastusrauhan.

Helmikuussa teimme havainnointilomakkeen. Halusimme huomata, mitä arkisia leikin aloitteita lapset tekivät. Mihin pystyimme vastaamaan, kenen aloitteet huomattiin ja jäikö joku syrjään? Huomasimme vastaavamme päivän aikana noin kahteen toiveeseen; toki niihin liittyi aina mukaan useita muitakin innokkaita lapsia. Yllättävää oli, että toiveita toteutui eniten lapselle, jonka puhe oli vielä epäselvää ja äänikin hiljainen! Hän osasi kuitenkin tulla hyvin lähelle ja katsoa silmiin kertoessaan toiveensa. Myös sanattomia, eleisiin perustuvia pienten toiveita toteutui. Samalla selvisi, että aktiivisin porukkamme oli keväällä jo hyvin omatoimista. He eivät enää esittäneet aloitteita, vaan järjestivät itse leikkinsä ja puuttuivat siksi havainnoista lähes täysin.

Kesken leikkialoitteiden tarkkailun ne tulivat: uudet aloitteet myös keppihevosten suhteen. Hevosratsastus oli asettunut leikiksi toisten joukkoon, ja sitä toivottiin muiden aloitteiden tavoin. Yllättäen ”kepparit” pääsivät nyt myös laskemaan mäkeä jumpassa, ja retkileikissä niitä syötettiin! Aloitteet eivät tulleetkaan odottamallamme havainnointijaksolla, vaan sitten kun niiden aika oli oikea. Eikä niihin tarvittu aikuisten suunnittelemaa kysymyksiä!

Huhtikuussa olimme valmiit tarttumaan leikin rikastamispuuhiin. Teimme aivoriihen asioista, joita tallissa tarvittaisiin. Valitsimme toteutettavat ideat yhdessä, jaoimme ja aikataulutimme työt entistä tarkemmin. Muutimme kotileikin hevostalliksi saappaineen, harjoineen, ruokineen, suitsineen ja hevoslääkärin välineineen. Nyt pidämme kuitenkin tärkeänä myös sitä, että huomaamme vastata muihinkin lasten toiveisiin!

Jälkikäteen saatoimme huomata, että tämän projektin suunnittelun vaiheet muodostuivat seuraavasti:

1. Havainnointi
2. Askarteluvaihe, vanhemmat mukana
3. Leikin aika, dokumentointi, esittely vanhemmille
4. Havainnointi, lapsilta ei tullut selkeitä vinkkejä projektin suunnaksi
5. Havainnointilomake leikkialoitteista, dokumentointi
6. Projektin ja leikkialoitteiden tasapainottaminen, arki on tärkeää!
7. Keppihevosten leikin rikastuttaminen

Keppihevonon tallissa. Kuvaaja: Kaija Heinonen

Johtopäätökset, vanhemmat mukana

Ensi syksy tuo uudet lapset ja uudet haasteet. Silloin otamme oppia tästä kokemuksesta, ja kehittämisen aiheemme saattaa olla jatkoa tälle tai jotain muuta. Siitä olemme yhtä mieltä, että havainnointi toiminnan suunnittelun pohjana tulee jatkumaan, projektin vaiheita ja järjestystä ei voi suunnitella etukäteen.

Polkujen jatkuvuus

Jokainen ryhmä on löytänyt valitsemaltaan tieltä arvokkaita asioita. Tunteiden tunnistaminen, käsittely ja hallinnan oivaltaminen jatkuvat ensi syksynä. Samoin leikkikerhot ja reissuvihkot jäävät ilman muuta toimintaan. Jatkamme niin ikään lasten havainnointia toiminnan suunnittelun pohjana ja katsomme, miten koko talon keskusaiheiden käy. Päiväkot Nuotin varhaiskasvatussuunnitelmaan lapsiläheinen suunnittelu istuu hyvin. Suuria muutoksia ei tarvita.

Vaikka projektin hidasteena onkin ollut päivittäisiä kiireitä ja joskus suunnitelmat kaatuivat, vaikka suunnittelu-aikaa ei ollut tarpeeksi, vaikka kyselyt ovat olleet pitkiä ja niihin vastaaminen kiireistä, vaikka ei ehkä ehditty jakaa toisillemme kokemuksia tarpeeksi ja vaikka henkilökuntaa vaihtuikin, niin silti meillä on tulevaisuus auki! Kaiken tämän voimme hyödyntää ja saattaa koko talon vahvuudeksi.

9. Pedagoginen dokumentointi

Leppoistava osallisuuden mahdollistaja

RISTO KESKINEN JA JARMO LOUNASSALO

VKK-Metron kehittämisteemana oli ensin vuosina 2008–2009 pedagoginen dokumentointi ja sitten vuosina 2009–2011 lasten osallisuus. Miten nämä teemat liittyvät toisiinsa? Pedagogiseksi dokumentoinniksi kutsumme erilaisia menetelmiä, jotka auttavat palauttamaan mieliin lasten ajatteluun ja toimintaan liittyviä tapahtumia. Apuna voidaan käyttää esimerkiksi muistiinpanoja, piirroksia, pienoismalleja, sanelukonetta, valokuvia tai videota. Pedagogisessa dokumentaatiossa lasten toiminta ja ajattelu nostetaan lasten ja kasvattajien yhteisessä oppimisprosessissa keskeiseksi kohteeksi. Tällä on välitöntä yhteyttä lasten osallisuuteen.

Tuomme artikkelissamme esille eräitä pedagogisen dokumentoinnin lasten osallisuutta lisääviä ja kasvatusyhteisöä lujittavia näkökohtia lasten kannalta, vanhempien kannalta sekä henkilökunnan kannalta. Tavoitteenamme on pohtia, millä ehdoilla pedagoginen dokumentointi on kätevä ja innostava tapa järjestää päiväkodin kasvatusystyötä eikä perustehtävää haittaava lisävaiva. Emme tässä yhteydessä esittele dokumentoinnin teknii-koita vaan yritämme hahmotella, miten erottaa *pedagoginen* dokumentointi tieteen tutkimusmenetelmistä ja arvioinnin seulontalomakkeista. Päiväkotiarjessa ei dokumentoinnin tarvitse täyttää tieteellisen tutkimuksen menetelmällisiä vaatimuksia.

Pedagoginen dokumentointi on lasten kokemusten vahvistamista ja tallentamista – kaikessa rauhassa tulkittavaksi. Sen avulla rakennetaan

sisältöjä sekä perinteitä lasten osallisuudelle toistensa elämään ja oppimisprosesseihin. Samalla synnytetään perustaa myös henkilökunnan ja vanhempien osallisuudelle kasvatuskumppaneina niin lasten kuin toistensa elämään ja oppimisprosesseihin. Pedagoginen dokumentointi voi auttaa vähentämään kiirettä ja lisäämään työhyvinvointia. Sen avulla kokemustieto ja tutkimustieto löytävät entistä luontevammin omat paikkansa.

9.1 Pedagoginen dokumentointi on kasvatuksen kaikukoppa

Kaksi parasta puolta pedagogisessa dokumentoinnissa ovat ensiksikin se, että sen avulla lasten elämyksiä ja oivalluksia saadaan *voimistettua* paremmin kuultaviksi heille itselleen, toisilleen ja myös meille aikuisille; toiseksi näitä kokemuksia saadaan vielä *jalostettua* yhdessä keskustellen ja samalla uudelleen tulkiten. Tämän dialogisen ulottuvuuden tietoinen kehittäminen on usein puuttunut totutussa lapsihavainnoinnissa.

Pedagoginen dokumentointi on erilainen lähestymistapa kuin kehityksen systemaattinen havainnointi. Pedagoginen dokumentointi tutustuttaa lasten elämysmaailmaan – sitä luovin menetelmin ja keskusteluin voimistaen. Systemaattinen havainnointi kartoittaa lasten motoriikan, päivittäistoimintojen, kielellisten valmiuksien, sosiaalisten taitojen, leikin ym. kehitystä lomakkeiden avulla. Pienten lasten kanssa kommunikointi on kaikupohjan luomista heidän omille havainnoilleen ja elämyksilleen. Vuoropuhelu lasten kanssa sekä lasten kesken voimistaa ja rikastaa lasten kokemuksia – dokumentointien avulla aivan erityisesti.

Lapset ovat luonnostaan sosiaalisia. Varhaiskasvattajien tehtävä ei ole sosiaalistaa lapsia vaan elää lasten sosiaalisuutta heidän kanssaan sitä tukien: osallistumalla lasten maailmaan. Kaikkien osapuolten välinen kuuntelemisen kulttuuri muuttaa päähuomion opettamisesta oppimiseen. Kertoessaan aikuisten tukemina ajatuksiaan toisilleen myös lasten oma, sisäinen kuuleminen kehittyy ja rikastuu. Onnistumisen ehtona on, ettei olla etsimässä yhtä oikeaa vastausta. Kasvattajien pitää jopa yllyttää lapsia erilaisten näkökulmien ilmaisemiseen ja vieläpä erilaisin ilmaisumuodoin (sana, kuva, musiikki, ele, liike). (Rinaldi, 2006).

Päiväkoti Katiskan Norpparyhmän oma lehti on hyvin suosittu. Sitä luetaan kodeissa uudestaan ja uudestaan. Lehden yhdessä numerossa ryhmän jokaista lasta haastateltiin heidän mielipuehistaan. Lehdestä tuli pedagogista dokumen-

tointia entistä painavammassa merkityksessä, kun henkilökunta tarttui lasten haastatteluissa esittämiin toiveisiin ja alkoi kehittää ryhmän leikkimahdollisuuksia haastattelujen perusteella. Samansuuntaisia toiveita esittäneitä lapsia kannustettiin ideoimaan sekä keskenään että henkilökunnan kanssa heitä sillä hetkellä erityisesti kiinnostavien leikkien edellytysten kehittämistä. Joissain tapauksissa lasten ajatukset etenivät ihan uuteen suuntaan niiden kuulemisesta rohkaistuneina. Keskustelu jatkui myös kodeissa lasten ja vanhempien kesken. Saattoivatpa samasta leikistä kiinnostuneiden lasten vanhemmatkin hieman vaihtaa näkemyksiä tuon leikin rikastamisideoista lasten toiveiden suuntaisesti. Näin lehdestä tuli pedagoginen dokumentti paitsi lapsen kokemuksen tallentamiseksi myös sen voimistamiseksi sekä hänen omaa sisäistä kuulemistaan ja näkemistään varten että myös innostavan ja voimaannuttavan vuorovaikutuksen sisällöksi niin toisten lasten, henkilökunnan kuin vanhempien (paitsi omien myös muiden lasten vanhempien) kanssa.

Edellä kuvatussa esimerkissä oli kyse lasten *sanallisten* viestien kuulemisesta ja niihin reagoimisesta. Lisäksi osallisuuden vahvistamiseksi on päiväkodissa reagoitava lasten – usein vielä esisanallisiin – viesteihin. Lasten aistivoimaisista havaintoja ja tuntemuksia tulee voimistaa niitä monien erilaisten ”kielten” (kuten liikkeen, kuvan, sävelten jne.) avulla nimeämällä tai muuten merkitsemällä sekä tallentamalla niitä lapsille helposti muistiin palautettaviin muotoihin. Paitsi että aikuisten on tärkeää ”kuulla” lapsia keskittyneesti, on oleellista huolehtia, että lapset kommunikoivat toisilleen, ”kuulevat” ja vertailevat toistensa hyvin erilaisia elämyksiä.

Tämä moninainen kuuleminen ja tulkitseminen on melkoinen haaste, kun lapsia on monta ja heidän erilaiset vuorokausirytmensä, vireytilansa ja keskittymiskykynsä rajaavat tähän vahvistamiseen käytettävissä olevaa aikaa. Kroonista aikapulaa aiheuttavat lisäksi monet lapsia ja itse päiväkotia instituutiona koskevat huollolliset toimet siivouksen ja ravintopalvelun aikatauluineen sekä monenmoiset satunnaiset keskeytykset. Päiväkotihenkilökunnan yksimielisesti hartain toive on saada lisää aikaa pysähtymiseen ydintehtävänsä äärelle: lasta kuulevaan vuorovaikutukseen. Onko sellaista keinoa olemassakaan, jolla voisi pysäyttää ajan ja auttaa aikuisia paneutuen kohtaamaan lapsia sekä lapsia kohtaamaan toisiaan? Pedagoginen dokumentointi on nähdäksemme tuo toivottu väline, ja sen roolia ajansäästäjänä käsittelemme artikkelin loppupuolella.

9.2 Pedagoginen dokumentointi on tie lasten osallisuuteen

Pedagoginen dokumentointi on keino ammentaa ideoita kasvatustyöhön lasten toiminnasta ja ajattelusta. Siinä tehdään näkyviksi ja kannatellaan oppimaan oppimisen vuorovaikutteisia prosesseja lasten kesken sekä aikuisten ja lasten välillä.

Suomen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet suuntaavat kasvat-
tajien huomiota erityisesti lasten elämään, ihmisenä *olemiseen* – tapaan
ajatella ja toimia: leikkiin, liikkumiseen, taiteilemiseen ja tutkimiseen.
Pedagogiseksi dokumentoinniksi nimitetään niitä työmenetelmiä, joilla
varhaiskasvattajat yhdessä lasten ja vanhempien kanssa tekevät itselleen,
lapsille ja heidän vanhemmilleen näkyviksi ja ymmärrettäviksi juuri oman
ryhmänsä lapsille ominaisia tapoja ajatella ja toimia sekä etsivät tapoja
rikastaa näitä prosesseja.

Siten pedagoginen dokumentointi eroaa monessa suhteessa perin-
teisestä lapsihavainnoinnista¹, joka suuntaa kasvattajien huomion lasten
kehitykseen, ihmiseksi tulemiseen, keskimääristä kehitysvaihekuvausta
vastaavien kriteerien täyttymiseen. Tämä lapsen keskeneräisyyteen liittyvä,
kehityopsykologinen näkökulma on kytkenyt varhaiskasvatuksen tiiviisti
normaalin kehityksen seuraamisen ideaan. Ilman lasten havainnointia ei
heitä olisi voinut sijoittaa oikeaan kategoriaan: normaali vai poikkeava.

1 Lasten havainnointi on lastentarhatoiminnan perinnettä. Lapsiha-
vainnoinnin juuret ovat 1900-luvun alun ”child study” -liikkeessä. Sen
tarkoituksena oli, että opettaja kokoaa itselleen tietoja lapsista heidän
luonnollisessa elinympäristössään ja saa heistä monipuolisemman
käsityksen yhdistellessään reflektioivasti lukemaansa ja omia havain-
tojaan. Sama liike kuitenkin synnytti myös lasten laboratoriotestit ja
lapsen ”normaalin” kehityksen kuvailun. Siispä sama liike sisälsi sekä
standardien kehitystavoitteiden muotoilemisen lasten vertaamiseksi
niihin että myös halun nähdä ja kuulla eläviä lapsia kasvatuksen suun-
taamiseksi heidän mukaansa. Kehityopsykologian ylivalta varhaiskas-
vatuksessa alkoi sitten suunnata lasten havainnointia – ei niinkään
lapsiin tutustumisen suuntaan vaan lasten psyykkisen kehityksen
suhteuttamiseen tutkittuihin standardeihin. (Löfdahl 2004). Tietävästi
ensimmäinen lastentarhassa tapahtuvaa havainnointia eli observoin-
tia käyttävä tutkimus Suomessa on tehty viisikymmenluvun alussa, ja
siinä observointi on käännetty sanalla ”vaarinotto” (Päivänsalo, 1952).

Pedagoginen dokumentointi *kääntää huomion diagnoosista dialogiin*. Se liittyy kiinteästi ns. uuden lapsitutkimuksen myötä voimistuneeseen ymmärrykseen lapsen osallisuudesta kulttuurisena toimijana ja kansalaisena. Pedagoginen dokumentointi suuntaa kasvattajia ammentamaan ideoita työhönsä myös lapsilta eikä vain omasta kokemuksestaan, tutkimuksista tai esiopetuksen työkirjoista.

On antoisaa kuunnella ja havainnoida lapsia heitä kiinnostavissa toiminnoissa eikä vain haastatella heitä *aikuisia* kiinnostavista kysymyksistä. Samoin on sadunomaisuuden ja leikkimielen viljely hedelmällisempää silloin, kun sitä käytetään helpottamaan aikuisten vastaanottokykyä lasten ajatuksille eikä vain varmistamaan aikuisten opetusten perillemenoä lapsille. Luovien leikkien maailmaan heittäytyminen avaa aikuisille oleellisia puolia lasten ajattelusta ja elämyksistä.

Korostamme pedagogisen dokumentoinnin merkitystä osallisuutta synnyttävän dialogin rakentajana. Lapset omassa vertaiskulttuurissaan sekä henkilökunta, vanhemmat ja lapset päiväkodin kasvatusyhteisössä syventävät yhteisissä keskusteluissaan ”omaa meininkiään”. Pedagoginen dokumentointi *sekä on osallisuutta että luo osallisuutta*.

9.3 Pedagoginen dokumentointi on lasten vertaiskulttuuria arvostavasti tukevaa dialogisuutta

Pedagogisen dokumentoinnin avulla syntyy aikaa etsiä luontevat paikat aikuisten osallistumiselle prosesseihin. Lasten osallisuus toteutuu voimalisimmin, kun aikuiset ponnistelevat pedagogisen dokumentoinnin avulla osallisiksi lasten elämysmaailmaan.

Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan päästä yhteyteen lähikehityksen vyöhykkeen kanssa. Siinä ei etsitä lasten puutteita tai aikuisten virheitä vaan tuodaan esille onnistumisia. Käytetään tietoisesti hyväksi sitä tosiasiaa, että dokumentointi kannustaa niin lapsia kuin aikuisiakin ylittämään itsensä. Pedagoginen dokumentointi on perspektiivien laajentamista kauniiseen ja hyvään lasten elämässä. Tallennukset pyrkivät mittaamiseen sijaan kohtaamiseen ja oivallukseen: maailman ymmärrettäväksi tekemiseen järjestämällä lapsiryhmän toimintaan liittyviä havaintoja tarinalliseen muotoon – myös esteettisin eikä vain faktaperustein.

Pedagoginen dokumentointi on tulkintaa: dokumentoijan hyväntahtoista, tulkintaa dokumentoitaessa sekä jälkikäteen dokumenttia tarkastele-

vien arvostavaa tulkintaa. Kyse ei ole arvioinnista vaan arvon antamisesta. Se liittyy osallisuuteen myös yhteisöön kuulumisen mielessä.

Erään toisen hankkeen yhteydessä lapset olivat pienissä ryhmissä tekemässä erilaisia vaativia käsitöitä (savityö jne.), joissa he tarvitsivat aika paljon aikuisten apua ja ohjausta. Opettajat olivat nähneet paljon vaivaa raaka-aineiden, välineistön, pintojen suojausten ym. järjestämisessä sekä työskentelyn motivoinnissa ja organisoinnissa. Kaikki olivat juuri innolla uppoutuneet työskentelyyn, kun ryhmän vieraskielinen poika tuli ryhmähuoneen ovesta äitinsä auttamana kantaen sylissään suurta, kauko-ohjattavaa kuorma-autoa. Valtaosa pojista keskeytti työskentelynsä rientäen kuorma-autoa ihastelemaan. Toinen opettaja kannusti poikia saattamaan työnsä päätökseen ja ehdotti kuorma-auton laittamista lähyllylle odottamaan leikkiajan alkamista. Toinen opettaja tuli tervehtimään saapunutta poikaa ja ihastelemaan autoa. Myöhäistä päiväkotiiin tuloaikaa ja uhkean lelun mukana oloa selittää vieraskielisen pojan vielä epävarma osallisuus lasten vertaisryhmässä. Pojan kehon kielestä saattoi lukea, ettei hän juuri nyt ollut valmis luopumaan kuorma-autostaan hetkeksikään. Äiti oli myös hämmentynyt. Opettajat vaihtoivat muutaman sanan ja ratkaisivat tilanteen irrottamalla yhden pikku käsityöläisen leikkimään autolla yhdessä myöhäisen tulijan kanssa. Videokameran käyttäjä näki tilanteen ja päätti salamanopeasti suunnata kamerasi näkymäsi toisen opettajan, äidin ja pojan hämmennystä. Hän tarkensi lähikuvan ensin kuorma-autoon seuraten toisella silmällä tilanteen kehittymistä. Kun tilanne oli ratkennut, kuvakulma siirtyi autoleikissä puuhaavien kahden pojan innostuneisiin kasvoihin. Tilanteesta ei poimittu dokumenttiin ongelmaa valottavia seikkoja vaan korostettiin vieraskielisen pojan ryhmään liittymiseen liittyvää onnistumisen kokemusta. Nopealla improvisoinnilla pelastettiin, mitä pelastettavissa oli. Ratkaisujen hakemista pojan ryhmään liittymiseen muuten kuin kalliiden lelujen avulla ei olisi mitenkään edistänyt kokonaistilanteen yltiörealistisen tarkka videointi.

Yhteys todellisuuteen ei ole pedagogisessa dokumentoinnissa suoraviivainen. Siinä on mukana monimerkityksellisyttä ja voimaannuttavaa viehätystä: epätydellisiä tositarinoita, joita on aina jälkikäteen myös mahdollisuus paikata.

Kyse ei ole ulkoisesta muistojen tallentamisesta vaan toiminnan, ajattelun ja oppimisen valjastamisesta niiden uudelleen tulkitsemista varten, jotta tuttuja asioita nähtäisiin uusin silmin. Lapsella tulee myös olla oikeus pidettyä mielipiteen ilmaisusta ja julkaisusta. Tavoitteena eivät ole

humoristiset muistiinpanot: ”lasten suusta kuultua aikuisten kahvihetkien ratoksi”. Dokumentoinnissa haasteena on huumorintajuinen, leikkimielinen ja samalla tasavertainen, kunnioittava suhtautuminen. Voihan iloita hauskoista, persoonallisista oivalluksista ja ilmauksista yhdessä lasten kanssa. Huumorin voi jakaa silloinkin, kun aikuinen ja lapsi ymmärtävät tilanteen kumpikin hieman omalla tavallaan. (Paananen & kumpp., 1993–2010).

Kunnioittavaa suhtautumista tukee sellainen lapsen VASU², jossa viritetään lapsen ja vanhempien kanssa kommunikointiin periaatteet, joiden kautta lapsi ei muovaudu ulkoa määriteltäväksi. Lapsen VASU voi olla lapsen osallisuuden polun määrittelyä, jossa dokumentoinnin dialogisia pelisääntöjä pedataan.

Oppimaan oppimisen edellytyksenä on, että lapset tunnistavat oman oppimisensa ja oman ryhmänsä oppimisen. Opettajan keskeinen tuki oppimisprosesseille on vuorovaikutustilanteiden tietoisiksi tekeminen, niiden kannattelu ja monimuotoistaminen. Lasten omatoimisten prosessien dokumentoinnista ja dokumenttien tulkinnasta nousevat opettamisen tavoitteet, sisällöt ja menetelmät (kehkeytyvä opetussuunnitelma / engl. emergent curriculum).

Dokumentointi oppimisen mahdollistamista tekemällä tiedon rakennuskivinä toimivia dialogisia suhteita näkyviksi. Dokumentoinnin tehtävä on kuulemisen ja kuulluksi tulemisen (myös kunkin itse itsensä kuulemisen) varmistaminen. Dokumentoinnin monimuotoisuudella synnytetään lapsiryhmän omaa oppimisen kulttuuriperintöä ja monitasoista uudelleentulkintaa. Se on kasvualusta lasten minäkuvien sekä yhteisön identiteetin kehittymiselle.

9.4 Pedagoginen dokumentointi on käden ojennus vanhemmille

Yhteisesti jaettujen pedagogisten dokumenttien sekä niiden julkisen ja yhteisen, keskusteleavan tulkitsemisen avulla luodaan vanhempien ja henkilökunnan välistä sekä vanhempien keskinäistä kasvatuskumppanuutta.

-
- 2 Lapsen VASU eli varhaiskasvatussuunnitelma on päiväkodin henkilökunnan ja lasten vanhempien välistä keskustelua ja sopimuksia lasten vertaisyhteisön lujittamiseksi ja kunkin lapsen henkilökohtaisen suhteen syventämiseksi siihen.

Se auttaa vanhempia tulemaan varhaiskasvatuspalvelujen kuluttajista enemmänkin kasvatusyhteisön jäseniksi.

Pedagoginen dokumentointi tarjoaa tärkeän perustan vanhempien houkuttelemiselle aktiivisiksi kumppaneiksi, yhteiseen dialogiin lasten ja henkilökunnan kanssa, kasvatusyhteisön rakentajiksi. Lasten kehitykseen liittyvät seurantatiedot eivät useinkaan tarjoa pohjaa tämänlaatuiseen yhteiseen pohdintaan, koska ne vaativat yksittäin kunkin lapsen vanhempien kanssa käytäviä, vaitiolovelvollisuuden suojaamia tilanteita.

Vanhempia pohdituttaa, miten he järjestäisivät suhteensa päiväkodin henkilökuntaan, miten saisivat selville, mitä henkilökunta heiltä odottaa, miten vanhemmat saisivat välitettyä omat toiveensa, miten olisi hyvä auttaa lasta kotona, mitä kertoa lapsesta henkilökunnalle, miten olla avuksi päiväkotiyhteisölle, miten auttaa henkilökuntaa kehittymään jne. Henkilökunta puolestaan miettii, keitä nämä vanhemmat ovat ja mitä he oikein haluavat, miten vetää heidät osallisiksi, miten puhua heidän kanssaan, miten tukea heitä auttamaan lastaan kotona, miten vetää mukaan yhteisön toimintaan, miten tukea juuri heidän intressejään ja tarpeitaan, miten jakaa päätösvaltaa, miten osoittaa kunnioitusta ja arvostusta heidän kulttuurilleen jne. Pedagogiset dokumentit lasten toiminnasta ja ajattelusta tarjoavat konkreettisen lähtökohdan keskusteluille, joissa etsitään vastauksia tällaisiin kysymyksiin.

Henkilökunnan haasteena on olla tarpeen mukaan tukena vanhemmille sekä heidän lapsensa identiteetin kehityksen turvaamisessa että heidän vanhemman identiteettinsä kehittämisessä. Lapsen minuuden kehityksen tukeminen merkitsee vanhemmille yhteistyötä monien yhteisöjen kanssa. Päiväkotitoiminnan avulla tarjota vanhemmille merkittäviä lisätilaisuuksia saada lastaan yksilönä itselleen näkyväksi.

Pedagogisen dokumentoinnin avulla vanhemmat pääsevät – näkyväksi tehdyn toiminnan kautta – osallisiksi päiväkotiyhteisön elämään, kasvun ja kasvatuksen tapahtumisen ketjuun. Vanhempien on helpompaa tuoda omat näkemyksensä keskusteluun lapsensa kanssa, kun he tietävät mitä päiväkodissa on vireillä. Kasvatuskumppanuuden rakentumista ajatellen on lasten vanhemmille useimmiten paljon kiinnostavampaa tutustua dokumenttien tukemana lastensa kokemuksiin ja ajatteluun vertaiskulttuurissaan kuin henkilökunnan laatimiin vuosi- tai viikkosuunnitelmiin.

Mistelin päiväkodin Heinähukkien ryhmä otti metsäretkistä valokuvia, joista muutama tulostettiin ryhmän eteisen seinälle. Suurin osa kuvista oli

kuitenkin digitaalisessa kuvakehyksessä selattavana. Vanhemmat varasivat ajan katsellakseen kuvia yhdessä lapsensa kanssa. Lisäksi vanhempien tehtävänä oli kirjoittaa ryhmän yhteiseen vihkoon oman lapsensa kertomus lapsen valitsemista kuvista. Kuvien numerot merkittiin tarinoiden yhteyteen. Tätä kautta vanhemmat pysähtyivät kuulemaan lastensa kokemuksia metsästä ja samalla osallistuivat lasten kertomusten kirjaamiseen. Lasten näkemykset metsäretkistä tulivat näin myös henkilökunnan käyttöön ja olivat jaettavissa vanhempien kanssa käydyissä keskusteluissa. Samalla lapset tulivat tietoisemmiksi omista ajatuksistaan ja toisten lasten näkemyksistä, kun kirjauksia tarkasteltiin myöhemmin yhdessä.

9.5 Pedagoginen dokumentointi on apua aikapulaan

Kaivattu, aikaa venyttävä ”aikakone” päiväkodeja varten on siis keksitty. Pedagogisen dokumentoinnin avulla on mahdollista leppoistaa päiväkodin elämää, raivata kelloihin ja kalentereihin tilaa osallisuudelle, jakamiselle ja pohdiskelulle. Erilaisin apuvälinein, yhdessä lasten kanssa tehtyjen dokumenttien avulla voidaan havaintoihin ja elämyksiin palata niitä yhä uudelleen tulkiten. Ben Fuhrmanin tunnetun kirjan otsikko mukailleen voi sanoa, että pedagogisen dokumentoinnin ansiosta ei koskaan ole myöhäistä saada yhdessä eletystä hetkestä pedagogisesti onnistunutta tilannetta.

Pedagoginen dokumentti on kuin matkamuisto, joka kannattelee mielessä jotakin yhdessä koettua asiaa ja siihen liittyneitä merkityksellisiä elämyksiä sopivissa yhteyksissä uusista näkökulmista tarkasteltaviksi. Elämykset eivät jää kertakäyttöisiksi. Ei jäädä samalle viivalle median ja mainonnan kanssa kilpailemaan nopeasti vilahtavista elämysuutuuksista vaan tekemisiin paneudutaan löytäen tuttuuhinkin asioihin uusia, innostavia näkökulmia.

Pedagogista dokumentointia tehdään pääosin osana lapsiryhmätyötä, yhdessä lasten kanssa tai muuten lasten nähdessä eikä ”salaa peili-ikkunan takaa”. Se on osa päivittäistä vuorovaikutusta lasten kanssa ja lasten kesken. Siinä melkoinen osa toiminnan suunnittelua, valmistelua, motivointia ja siitä tiedottamista sulaa työksi lasten kanssa.

Pedagoginen dokumentointi tukee edessä olevien toimintojen suunnittelua, mutta ennen kaikkea sillä on kommunikaation tarkoitus. Se ei ole välittömän kasvatustyön ulkopuolella tehtävää arviointi- ja suunnittelutyötä, josta pitäisi suoriutua nopeasti, jotta ehtisi varsinaiseen kasvatustyöhön. Se on suoraan toimintaa suuntaavaa ja arvioivaa, varsinaista

kasvatustyötä sekä lapsiryhmässä tapahtuvaa henkilökunnan, lasten ja heidän vanhempiensa dialogia.

Välillä dokumentoija ei saa omasta mielestään tallennetuksi mitään, mihin olisi kiinnostavaa palata. Kasvatuksellista arvoa on kuitenkin myös sillä, että jo kirjoituslehtiön tai kameran käteen ottaminen aiheuttaa dokumentoijan mielentilassa pienen muutoksen, joka voi vaikuttaa tilanteeseen paljonkin. Myös muiden tilanteessa olevien mielentilaan vaikuttaa se, mitä dokumentoija tulee lehtiöön tai kameraan tms. tarttuessaan – vaikkapa vain kehon kielellä – viestineeksi. (Kanttonen, 2009).

9.6 Pedagoginen dokumentointi on armollisuutta työn haasteille

Pedagogisen dokumentoinnin avulla on mahdollista vähentää päiväkotityön pakkotahtisuutta. Se tarjoaa hoito- ja kasvatushenkilökunnalle turvallisen ja työhyvinvointia rakentavan tavan arvioida ja kehittää työtään.

Kasvattajan työ on ennen kaikkea lapsiin, työtovereihin ja vanhempiin vuorovaikutussuhteissa olemista. Työssä eteen tulevat tilanteet ovat usein niin nopeita, ohikiitäviä hetkiä, että kasvattaja reagoi niihin vaistomaisesti. Toisinaan hän huomaa valinneensa ratkaisuja, jotka eivät jälkikäteen tarkasteltuna tyydytä hänen omiakaan ideaalejaan. Kasvatukseen – varsinkin kasvatukseen ammattina – liitetään paljon ihanteellisuutta ja niin suuria odotuksia, että tavoiteltujen mittojen täyttäminen tuntuu toisinaan vaikealta.

Ihmissuhdetyö kietoutuu tunteisiin sekä omaan persoonaan, jolloin arvioivat kommentit voivat osua syvälle minuuteen. Eila Estola on lähestynyt ilmiötä haavoittuvuutena, joka liittyy itsensä alttiiksi asettamiseen. Avoimuus ja haavoittuvuus sisältyvät kasvattajan työhön, sillä ilman niitä ei liene mahdollista olla kasvattaja. Ohessa on opettajien haastatteluista poimittuja lainauksia (Estola, 2009):

Sitten on ollu ite niin kerta kaikkiaan väsyny ku on öitä valvonu ..miten sitte vielä jaksaa niinku lastentarhanopettajana niitten lasten kanssa ja niin aidosti läsnä kun haluais olla ja niin paljon antaa ...se on kuitenkin niille lapsille aina semmonen ainutkertanen aika ja kokemus

Siinä ryhmässä ei kukaan (muu opettaja) ottanu kantaa mitenkään elikkä mä koin olevani hyvin yksin siinä tuli tosi epävarma olo että on nuori opettaja ja uus koulu ja sitte siinä on vanha konkari vastapäättä joka sanoo että sää toimit väärin.

Elävässä elämässä on tilanteita, jotka eivät ratkea. On siedettävä sitä, etteivät ne ratkea. Asian kanssa on opittava elämään.

Kunpa pystyisi nauramaan itselle ja kaikille niille tilanteille.

Nyky aika korostaa tuloksia ja tulosten mitattavuutta. Arviointien tekeminen on johtanut muun muassa lisääntyviin kyselyihin ja selvityspyyntöihin, jolloin saattaa syntyä tunne jatkuvan tarkkailun alla olemisesta. Laajasti, monia tutkimuksia kokoavassa, tasa-arvoa ja hyvinvointia tarkastelevassa teoksessaan Wilkinson ja Pickett (2011) nostavat esiin keskeisimpänä työelämän stressiä nostavana tekijänä pelon sosiaalisen arvioinnin kohteeksi joutumisesta. Kirjoittajat liittävät ilmiön ihmisten tarpeeseen pitää yllä sosiaalista minäänsä heidän arvostustaan tai asemaansa uhkaavia tekijöitä vastaan. Ohessa on lainauksia tutkimuksesta, jossa käsiteltiin nykyiseen hallinnan tapaan käytännön tasolla liittyviä ilmiöitä. (Hannus, 2007):

Miks sä luulet, että tätä laatua nyt arvioidaan?”

Kai se on jotain ainakin mä yhdistän sen jotenkin semmoseen vähän isovelii valvoo – ideaan ideologiaan.

... kyl se on nähtävissä tää tämmönen niinkun julkisen suurennuslasin ja sen kritiikin alla niinkun oleminen.

... et joku muukin on kiinnostunut siitä kuinka laadukasta työtä mä teen... ne haluavat aika tarkkojakin tietoja siitä, että miten toimitaan. Ja toisaalta koululaitos on julkinen laitos.

Dokumentaatioiden tekemiselle on edellytyksenä, että henkilökunta sopii tietyistä periaatteista. Jokaisen on voitava kokea olonsa turvalliseksi yhteisissä keskustelutilanteissa, ja siksi kaikkien on tunnistettava vastuunsa vuorovaikutuksen luonteesta. Tällöin keskustelun täytyy olla rakentavasti toimintatapoja uudistavaa. Tavoitteena on oppia syvemmin ymmärtämään kasvatuksen monitahoista prosessia. On muistettava, että dokumentoituihin tilanteisiin on harvoin yhtä yksiselitteistä ratkaisua. Kyse ei siis ole kasvatajan yksittäisen teon oikeellisuuden ruotimisesta vaan kasvatustilanteiden syvämmästä ymmärtämisestä, jotta jokaisen työntekijän työkalupakissa on jatkossa enemmän vaihtoehtoisia ratkaisuja käytettäväksi.

Jokiniemen päiväkodissa tarkasteltiin videoitua pedagogista dokumenttia 14 lapsen aamunavauskustelusta. Kamera oli asetettu jalustalle siten, että kuvassa näkyivät kaikki lapset, mutta selin istuvan aikuisen ilmeitä ja elekieltä ei voitu havainnoida. Vain aikuisen puhe kuului tallennuksessa. Päätettiin kirjata ylös kunkin lapsen sanalliset ja ei-sanalliset aloitteet tuokion aikana. Johtopäätöksenä keskustelutilanteen tarkastelussa kävi ilmeiseksi, että aloitteita tuli lapsilta niin paljon, ettei niihin kaikkiin olisi voinut vastata ilman keskustelun hajoamista.

On helpottavaa dokumentaation kautta yhteisesti tunnistaa, että jo muuttaman lapsen ryhmässä toimittaessa tapahtuu niin paljon, että tilanteessa mukana olevan aikuisen on mahdotonta havaita kaikkea ja reagoida kaikkeen. Tämän vuoksi on syytä yhteisesti ääneen sanoen hyväksyä ihmisen *rajallisuus* ja olla tässä *armollinen* itseään ja muita kohtaan. Edellisessä ”Löytöretkellä omaan työhön” -hankeraportissa Mikko Ojala (2009) käyttää refleктоivaan keskusteluun liittyen työtovereita kuvaamaan nimitystä *kriittinen ystävä*. Kriittisen ystävän tulee olla arvioinneissaan armollinen itselleen ja muille, sillä tavoitteena on yhteisen osaamisen lisääminen.

9.7 Pedagoginen dokumentointi on silta kokemus- ja tutkimustiedon välillä

Pedagoginen dokumentointi voimistaa oman ja yhteisen kokemuksen käyttöä. Myös tutkimuksen ja asiantuntijoiden suosituksille löytyy dokumentoinnin avulla luontevampi käyttötap. Kasvatuksen tieteellisellä tutkimuksella ja pedagogisella dokumentoinnilla on omat erityispiirteensä, joita tarkastelemme seuraavaksi. Tarkoituksena on samalla osoittaa, että pedagogiseen dokumentointiin voi ja kannattaa ryhtyä, vaikka ei haluaisikaan vihkiytyä tieteessä käytettävien menetelmien saloihin.

Tutkimusta tehtäessä voidaan kyllä hyödyntää samoja keinoja kuin kasvattajien tekemässä dokumentaatiossa. Haluamme kuitenkin antaa *pedagogiselle* dokumentaatiolle erityisen merkityksen, jolloin kyse on kasvatustyön käytännön kysymysten ratkaisemisesta erilaisia tiedon lajeja ja kokemuksia yhdistellen. Lisäksi pedagogisen dokumentaation erityinen piirre liittyy lasten minuuden muodostumisen kannatteluun ja päiväkodin toimintakulttuurin luomiseen. Yritykset vain tutkimukselliseen tietoon nojautumisesta käytännön työssä eivät tekisi oikeutta käytännön elämän moninaisuudelle ja kokemuksille. (Ronnby, 2010.) Tieteen ja pedagogisen

dokumentaation suhdetta voi kuvata sanomalla, että kasvatuksen tieteellistä tutkimusta ei pidä alistaa palvelemaan vain käytäntöä, mutta käytännön työtä ei myöskään voi suoraan johtaa tutkimustuloksista (Göthson, 2011).

Pedagogisessa dokumentaatiossa ei siis ole kysymys kasvatuksen tieteellisestä tutkimisesta. Tutkimus rajaa todellisuutta tutkittaviin osiin voidakseen kontrolloidulla tavalla selvittää syiden ja seurausten suhdetta. Tieteellinen tieto on analyyttistä ja usein sirpaleista. Lisäksi moniin kysymyksiin on tarjolla kilpailevia ratkaisuja. Tämä kuuluu tieteen olemukseen, koska tiede uusii jatkuvasti itseään vakiintuneiden käsitysten kyseenalaistamisen kautta.

Pelkästään tieteen avulla on vaikeaa luoda kokonaiskuva kasvatuksen ja oppimisen rikkaasta ilmiömaailmasta, vaikka tiede monin tavoin täsmentää käsityksiämme oppimisesta – esimerkiksi viime vuosina aivotutkimuksen avulla. Yksittäiselle ihmiselle on mahdoton haaste luoda riittävää, toimintaa ohjaavaa näkemystä kasvatuksen kokonaisuudesta ainoastaan tieteellisen tutkimuksen kautta. Tiede ei tuota aukotonta maailmankuvaa. (Pihkala & Valtaoja, 2010.)

Tieteelliset kriteerit täyttävän tiedon hankinta on usein hidasta ja työlästä. Kasvattaja ei voi jäädä pitkiksi ajoiksi odottamaan tieteellisiä vastauksia nopeasti ohi kiitäviin kasvatuksen tilanteisiin. Hänen on osattava toimia arjen kaikkina hetkinä luottaen kokemukseensa, tietämykseensä ja sisäisiin tuntemuksiinsa. Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimuksessa selvitetään intuition merkitystä analyyttisen ja loogisen ajattelun täydentäjänä. Erityisesti intuition – toisin sanoen vaistonvaraisesti ja ilman tietoista erittelyä syntyvän tiedon – merkitys on havaittu toimivaksi tilanteissa, joissa joudutaan toimimaan keskeneräisen tai riittämättömän tiedon varassa. Intuitiota tarvitaan myös toistemme sekä itsemme ymmärtämiseen. (Mielonen & Raami 2011.) Käytäntötutkimuksen yksi tehtävä voisi olla siltojen etsiminen eri tiedon lajien välille.

Kasvattaja tarvitsee työssään omaan kokemukseensa perustuvaa näkemystä, joka antaa selkänöjää ja suhteellisuutta alati uusiutuvien tutkimustulosten soveltamisesta käytäntöön. Kyse on aina myös tutkimustulosten soveltuvuudesta juuri omalle lapsiryhmälle sekä omaan työtapaan. Toistettakoon, että ei ole olemassa suoraviivaista yhteyttä tutkimuksesta käytäntöön.

Arkiajattelu on enimmäkseen vaistonvaraista ja nopeiden mielleyhtymien kautta toimivaa. Se nojaa henkilökohtaisiin kokemuksiin ja on useimmiten tiedostamatonta. (Heikkinen, 2011.) Voidakseen olla avoin uusille tulkinnoille kasvattaja tarvitsee keinon tarkastella työtään tarkemmin ja dokumentaatio tarjoaa tähän mahdollisuuden.

Arkiajattelu kiinnittyy sinnikkäästi vallitseviin käsityksiin ja aikaisempiin, usein pinnallisiin kokemuksiin. Tässä pedagoginen dokumentaatio voi toimia apuvälineenä, sillä dokumentaatioissa on kyse henkilökohtaisen kokemuksen ristivalottamisesta työtovereiden kanssa jaettujen erilaisten näkökulmien kohtaamisessa. Lisäksi omaa kokemusta ja näkemystä koetellaan suhteessa omasta työstä koottuun, dokumentoituun materiaaliin sekä koulutuksista, kirjallisuudesta ja tutkimuksesta tulevaan tietoon, ideoihin ja tulkintoihin. Dokumentaatio on subjektiivisen kokemuksen täsmentämistä, joka täsmentymisestä huolimatta säilyttää henkilökohtaisen ulottuvuuden. Pedagoginen dokumentaatio on tapa jäsentää maailmaa kokemukseen tukeutuen ja monia näkökulmia yhdistäen. Edellä sanottu kuvaa subjektiivisuuden ja objektiivisuuden erityissuhdetta pedagogisessa dokumentoinnissa.

Jo aikaisemmin kuvattiin Jokiniemen päiväkodissa tehtyä dokumentointia, jossa laskettiin kunkin lapsen lyhyen aamupiirin aikana tekemät aloitteet. Tuloksien valossa moni lapsi käyttäytyi kasvattajien ennakko-odotusten vastaisesti. Muun muassa erälle kasvattajalle oli hämmästyttävä yllätys, että hänen vetäytyvänä pitämänsä tyttö teki aloitteita reilusti yli keskiarvon.

Tämä on oivallinen esimerkki siitä, kuinka pedagoginen dokumentaatio auttaa ylittämään arkiajattelun rajoituksia ja ansoja ilman, että kyse on tiukasta tieteellisestä tutkimuksesta, vaikka analyttisempi yksityiskohtia tarkasteleva ja tilastoiva lähestymistapa on ”lainattu” tieteen keinovalikoimasta. Tieteellisyyden ja vahvan kokemuksellisen näkemyksen suhteen ongelma ei ole kasvatustieteessä uusi, sillä esimerkiksi J. A. Hollo pohti kysymystä kirjassaan Kasvatuksen teoria (1959):

Teoria sanan parhaassa merkityksessä on kirkasta, oikeata näkemystä. Mutta se voi tässä parhaimmassakin muodossaan olla yksipuolista. Onpa vielä varmaa, että jokainen teoria välttämättä on joillakin tavalla yksipuolinen, jo siitä syystä, että se on myös persoonallisen katsomuksen tulos. Tästä auttamattomasta puutteellisuudesta ei kumminkaan ole pahaa haittaa, jos se tiedetään ja avoimesti tunnustetaan.

Reggio-Emilian päiväkotien työn taustavaikuttaja Loris Malaguzzi (1995) puhuu varhaiskasvatuksen suuriin nimiin viitattaessa meidän Piagetistamme, meidän Vygotskystamme jne. Ymmärrämme hänen tahtovan

tällä ilmaista ajatuksen: Vygotsky *sellaisena kuin me hänet ymmärrämme* ja sellaisena kuin hänen ajatuksensa ovat innoittaneet meitä kehittämään omaa työtapaamme. Malaguzzi kieltäytyi ehdottomasti pyynnöistä huolimatta kirjoittamasta oppikirjaa, sillä hän ei halunnut syntyvän väittelyitä siitä, mitä Malaguzzi todella sanoi. Oikeaa työtapaa ei voi ammentaa mekaanisesti oppikirjoista tai tutkimuksesta. Se luodaan jokaisessa päiväkodissa omalla työllä hyödyntäen tutkimusta, kirjallisuutta sekä omaa kokemusta ja omaa dokumentaatioita.

Kokemuksellisen, vakaumuksellisen ja tiedollisen yhdistämistä Esko Valtaoja sanoittaa todeten, että ilman tietoa ei voi olla viisautta, mutta viisauteen tarvitaan muutakin kuin tietoa (Pihkala & Valtaoja, 2010). Dokumentoinnin refleктоiva käsittely on yksi tie, jolla edesautetaan tiedon muuttumista viisaaksi kasvatuskäytännöksi ja kokemuksen tiivistymistä tietoiseksi toiminnaksi. Tieteen rajoitukset ylittävä kokemuksellisuus ja läsnäolo kohtaamisissa mahdollistavat osallisuuden toteutumisen.

9.8 Kokoavia näkökulmia

Tässä artikkelissa olemme korostetusti pohtineet tiedon ja tutkimuksen suhdetta päiväkotityön kehittämiseen. Olemme halunneet painottaa tiedon, tunteiden, kokemuksen ja lasten elämän saattamista vuoropuheluun keskenään. Päiväkodin pedagogisessa dokumentaatiossa ei tavoitteena ole tuottaa varhaiskasvatuksen viimeisintä, dokumentoimalla oikeaksi todistettua ”totuutta”. Tarkoituksena ei myöskään ole hypätä oikopäätä samalle viivalle pedagogista dokumentaatiota pitkään kehittäneiden Reggio-Emilian päiväkotien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa luodaan yhteistä, lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen turvaavaa toimintakulttuuria henkilökunnan, lasten ja perheiden vuorovaikutuksen kentässä, ympäröivää maailmaa unohtamatta. Toimintakulttuurin luomisessa tarvitaan tunteita, tahtoa, tekemistä ja tietoa. Kyseessä ei ole muualta kopioitavissa oleva toimintamalli, vaan oman luomisensa ja vaalimisensa vaativa, mukana olevien ihmisten kannattelema kulttuurinen ilmiö. Näistä syistä olemme halunneet kannustaa päivähoidon henkilökuntaa oman toimintaympäristönsä havainnointiin, tutkimiseen ja kehittämiseen mahdollisimman tavallisilla ja arkisilla keinoilla. Kyse ei niinkään ole määrästä vaan tavasta, jolla pedagoginen dokumentaatio ja sen käyttö vaikuttavat päiväkodin työhön ja lasten elämään.

Pedagogisen dokumentoinnin käyttö aiheuttaa myös joitakin sivuvaikutuksia, joista on hyvä olla tietoinen. Kehitystasokuvauksiin perustuvien lapsihavainnointilomakkeiden täyttö ja kiinnostus niitä kohtaan ohenee. Tapa jäsentää suunnittelua eli vasu-työtä (päivä-, viikko-, kuukausi- ja vuosisuunnitelmien sekä lapsen vasuineen) muuttuu elämänmakuisemmaksi. Arviointi ja innovointi alkavat limittyä toisiinsa kokeilevaksi työotteeksi. Pienryhmätoiminnan jäntevyys lisääntyy, ja sen yllättäviin henkilöstömuutoksiin liittyvä häiriöalttius vähenee. Tiedotuksessa painopiste siirtyy henkilökunnan suunnitelmista lasten tekemisiin. Kehityopsykologiasta kotoisin oleva sanasto henkilökunnan keskinäisissä ja vanhempien kanssa käydyissä keskusteluissa saa rinnalleen muunkinlaisia jäsennyksiä. Huomataan, että vaikka kehityopsykologia on varhaiskasvatuksessa hyvä renki, se on huono isäntä – eikä uusiakaan isäntiä kaivata, vaan luovempaa eri näkökulmien yhdistelyä.

Olemme artikkelissa kuvanneet esimerkinomaisesti vain muutamia tapoja tehdä pedagogista dokumentointia. Toisinaan törmää käsitykseen, jossa pedagoginen dokumentointi yhdistetään kapeasti lapsen omaan Kasvun kansioon. Pedagoginen dokumentointi on erilaisia tapoja kuvata toimintaa ja elämää päiväkodin oppimisympäristössä: myös käytävän seinälle ripustettuja lasten haastatteluja; ilmoitustaulu yhdessä hoidetun niityn tai metsikön laidalla; muistiin kirjoitettu lasten kuvaus retkestä luonnontieteelliseen museoon; lasten keksimä tarina, jota täydennetään lukemalla sitä lasten kanssa yhdessä korjaillen; valokuvasarja rakentelu-leikin kulusta; piirroksia lapsiryhmien koostumuksista leikin aikana jne..

Oleellista on, että materiaali palvelee lapsia, henkilökuntaa ja vanhempia lasten kasvun polkujen hapuilevassa etsimisessä. Malaguzzi (1995) puhuu tiedusteluretkistä mahdolliseen. Kokemuksesta voidaan myös sanoa, että jo dokumentoimaan pysähtyminen tuottaa kasvattajalle uusia näkökulmia omaan työhönsä, vaikka kaikkia dokumentaatioita ei ehdittäisi ”täydellisesti” tai ollenkaan käsittelemään.

Nostaaksemme esiin vuorovaikutteisen kulttuurin merkityksen lapsen kehitykselle ja kasvulle sekä samalla antaaksemme tunnustusta ajatuksiamme kirvoittaneelle edelläkävijälle haluamme vielä lainata Loris Malaguzzia (1987):

Lapsi syntyy aluksi yhden kerran. Koska ja kuinka on mahdollista syntyä toisen kerran, riippuu pitkäaikaisesta ja vaivalloisesta työstä — oman identiteetin saamisesta. Lapsen näkökulmasta kyse on omien kasvojen, oman

kehon, eleiden, käsitysten, tunteiden, uskomusten ja fantasioiden saamisesta. Lyhyesti sanottuna kyseessä on tietoisuus omasta olemassaolosta ja keinoista ilmaista omaa minuuttaan...

Ihmisen pitää oppia tuntemaan itsensä, jotta muut voivat tuntea hänet. Mutta ennen kaikkea — ja tämä on perimmäinen tavoite — pitää oppia tunnistamaan itsensä jälleen muissa (sekä ihmisissä että esineissä) ja muissa tunnistamaan osia itsestään.

Minuuden muodostumisen näkökulma syventää ja laajentaa pedagogisen dokumentaation ja osallisuuden merkitystä. VKK-Metrolaisittain yllytämme etenemään pienin askelin.

Lähdeluettelon jälkeen on verkko-osoitteita, joiden kautta löytyy luetteloita pedagogista dokumentaatiota käsittelevästä kirjallisuudesta.

LÄHTEET

- Estola, E. (2009). *Haavoittuvuus kasvattajan työssä*. Luento Vantaalla 23.1.2009.
- Göthson, H. (2011). Forskning och beprövad erfarenhet? *Modern barndom* 2/11, 42.
- Hannus, S. (2007). Monikerroksinen uusi hallinnan tapa alakouluissa. *Kasvatus* 5/2007.
- Heikkinen, K. (2011). Arkijärki hylkii tiedettä. *Tiede* 1/2011.
- Hollo, J. A. (1959). *Kasvatuksen teoria*. Helsinki: WSOY.
- Kantonen, L. & P. (2009). *Videokuvan sukupolvittelu*. *Videoteos Mäntän kuvataideviikoilla*. http://www.kantonenart.com/kantoset_web/kantonenfi/sukupolvittelu/index.html [1.5.2011]
- Löfdahl, A. (2004). *Förskolebarns gemensamma lekar – mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur.
- Malaguzzi, L. (1995). History, Ideas and Basic Philosophy – An Interview with Lella Gandini. Teoksessa: Ed. Edwards, C. Gandini L. & Forman G. *The Hundred Languages of Children – The Reggio Emilia Approach to Early Childhood Education*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Malaguzzi, L. (1987). *Il cento linguaggi dei bambini / The Hundred Languages of Children*. Modena: Coptip Modena.
- Mielonen, S. & Raami, A. (2011). *Kouluissa tulisi opettaa intuition käyttöä*. Intuition in creative processes. *Helsingin Sanomat* 1.5.2011. <https://reseda.taik.fi/Taik/jsp/taik/Research.jsp?id=2866754> [1.5.2011]

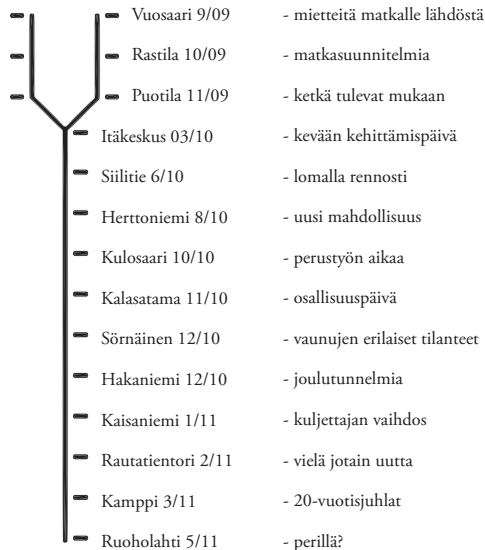
- Ojala, M. (2009). Varhaiskasvatuksen käytännön kehittäminen reflektion avulla. Teoksessa: Mäkitalo, A.-R., Ojala, M., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) *Löytöretkellä omaan työhön – Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa*. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 22. http://www.socca.fi/julkaisut/julkaisusarja/loytoretkella_omaan_tyohon_-_kehittamista_ja_tutkimista_paivakodin_arjessa_-_vkk-metron_julkaisu.381.shtml [6.6.2011]
- Paananen, T. & kumpp. (1993-2010). *Hösseli*. Pähkinärinteen päiväkodin lehden vuosikerrat. Vantaa: Dark.
- Pihkala, J. & Valtaoja, E. (2010). *Tiedän uskovani, uskon tietäväni*. Helsinki: Minerva.
- Päivänsalo, P. (1952). Yhteisöelämää lastentarhassa. *Suomen kasvatustieteiden yhdistyksen julkaisuja* N:o 6. Hyvinkää: Hyvinkään kirjapaino Osakeyhtiö.
- Rauhala, L. (1983). *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rinaldi, C. (2006). Dokumentation och utvärdering: vilket är sambandet? I: Giudici, C. & Rinaldi, C. (red.) *Att göra lärande synligt. Barns lärande – individuellt och i grupp*. Stockholm: HSL Förlag.
- Ronnby, A. (2010). Vaatimus näyttöön perustuvista menetelmistä tukahduttaa sosiaalisuutta. *Sosiaalitieto* 6–7/2010.
- Wikinson, R. & Pickett, K. (2011). *Tasa-arvo ja hyvinvointi – Miksi tasa-arvo on hyväksi kaikille?* Juva: HS-Kirjat.
- Internet-osoitteita, joiden kautta löytyy pedagogista dokumentointia käsittelevää kirjallisuutta [1.5.2011] :
- <http://www.emtech.net/reggio.htm>
- http://learningmaterialswork.com/store/reggio_children.html
- <http://ceep.crc.uiuc.edu/eecearchive/books/reggio.html>
- <http://pzpublications.com/early-childhood.html>
- <http://www.htheadstart.org/reggio.htm>
- <http://www.sightlines-initiative.com/index.php?id=57>
- <http://ecrp.uiuc.edu/v9n2/edwards.html>
- <http://www.reggioemilia.se/>
- http://www.ilmaisupaivakotiillusia.fi/Ilmaisupaivakoti_Illusia_Oy/Projekteja.html
- <http://www.hameenlinna.fi/Lapsiperheiden-palvelut/Varhaiskasvatuspalvelut/Varhaiskasvatuskeskukset/Itainen-alue/Katuman-varhaiskasvatuskeskus/Katuman--paivakoti/Toiminnastamme/Pedagoginen-dokumentointi-ja-teematyoskentely/>

10. Kuvauksia tutkimuspäiväkotien kehittämistyöstä OSA IV

10.1 Kehityksen metromatka

KATISKAN PÄIVÄKOTI, HANNA PELTOMÄKI JA TARJA NIITTYMÄKI

Kaavio 1. Kehityksen metromatka

Olipa kerran oranssi metrojuna nimeltään päiväkotit Katiska, jonka talli sijaitsee Itä-Helsingin Rastilassa, aivan raiteiden tuntumassa. Ikää junalla on 20 vuotta, mutta ei sitä päältäpäin kukaan arvaisi. Metron viidessä vaunussa matkustaa päivittäin 14 aikuista ja yli kahdeksankymmentä lasta. Lapsista lähes puolet puhuu muutakin kieltä kuin suomea.

Vuosaari

Metronkuljettaja Hannele istui ohjaamossa ja katseli päivästä toiseen, kuinka matkustajat ja lapset aamulla tulivat ja menivät metrovaunuihin ja näin tilanne olisi jatkunut, mikäli kuljettaja ei olisi päättänyt tehdä asialle jotain. Eräänä päivänä syksyllä 2009 hän mietti, että matkantekoa voisi muuttaa vähän toimivammaksi ja mukavammaksi. Hän keskusteli laiturilla seisovien matkustajien (työntekijöiden) kanssa, että mitä jos kehitettäisiin tätä matkustamista jollain tavalla. Hieman hämillään olevat matkustajat totesivat, että ajatus oli hyvä, mutta miten me sen tekisimme ja kuinka paljon ylimääräistä työtä se vaatisi. Kuljettaja kertoi heille että on olemassa metroliiikenteen kehittämisen pääkonttori (VKK-Metro), joka on juuri etsimässä uusia kehittymishaluisia metrojunia. Siinä oli matkustajien mielestä selvittämisen arvoinen ajatus, joten kuljettaja lähetti hakemuksen konttoriin.

Rastila

Kuukauden kuluttua metronkuljettaja kertoi, että meidät oli hyväksytty mukaan VKK-Metron kehittämistoimintaan. Myös matkustajat hyväksyivät ajatuksen, että aloittaisimme nyt työn, jotta keväällä 2011 metromme kulkisi nykyistä paremmin. Tästä alkoi ankara pohdintatyö: mitä käytännönjärjestelyjä tähän tarvittiin ja mitä oikeastaan pitäisi nyt tehdä. Keitä olisivat ne henkilöt, jotka osaisivat auttaa suunnittelussa ja entäpä ne, jotka veisivät ideat ja ajatukset jokaiseen metrovaunuun?

Tarvittiin siis vakiomatkustajia, toiselta nimeltään yhdyshenkilöitä, jotka lupasivat käydä pääkonttorissa keskustelemassa metroliiikenteestä aina kun sieltä kutsuttiin. Kaksi matkustajaa suostui tähän vastuulliseen tehtävään oman matkustustyönsä lisäksi. Niin, ja tietysti piti olla myös muistiinpanojen tekijät, kirjaamassa mitä mielenkiintoista matkalla tapahtuisi. Tähänkin tehtävään löytyi innokkaat matkustajat. Kolmanneksi tarvittaisiin matkalippujen tarkastaja, joka voisi aina silloin tällöin pistäytyä metrossamme antamassa vinkkejä ja neuvoja matkustamisen pulmakohdissa.

Puotila

Vakiomatkustajat osallistuivat seminaariin kuullakseen mitä niille metroille oli tapahtunut, jotka ennen meitä olivat ottaneet yhteyttä pääkonttoriin. Pian saimme vakiomatkustajien välityksellä paljon lisätietoa siitä, mitä

tämä työ voisi meille antaa. Matkalippujen tarkastaja (ohjaaja) Risto vieraili ensimmäistä kertaa metrossamme jo Puotilassa. Risto Keskinen on päivähoidon suunnittelija, ja hänen tehtävänsä matkamme kehittämisessä oli kuunteleminen ja kysymysten asettaminen.

Tyytyväisin mielin metronkuljettaja osallistui matkustajien ja lipun-tarkastajan kanssa ideointiin, eli matkasuunnittelu oli alkanut. Ydinajatus oli, että matkustajat voivat ja heidän pitääkin vaikuttaa matkan kulkuun. On selvää, että metro kulkee raiteillaan, asemalta toiselle, mutta mitä sen matkan aikana tapahtuu, onkin pitkälti matkustajien ja lasten käsissä.

Kaikkien vaunujen yhteiseksi kehittämisajatuksiksi valittiin aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus. Tämä ei kuitenkaan riittänyt, vaan jokainen metrovaunu kehitti omia ajatuksia siitä, miten he toimisivat metron yhteisen otsikon alla. Kaikki tämä vaati paljon aikaa ja ajatuksia matkustajilta. Erityisen tärkeänä seikkana pidettiin sitä, että lasten osallisuutta matkan kulkuun saataisiin lisättyä.

Itäkeskus

Kevät eteni keikkuen, kun metronkuljettaja ilmoitti, että nyt olisi hyvä aika pysähtyä matkasuunnitelmien äärelle kokonaiseksi päiväksi. Matkalippujentarkastaja Risto kertoi, että suunnittelua ja matkan kehittämistä voisi helpottaa, jos rohkeasti lähdettäisiin snadein stepien eteenpäin. Näin päätettiin tehdä, ja jokaisessa junanvaunussa matkustajat ottivat snadit stepit käyttöön.

Jokaisella vaunulla oli oma nimi, sehän oli selvää. Ensimmäisessä vaunussa, jota kutsuttiin Mustekaloiksi, keksittiin rakentaa vaunuun oma kotileikki, jossa lapset saisivat vuorollaan leikkiä ja tutustua paremmin toisiinsa. Matkustajilla olisi mahdollisuus seurata lasten matkantekoa ja keskinäistä vuorovaikutusta tällä tavalla entistä tarkemmin. Toisessa vaunussa, Näkinkengät nimeltään, esitettiin aluksi leluteatteria, mutta ajatus siitä jäi pian sivuraiteille. Seuraavilla asemilla alkoi leikinvalintataulun parantelu. Vaunussa päätettiin myös laittaa lapset hetkeksi istumaan aamupiiriin – toki kaikki halusivat tietää, millaisia asioita päivän matkaan sisältyisi.

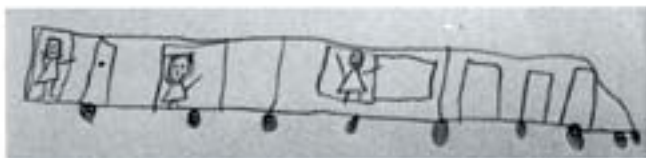
Kolmas vaunu, joka totteli nimeä Norpat, alkoi julkaista lehteä. Mikä olikaan sen parempi tapa kertoa kuka kukin on kuin yhdessä lasten kanssa kirjoitettu lehti. Metromatkan miellyttävyyttä haluttiin lisätä myös positiivisella asenteella ja toisten kannustamisella hyvään käytökseen.

Neljännessä vaunussa Meritähdet miettivät, mitä sanaton viestintä on, ja sanojen tueksi otettiin kuvat. Matkustajat miettivät myös, miten lisätä vanhempien osallisuutta lastensa matkantekoon. Matkustivathan lapset jokaisena arkipäivänä pitkän matkan metron kyydissä. Seuraavilla asemilla päätettiin myös lisätä lasten viihtyvyyttä pyytämällä heidän vanhempiaan välillä seuraamaan hetkeksi lapsensa matkantekoa. Viidennessä, pienimmässä vaunussa, joka kantoi nimeä Kuutit, päätettiin opetella puhumaan kuvien avulla ja myös rytmittämään päivää kuvien kanssa.

Kaikissa vaunuissa matkusti paljon lapsia, jotka vasta opettelivat puhumaan samaa kieltä toisten kanssa. He eivät aina ymmärtäneet tarpeeksi mitä heille puhuttiin. Matkustajat kokivat, että myös heidän kanssaan oli tärkeää kommunikoida ja heidänkin piti saada kertoa tärkeistä asioistaan. Kehittäminen katsottiin myös koko metron yhteiseksi asiaksi, ja lasten pitäisi voida tehdä enemmän asioita yhdessä muiden vaunujen matkustajien ja lasten kanssa.

Siilitie

Kesä 2010 otettiin rennosti. Silloin lomailtiin ja nautittiin auringosta. Metromatkustus ja etenkin sen kehittäminen saivat hetkeksi jäädä, olihan loma!

Piirtäjä Essi Vainikainen 6v

Herttoniemi

Elokuussa 2010 mietimme taas, miten saada uutta vauhtia metron kulkuun ja lisättyä matkan sujuvuutta. Matka on joka tapauksessa tehtävä. Monta matkustajaa oli vaihtunut, osa lapsista oli vaihtanut toiseen liikennevälineeseen. Toinen muistiinpanojen tekijä vaihtui ja näin myös kirjoitustyö sai uutta näkökulmaa. Uusille matkustajille oli tietysti kerrottava, miksi emme halunneet vain istua metromme kyydissä, mikä ei ollut ihan yhden päivän

juttu. Tässä meitä auttoi lipuntarkastaja-Risto ehdottamalla meille erilaisia keinoja edetä sekä mahdollisuuksia saada tukea metromme ulkopuolelta.

Kehitystyö tuntui olevan kuin hiljaista myyräntyötä. Kuvainnollisesti maata rouhittiin ja muokattiin ja etsittiin ne mehevimmät kasvualustat. Myös edistymistä tapahtui, mikä ilahdutti suuresti sekä matkustajia että lapsia. Tuntui, että joka päivä metromatka oli vähän erilainen kuin eilen. Joissain vaunuissa muutokset olivat suurempia ja joissain vaunuissa keskityttiin enemmän arkiseen matkustamiseen. Syitä tähän oli monia. On helpompi kehittää matkantekoa, kun matkustajia on riittävästi ja aikaa miettimistyöhön järjestyy säännöllisesti.

Kulosaari

Lokakuussa 2010 oli sellainen tunne, että koko metromatka oli remontissa. Aikaa tapaamisiin ei järjestynyt ja kiireen tuntu painoi hartioita: aina joku tuli tai lähti jostain vaunusta väärään aikaan tai joku tärkeä matkustaja puuttui. Vakiomatkustajien oli myös vaikea päästä käymään pääkonttorilla.

Kalasatama

Olimme tehneet yhteistyötä jo pitkään ennen matkalle lähtöä Vankkurinimisen metrojunan kanssa, koska ajelimmehan kuitenkin suurimman osan ajasta ihan yhteisiä raiteita ja joskus myös yhteisillä matkustajilla. Merkittävää tässä oli se, että metronkuljettajamme ajoi osan viikkoa Mellunmäen metroa ja osan viikkoa Vuosaaren metroa. Kuuluimme siis yhteiseen metroverkostoon.

Marraskuu häämötti ihan nurkan takana ja oli aika koota omat ajatukset ja metrovaunujen väliset kehittämisajatukset. Osallistuimme yhdessä Vankkurijunan kanssa pääkonttorin järjestämään osallisuuspäivään Tikkurilan lukiolla. Kuulimme luentoja ja tutkimustuloksia lasten osallisuuteen liittyen. Kehittämispäivä tuotti paljon tietoa ja päivitystä jo olemassa olevaan tietoon. Iltapäivällä molempien metrojunien matkustajat pääsivät vaunuittain kertomaan lyhyesti kuulumisia omasta kehittämis-hankkeestaan. Monenlaiset kysymykset, ja hiven myös kritiikkiä, esitettiin ristiin rastiin, mutta lopputulos oli kuitenkin mieliä avartanut ja ajatuksia herättänyt päivä. Lasten osallisuus oli viimeistään nyt kaikkien matkustajien mietteissä oman työn suunnittelussa.

Sörnäinen

Metron nytkähdettyä jälleen liikkeelle muistiinpanojen kirjoittajat pääsivät myös vauhtiin matkustamisen kuvaamisessa ja jakoivat tämän ajatuksen myös muiden matkustajien kanssa toivoen sen herättävän ja innostavan muitakin matkustajia. He laativat lyhyen kirjallisen kyselyn jokaiseen metrovaunuun ja selvittelivät jokaisessa metrovaunussa vallitsevia tunnelmia ja ajatuksia. Tunnelmat olivat hyvin erilaiset matkustajien kesken, metrovaunusta riippuen, mikä oli jo kuulunut puheissa kahvilavaunussa. Kyselyistä koottiin tiivistelmät ja poimittiin oleelliset yhteenvedot sekä myös tärkeät poikkeamat, ja näitä tietoja pohdittiin ja analysoitiin yhdessä lipuntarkastaja-Riston sekä metrokuljettaja-Hannelen kanssa.

Kahdessa vaunussa tunnelmat olivat hyvät, asiat olivat selkiintyneet ja pää oli täynnä uusia ideoita. Matkustaminen oli lähtenyt hyvin kehittymään, ja siitä oli tullut merkittävä osa päivänkulkua. Kolmessa vaunussa tunnelmat olivat hieman erilaiset. Koettiin paljon epäselvyyttä ja hankaluutta. Aikaa oli liian vähän, tulosten saaminen tuntui hitaalta tai liian kaukaiselta ajatukselta. Uusien matkustajien ”sisäänajo” oli hidasta. ”Oliko tässä matkan kehittämisessä mitään järkeä?” Tuloksia kuitenkin saatiin jokaisessa vaunussa, joskin eri tahtiin ja erilaisia.

Vaunuissa kehittämistyöhön osallistuivat kaikki matkustajat, vaikka työnjako riippui jokaisen matkustajan omasta kiinnostuksesta ja muista tehtävistä matkan aikana. Kalasataman osallisuuspäivän antia pidettiin yleisesti hyvänä ja merkittävänä. Koettiin, että oli tärkeää nähdä, mitä muissa metrovaunuissa oli ehditty tehdä ja myös mitä Vankkurijunalle kuului.

Hitaasti liikkeelle lähteneestä syksystä katseet oli käännetty tulevaisuuteen ja edessä olevaan talveen kaikissa vaunuissa. Osa vaunuista halusi jatkaa aloittamallaan tiellä ja oppia käyttämään uutta työvälinettä tai ajankulun menetelmää, ja osassa vaunuja kehitettiin koko ajan uusia ideoita koko metron yhteisen tavoitteen toteuttamiseksi. Tärkeänä tulevaisuuden näkymänä kaikissa vaunuissa pidettiin lasten osallisuuden kasvattamista. Yhdessä vaunussa pohdittiin, miksi liian moni asia on lapsilta kielletty. Lasten ideat ja ajatukset haluttiin näkyviin ja kuuluviin.

Metrovaunujen kyselyistä nousi esiin koko hankkeen tähän asti positiivisin asia eli lapsissa tapahtunut muutos. Vaunuissa koettiin, että lapsi on monin osin muuttunut objektista subjektiksi. Ilmapiiri lasten ja matkustajien välillä oli parantunut, ja lapset muodostivat yhtenäisiä ryhmiä. Osittain myös lasten vanhempien kanssa oli entistä helpompaa tehdä yhteistyötä. Kaikki tämä positiivinen oli tapahtunut kehittämisen aikana, vaikka

monet tunsivat, ettei mitään merkittävää muutosta ollutkaan tapahtunut. Uudenlainen asennoituminen omaan matkustamiseen oli avannut silmiä ja itsestään selvinä pidettyjä asioita on alettu pohtia uudestaan.

Hakaniemi

Metrovaunut koristautuivat joulunpunaan ja piparkakun tuoksuun. Yllättävänä tehtävänä jouduimme sanomaan haikeat jäähyväiset koko ajatuksen äidille eli paljon pidetylle metrokuljettaja-Hannelelle. Hän siirtyi joulu-kuun aikana kuljettamaan toista kulkuvälinettä, ja meidän matkustajien tehtäväksi jäi toivottaa uusi metronkuljettaja-Jukka tervetulleeksi. Tehtävä ei ollut kovin vaikea, koska uusi metronkuljettaja siirtyi ohjaajan paikalle Vankkurijunan matkustajan ja metroverkostomme varajohtajan paikalta. Valitettavasti kaksi muutakin metromme matkustajaa siirtyi silloin lähi-kaupunkien metroihin.

Kaisaniemi

Loma teki hyvää itse kullekin, metro kulki verkkaisesti radallaan ja sen ikkunoista sai ihailla hyvin lumisia maisemia. Paluu arkeen oli kuitenkin tammikuussa edessä, ja metro matkustajineen odotti, millaisen arki aikataulun uusi kuljettaja toisi mukanaan. Suuria muutoksia ei tullut. Useimmat matkustajat kokivat muutoksen positiivisena etenkin kuljettajan saavutettavuuden ja läsnäolon kannalta.

Rautatientori

Pitkän talven kuukausina metron kulkuun vaikutti myös pakkasen, metromme välttyi onneksi kokonaan hyytymästä matkan varteen. Kevään kehittämispäivää vietimme jo helmikuussa. Jokainen vaunu pääsi jälleen jakamaan omia tunnelmiaan matkustukseen ja sen kehittämiseen liittyvistä ideoista ja hankaluuksista.

Ensimmäisessä vaunussa Mustekaloissa kotileikki oli leikitty loppuun. Nyt kiinnostuttiin hiirestä, joka oli nähty vaunun ikkunasta, ja sen ympärille lähdettiin rakentamaan satumaailmaa. Näkinkengissä oli aamupiiri ja leikinvalintataulu käytössä, mutta matkustajat olivat yksimielisiä siitä, että vaunussa oli rauhatonta. Tilannetta lähdettiin parantamaan lisäämällä suunnitteluun läpinäkyvyyttä ja tehostamalla matkustajien välistä

vuorovaikutusta mielessä silti lipuntarkastajan neuvo: *ei sääntöjä ennen sisältöä*. Norppien lehdestä ei ollut uutta numeroa nyt ilmestymässä, vaan päällimmäisenä ajatuksena heillä oli satunäytelmän valmistelu metromme kaksikymmentivuotisjuhlaan.

Meritähdissä oli käsitelty sanattomaan viestintään ja vanhempien osallisuuteen liittyviä asioita. Nyt he halusivat vuorollaan kokeilla lelu-teatteria keinona lisätä lapsen osallisuutta ja vuorovaikutusta. Kuuteissa, pienten vaunussamme oli opittu puhumaan enemmän kuvien tukemana. Pohdinnan alla olikin nyt pienryhmätoiminta, eli miten lapset jaetaan ryhmiin ja kuka aikuinen heidän kanssaan matkustaa.

Kamppi

Metromme täytti kaksikymmentä vuotta, ja sen kunniaksi meillä oli kokonainen juhlatviikko. Lapset valmistivat naamareita ja kävelimme kulkueena tervehtimässä muita Rastilan metroja. Viikon pääesiintyjä oli Pressan Katit -yhtye, joka musiikin lisäksi viihdytti lapsia ilmapallohahmoilla ja saippuakuplakoneella.

Ruoholahti

Nyt on aika katsoa kahteen suuntaan. Takanapäin näkyvät loivasti mutkittelevat ja paikoin mäkisetkin kiskot. Edessäpäin tiesimme olevan tunnelin, jota yksikään metro ei ollut vielä kulkenut. Sitä pitkin pääsisimme jonain päivänä Lauttasaareen ja paljon pidemmälle. Tämänkertaisen matkamme pääteasemalla kuljettaja muistutti matkustajia siitä, mitä olimme alussa lähteneet tavoittelemaan, eli lapsen kuulemisesta, vuorovaikutuksen kehittamisestä ja aidosta läsnäolosta.

Viimeisellä asemalla vaunujen matkustajat pääsivät vielä kerran kertomaan muistiinpanojen tekijälle omat tunnelmat matkastaan. Mustekalojen vaunussa koettiin edelleen, että matka oli sujunut hyvin ja tavoitteet olivat toteutuneet. Lasten osallisuuden lisääntyttyä heidän leikki- ja vuorovaikutustaitonsa olivat kohentuneet, ja tulevaa syksyäkin oli jo mietitty osallisuuden valossa. Heidän mielestään matkustamisen kehittäminen oli herättänyt paljon keskustelua kahvilavaunussa ja jakanut mielipiteitä koko metrossa.

Näkinenkielen tavoitteina oli alussa lapsen kuuleminen ja matkustaminen yhdessä lapsen kanssa. Tavoitteiden koettiin toteutuneen vain osit-

tain, sillä vaunua pitkään vaivannut rauhattomuus oli vienyt matkustajien voimavaroja kehittämislta. Parhaaksi tueksi pääkonttorin taholta koettiin syksyn kehittämispäivästä mieleen jääneet ajatukset.

Norpat totesivat omien tavoitteiden olevan kehkeytymässä. Näytelmän valmistelu jatkuu, eikä lehteäkään ole unohdettu. Näitä tärkeämpinä matkustajat kokivat lasten, entisestään lisääntyneen osallisuuden myötä, esittävän nyt mielipiteitään rohkeammin. Parasta tukea heille matkalla antoi pääkonttorin järjestämät koulutukset. Matka oli heidän mielestään lisännyt keskustelua koko metrossa.

Meritähtivaunussa oli matkan varrella kokeiltu monenlaisia asioita. Heilläkin lopputulos oli lasten osallisuuden lisääntyminen, jota he olivat pohtineet jo ennen matkan alkua. Lapset olivat hyväksyneet matkustajat mukaan leikkeihinsä, jota kautta matkustajien oli helpompi kerätä tietoa lapsista ja heidän ideoistaan. Paras tuki matkan varrella oli kannustus Ristolta ja alkutaipaleemme veturinkuljettajalta Hannelelta. Pääkonttorin järjestämät koulutukset saivat myös kiitosta vaunusta.

Kuutit kokivat lasten kommunikaatiotaitojen kehittyneen ja matkustajien löytäneen enemmän keskusteluaikaa. Päivärytmi ja pienryhmätoiminta olivat selkiytyneet matkan varrella. Syksyllä vaunun lapsista moni on siirtymässä isompiin vaunuihin, mutta nykyiset hyväksi koetut toimintatavat tulevat helpottamaan tilannetta.

Vaunuissa ja koko metrossa on tapahtunut paljon asioita, mutta tärkein on varmasti lasten osallisuuden lisääntyminen ja matkustajien ajatus siitä, että emme halua vain istua kyydissä.

10.2 Videohässäkkää Herttuassa

HERTTUAN PÄIVÄKOTI, INKERI VALAKARI

Herttuan päiväkotia sijaitsee Helsingissä, Koskelan kaupunginosassa. Päiväkodissa on tällä hetkellä kuusi kotiryhmää (Muumilaaksossa: Hattivatit 1–3v, Pikku Myyt 1–3v ja Muumimetsässä: Tiuhtit ja Viuhtit 3–5v, Muumit 3–5v, Hemulit 3–5v ja Esiopetusryhmä).

Koskelan alueella on nykyään paljon monikulttuurisia perheitä, joten päiväkodissa on paljon lapsia eri kulttuureista, mikä luo värikkyyttä päiväkodin arkeen. Kaksikymmenpäinen henkilökunta koostuu nuorista ja vanhemmista alan ammattilaisista. Meillä on henkilökuntaa, jotka ovat olleet päiväkodissa 70-luvun lopusta lähtien ja sitten henkilöitä, jotka ovat aloittaneet muutama viikko sitten. Eli uusia ja vanhoja työntekijöitä sulassa sovussa.

Päiväkotia sijaitsee aivan metsä reunassa, ja sitä on osattu hyödyntää päiväkodissa aina. Jokainen päiväkodin kotiryhmä käy viikoittaisella metsäretkellä. Esikoululaiset käyvät kauempana ja pienimmät ihan metsän reunalla, mutta jokaisella kotiryhmällä on oma tärkeä paikkansa metsässä. Lapsille nämä viikoittaiset retket ovat tärkeitä ja he ovat pahoillaan, jos esimerkiksi pakkanen estää metsäretken.

Osallistuminen

Miten päiväkotia Herttua päätti ja pääsi osallistumaan VKK-Metron toimintaan? Yksi päiväkodin työntekijöistä oli törmännyt mystiseen kirjainyhdistelmään VKK-Metro edellisessä työpaikassaan vastatessaan hankkeen kyselyyn. Kysymyksiä oli ollut paljon, ja ne pyörittelivät hänen käsityksiään ja mielipiteitään perustyöstämme suuntaan ja toiseen. Hän oli myös edellisen VKK-Metro-hankkeen julkistamistapahtumassa ja innostui hankkeesta. Hän näki, miten innostuneita työntekijät olivat kehittämishankkeesta. Kun sitten päiväkodillemme tuli mahdollisuus osallistua tähän toisen kierroksen VKK-Metron toimintaan, työntekijä omalla innostuksellaan innosti koko päiväkodin toimintaan mukaan. Hän sai työyhteisön ymmärtämään, että tässä toiminnassa kehittämiskohteet nousevat arjen työstä työyhteisön itsensä valitsemina. Kehittäminen muuttuu velvoitteesta ”kilvoitteluksi”. Näin koko päiväkotia innostui lähtemään VKK-Metron toimintaan mukaan.

Varhaiskasvatuksen viime vuodet ovat olleet täynnä toinen toistaan ylevämpiä kehittämishankkeita. Alallemme on haettu arvostusta ja vaikuttavuuttakin isoilla prosesseilla (esim. VASU, kasvatuskumppanuus, MONIKU). Henkilökuntaa on koulutettu, käytänteitä ja toimintakulttuureita on pyritty kartoittamaan ja yhdenmukaistamaan. Ylhäältä asetettujen kehittämishankkeiden haaste on aina arjen kova koulu. Kun samaan aikaan kasvatustyön resurssit on hyödynnetty lähes huippuunsa, on yksittäisen työntekijän helppo vetäytyä kehittämistyöstä arjen haasteellisuuteen vedoten. Tässä mielestämme VKK-Metro poikkeaa edukseen. Nyt ei ole kyse jonkun muun asettamista tavoitteista ja kysymyksistä, vaan tämän hankkeen kysymykset teemme me itse. Vastaukset siis löytynevät arjen työstä siis meiltä itseltämme.

Herttuan päiväkodissa pyrimme tukemaan lasten leikkiä ja osallisuutta. Kotiryhmissä lapset on jaettu pienryhmiin. Pienryhmät ovat osaksi kiinteitä ja osaksi lasten kiinnostuksen mukaan jaettuja. Pienryhmien toimintaa kehitetään ja lasten osallisuutta pyritään lisäämään päiväkodissa jatkuvasti. VKK-Metro-toiminnan kehittämiskohteeksi on päiväkodissamme valittu lasten osallisuus arjessa. Miten mahdollistamme lasten osallisuuden arkitoiminnoissa: ruokailussa, siirtymätilanteissa, wc:ssä, pukemis- ja riisumistilanteissa? Onko lapsella mahdollisuus omatoimisuuteen, tehdä asiat omassa tahdissa? Onko lapsella mahdollisuus rauhalliseen keskusteluun toisten lasten ja aikuisten kanssa? Muistammeko lasten tarpeet kiireisessä arjessa? Mikä tuo ja luo kiireen tuntua arkeen? Onko kiireen tuntu vain aikuisilla vai myös lapsilla? Voiko asialle tehdä jotain? Miten vähennämme kiirettä, ja onko sitä oikeasti olemassa vai tuntuuko aikuisilta vain siltä? Olemme todenneet, että kannattaa keskittyä asioihin, joihin voi itse vaikuttaa eikä käyttää aikaa sellaisten asioiden murehtimiseen, joille ei voi mitään; resurssit ovat mitä ovat, sijaisten saanti on mitä on, lapsiryhmien koko on mitä on, lapsilukujen käyttö- ja täyttöprosentteista murehtiminen on turhaa.

Videointi

Henkilökunta päätti yhteistuumin, että videointi toimintamme dokumentointikeinona olisi loistava idea. Päätimme, että videoimme arkitilanteita, jotta näkisimme, mitä voimme muuttaa ja mitä pitäisi muuttaa arjessa ja kuinka paljon lapsi itse asiassa pääsee vaikuttamaan arjen tilanteisiin. Näytävätkö kuvatut tilanteet sellaisilta kuin ajattelemme niiden näytävän vai

onko todellisuus toisenlaista kuin kuvittelemme? Onko lapsilla todellinen mahdollisuus vaikuttaa arjen tilanteisiin ja toimintoihin? Onko kaikki suunniteltu liian valmiiksi aikuisten taholta? Joutuvatko lapset odottamaan turhaan? Mitkä asiat jäävät meiltä aikuisilta huomaamatta? Näihin kysymyksiin halusimme saada vastauksia videoimalla arjen toimintojamme.

Sovimme aikataulun siitä, missä ryhmässä videokamera on milloinkin ja kuinka kauan. Ensin tiimeillä oli harjoittelukierros, ja tämän kierroksen videoinnin tiimi katsoi itse ja arvioi itse toimintaansa. Tiimit tekivät mahdolliset parannukset toimintaansa videon nähtyään. Kun videokamera seuraavan kerran tuli tiimiin, oli sovittu, mikä muista tiimeistä katsoo videon. Suunnitelman mukaan tiimit kertovat toisille tiimeille, mihin he toivovat, että asioihin katseleva tiimi kiinnittää huomiota. Asiat tuli kirjata paperille, esimerkiksi: ”Miten lapsi näyttää kokevan siirtymätilanteet? Tuleeko lapsi näkyväksi?” Aikatauluissa oli aluksi ongelmia, kun tiimit unohtivat oman videointiaikansa tai henkilökuntaa puuttui eikä videointia voinut siirtää sijaisille. Aikatauluja sovittiin moneen kertaan, ja lopuksi jokainen tiimi sai kuvatuksi haluamansa tilanteet.

Ongelmia tekniikan kanssa oli aluksi paljon. Kamera oli ensin sellainen, jota kukaan ei osannut käyttää. Käyttöohjeita ei ollut, eikä näppärinkään audio-osaajamme saanut kameraa kuvaamaan. No eipä hätää! Hankkeen kamera tuli paikalle tuota pikaa. Siinä oli käyttöohjeet, ja kaiken piti olla yksinkertaista, paitsi jalustalle kiinnittämisen. Siitäkin selvittiin, tosin enemmän onnella kuin ymmärryksellä. Oli sovittu, että kamera olisi jalustan päällä, kun sitä käytetään, jotta kuvaamistilanteet olisivat mahdollisimman luonnollisia.

Ongelmia tuli myös videointien katseluissa, koska aluksi oli TO-SI paljon tekniikkaongelmia. Suurin ongelma oli kuvatun materiaalin siirtämisessä päiväkodin tietokoneelle. Hallinnon koneilla, siis niillä, jotka meidän käytössämme on, ei ole tarvittavia ohjelmia eikä niitä saa sinne asentaa. Tietokoneista siis puuttui asianmukainen ohjelma, joilla olisi pystynyt katsomaan jo kuvattua materiaalia. Tiedostot oli pakattu uudenkarheassa kamerassa mp4-muotoon, ja niin niiden katsominen Windowsin Media Player -ohjelmalla oli mahdotonta. Lopulta löytyi kannettava erityispäivähoidon käytössä oleva kone, ja se liitettiin verkkoon – kunhan ensin olimme etsineet kissojen ja koirien kanssa koneen salasanaa. Lopulta paikalle tilattiinkin kaupungin nettivelho, joka kävi ensin avaamassa lukitun koneen ja asentamassa uudet salasanat. Samassa yhteydessä hän asensi VLC-ohjelman kannettavaan tietokoneeseen, ja

näin sillä olisi pystynyt katsomaan videoita. Tämä onnistui parhaiten, kun kameran yhdisti USB-johdolla kannettavaan tietokoneeseen edes tallentamatta tiedostoja kovalevylle. Ohjelma löytyi, ja kaiken piti olla taas hyvin. Mutta tiedostojen siirto tietokoneelle oli etanamaisen hidasta puuhaa. Muutaman videon siirto kesti helposti kymmeniä tunteja, kun esimerkiksi kotikoneella se kestäisi vain muutamia minuutteja. Kaupungin kovan kuormituksen takia verkko on todella hidas, joten olisi hyvä, jos kameran mukana kulkisi siihen tarkoitettu kannettava tietokone, jota ei tarvitsisi liittää kaupungin yhteiseen verkkoon. Muutaman tunnin tallentamisen jälkeen päiväkodin nettinerot luovuttivat ja keksivät, että onhan heillä kotikoneet. Toinen nettineroista vei kameran ja kameran muistikortin kotiin valmiina napsauttamaan kotikoneen tallennusnäppäintä. Kameran akku oli kuitenkin tyhjä ja laturi jossain päiväkodin kaapissa. Aamulla hän oli aikaisin oman koneensa kanssa päiväkodissa vain todetakseen, ettei hänellä ollut hajuakaan, miten kuvaa siirretään talteen. Apuun riensivät vanhemmat. Yksi isä siirsi parilla näpsäkällä naputuksella koko materiaalin kameran ja muistikortin muistilta työntekijän koneelle. Samalla kyseinen isä tyhjensi siirretyn materiaalin muistista. Ja nyt taas kaikki hyvin... Paitsi ettemme löytäneet siirrettyjä videoita muutama viikkoon, kun emme osanneet katsoa oikeasta tiedostosta. Kuukauden päästä työntekijä toimitti tiimeille vapaa-ajalla polttamansa DVD:t.

Koska videokameran muistikortti oli koko ajan täynnä, toisten tiimien kuvausten aloittaminen kävi mahdottomaksi. Välillä tosin jo kuvanneet tiimit katsoivat tekeleitä kameran pienestä näytöstä. Aikaa videoiden katseluun ja analysoimiseen oli myös vaikea löytää, koska kuten hyvin tiedämme, aikamme on rajallista. Ongelmia videointiin ja katseluun tuli tietysti myös siitä, että suurin osa henkilökunnasta käytti videokameraa ensimmäisen kerran eikä kameran käytön opetteluun ollut paljoa aikaa. Videokameran käyttö oli siis monille uutta, joten videokameran muistikortin sisällön siirtäminen kannettavaan tietokoneeseen oli monille meistä haastavaa, miltei mahdotonta. Henkilökunnassa on onneksi muutama tietotekniikkavelho, joiden apua tarvittiin lähes joka hetki. Jos videokamera olisi ollut päiväkodin oma, eivät aikataulut olisi olleet niin tiukat vaan kaikilla olisi ollut paremmin aikaa opetella kameran käyttöä. Kaikille uuden tekniikan käyttö ei ole yhtä helppoa tai kiinnostavaa.

Mitä tästä kaikesta opimme? Opimme, ettemme osaa käyttää videokameraa sen enempää kuin tietokonettakaan. Kuvausaikataulut kannattaa suunnitella erittäin hitaalla aikataululla, jotta kaikki tiimit ehtivät kuvata

rauhassa. Kaikista näistä ongelmista huolimatta henkilökunta koki, että videointi oli oiva keino tarkastella omaa työskentelyä. Sitä voi kuvitella ja uskotella itselleen, että toimii määrättyllä tavalla, mutta videointi paljastaa todellisen asiantilan. Jokaisella aikuisella on oma suhtautuminen työnsä kuvaamiseen. Aluksi kaikkia tietysti kauhistutti tulla kuvatuksi ja pelotti ajatus, että mitä toiset ajattelevat minusta, kun näkevät kuvatun materiaalin. Yhteisissä tapaamisissa juteltiin paljon asiasta ja päädyttiin siihen, että nyt meillä on oiva tilaisuus kehittää työskentelyämme. Ei ole suinkaan tarkoitus arvostella muita, vaan me kaikki voimme oppia toisiltamme, niin hyvissä kuin huonoissakin asioissa. Epäkohtia huomatessamme voimme yhdessä tai tiimin kesken miettiä, mitä pitäisi tehdä toisin ja mikä parantaisi lasten osallisuutta missäkin tilanteessa. Videoinnin tarkoituksenaahan on parantaa lasten osallisuutta päiväkodissamme eikä etsiä henkilökunnasta mahdollisia virheitä.

Yksi esiopetuksen pienryhmästä syö lounasta aikuisten työhuoneessa, missä on myös yksi keittiön jääkaapeista (miksi? – se on henkilökunnalle mysteerio). Vasta kun heidän ruokailutilannettaan oli videoitu, huomattiin, mikä trafikki huoneessa on koko heidän ruokailunsa ajan. Ryhmät hakevat sieltä unohtuneita maitoja ja henkilökunta omia eväitä, joten pienryhmän keskusteluihin ja ruokailuun tuli häiriöitä koko ajan. Videointipäivänä sattui vielä sellainen onnellinen tapahtuma, että hankintakeskus toi tavaraa päiväkotiin, ja joku henkilökunnasta oli ohjannut tavarantoimittajat tavaroineen tähän samaiseen työhuoneeseen, joten pienryhmä näytti syövän rautatieasemalla, missä koko ajan tapahtuu jotain odottamatonta. Aikuinen, joka syö siellä pienryhmänsä kanssa, sanoi, että videointipäivä oli todella häiriöinen eikä ollenkaan normaali päivä. Meille, jotka videon näimme, tilanne näytti kuitenkin aika kaoottiselta. Videointi osoitti meille, että meidän tulee miettiä enemmän yhdessä päiväkodin arjen tilanteita. Pienryhmän aikuinen ei voisi näitä tilanteita yksin parantaa, vaan häiriötekijät tulivat ulkopuolelta. Pienryhmähän syö työhuoneessa, jotta kaikilla lapsilla olisi rauha syödä ja keskustella eikä ruokailu olisi yhtä pitkää odottelua. Tapahtuma myös hälvensi pelkoja kuvattavana olemisesta, koska tämä tapahtuma osoitti, että on myös paljon tilanteita, joihin ei kukaan voi yksin vaikuttaa vaan tarvitaan kollektiivisia päätöksiä ja pohdintaa, miten parannamme lasten osallisuutta ja rauhaa päiväkodissamme. Jokainenhan oli ajatellut, että minä ihan hiljaa käyn nyt vain hakemassa esimerkiksi unohtuneet eväitäni. Mutta kun sen sitten kertoo kolmella tai neljällä, on häiriötekijöitä jo liian monta.

Ryhmien ajatuksia videoinnista

Ennen videointia

Ennen videointia tuntemukset olivat odottavia ja positiivisia, vaikka suurinta osaa henkilökunnasta jännitti videointi etukäteen. Meitä pelotti, osaammeko olla luonnollisia kuvaustilanteissa vai mietimmekö jokaista sanaamme ja tekoamme. Emme halunneet esiintyä tai näytellä kameralle vaan kuvata todellista elämää.

Kameran käydessä

Kun kamera kävi, henkilökuntaa jännitti hetken, mutta kun työtä piti tehdä kamerasta huolimatta, jännitys ja kamera unohtuivat hetkessä. *”Onneksi työmmme on sellaista, ettei kameraa kauaa muista muistaa.”* Lapset eivät huomioineet kuvausta juuri ollenkaan. Jos he huomasivat, he olivat pelkästään innoissaan. Lapset, jotka huomasivat kameras, esiintyivät sille mielellään. He laittoivat nenänsä linssiin tai tanssahtelivat kameralle. Lapsilla ei ollut kiire pois kameras edestä vaan he nauttivat sitä enemmän, mitä pidempään saivat olla kuvattuna.

Videoinnin jälkeen

Videoinnin jälkeen ajatukset olivat positiivisia ja odottavia. Kaikki odottivat innokkaasti, milloin pääsevät tiimin kanssa katsomaan videoituja pätkiä. Toisen tiimin ajatukset videoiduista arjen tilanteista koettiin positiivisiksi. Toisen tiimin kysymykset laittoivat miettimään, miksi teemme niin kuin teemme, onko se perusteltu tapa toimia vai pitäisikö jotain muuttaa. Videoinnin jälkeen kaikki olivat valmiita muuttamaan ja kehittämään toimintaansa. Hyviä juttuja tuli esiin, niin plussaa kuin miinusta ja myös hyvää viihdettä, kun lapset tekivät omiaan – kuten myös aikuiset.

Katsomiskokemus

Olimme varanneet osan kehittämisspäivästämmme videointien katseluun koko henkilökunnan kanssa. Aika ei olisi riittänyt katsoa kaikkea kuvattua materiaalia, joten tiimit valitsivat omista videoinneistaan pätkän, jonka halusivat jakaa muiden kanssa. Yksi henkilökunnastamme oli editoinut videot kotonaan ja tuonut oman kannettavan tietokoneen mukanaan päiväkodin kehittämisspäivään. Näin pääsimme katsomaan videointeja ilman suurempia kommelluksia. Meitä tietysti jännitti, kun videoita katsoi koko henkilökunta samaan aikaan. Samalla koimme, että tällä tavoin saimme

parhaimman hyödyn videoinneista. Kaikkia tietysti mietitytti, miltä he itse näyttävät videolla: näytänkö lihavalta, puhunko liikaa, epäselvästi tai liian äänekkäästi vai mutisenko. Videoiden katselu kaikkien kanssa oli rohkea teko henkilökunnalta, ja saimme arvokasta tietoa koko päiväkodista. Videon avulla pääsimme paremmin näkemään toisten kotiryhmien arkea. Aina emme muista tai ehdi tai katso tärkeäksi kertoa oman kotiryhmämme arjen toiminnasta päiväkodin muille aikuisille.

Katsoimme siis jokaiselta tiimiltä heidän valitsemansa pätkän. Kun tiimin video oli katsottu, työntekijät itse kertoivat kuvatusta materiaalista. Tämän jälkeen muiden tiimien jäsenet saivat kommentoida ja esittää kysymyksiä. Yhdessä mietimme, olivatko tilanteet sellaisia kuin toivomme niiden päiväkodissamme olevan vai voisiko pienillä muutoksia saada toiminnastamme vielä parempaa.

Päivän aikana pääsimme keskustelemaan yhdessä, onko kehittämissämme hankkeemme, lasten osallisuus arjessa, toteutunut ja parantunut. Osa aikuisista ja tiimeistä koki, että heillä lasten osallisuus arjessa oli jo toteutunut hyvin ja he olivat jo vieneet lasten osallisuutta pidemmälle. Toiset taas miettivät, miten he parantaisivat lasten osallisuutta. Muutamissa tiimeissä oli ollut paljon henkilökuntavaihdoksia, ja uuden henkilökunnan tutustuminen uuteen työhönsä oli vienyt aikaa kehittämiseltä.

Kehittämisisillat

Päiväkoti Herttuassa on jo monen vuoden ajan pidetty henkilökunnan kehittämisisilloja noin kerran kuukaudessa. Olemme yrittäneet käynnistää myös peda-kokouksia joka toinen tiistai kokousaikaan. Meillä oli jo valmiina toimiva rakenne koko henkilökunnan osallistumiselle ja kehittämiselle. VKK-Metron toiminnan alkaessa kehittämisisilloja pidettiin tiiviiseen tahtiin, ja suurelle osalle henkilökunnasta tuli kova innostus muuttaa toimintatapoja. Aikuisista lähteneitä ideoita peruttiin tai muutettiin. Lasten ideoita ja toimintatapoja alettiin kuunnella entistä enemmän. Illat antoivat paljon ajateltavaa siitä, miten teemme työtämme, miksi teemme niin kuin teemme, teenkö liian vähän jne.

Henkilökunta koki, että useimmat illat olivat mahtavia. Oli kiva kuulla erehdyksistä ja työvoitoista avoimesti kerrottuna. Jotkut tiimit kokivat, että kirjatut snadit stepit auttoivat heitä kohti päämäärää. Niiden avulla oli helppo seurata etenemistä. Kun olimme kirjanneet uudet toimintatavat, niiden toteutumista oli konkreettisempaa seurata.

Oli tietysti myös iltoja, joista monikaan ei kokenut saavansa mitään irti. Kaikki tuntui seisovan paikallaan, eikä ideoita tai innostusta tuntunut löytyvän oikein keneltäkään. Tuntui, että kaikki energia oli jo käytetty. Näin jälkikäteen ajateltuna nekin illat olivat arvokkaita. Välillä oli hyvä vähän pysähtyä ja antaa ajatusten levätä, koska jo seuraavalla kerralla innostusta tuntui taas löytyvän.

Haasteita

Tärkeintä kehittämisen onnistumisessa olisi, että henkilökunta olisi vihi-kiytynyttä ja pysyvää. Kehittämisen haasteena on kaikesta huolimatta yhä pienenevät resurssit. Päiväkodin VKK-Metro-yhdyshenkilöt kokivat, että tiedottaminen ja kehittämishankkeen näkyväksi tekeminen on varsin haasteellista. On jo lähes vallitseva olotila, että suunnitellessa toimintaa emme tiedä, kenelle suunnittelemme tai kenen kanssa sitä toteutamme. Nykyisen käytännön mukaan aamulla työpaikalle saavuttuamme katsomme päivän ”pelaajat ja pelikentät” eli toteamme sairastuneiden, koulutuksessa tai lomalla olevien kollegoidemme poissaolot. Tällöin aikuiset saattavat joutua vaihtamaan kotiryhmää tai jopa päiväkotia saman päivän aikana. Miten lasten osallisuus toteutuu vieraitten aikuisten kanssa? Uskaltavatko lapset kertoa ajatuksiaan ja toiveitaan vieraille ja uusille aikuisille?

Kehittämisrupeaman jälkeen

Kevään viimeisessä kehittämisillassa juteltiin VKK-Metron toiminnasta ja siitä, mitä sen jälkeen tapahtuisi. Henkilökunta oli yhtä mieltä siitä, että oli ollut hyvä juttu lähteä mukaan VKK-Metron toimintaan. Kehittämistoiminnan myötä henkilökunnan oma ammatillinen kasvu ja ammatillinen keskustelu olivat lisääntyneet. Olemme joutuneet kyseenalaistamaan toimintaamme, luopumaan vanhoista toimintamalleista ja luomaan uutta. Huomasimme, että hyvä olo tulee, kun on vähän joutunut ponnistelemaan. Tiedostamme, että tavallinen arki on meidän keskeinen palikka. Nyt on hyvä alku, yksi tavoite saavutettu ja seuraava tavoite kulman takana. Herttuan matka jatkuu.

10.3 Kehittämistyötä Lintuvaarassa

LINTUVAARAN PÄIVÄKOTI, PÄIVI SAVIRANTA

Kehittämistyön lähtökohdat Lintuvaarassa

Tämä kuvitteellinen keskustelu on toivoaksemme totta Lintuvaaran päiväkodissa. Kun lapsella on ikävä tai hän on muutoin lohduton, me lohdutamme häntä. Kun hän haluaa oppia jotain uutta, me autamme häntä löytämään vastauksen kysymyksiin. Tarjoamme hoivaa ja huolenpitoa lapsille päivittäin neljäntoista työntekijän työyhteisössä johtajasta päiväkotiapulaiseen, kaikki samansuuntaisesti. Olemme useiden vuosien ajan kehittäneet toimintaamme johtotähtenäme lapsen emotionaalinen hyvinvointi. Lähteminen mukaan VKK-Metron toimintaan kuitenkin arvelutti, koska pelkäsimme sen olevan työläs ja vievän aikaa perustehtävältä. Päiväkodin johtajalla oli mahdollisuus kuulla edelliseen tutkimuspäiväkotien verkostoon kuuluneita kollegoitaan, ja hän vakuutti sitten meidät kaikki VKK-Metron tarjoamista mahdollisuuksista.

Kehittämistyömme pohjaksi muodostui aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksen havainnointi ja reflektointi. Käytimme havainnoinnin apukeinona videointia. Tällä työmenetelmällä saimme selville lapsen emotionaalisen hyvinvoinnin esteenä tai uhkana olevia asioita. Aineiston koostamisen ja suunnittelun teimme yhteistyössä omaa tutkimustyötään tekevän ammattikorkeakouluopiskelijan kanssa.

Vuoden 2009 loppupuoli kului Keltasirkkujen ryhmän aikuisten tutustussa VKK-Metron edellisen hankkeen materiaaliin. Molemmat työntekijät lukivat kirjan ”Löytöretkellä omaan työhön” sekä Marjatta Kallialan

”Kato mua” -kirjan. Tammikuussa 2010 pidettyyn orientaatioseminaariin osallistuivat päiväkodinjohtajan lisäksi Keltasirkkujen ryhmän aikuiset. Seminaarin jälkeen pohdimme, miksi toinen 3–5-vuotiaiden ryhmä ei ole mukana kehittämistyössämme. Saimme suostuteltua Peipposten ryhmän aikuiset mukaan kehittämään toimintaamme. Päivi Saviranta lupautui päiväkotimme yhdyshenkilöksi ja dokumentoimaan hankkeen edistymisen. Tarkoituksena oli saada kehittämistemme näkyväksi myös niille päiväkodin aikuisille, jotka eivät olleet virallisesti mukana kehittämistyössä.

Tammikuussa 2010 päiväkodin henkilökunnalle ja kehittämistyön ohjaajalle tehdyn alkuhaastattelun mukaan Lintuvaarassa oltiin innostuneita lähtemään mukaan etsimään lisää työvälineitä, jolla parantaisimme lasten emotionaalista hyvinvointia. Oli kannustavaa, että esimies kertoi valmiutemme tällaiseen työhön olevan hyvä. Totesimme, että aikaisemmat kehittämiskohteemme ovat liittyneet jollain tavoin lasten tunteiden ja tarpeiden mahdollisimman hyvään tunnistamiseen ja huomiointiin. Olemme esimerkiksi kehittäneet aktiivisesti osaamistamme lasten syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisemisessä ja tunnistamisessa. Kehittämistyöhön lähtiessämme meistä tuntui, että tätä tärkeämpää asiaa ei voi olla!

Tärkein työkalumme on oma osaamisemme, jonka toivoimme kehittämistyössä lisääntyvän. Toivoimme itsellemme ymmärrystä nähdä lapsen näkökulma ja keinoja kohdata jokainen lapsi tunteineen ja tarpeineen. Lisäksi näimme tärkeäksi yhteisten tavoitteiden kirkastamisen sekä pelisääntöjen jakamisen. Ohjaajamme lupasi olla tukenamme ja apunamme ja toivoi meidän saavuttavan päämäärämme. Ohjaajatapaamisia meillä oli kerran kuussa, ja saimme niissä ohjausta pienet askeleet -lomakkeen käyttöön. Ymmärsimme pienten askelten merkityksen ja dokumentoinnin tärkeyden.

Oman työn reflektointi videoinnin avulla

Ensimmäinen askelemme oli oman työmme reflektointi videoinnin avulla. Vaikka oman työn kuvaaminen ja katselu herätti myös pelokkaita ajatuksia, antaudumme luottavaisin mielin kuvattaviksi – näkevähän työtoverit ja lapset työskentelyämme joka päivä! Sovimme, että jokainen työntekijä saa halutessaan katsoa oman videonsa rauhassa. Yhden työntekijän työskentelyä katsoimme yhdessä hänen suostumuksellaan. Videoinnin ja oman työn reflektoinnin perusteella löysimme paljon merkittäviä aikuisen sitoutuneisuutta edistäviä tekijöitä – kuten myös sitä estäviä. Estävistä tekijöistä poimimme ne asiat, joita voisimme omalla toiminnallamme muuttaa niin, että lasten osallisuus ja hyvinvointi lisääntyisivät päiväkodin arjessa.

Seuraavassa Tiina Siiran opinnäytetyöhönsä tekemä koonti aikuisen sitoutuneisuutta edistäviä ja estäviä tekijöitä päiväkotit Lintuvaarassa.

Taulukko 4. Koonti videon reflektoinnista – aikuisen sitoutuneisuutta edistäviä ja estäviä tekijöitä

EDISTÄVIÄ TEKIJÖITÄ	ESTÄVIÄ TEKIJÖITÄ
pieni ryhmä - osa lapsista poissa - helpompi huomioida lapsia kuunnella, keskustella - vähemmän melua - rauhallista	koko ryhmä paikalla - enemmän melua - lasta ohjatesa täytyy välillä auttaa muita - enemmän aikaa menee ryhmän hallintaan – levottomampaa
oma sisäinen puhe – arviointia hetkessä nopeasti – mitä lapsi tarvitsee, mitä lapsi osaa – miten paljon tuen lapsen tekemistä, prosessia – mikä lapsen tekemän työn lopputulos riittävä esim. askartelussa, pukemisessa – kokemus ja koulutus tuovat osaamisen – keskustelut työtovereiden kanssa sopivissa tilanteissa ja tilassa	oma sisäinen puhe – omat odotukset, vaatimukset itselle – muiden aikuisten odotukset – tekeekö töitä aikuisia vai lapsia varten – opituista toimintatavoista poisoppiminen – ennen aikuisjoh toisempaa, nyt lapsilähtöisempää, lopputulos ennen tärkeää, nyt arvokasta se, mitä lapsi osaa itse
aikuisten määrä - tilanteissa riittävästi aikuisia yksinkin pystyy ohjaamaan - vähemmän aikuisia → enemmän lasten puhetta	aikuisten määrä – oman tiimin vakituinen työpari puuttuu; sijaisia – enemmän aikuisia → enemmän aikuisten puhetta – keskeytykset
tilat - hyvät jakotilat tärkeät - vuorot milloin oman ryhmän käytössä - lapset saavat oman leikkipöydän - melu vähenee - tuntee lapset ja voi jakaa heitä eri tiloihin → luottamus	tilat - toisen ryhmän ryhmätila remontissa, ei voi olla omassa tilassa - säännöt eivät seura mukana - lisää levottomuutta
lapsiryhmä - tuntee lapset ja heidän tarpeensa - ei liikaa haastavia lapsia samassa ryhmässä - yhteistyö vanhempien kanssa hyvää ja toimivaa, helppo olla vanhempien ja lapsen tukena	lapsiryhmä – monta haastavaa lasta samassa ryhmässä – miten autan lasta? Ei löydä aina keinoja. – yhteistyö vanhempien kanssa ei toimi, vaikea kertoa lapsen asioista, huoli suurempi silloin lapsesta
johtajuus – osallistava johtaminen – avoin keskustelumuoto – hyvä työilmapiiri	johtajuus – hierarkkinen autoritääriinen johtaminen – epäluottamus – huono työilmapiiri
suunnittelulle aikaa - auttaa pitämään punaista lankaa yllä - yhteiset sopimukset ja säännöt ryhmässä - erityislasten asiat vaativat aikaa esimerkiksi yhteistyö asiantuntijoihin	ei aikaa suunnittelulle - missä on punainen lanka - tiimin yhteisistä asioista ei ehdi keskustella
struktuuri – tietty päivärutiini tuo turvallisuutta lapsille – kuvat kertovat, mitä tänään ja tällä viikolla tapahtuu	struktuuri – rajoittaa luovia ratkaisuja – esimerkiksi lasten leikkien keskeyttäminen, ruokailun kiirehtiminen
läsnäolo ja rauhoittuminen - rauhottuu tilanteeseen - on läsnä lapsille - antaa aikaa kaikille, lapsen toiminnalle	kiire - kiire tilanteesta toiseen - mistä kiire syntyy? - mihin on kiire?
videointi - tuo esiin lasten ilmeet ja tunne tilanteessa - tilanne onkin positiivisempi kuin muisti	videointi - outo tilanne, ei ole totuttu - ei ole mukava katsoa itseään - vaikuttaa omaan toimintaan

Opinnäytetyö luettavana VKK-Metron nettisivuilla. (http://www.socca.fi/files/871/Siira_opinnaytetyo.pdf)

Löysimme omasta työskentelystämme paljon asioita, jotka osoittavat meidän toimivan sitoutuneisuutta edistäen. Pyrimme välittämään lapselle hyväksyntää ystävällisellä vuorovaikutuksella, osoitamme hänen olevan tervetullut päiväkotiin. Hymyilemme ja nauramme usein ja pidämme lapsia paljon sylissä. Vuorovaikutuksemme on luontevaa, ja sitä leimaa ”tuttuuden” tunne. Mielestämme toimimisestamme välittyy, että pidämme lapsista – eihän tätä työtä voisi muuten tehdä! Tiedostamme, että on tärkeää tutustua lapsen mahdollisimman hyvin. Pysähdymme herkästi kuuntelemaan lasta ja yritämme usein selvittää hänen mielipidettään, juttelemme paljon lasten kanssa – ryhmässä ja kahden kesken.

Hyväksymme, että lasta ei aina kiinnosta toiminta, jota hänelle ehdotamme. Lapsi on viisaasti rakentunut olento, jota ei voi kehittää ulkopäin ilman hänen omaa motivaatiotaan. Pyrimme viritämään lapsen mielenkiintoa erilaisiin toimintoihin, mutta annamme myös aikuisen ohjaamassa toiminnassa lapsen itse päättää ja suunnitella mahdollisimman paljon. Lapsen tulee saada turvallisessa ilmapiirissä kokeilla osaamistaan, eikä osaamattomuudesta rangaista.

Päiväkodin hyvä työilmapiiri välittyy kaikille yhteisön jäsenille. Työntekijöiden keskinäinen vuorovaikutus, yhteisen perustehtävän tiedostaminen ja hyvä johtaminen ovat tärkeitä työilmapiirin ja keskinäisen luottamuksen syntymisessä. Tiedämme, että työilmapiiristä huolehtiminen on osa jokaisen ammattitaitoa, ja teemme sen yhdessä. Teemme työtämme koskevat ratkaisut perustehtävälähtöisesti ja ammatillisesti. Lähtökohtana pidämme lasten hyvinvointia ja viihtymistä sekä vanhempien näkemyksiä. Noudattamme vanhempien toiveita aina, kun se on mahdollista. Noudattamatta jättämiseen on oltava perusteltu syy, joka on kerrottava vanhemmalle.

Oli lohdullista löytää monia asioita, joita teemme oikein. Toisaalta oli kuitenkin myös asioita, jotka tiesimme olevan hyväksi lapsille, mutta joiden koimme olevan vaikeita tai mahdottomia toteuttaa arjen realiteettien estäessä. Vai voisimmeko omalla toiminnallamme vaikuttaa joidenkin esteiden poistamiseksi?

Pohtiessamme seuraavan askeleen haasteita huomasimme, että olimme harpanneet jättäiläisen askeleen. Niinpä visioimme ensimmäisestä askeleesta saadut estävät tekijät suureksi sadepilveksi, joka varjostaa lasten arkea. Pilvestä tippuvat pisarat keräisimme talteen, ja niistä muodostuisi meidän seuraavat askelemme kohti parempaa arkea.

Keskeytykset lapsiryhmässä työskentelyn aikana

Toiseksi askeleeksemme otimme keskeytykset, joita tapahtuu lapsiryhmässä työskentelyn aikana. Kokeilimme, kuinka kehittämishankkeessa mukana olevien ryhmien aikuisten välinen kirjallinen viestintä (viestivihko) asioiden ja tiedotuksen hoitamisessa auttaa lapsiryhmän toiminnan jatkumisen häiriintymättä. Tavoitteenamme oli lisätä aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Tämä onnistuisi parhaiten tiedostamalla ja vähentämällä aikuisten keskinäistä vuoropuhelua lasten toimintaympäristössä. Päätimme seurata aikuisten keskinäisen vuorovaikutuksen määrää kahden viikon ajan. Seuranta osoitti, että keskeytyksiä oli paljon. Keskeytyksistä suurin osa oli sellaisia, jotka voitaisiin viestittää myös ilman häiritsevää keskeytystä – pienestä viestistä syntyy helposti monisanainen keskustelu aikuisten välille.

Seurannassa huomasimme myös itse tekemämme keskeytykset. Tietoisuuden lisääntyminen vähensi huomattavasti itse tekemiämme keskeytyksiä, ja käyttäytymisen muutos tapahtui tiedostamisen myötä. Vihkon käyttäminen ryhmässä on vähentänyt työparien tekemiä keskeytyksiä. Vihko on myös toiminut tuntemuksien välittäjänä työparilta toiselle silloin, kun toinen ei ole paikalla. Siihen on myös dokumentoitu tilanteita ja havaintoja ryhmässä, ja niihin olemme voineet palata omissa tiimipalaverissa. Vihko toimii myös muistin tukena, ja asiat tulevat hoidetuksi ajallaan. Käytäntö laajeni pian koko yksikön käyttöön, myös esimiehellemme duunasimme viestivihkon.

Kiireen vähentäminen

Kolmantena askeleena työstimme kiireen tunnun vähentämisen Keltasirkkujen aamupäivän toiminnoissa. Keltasirkuilla ja Peipposilla on yhteinen satuhetki puoliltapäivin. Aamupäivän ajan ryhmät toimivat oman aika-aulunsa mukaan. Satuhetkelle mentäessä Peipposet olivat jo sängyissä, kun Keltasirkut yrittävät hiipiä paikoilleen ja sadun lukemin oli alkanut. Tilanne oli rauhaton, koska Keltasirkut joutuivat kiirehtimään ehtiäkseen satuhetkelle ajoissa eivätkä voineet seurata satua alusta saakka.

Siirsimme sadun aloittamisajankohtaa 15 minuuttia myöhäisemmäksi. Nyt taas peipposet joutuisivat odottelemaan. Toiminta selkiytyi, kun pääsimme yhteisymmärrykseen siitä, että menemme eri aikaan saliin. Peipposille keksittiin mukavia odottelurutiineja, kuten pyllypyörintä. Ne lapset, jotka eivät ole nukahtaneet, tulevat satuhetkeltä pois myös samaan

aikaan. Peipposten ryhmälle sopii saliin siirtyminen suoraan ruokailun ja vessatusten jälkeen. Yhteenvetona tästä stepistä oli, että keskustelimme paljon ja se selkeytti toimintatapojamme. Nyt satu alkaa kaikille samaan aikaan, ja Keltasirkkujen aamupäivät ovat kiireettömpämpiä.

Pukemis- ja lähtötilanteiden helpottuminen

Jatkoimme kehittämistyötämme pukemistilanteiden selkiyttämällä. Eteistilamme on melko pieni, ja tilaa käyttää neljäkymmentäkaksi lasta. Steppien 4–6 tavoitteena oli kiireen tunnun vähentäminen edelleen, lasten uloslähdön helpottuminen ja pyrkimys luoda pukemistilanteesta miellyttävä kokemus lapsille. Valmistimme lapsille lämpimät ja iloisenvärisen houkuttelevat istuinalustat, jotta ensimmäisenä pukeutuneet lapset voisivat turvallisesti odotella aikuista rapputasanteella.

Kiirettä helpottaviksi tarkoitettujen aikataulujen laatiminen oli hankalaa, koska kaikki ryhmät eivät olleet mukana kehittämistyössä. Ulosmenojen ja tilojen käytön yhteensovittamisessa tarvittiin ehdottomasti kaikkien toimijoiden yhteistyötä. Peipposet ja Keltasirkut olivat jo pitkällä kehittämistyössä, ja askeleiden tuomista muutoksista tiedotettiin päiväkodin muille toimijoille. Muut toimijat eivät kuitenkaan olleet mukana pohtimassa ja kertomassa oman lapsiryhmänsä tarpeita, joten heille ei saatu välitettyä esimerkiksi loistavien peppualustojen turvallisuutta tuovaa ja pedagogista merkitystä.

Kehittämistyön tässä vaiheessa pyysimme myös Pääskysen ja Peukaloisen mukaan tapaamisiimme. Nyt tapaamisissamme oli vähintään yksi edustuksellinen osallistuja jokaisesta ryhmästä. Asiat pystyttiin sopimaan helpommin ja nopeammassa aikataulussa kuin aikaisemmin, ja kaikki olivat tyytyväisiä ratkaisuun. Yhteenvetona näistä stepeistä saimme toimivat käytännöt sekä aamupäivän että iltapäivän ulosmenoihin. Pukemistilanteet ovat rauhoittuneet, ja lapsen ja aikuisen väliselle vuorovaikutukselle on luotu mahdollisuus.

Lapset muokkaamaan omaa oppimisympäristöään

Pohdiskelimme seuraavan stepin aihetta. Olisiko se palaamista keväällä 2010 löydettyihin aikuisen sensitiivisyyttä estäviin tekijöihin, vai olisiko se oppimisympäristön uudistamista yhdessä lasten kanssa? – Päätimme ottaa seitsemänteen askeleeseemme lapset mukaan muokkaamaan omaa oppimisympäristöään. Olimme huomanneet, että lapset eivät viihtyneet

joissain leikkitiloissa ja leikkiminen niissä näytti epätydyttävältä – leluja ja tavaroita kohdeltiin huonosti ja niitä jopa rikottiin. Päätimme pyytää lapset pääsuunnittelijoiksemme – ja saimme hämmästyä heidän kyvyistään!

Jokainen lapsiryhmä sai ”sisustettavakseen” yhden tai kaksi päiväkodin tiloista. Aikuiset tekivät lapsille avuksi pohjapiirroksia, ja jokainen lapsi sai miettiä, mitä tilaan toivoisi. Lapsille annettiin ideoita ja vinkkejä lelu- ja huonekalukuvastoilla – sen mitä tarvitsi näille ideanikkareille. Aikuiset myös huolehtivat tarkkaan, että jokainen lapsi tuli kuulluksi ja ymmärretyksi. Me aikuiset pelkäsimme etukäteen, että lapset haluavat asioita, joita ei ole varaa toteuttaa, ja he pettyvät. Samoin epäilimme pienimpien osaamista. Turhia pelkoja molemmat! Lapset olivat uskomattoman idearikkaita ja hyvin realistisia toiveissaan. Todella opettavaista meille aikuisille oli se, miten tarkasti pienet Peukaloisetkin olivat selvillä leikkiympäristönsä välineistä ja omista tarpeistaan.

Olemme saaneet huomata, miten eri tavalla lapset arvostavat näitä itse muokkaamiaan tiloja. Lapset viihtyvät paremmin, kohtelevat tavaroita hyvin ja tietävät siivotessaan niiden oikean paikan. Vaikka tilat ovat – sisustajistaan riippuen – erilaisia, niille on yhteistä, että kaikissa voi leikkiä ja toimia. Tästä lähtien otamme lapset aina mukaan miettiessämme päiväkodin hankintoja.

Hankekauden arviointia

Lintuvaaran päiväkodissa kehittämistyö tulee jatkumaan, suuntana edelleen lasten hyvinvointi ja viihtyminen. Tekemämme muutokset ja sopimukset ovat sidoksissa päiväkodin arkeen, ja niillä pyritään luomaan työtapoja, joilla tuetaan lapsen onnistumisia ja hyvää oloa. Monet asiat muuttuivat heti, kun tiedostimme muutoksen tarpeen. Esimerkiksi ruokailutilanteen videoinnissa huomasimme, kuinka turhaa odottelua osalle lapsista tuli, kun ruokaa oli jakamassa yksi aikuinen. Nyt molemmat aikuiset jakavat ruoan lasten toiveita kuunnellen. Kehittämiskohteemme oli alkujaan lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen nostaminen pääosaan päiväkodin vuorovaikutustilanteissa. Pienet askeleemme ovat olleet työvälineitä sen onnistumiseksi. Kun meillä on ymmärrystä, herkkyyttä, osaamista ja yhteistyötä työvälineinämme, voimme työskennellä sitoutuneesti ja lasta kuunnellen.

Tukea kehittämistyöllemme olemme saaneet osallistumalla VKK-Metron järjestämiin koulutuksiin ja seminaareihin. Koulutukset ovat olleet

mielenkiintoisia, hyödyllisiä ja innostavia. Ne ovat vahvistaneet uskoa omaan työhön. VKK-Metrossa työskentelevät kehittävät lastentarhanopettajat ovat opastaneet ja tukeneet niin yhdyshenkilöitä kuin kirjoittajiakin kuntarajat ylittävissä vertaistapaamisissa. Yhdyshenkilöiden ja kirjoittajien tehtävänä on ollut tehdä kehittämistyö näkyväksi omassa yksikössä. Ohjaajatapaamiset ovat olleet kehittämistyömme kannalta merkittäviä. Ohjaajamme Virpi Mattila on rohkaissut ja innostanut meitä työssämme, ja on hän myös joutunut jarruttelemaan niin kovasti innostunutta henkilökuntaa. Tärkeimmän tuen olemme saaneet esimieheltämme. Hän on mahdollistanut kehittämistyömme onnistumisen järjestämällä aikaa ja tilaisuuksia omille tapaamisille sekä keskusteluille. Hänen johdollaan kehittämistyömme siirtyy toimintaan ja lapsen parhaaksi.

Päiväkotipäivä voi olla myös aikuispäivä. Viisivuotiaan Lauran paras ystävä oli pois päiväkodista. Toverit pyytelivät tyttöä leikkikaverikseen, mutta tämä ei lähtenyt – ja vaikutti tyytyväiseltä ratkaisuunsa. Hän pyysytteli koko aamupäivän oman pienryhmänsä aikuisen kanssa pelaamassa ja jutustelemassa. Aikuinen ei patistanut lasta leikkimään eikä kysellyt tyytyväiseltä lapselta, miksi tämä kieltäytyi leikkikutsuista, joita tyttöporukka hänelle esitti. Aamun kuluessa tyttö kertoi, että hän ei nyt lähde toisten lasten kanssa leikkimään, koska viettää aikuispäivää!

LÄHTEET

Siira, Tiina (2010): Opinnäytetyö, ”Minkä takia muulla nauhalla ei voi tehdä?”
Aikuisen sitoutuneisuus päiväkodissa.

10.4 VKK – Vaikutamme Kuvien Kautta

LINNOITUSKUJAN PÄIVÄKOTI, TUIJA MARJANTO

Linnoituskujan päiväkotia lähikuvassa

Päiväkotimme on toinen Vartiokujan päivähoitoyksikön taloista. Päiväkotimme sijaitsee Länsimäessä Itä-Vantaalla, Fazerin tehtaiden ja Valion juustolan lähistöllä. Ympäristömme on vihreä. Ulkoilupihamme läheltä aukeaa alueen ehdoton helmi, valtaisa metsäalue suojelulinnoituksineen ja vallihautoineen. Kävelymatkan päässä on Mellunmäki ja metron itäinen pääteasema.

Päiväkotimme on perustettu värikylläisellä seitsemänkymmentäluvulla. Suurin osa alkuaikojen suunnittelun kukkasista on enää muisto päiväkodin valokuvakansioiden uumenissa. Peruskorjaus kuutisen vuotta sitten oli perusteellinen. Aikojen saatossa talossa on ollut monenmuotoista lastenhoitotoimintaa: päivähoitoa, iltahoitoa, ympärivuorokautista hoitoa, unikoulua ja nyt jälleen päivähoitoa.

Noin kolmasosa päiväkotimme perheistä on eri kieli- ja kulttuuritaustaisia. Kokemusta ja tietoa maahanmuuttajaperheistä on kertynyt edeltävien 15 vuoden aikana. Eräs päiväkotimme vahvuuksista on perehtyneisyys kuvien käyttöön.

Kaoottinen alkutilanne selkiytyi kokonaiskuvaksi

Johtajamme Leena Tuomainen suostutteli meitä ututterasti VKK-Metron toimintaan mukaan. Johtajamme mietteitä projektista voi lukea tässä julkaisussa olevasta Leena Tuomaisen, Tuulikki Vennisen ja Jarmo Lounassalon yhteisestä artikkelista.

Tutkimuspäiväkodiksi ryhtyminen ei ollut tiimillemme helppoa. Mielipiteitä sinkoili, ja tunteet olivat vähintäänkin sekalaiset.

taasko joku projekti, mistä ei kuitenkaan oo sit mitään hyötyä

Kun kaikilla ei ollut vielä oikein kokonaiskuvaa tulevasta, lähtötilanne oli aika kaoottinen ja negatiivisella tavalla väritynyt.

Paljon pohdittiin hyötyjä ja haittoja. Suurin pelko oli ajan ja resurssien tuhlaamisesta – kuten projektien kanssa ennenkin oli tapahtunut. Alkuajan seminaarit ja yhdyshenkilötapaamiset selvensivät kahden tiimin jäsenen mielissä meidän alkavaa urakkaamme, mutta muille tiimin jäsenille hanke oli edelleen epäselvä.

Aloimme tutustua VKK-Metron edellisen hankkeen kirjaan itsenäisesti ja vastailimme kyselyihin. Sitten oli alkuhaastattelun vuoro. Oli hyvä kuulla kaikkien tunnelmia ja lähteä ikään kuin saman pöydän äärestä eteenpäin. Ristiriitainen tunnelma oli keventynyt huomattavasti. Suurin este työllemme tuntui olevan enää muiden tiimien tietämättömyys hankkeesta, koska emme vielä pystyneet riittävästi kertomaan kehittämistyöstämme.

Epävarmuutta ja heräilevää intoa

Yksikkömme kahdeksasta tiimistä me Kuunsäteiden aikuiset olimme jo edeltävän vuoden ajan saaneet tehdä töitä ehyenä kokoonpanona. Siksi ajatus projektin läpiviemisestä oli meille ehkä helpointa. Odotimme innokkaasti, mitä VKK-Metron toiminnassa mukana oleminen merkitsee kokonaisuudessaan.

No tässä vaiheessa aika paljon niinkun on odotuksia, mutta sitten toisaalta kokoajan takaraivossa on vähän ajatusta, että kuinka kaiken ehtii.

Koimme epävarmuutta omasta osaamisestamme. Käännö tapahtui, kun saimme ohjaajamme Eevan käymään luonamme ensimmäisen kerran. Keskustelu hänen kanssaan rauhoitti kummasti, ja hän rohkaisi jo omalla innokkaalla mielenkiinnollaan meitä katsomaan asiaa eri näkökulmasta:

on tää prosessi se tärkein juttu, eikä se että -- mitä siellä maalissa on

Tuli olo, ettei meidän todellakaan ole tarkoitus yltää mihinkään taivaita syleilevään lopputulokseen. Positiivisuus alkoi hiipiä kuvaan mukaan:

...mihin me vielä ylletäänkään oikeesti...

Lapsiryhmän haasteellisuus mietitytti paljon. Jaksetaanko sitoutua ja viedä projektia tavallisen arkitoiminnan ohella? Osalla ryhmämme lapsilla on monitahoisia haasteita.

Ryhmä vaatii hirveesti sitoutumista ja sitä yhteen hiileen puhaltamista, niin sitte toisaalta riittääkö sitte enään paukkuja niinkun tähän hankkeeseen.

Vanhempainilta ilman vanhempia

Aihe – maahanmuuttajavanhempien osallistaminen – löytyi käytyjen keskustelujen pohjalta. Kehittämisasiheen tarkentaminen koettiin vaikeaksi. Ohjaajan apu täsmentämisvaiheessa korostui: *”jotain, joka kantaa tätä arkeakin ihan konkreettisesti...”* Jopa aiheen vaihtamista pohdittiin: se olisi voinut olla kuvien käyttö arkipäivän kanssakäymisen apuna. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten perheiden suuri määrä, melkein 40 % asiakaskunnasta, vaikutti kehittämisteeman valintaan.

Syksyllä 2009 olleeseen vanhempainiltaan ei saapunut yhtään eri kieli- ja kulttuuritaustaista perhettä. Voiko ramadanin osuminen samalle ajankohdalle olla ainoa selitys vanhempien osallistumattomuudelle? Meidän täytyy ottaa suunnittelutyössä myös islamilainen kalenteri huomioon. Syksyn 2010 vanhempainilta pidettiin vasta ramadanin päätyttyä. Tästäkin huolimatta vanhempia saapui paikalle melko vähän. Myös suomalaisten vanhempien osallistuminen jäi vähäiseksi.

Jos vanhemmat eivät puhu suomea, päivittäinen vuorovaikutus ei suju. Tulkkikeskustelut (noin kaksi kertaa vuodessa, tarvittaessa useammin) ovat silloin ainoa toimiva keskusteluyhteys. Suomalainen päiväkotielämä ei ole kaikille perheille tuttua. Perheet tarvitsisivat enemmän tietoa, ja tiedon myötä perheet ehkä myös kiinnostuisivat enemmän päivähoitoon liittyvistä kysymyksistä. Henkilöstöä kohtaan saattaa olla kovin vaihtelevia asenteita. Joissain kulttuureissa hoitohenkilöstöön suhtaudutaan kuin palvelijoihin. Toisissa maissa lapsia hoitavat ne, jotka eivät muuhun työhön kykene.

Kaikenlainen etukäteen asioista sopiminen on joskus vaikeaa erilaisten aikakäsitysten vuoksi tai jopa siksi, että vanhempien oma käsitys suomenkielentaidoistaan ei vastaa todellisuutta. Ihanne olisi, että vanhempien kanssa pystyisi keskustelemaan lapsen päivästä päiväkodissa. Olisi myös mukava oppia tuntemaan vanhempia hieman paremmin.

Kantavat rakenteet projektin läpiviemiseen

Viikoittain tiimillemme sovittiin tunti kokoontumisaikaa VKK-Metron toimintaan liittyvien asioiden hoitoon. Lisäksi syksyllä 2010 sovimme erilaisille kirjoittamistöille aikaa muutaman tunnin joka keskiviikko.

Käytännössä niistä toteutui suunnilleen joka toinen tai kolmas kerta. Johtaja pyrki osallistumaan koulutuksiin ja kokoontumisiimme niin usein kuin mahdollista. Myös johtajan mukanaolo ohjaajatapaamisissa noin kuukauden välein koettiin tärkeäksi.

Saimme pidettyä muille tiimeille tiedotusillan VKK-Metron toiminnasta vasta syksyllä 2010. Se edisti muiden tiimien luottamusta ja työrauhaa, kun ymmärrys projektista kasvoi. Talokokouksessa VKK-Metro-asioilla oli pysyvä osuus esityslistalla.

Viikoittaisen VKK-tiimikokouksen ohessa pyrimme lähettämään sähköpostitse tuntemuksiamme tai muuta viestiä sekä ohjaajalle että johtajalle. Ohjaaja toi tapaamisiimme omia näkökulmiaan ja ideoitaan. Talon ulkopuolisen ihmisen oli helpompi huomata, jos ajatuksemme lähtivät väärille urille.

Avoimuus ja tiedonkulku

Toivoimme avoimen keskusteluyhteyden löytymistä jo projektin alussa.

Nii että vaikka joka viikko ei oiskaan jotain kyselyä, joka täytetään, mutta että sen ajan sais käyttää ihan vaan et missä me mennään ja miltä tuntuu. Että semmostakin keskustelua olis ihan hyvä päästä käymään.

Johtaja korosti, että hänen on oltava tietoinen ryhmän tilanteiden erityispiirteistä sijaisia järjestettäessä. Tiimin jäsenet odottivat toisiltaan hyvää tiedonkulkua ja asioiden jakamista. Samaa asiaa hieman pelättiin:

...osaako sitte kertoa niistä asioista ihan yhtä selventävästi, kuin jos olis ollu paikanpäällä..

Annoimme toisillemme luvan olla pois lapsiryhmästä ja osallistua hankkeen kokouksiin ja koulutuksiin. Muiden tiimien vastuu talon yhteisistä asioita lisääntyi projektin ajaksi.

Pieniä askeleita ja takapakkeja

Emme kirjanneet steppejä annetulle lomakkeelle, koska se tuntui alusta alkaen kankealta meidän tiimimme käyttöön. Emme innostuneet slagisanoista lainkaan. Steppien avaaminen paperille kangerteli alussa. Sitten kehitimme oman päiväkirjamuotoisen kirjaamistavan. Työstimme useampia steppejä rinnakkain.

Kuvataulu eli kuvien käytön lisääminen arjessa

Ryhdyimme kehittämään kuvataulua viikon keskeisimpien tapahtumien esittelemiseksi. Kävimme yhdessä kuvakokoelmaamme läpi. Keräsimme useimmin käyttämämme kuvat yhteen. Niistä kertyi sekalainen, vaihtelevista lähteistä peräisin oleva kokoelma.

Olimme lahjoituksena saaneet pieniä kansioita, jotka otimme nyt hyötykäyttöön. Etsimme muoviarkkeja ja liukaspintaista kartonkia välilehdiksi, joista sinitarra irtoaa helposti. Kiinnitimme päivittäin tarvitsemamme kuvat kansion sivuille. Se helpotti ja nopeutti kuvien käyttöä heti olennaisesti.

Kuvataulussa viikko koostuu laminoiduista A4-arkeista. Päivien värit otimme Kehitysvammaliiton tuottamasta materiaalista: maanantai vihreä, tiistai sininen, keskiviikko valkoinen, torstai beige ja perjantai keltainen. Lisäksi päätimme esittää perusruokalistan kuvina sanallisen ruokalistan ohella. Jo ennalta meillä oli käytössämme pienryhmille omat värit ja omat sovitut ajankohdat.

Kuvataulun käyttöönotto sujui nopeasti ja lapset oppivat käyttämään taulua tiedonhakupaikkana.

Ruokakuvien vaihtaminen tauluun aikuisen kanssa on mieluista toimintaa. Kuvaaja Tuija Marjanto.

Yksi ohjaajatapaaminen käytettiin kuvataulun analysointiin ja kriittiseen tarkasteluun. Keskeisiä ajatuksia nousi ilmaan. Olemmeko sokeutuneet käyttämillemme kuville? Ovatko kuvat oikeasti informatiivisia? Avautuuko kuvasta tarkoittamamme asia vai herättääkö se täysin vääriä mielleyhtymiä? Voiko kuva olla jopa loukkaava?

Heräsi ajatus, että listaisimme käyttämämme kuvat ja kuvien viereen tehtäisiin eri kielillä kuvista kertovat tekstit. Pohdimme, että saisimme ainakin suomenkielisen osuuden toteutettua syksyyn mennessä

Uusien syksyllä aloittaneiden perheiden kielitaito olikin niin hyvä, ettei perusteellista kuvien avaamista silloin enää tarvittu. Päätimme muokata sen sijaan päiväkodin suomenkielisen esitteen mahdollisimman selkeäksi ja käännettäväksi sen muutamille keskeisille kielille. Korvaamme myöhemmin bliss- ym. symbolit kuvataulussa oikeilla kuvilla oikeista tilanteista.

Laitehankinnat

Stepin alkutilanne: talolle on saatava väritulostin ja digikamera. Saisimme otettua ja tulostettua ajantasaisia ja ryhmää koskevia kuvia tarpeen mukaan. Talossa on kaksi mustavalkotulostinta. Värikuvia on mahdollista käydä tulostamassa yksikkömme toisessa talossa. Samasta paikasta voimme lainata kameraa tarvittaessa. Keväällä 2011 tilanne muuttui sujuvammaksi, kun talolle hankittiin oma kamera ja väritulostin.

Kuvataulussa käytämme edelleen pääasiassa piirroskuvia. Laitteiden hallinnan opettelu vie aikaa. Vie myös paljon resursseja, ennen kuin tarvittava määrä kuvia on otettu, muokattu, tulostettu ja laminoitu. Tämä vaihe on vuorossa syksyllä 2011.

Osastotilojen vaihdos yllätysten kera

Vaihdoimme osastotiloja rinnakkaisen ryhmän kanssa. Vanhat tilat eivät sopineet ryhmämme toimintaan. Etenkin siirtymätilanteet erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa olivat vaikeita. Pitkät, suorat käytävät kutsuivat riehumiseen ja juoksemiseen. Päiväkodissa tehtyjen remonttien vuoksi osastojen muutto oli hidasta ja hankalaa.

Tilojen osalta muutos oli meidän ryhmällemme oikea. Osaston yleis-tunnelma rauhoittui oleellisesti. Vanhempienkin kannalta tilanne selkiytyi. Saimme nyt käyttöömmme suuren, erillisen ilmoitustaulun, johon voimme keskittyä ja jäsenmme sovitaa kaiken perheitä koskevan tiedon.

Leikkitauluun tehtiin uudet kuvat uusista tiloista.

Samalla uudistettiin keskeisimpien leikkikuvien piirroksymbolit oikeiksi kuviksi oikeista leluista ja leikeistä. Kuvaaja: Tuija Marjanto

Yhteisen työn kehittäminen

Talon vanha esite oli raskas luettava jopa suomenkielisille perheille. Se sisälsi vaikeita termejä ja liikaa tietoa. Päätimme muokata talon yleisesitteen selkokieliseksi ja käännättää muutamille keskeisille kielille.

Tutustuimme selkokieliseen asioiden esittämiseen. Pohdimme yhdessä sanamuotoa ja sisältöä. Selkokielinen kirjoittaminen vaati paneutumista. Tuntui hassulta käyttää aikaa ”vain” sanojen pyörittelyyn, mutta lopputulos oli hyvä. Uudessa esitteessä on keskeiset asiat ytimekkäässä muodossa. Asioiden omaksuminen päivähoitoa aloittavalle perheelle on tehokkaampaa, kieli- tai kulttuuritaustasta riippumatta.

Selkokielinen esitteemme on saanut mm. yhdyshenkilötapaamisissa paljon kiinnostusta osakseen. Esitteestä kiinnostuneet voivat olla suoraan yhteydessä päiväkotimme.

Toukokuussa 2011 pidimme avoimien ovien päivän. Vanhemmat pääsivät seuraamaan pienryhmien toteuttamista yhtenä aamupäivänä. Kaikenlainen yhdessä toimiminen alentanee kynnystä vapaampaan kanssakäymiseen vanhempien ja henkilökunnan välillä. Kehittelemme varas-
toon muita mahdollisia tapoja yhteiselle tekemiselle ja yhdessä olemiselle

ja kokeilemme niitä sinnikkäästi pidemmän ajanjakson, kunnes jokin keino lyö läpi.

Kuvakansioita on käytössämme tällä hetkellä neljä: leikit, esikoulu, päiväohjelma ja ruoka. Syksyllä muokkaamme kansioden sisältöä edelleen ja teemme lisäksi vaatekansion. Otamme kuvia lasten omista tai talon varavälineistä lasten avustuksella. Kuvaprojektista saamme tulevaan syksyyn mm. S2-kerhoihin toimintasisältöä. Lapset tuovat pyydytyt vaatekappaleet vaalean alustan päälle yksitellen ja kuvan oton jälkeen palauttavat vaatteet paikoilleen.

Alussa kuvien käytön pohtiminen korostui valtavasti. Loppuprojektia kohden olemme päässeet syventymään itse pääaiheeseenkin, vanhempien osallistamiseen. Tuntuu, että tästäkin se työ sitten vasta käynnistyykin. Olemme syksyksi sopineet koko talon kehittämispäivän aiheeksi kuvien käytön tehostamisen. VKK-Metron alulle saattama kehittäminen ei siis talossamme katkea tähän kevääseen, vaan jatkaa eteenpäin omalla lisäantävällä painollaan.

Ohjaajamme Eeva Pursimon puheenvuoro

Alku hieman hankalaa, mutta lopussa yhdessä kuljettu matka on se tärkein.

Kehittäminen on uskallusta heittäytyä tarkastelemaan omaa työtä ja toimintatapoja uudesta tulokulmasta. Tätä olen kokenut Kuunsäteiden aikuisten kanssa.

Itse ”ensimmäisen kauden” ohjaajana olen saanut kokea erittäin hienon matkan yhdessä työhönsä sitoutuneiden ammattilaisten kanssa. Sen lisäksi olen saanut vahvistusta sille, että kehittäminen on osa arkea varhaiskasvatuksessa. Pienin askelin syntyy jotain, joka kantaa arjessa. Kiitos yhteisestä matkasta, Kuunsäteet.

11. Vertaistuellla vauhtiin

Yhteistyötä yli kuntarajojen

ANNA-RIITTA MÄKITALO JA SAILA NEVANEN

11.1 Vertaistoiminnan lähtökohdat ja toimintaympäristö

Tässä artikkelissa tarkastelemme vertaisryhmätoimintaa VKK-Metron kehittämistyön tukena. Tavoitteena on pohtia, onko eri vertaisryhmien toiminta edistänyt VKK-Metron kehittämistyötä ja projektin tavoitteiden toteutumista ja jos on, niin millaista hyötyä näistä tapaamisista on projektin eri toimijoille. Aineistona on käytetty VKK-Metron tilaisuuksien muistiota ja toimijoiden palautteita heidän omista kokemuksistaan vertaisryhmiin osallistumisesta tai niiden toiminnasta.

Vertaisryhmätoiminta on VKK-Metron kehittämistoiminnan yksi keskeinen tukirakenne. Toimintakaudella 2009–2011 kokoontui säännöllisesti yhdyshenkilöiden, ohjaajien ja päiväkodin johtajien vertaisryhmät sekä kirjoittajapiiri. Vertaisryhmien kokoonkutsujina ja ohjaajina toimivat VKK-Metron työntekijät. Näissä ryhmissä päivähoidon henkilöstö 21 toimipisteestä, neljästä eri kaupungista ympäri pääkaupunkiseutua keskusteli, jakoi kokemuksiaan ja työskenteli yhdessä kaksivuotisen hankekauden ajan.

11.2 Vertaisryhmätoiminta kehittämistyön tukena

Uuden toimintatavan tai ammattikäytännön kehittäminen edellyttää työntekijältä omien kokemusten refleктоivaa havainnointia. Reflektionnin kohteena voi olla oma ajattelu tai toiminta ja siihen liittyvät tottumukset. Tälle havainnoinnille ja sen tarkastelulle eli reflektionnille rakentuvat ymmärtäminen ja asian käsitteellistäminen. Ammatillisen toiminnan muutos tulee mahdolliseksi tällaisen kriittisen oman työn tarkastelun ja tietoisuuden kautta (mm. Tiuraniemi 1994).

Vertaisryhmällä tarkoitetaan tiedoiltaan ja taidoiltaan suhteellisen samankaltaisista jäsenistä koostuvaa ryhmää. Ryhmään osallistumisen perusteena voi olla esimerkiksi samanlaiset työtehtävät. Ryhmät voidaan muodostaa homogeenisiksi tai heterogeenisiksi riippuen ryhmän tavoitteista; ryhmä voi esimerkiksi hyödyntää ekspertti-noviisi-asetelmaa ryhmässä oppimisessa.

Vertaisryhmässä on tavoitteena rakentaa vastavuoroisen kehityksen kenttä. Tällä tarkoitetaan sitä, että ryhmässä tapahtuva oppiminen perustuu toiminnan ja kokemusten jakamiseen ja ryhmä tarjoaa mahdollisuuden oman toiminnan reflektionnille. Tyypillistä vertaisryhmille on tutkiva ja pohtiva kommunikointi, jossa osallistujat pohtivat kriittisesti ja rakentavasti erilaisia näkökulmia ja ideoita. Toimintatapoja voi olla esimerkiksi vastavuoroinen neuvottelu, erilaisten näkökulmien yhteensovittaminen ja asioiden vertailu ja uudelleen järjestäminen. Parhaimmillaan vertaisryhmä tuottaa tutkivaa ja pohtivaa kommunikaatiota, johon liittyy hypoteesien esittämistä ja testaamista, päättelyä, argumentaatiota ja ongelmanratkaisuprosessien suunnittelua ja arviointia. Tällainen työskentely voi johtaa ryhmän jäsenten asiantuntemuksen ylittävään, kumuloituvaan osaamiseen. Yhteinen työskentely voi myös kannustaa ja lisätä jäsenten itseluottamusta kehittämistyöhön. (Kumpulainen 2002, Mercer 2000, Chan 2001.)

Päivi Kupila toteaa (2007), että työelämän monitahoisuus edellyttää myös varhaiskasvatuksen työntekijöiltä entistä enemmän taitoja ja valmiuksia toimia sekä työyhteisönä että yhteistyössä muiden verkostoihin kuuluvien kanssa voidakseen kantaa kollektiivista vastuuta lasten hyvästä elämästä ja sen tukemisesta. Näitä ajatuksia vasten peilaten yhteisöllisyyden ja yhteistyökyvyn kehittyminen on myös työn kehittämisessä keskeistä.

Ekspansiivisen oppimisen näkökulma tarkastelee oppimista sekä yksilöllisenä että yhteisöllisenä tiedostamisprosessina. Siinä pyritään nostamaan esiin työelämän vanhentuneita käytänteitä ja muuttamaan niitä työelämän, yhteistyötahojen ja tutkijoidenkin välisessä yhteistyössä. Engeström

korostaa oppimisessa työelämän ja sen tarpeista kehittyvän teoreettisen tiedon merkitystä. Tärkeää on myös työelämän historiallisuuden sekä dialogisuuden ja yhteisöllisyyden merkityksen ymmärtäminen. Älykäs toiminta rakentuu sosiaalisissa käytännöissä muotoutuneista toimintajärjestelmistä, jotka muotoutuvat pitkien aikojen kuluessa. Tällöin niiden haasteet ja mahdollisuudet voi ymmärtää vain niiden omaa historiaa tunteva. Oppimisprosessit edellyttävät siihen osallistuvien välistä yhteistä tekemistä, dialogia. Tällöin osallistujien esiin nostamat näkökulmat törmäävät toisiinsa ja vaativat kehittämään työstettävää toimintatapaa edelleen. (Engeström 2004)

11.3 Vertaisryhmätyöskentelyn edellytykset

Vertaisryhmätyöskentelyn onnistuminen edellyttää, että ryhmän jäsenet motivoituvat ja sitoutuvat ryhmän työskentelyyn. Ryhmän tavoitteiden ja toiminnan pitää olla mielekkäitä ja merkityksellisiä ryhmän kaikille jäsenille. Osallistuminen pitää olla vapaaehtoista. Kokemusten jakaminen ja niiden kriittinen tarkastelu yhdessä edellyttää luottamusta ryhmän jäsenten välillä. Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa myös ongelmatilanteiden tai epäonnistumisten tarkastelun ja niistä oppimisen niin, että ryhmän jäsenet saavat toisiltaan tukea ja vahvistuvat ammatillisesti. Työskentely perustuu keskustelulle, ja näin ollen se edellyttää kykyä verbalisoida omia havaintoja ja perustella näkökantoja. Vertaisryhmien ohjaajien tehtävänä on ennenkaikkea tehdä refleктоivia kysymyksiä. (mm. Barlow, Rogers & Coleman 2003, Huston & Weaver 2008).

Rogers (2004) kirjoittaa, että kaikki oppijoista muodostuvat ryhmät ovat jossakin määrin heterogeenisia ja jäsenten kyvyt ja kiinnostuksen kohteet vaihtelevat. Jos näemme työn kehittämisen oppimisprosessina, huomaamme, että meidän on kohdattava jokaisen oppijan oma kehitysprosessi ryhmässä. Voidakseen rauhallisin mielin oppia, antautua kyseenalaistamaan omia tottumuksia ja ajattelutapoja, pitää voida luottaa sallivaan ja kannustavaan vertaisryhmään. Keskeinen tekijä turvallisen ja suvaitsevan ilmapiirin rakentamisessa on luottamuksellisuus. Luottamus vertaistoimijoihin vaikuttaa kommunikaatioon, yhteistyöhön ja vallitseviin toimintaperiaatteisiin.

Brewster ja Railback (2003) ovat nimenneet viisi yksilön ominaisuutta, jotka vaikuttavat positiivisesti ryhmän ilmapiiriin luottamuksen rakentumisen näkökulmasta. Nämä ovat hyvänsuopaisuus, todenperäisyys,

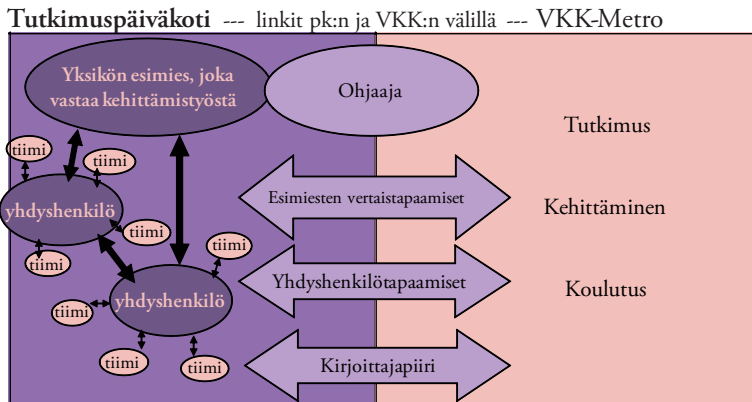
pätevyys, rehellisyys ja avoimuus. Hyvänsuopaisuudella tarkoitetaan, että yksilöt ajattelevat toisista hyvää ja heidän tavoitteensa ja motiivinsa muita kohtaan ovat positiivisia. Hyvänsuopa ihminen puolustaa tarvittaessa toistenkin etuja. Todenperäisyydellä ymmärretään sitä, että voi tukeutua toisiin ja uskoa heidän toimivan johdonmukaisesti ja lupauksensa pitäen. Tällöin ryhmän jäsen uskaltaa ja kykenee heittäytymään luottamukseen. Pätevyys on uskoa siihen, että muut ryhmäläiset kykenevät suorittamaan rooliinsa liittyvät tehtävät. Mitä avoimemmin, vapaammin ja rehellisemmin muut jakavat informaatiota yhteisössään, sen halukkaampia he ovat luottamaan toisiinsa.

Luottamuksellisilla suhteilla ihmisverkostoissa on todettu olevan myönteisiä siirtovaikutuksia. Luottamus yhdessä yhteisössä lisää luottamusta myös muissa yhteisöissä. Päivi Kupilan (2007) tutkimuksen mukaan kollegiaalinen vertaisryhmä muodostaa yhteisen tilan, jossa asioiden jakaminen on tärkeää. Kun työskennellään kohti yhteistä päämäärää, ryhmän luottamus, tuki ja kannustus vahvistavat oman asiantuntijuuden kehittämisessä, sillä ne auttavat omien vahvuuksien ja kehittämisaalueiden tiedostamista.

11.4 Toiminnan kuvaus

Seuraavassa esittelemme tärkeimmät vertaisryhmät, jotka VKK-Metrossa toimivat hankekaudella 2009–2011. Ryhmien jäseniltä on toiminnan aikana koottu kokemuksia useilla eri tavoilla, ja tätä materiaalia on käytetty näissä kuvauksissa.

Kuvio 3. Vertaisryhmätoiminta VKK-Metrossa

11.5 Yhdyshenkilötapaamiset

Edellisestä VKK-tutkimuspäiväkotiverkoston työstä 2007–2009 olimme oppineet, että yhdyshenkilö on tärkeä toimija päivähoitoyksikön esimiehen rinnalla. Hankekauden työtä aloittaessamme jokainen tutkimuspäiväkoti nimesi yhden tai useamman yhdyshenkilön omasta henkilökunnastaan VKK-toiminnan yksikön johtajan avuksi ja tueksi. Verkostojen toiminnassa ensiarvoisen tärkeää on, että tieto kulkee sujuvasti eri toimijoiden välillä ja että kaikille kysymyksille ja niiden esittämiselle on tilaa ja aikaa. Yhdyshenkilöverkoston tarkoitus oli toimia yhtenä tällaisena paikkana.

Ryhmämme kokoontui ensimmäisen kerran helmikuun alussa 2010. Tällöin mukana olivat myös yksiköiden esimiehet. Koimme tärkeäksi sopia yhteisistä toimintatavoista yhdessä, ja keskusteluissa käytiin läpi paitsi hankkeen aloittamiseen liittyviä kysymyksiä myös yhdyshenkilön tehtäviä ja niiden suhdetta esimiehen työhön. Keskusteluissa sovimme seuraavista tehtävistä:

- Yhdyshenkilö vastaa tiedon välityksestä VKK:n ja päiväkodin välillä
- Yhdyshenkilö huolehtii materiaalien säilytyksestä
- Yhdyshenkilö huolehtii uusien työntekijöiden perehdytyksestä VKK-Metron liittyvään kehittämiseen
- Yhdyshenkilö toimii esimiehen tukena kehittämiseen liittyvässä toiminnassa hankkeen aikana
- Yhdyshenkilö huolehtii kehittämistehtävän täsmennyksen palauttamisesta
- Yhdyshenkilö vastaa Snadit stepit -kaavakkeiden palauttamisesta
- Yhdyshenkilö huolehtii prosessiseurantaan liittyvistä asioista (välittää tietoa tiimeille ja muistuttaa muita seurantakyselyyn vastaamisesta)

Jatkoimme tapaamisia kerran kuussa lähes hankkeen loppuun asti. Keskustelun aiheina oli usein osallistujien esille tuomia ajankohtaisia kysymyksiä. Pohdimme yhdessä, miten VKK-Metron yhteisiä ohjeita ja toimintamalleja käytännön arjessa sovelletaan ja mitkä toimintamallit ovat osoittautuneet hyviksi. Joskus kutsuimme mukaan myös VKK-toimijan jostain toisesta vertaistukiryhmästä rikastamaan teoreettisella alustuksellaan keskusteluaamme kehittämistyöstä.

Tärkeäksi työmuodoksi muodostuivat yhdyshenkilöiden puheenvuorot oman yksikkönsä kehittämistyöstä. Näistä kirvonneet keskustelut olivat osallistujien palautteen mukaan innostavia ja voimaannuttavia. (vrt esim.

Huston & Weaver 2008.) Yhteisten tapaamisten lisäksi yhdyshenkilöt tekivät vertaisoppimiskäyntejä toisiin tutkimuspäiväkotiverkoston yksiköihin.

Yhdyshenkilötapaamisissa pysähdyttiin myös erilaisten opinnäytetöiden aiheiden pohtimiseen. Tämä näkökulma on mahdollistanut yhteistyön useiden oppilaitosten kanssa. Yhteistyössä VKK-Metron kanssa tehnyt opinnäytetyöt on tallennettu VKK-Metron www-sivustolle. (osoite: http://www.socca.fi/kehittaminen/varhaiskasvatus_vkk-metro/julkaisuja_ja_materiaaleja/opinnaytetoita/)

Hankekauden lopussa kerätyn palautteen mukaan ryhmän jäsenet olivat pääosin tyytyväisiä vertaisryhmänsä toimintaan. Toiminnan alussa sovituista tehtävistä korostuivat tiedotus ja työyhteisön kannustus ja innostus. Yhdyshenkilön rooli työyhteisössä koettiin haasteelliseksi, koska vaikka hän on tasa-vertainen toimija yhteisössään, jotkut tehtävät vaativat kontrolllointia ja patistelua. Kehittämistyön kannalta tärkeäksi nähtiin päivähoitoyksikön toiminnan organisointi. Kehittämistyölle on oltava pysyvä ja selkeä paikka muiden yhteisten asioiden rinnalla. Vastaisuudessa ehdotettiin yhdyshenkilön roolin pohtimista sekä VKK:n vertaisryhmissä että työyhteisöissä prosessin alussa. Toisaalta tämä tehtävä oli kasvattanut omaa työmotivaatiota ja -taitoja prosessin aikana.

Kehittämisehdotuksina mainittiin tarkempia, selkeämpi aikatauluja ja ohjeita toiminnalle, etenkin toimintaan liittyvistä kyselyistä. Nämä tiedot olisi myös hyvä olla aikaisemmin käytössä työn suunnittelun helpottamiseksi. Jotkut ehdottivat yhdyshenkilöille enemmän koulutusta hanketyöstä. Myös VKK-Metron eri vertaisryhmien väliseen vuorovaiikutukseen toivottiin lisäystä.

11.6 Ohjaajien tapaamiset

Jokaiselle VKK-Metron tutkimuspäiväkodin kehittämistyölle nimettiin prosessin alussa ohjaaja. Ohjaajat tulivat oman kunnan varhaiskasvatuksen organisaatiosta. He olivat nimikkeeltään kehittämiskonsultteja, suunnittelijoita, asiantuntijoita, esimiehiä tms. Ohjaajat kokoontuivat säännöllisesti noin kerran kuussa pohtimaan, keskustelemaan ja jakamaan kokemuksiaan oman tutkimuspäiväkotiyksikkönsä kehittämistyön ohjaamisesta. Tapaamisissa joku ohjaajista esitti omasta työstään tilanteen tai ongelman, jota ryhmäläiset yhdessä refleктоivat.

VKK-Metron toiminnassa tutkimuspäiväkodin esimies ja ohjaaja muodostivat tärkeän työparin. Esimies vastaa oman yksikkönsä kehittä-

mistyöstä, ja ohjaajan rooli oli tukea yksikön työntekijöitä työssään oman toimintakulttuurinsa muutoksessa. Ohjaajat pohtivat vertaistapaamisissaan rooliaan monesta näkökulmasta. He kokivat tehtäväkseen huolehtia, että keskustelu kehittämisteemasta tutkimuspäiväkodeissa eteni, ja palauttaa se rönstyilyjen jälkeen takaisin valittujen tavoitteiden suuntaan työskentelyksi. Ohjaajat miettivät, miten he osaisivat välittää ajatusta, että vaikka työ kangertelee ja vastoinkäymiset ahdistavat, asiat hoituvat keskustelemalla ja kaikkia osapuolia kuuntelemalla. Monet ohjaajat kokivatkin, että heidän työnsä ajoittain läheni työnohjauksellista otetta.

Ohjaajat keskustelivat ja jakoivat vertaisryhmässä kokemuksiaan siitä, miten tutkimuspäiväkotien henkilökuntaa autetaan ajatusten sanoittamisessa ja merkitysten määrittelyssä. Henkilökunta toi työn kehittämisesprosessissaan esiin paljon hiljaista tietoa, jonka hahmottamiseen ulkopuolisen kysymykset ja kommentit auttoivat. Tärkeintä ei ole asiakirjojen täyttäminen vaan yhteinen pohdiskelu ja keskustelu. Yhteinen pohdinta mahdollistuu hyväksyvässä ilmapiirissä, jossa jokaisen ajatusta kuunnellaan ja pohditaan. Kehittämistyön edetessä ohjaajat tunnistivat tutkimuspäiväkodeissa yhä enemmän keskustelua omasta kehittämistyöstä, ja tämä taas lisäsi työntekijöiden tietoisuutta ja sitoutumista kehittämistyöhön.

Ohjaajat toivat esiin, että osallisuuden käsite on varhaiskasvatuksen kentällä avautunut ja sen vahvistamiseen on löytynyt lisää keinoja. Kehittämistyön edetessä oivallus siitä, että se on osa jokaisen perustyötä, on voimistunut. VKK-Metron kyselyyn vastanneet päivähoidon työntekijät määrittelivät lasten osallisuuden kahdeksalla ominaisuudella: oikeuteen iloon itsestään, saada tarpeet tyydytetyksi, oppimiseen aikuisen turvassa, vaikuttamiskokemuksiin, omatoimisuuden harjoitteluun, vastuuseen kasvamiseen, maailman yhteiseen tulkitsemiseen ja oikeuteen olla sellaisten aikuisten kasvatettavavina, jotka kunnioittavat ja kuuntelevat lasta ja kiinnostuvat hänen maailmastaan yhä uudelleen. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010.)

Omaa rooliaan pohtiessaan ohjaajat totesivat, että tutkimuspäiväkodeissa heidän työssään korostui kyselyihin vastaamiseen ja niiden tulosten hyödyntämiseen sekä kehittämistoiminnan muuhun dokumentointiin motivointi. Hanketyön lopussa ohjaajat keskustelivat, miten osaisivat auttaa yksikköä varmistamaan, että kehittämistyö jatkuu yhtä intensiivisesti kuin hankkeen aikana. Heidän tehtävänään oli keksiä, miten tehdä itsensä tarpeettomaksi.

Ohjaajien yhteisissä keskusteluissa kävi ilmi, että he kokivat kehittämistyön ohjaamisen tukevan heidän muuta työtään, sillä se on ”loistava tapa pitää yllä omaa ammatillista ajankohtaisuutta”. Osa ohjaajista oli toiminut jo edellisen VKK-Metro-tutkimuspäiväkotiverkoston työssä. Heidän kokemustaan hyödynnettiin näissä yhteisissä tapaamisissa. Ohjaajat totesivat, että paras tuki heidän työlleen tuli vertaisryhmäläisiltä.

11.7 Johtajien tapaamiset

Myös tutkimuspäiväkotien johtajilla oli mahdollisuus osallistua vertaisryhmätapaamisiin. Kolme johtajien pienryhmää kokoontui noin kerran kuukaudessa hankekauden ajan. Keskusteluja ohjattiin työnohjauksellisin keinoin. Johtajien odotuksena näille tapaamisille oli löytää omaa rooli kehittämishankkeessa ja saada kollegoilta tukea ja apua kehittämistyön johtamiseen omassa yksikössä.

Tutkimuspäiväkotien johtajat käsittelivät tapaamisissa työyhteisön johtamiseen ja kehittämiseen liittyviä teemoja, kuten työntekijöiden motivoimista kehittämistyöhön ja muutostavastarinnan kanssa työskentelyä. He keskustelivat palautteen antamisesta työtiimeille ja yksittäisille työntekijöille. He nostivat esiin myös arjen esteet kehittämistyössä, esimerkiksi henkilökuntavajeen tai työntekijöiden vaihtumisen, ja sen, miten ylläpitää ja jatkaa kehittämistyötä näissä vaihtuvissa tilanteissa. Kovan työtahdin, arjen muutosten ja yllätysten keskellä he kokivat haasteelliseksi löytää aikaa uusien toimintamallien kehittämiseksi. He näkivät tehtäväkseen koota nämä uudenlaiset toimintamallit toimiviksi kokonaisuuksiksi ja välttää näin työn pirstaleisuus. Keskusteluissa he nostivat esille kaupunkien, yksittäisten toimipisteiden ja johtajien kehittämät erilaiset kokous-, kehittämispäivä- ja koulutuskäytännöt, ja näistä kokemuksista saattoi saada ideoita omalle työlle.

Toinen tapaamisten keskeinen sisältö oli oman työn, kehittymisen ja jaksaminen tarkastelu. Johtajat nostivat usein esiin nousseen kysymyksen siitä, miten he löytäisivät aikaa pedagogiselle johtamiselle hallinnollisten töiden keskellä. Tärkeää olisi myös varata riittävästi aikaa suunnittelulle ja ajattelulle, jotta oma käsitys kehittämisen tavoitteista ja suunnasta selkiytyisi. Johtajat pohtivat myös sitä, miten tärkeää on oma innostus kehittämistyöhön ja miten johtaja voi parhaiten tukea työntekijöitä ja antaa tilaa kehittämistyölle. Johtajat keskustelivat myös omasta roolistaan VKK-Metron kehittämistyössä, jossa apuna ovat muun muassa toimipisteiden

yhdyshenkilöt, ohjaajat ja kehittävät lastentarhanopettajat. Johtajat näkivät heidän auttavan ja tukevan työtään. Tapaamisissa johtajat pohtivat myös sitä, miten he itse pystyvät kehittymään ja uudistumaan pedagogisena johtajana. Johtajat esimerkiksi yrittivät ehtiä myös itse osallistumaan VKK-Metron tarjoamiin koulutustilaisuuksiin ja hyödyntämään näin hankkeen tarjoamia mahdollisuuksia. Ryhmiin osallistuneet johtajat olivat vankkoja ammattilaisia, jotka pystyivät myös pohtimaan omia puutteitaan ja epäonnistumisiaan kollegojensa kanssa. Joskus nämä ongelmat johdattivat uusiin ratkaisuihin ja oivalluksiin.

Tärkeää ryhmässä oli prosessinomaisuus. Puolitoista vuotta kestäneet säännölliset tapaamiset antoivat mahdollisuuden seurata eri toimipisteiden kehittämisprosessin etenemistä ja hanketyön eri vaiheita. Toimipisteet ja niiden kehittämistavoitteet olivat erilaisia, mutta niissä oli myös paljon yhteistä. Pedagogisen johtamisen haasteet olivat osin yhteisiä ja osin erilaisia. Päiväkodin johtajat olivat sitoutuneita vertaisryhmän toimintaan ja pystyivät luottamuksellisessa ilmapiirissä tarkastelemaan ja verbalisoimaan omaa toimintaansa. Välillä ryhmissä saavutettiin kumuloituvaa asiantuntemusta ja ammatillista vahvistumista (vertaa esimerkiksi Kumpulainen 2002). Ryhmät toimivat pysähtymispaikkoina, joissa mahdollistui kiireetön oman toiminnan tarkastelu ja pedagogisen kehittämistyön ja johtamisen pohdinta.

11.8 Kirjoittajapiiri

Hankkeen alusta lähtien ajatuksenamme on ollut, että tutkimuspäiväkotiverkoston toimintaa dokumentoidaan mahdollisimman paljon kehittämistyön tulosten ja hyvien toimintamallien levittämistä varten. Tavoitteeksi asetettiin tämän hankejulkaisun tekeminen. Tähän työhön valittiin jokaisesta yksiköstä yksi tai kaksi työntekijää, jotka osallistuivat kirjoittajapiiriin.

Säännöllisissä tapaamisissamme pohdimme kirjoitusten kohderyhmää, tekstien muotoja ja sisältöjä ja julkaisun kokonaisuutta. Monelle kirjoittaminen oli haaste, sillä kaikilla päiväkodin työntekijöillä se ei sisälly arjen työtehtäviin. Tekstejä luettiin ja kommentoitiin pareittain ja pienissä ryhmissä. Samoin tekstejä luettiin ja kommentoitiin jokaisen omassa toimintayksikössä.

Palautteesta kävi ilmi, että kirjoittamistyö aktivoi ryhmän jäseniä myös muun työn dokumentointiin. Sen koettiin helpottuvan, kun kirjoittaminen tuli sujuvammaksi. Lisäksi palautteen antaminen ja vastaanottaminen sekä ATK-taidotkin kohentuivat kuin varkain.

Tässä julkaisussa olevat tutkimuspäiväkotien kirjoitukset ovat syntyneet kirjoittajapiiriläisten tekeminä. Myös heidän työtoverinsa sekä vertaisryhmän jäsenet ovat olleet osallisena antamalla palautetta teksteistä. Dokumentoinnista on pedagogisesta näkökulmasta myös Risto Keskinen ja Jarmo Lounassalon kirjoitus luvussa ”Pedagoginen dokumentointi – Leppoistava osallisuuden mahdollistaja”.

11.9 Muu verkostotoiminta hankkeessa

Enhä tärkeimmät vertaisryhmät kokoontuivat kuitenkin tutkimuspäiväkodeissa. Kun päiväkotien työntekijät tekivät kehittämistyötään omassa työympäristössään, omassa tiimissään tai koko yhteisön kanssa, osallistui jokainen läsnäolija omalta osaltaan yhteisen päämäärän saavuttamiseen. Yksi VKK-Metron toiminnan periaate on, että jokaisen on mahdollista osallistua sillä panoksella, kuin hänelle on mahdollista. Hankekauden aikana sadat työntekijät ovat pysähtyneet arvioimaan ja kehittämään työssään käyttämiään toimintamalleja ja periaatteita niillä tiedoilla ja asiantuntemuksella, joita heillä sillä hetkellä on. Yhteisen reflektoinnin avulla on päädytty toteuttamaan pieniä muutoksia. Näistä pienistä askelista tulee alku matkalle kohti sitä visiota, jossa lapset ja heidän vanhempansa entistä aktiivisemmin osallistuvat lähiympäristönsä toimintaan.

Tässä luvussa esiteltujen erilaisten vertaisryhmien lisäksi VKK-Metron toimintaan on kuulunut monenlaisten työryhmien toimintaa. VKK-Metron ohjaus- ja projektiryhmät ovat kokoontuneet säännöllisesti. Samoin kuntien aluepäälliköiden, Soccan, Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen koulutuksen, AMK-toimijoiden ja opiskelijoiden tapaamisissa on käsitelty yhteistyötä VKK-Metron kanssa. Tulevaisuuden haasteeksi jääkin kaikkien näiden verkostojen yhteistyön vahvistaminen ja syventäminen.

11.10 Vertaistoiminnan hyödyt

Kuntarajat ylittävien vertaisryhmien toiminta on yksi VKK-Metron toimintamallin keskeinen kehittämistyön tukirakenne. Osallistujat ovat voineet reflektoida omaa projektityöhön liittyvää työtään ja saada tukea ja ideoita muilta vastaavia tehtäviä tekevilta kollegoiltaan. Osallistujat olivat motivoituneita tulemaan tapaamisiin. Tästä kertovat osallistuja määrät ja toteutuneet ryhmätapaamiset.

VKK-Metron vertaisryhmien toiminnan palautteista nousee voimakkaasti esiin ajatus, että yhteiseen keskusteluun, pohdintaan ja ongelmanratkaisuun on oltava tilaa varhaiskasvatustoiminnan rakenteissa. Kun yksilölliset, henkilökohtaisesti luodut merkitysperspektiivit kohtaavat vuorovaikutuksessa erilaisia näkemyksiä, on mahdollisuus tarkastella omaa tulkintaa ja muodostaa uusi, tietoisempi ja ehkä kollektiivisesti yhdenmukaisempi ymmärrys. Merkitysperspektiivillä tarkoitetaan niiden oletusten kokonaisuutta, josta tietyn kokemuksen tulkinta muodostuu ja johon uudet kokemukset sulautetaan (esim. Mezirow 1995). Sosiaalinen reflektio auttaa ryhmäläisiä tutkimaan omia tulkintojaan ja näkemään tietoisemmin muiden tulkintojen erilaisuuden.

Valmius asettaa omat oppimistarpeet ja käsitykset ryhmän tarkasteltaviksi vaatii rohkeutta yksilöltä ja kunnioitusta ryhmäläisiltä. Kun vielä ryhmät koostuivat erilaisista, eri kuntien eri päivähoitoyksiköistä tulleista työntekijöistä, onnistuttiin palautteen mukaan näinkin lyhyessä prosessissa luomaan luottamuksellinen, avoin ja kannustava ilmapiiri kriittiselle reflektiolle. Ryhmäläiset arvostivat mahdollisuutta vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia. Näin laajalta alueelta tulleiden ihmisten ryhmään heillä ei tavallisessa arjessa ole usein mahdollisuutta osallistua. Kun osallistujat vertailivat ja refleктоivat eri kuntien käytäntöjä ja toimintaperiaatteita, he samalla arvioivat omia toimintatapojaan ja näkivät vaihtoehtoisia tapoja toimia.

Vertaisryhmä toimivat myös osallistujien palautteen mukaan jaksamisen ja motivaation ylläpitäjinä. Innostus ja innovatiivisuus vaativat energiaa, jota he kokivat saavansa vertaisryhmien tapaamisissa. Sekä päiväkodeissa että vertaisryhmissä tapahtunut reflektointi on tuottanut jäsenyntyneemmän ja tietoisemman käsityksen yhteisenä aiheenamme olevasta osallisuuskäsitteestä. Lisäksi työntekijät ovat tämän kehittämistyön tuloksena saaneet lisää keinoja sekä lasten ja heidän vanhempiansa osallisuuden vahvistamiseen että kehittämistyöhön yleensä. Vertaisryhmien toiminta on kiinnittänyt omalta osaltaan tutkimuspäiväkotien kehittämistyötä hankkeen yhteisiin tavoitteisiin ja päämääriin.

LÄHTEET

- Barlow, C., Rogers, G. & Coleman, H. (2003). *Peer Collaboration. A Model for Field Instructor Development. The Clinical Supervisor*. 22 (2), 173–190.
- Brewster C. & Railback J. (2003). *Building trusting relationships for school improvement: Implications for Principals and Teachers. September 2003. Northwest Regional Educational Laboratory*, 9-23.
- Chan, C. K. K. (2001). *Peer collaboration and discourse patterns in learning from incompatible information. Instructional Science*. 29 (6), 443–479.
- Engeström, Y. (2004). *Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittäminen työssä*. Tampere: Vastapaino.
- Huston, T. & Weaver, C. L. (2008). *Peer Coaching: Professional Development for Experienced Faculty. Innovative Higher Education*. 33 (1), 5–20.
- Kumpulainen, K. (2002). *Yhteistoiminnallinen oppiminen vertaisryhmässä. Tutkimuskatsaus*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos
- Kupila, P. (2007). *Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus rakentuu monitahoisesti. Jyväskylä University Studies in Education, Psychology and Social Research*, numero 302.
- Mercer, N. (2000). *Words and Minds. How we use language to think together*. New York: Routledge.
- Mezirow J (1995b) Kriittinen reflektio uudistavan oppimisen käynnistäjänä. Teoksessa: Mezirow J (toim) *Uudistava oppiminen: kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Lahti, s. 17–37.
- Rogers, J. (2004) *Aikuisoppiminen*. Tampere: Tammer-Paino.
- Suominen, K., Aaltonen, P., Ikävalko, H., Härmäläinen, V. & Mantere, S. (2007): *Voimaa verkostoista! Verkostomaisen kehittämisen käsikirja*. Tykes raportti nro 56. Helsinki.
- Tiuraniemi, J. (1994). *Reflektiivinen ammattikäytäntö*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A, 25. Turku: Turun yliopisto.
- Venninen, T., Leinonen, J., & Ojala, M. (2010) *”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi” – Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa*. Soccan työpapereita 2010: 3.

12. Kuvauksia tutkimuspäiväkotien kehittämistyöstä OSA V

12.1 Vasuja, Koontilomakkeita ja Kasvatuskumppanuutta – eli kuinka Lystimäessä kehitettiin vanhempien kuulemista

LYSTIMÄEN PÄIVÄKOTI, PIA KORHONEN, EMMA PELKONEN JA
ULLA-MAIJA PALVA

Piirros: Helmi Kettunen 6v.

Lystimäen päiväkodissa Espoon Olarissa on viisi ryhmää, noin 90 lasta ja parisenkymmentä aikuista. Huolimatta talomme kunnioitettavasta pian kolmenkymmenen vuoden iästä meillä on vireää, helposti innostuva ja kehittämismyönteinen työyhteisö. Meillä ovenkarmit ovat leveällä ja kynnyks matalalla, ja mottomme onkin ”Tule sellaisena kuin olet!”.

Jos sun lysti on niin kehittämään käy...

Keväällä 2009 päiväkotimme vasu-katselmuksessa oli noussut esiin tarve vahvistaa vanhempien ääntä sekä kehittää vasu-keskusteluja. Samaan aikaan Espoon varhaiskasvatuksessa oli nostettu painopisteeksi lasten ja vanhempien osallisuuden lisääminen. VKK-Metro-hankkeen teema lasten ja heidän vanhempiensa osallisuuden vahvistamisesta vastasi hyvin omia kehittämistarpeitamme. Näistä lähtökohdista johtajamme lähti muotoilemaan hakemustamme tutkimuspäiväkodiksi.

Hankkeeseen hakeutuminen ei heti saanut suurta kannatusta. Monenlaisia kysymyksiä ja epäilyksiäkin heräsi henkilökunnan keskuudessa. Ensimmäiset ideat kehittämiskohteestamme alkoivat kuitenkin syntyä jo lokakuun VKK-Metro-seminaarin jälkeen. Seminaariin osallistujien ajatuksissa oli näkemys siitä, että koko talolla olisi hyvä olla yhteinen kehittämiskohde, koska uskoimme yhdessä saavamme hankkeesta enemmän irti. Pidimme tärkeänä, että jokainen tiimi voisi kuitenkin lähestyä aihetta omasta lähtötilanteestaan, koska kehittämistarpeissa oli yksilöllisiä eroja.

Tammikuisen orientaatiopäivän jälkeen kiinnostus hanketta kohtaan selvästi kasvoi, kun saimme enemmän tietoa. Ensimmäisen ohjaajatapaamisen jälkeen pääsimme vihdoinkin alkuun kehittämiskohteen ja kunkin ryhmän näkökulman täsmentämisessä. Ryhmien pohtiessa omaa kehittämiskohdettaan johtaja hioi koko talon hankkeelle otsikkoa, ikään kuin suurta sateenvarjoa, joka kokoaisi alleen ryhmien valitseman näkökulman ja lähestymistavan. Kehittämiskohteemme sai ylevän otsikon ”Lapsen vanhempien kanssa käytävät vasu-keskustelut osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa”. Tavoitteenamme oli vahvistaa vanhempien osallisuutta sekä lisätä vuorovaikutusta, dialogista keskustelua ja avoimuutta vanhempien ja henkilökunnan välillä. Toivoimme voivamme hyödyntää vanhemman kuulemista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen yksilöllisessä huomiomisessa ja tukemisessa arjen eri tilanteissa.

Steppi 1. Vanhempien ääni kansiosta käytäntöön

Talven kääntyessä kevääksi ryhmien kehittämiskohteet alkoivat täsmentyä. Henkilökunnan keskusteluissa alkoi kuulua lasten toiveita ja vanhempien ajatuksia. Neljässä ryhmässä päätettiin ottaa kehittämiskohteeksi lasta koskevan tiedonkulun kehittäminen ryhmän sisällä. Henkilökunta koki vahvasti, että lasta koskevat tiedot sekä vasu-keskustelussa vanhempien kanssa yhdessä kirjatut tavoitteet pysyvät turhan tiiviisti kansioiden

ja muovitaskujen välissä, eivätkä nämä ole ryhmän kaikkien aikuisten tiedossa ja helposti saatavilla tai näkyvissä. Vanhempien kanssa sovitut tavoitteet jäävät siis helposti kansioiden vangiksi eivätkä välttämättä aina näy lapsen arjessa päiväkodissa. Vitsailimmekin jo, että näinkö helppoa ja konkreettista kehittämistyö on: vanhempien äänen kuuluville saamiseksi riittää vain lomakkeiden poistaminen muovitaskuista!

Helppoahan alkuun pääseminen ei tietysti ollut, ja ensimmäiset askeleet olivat vielä haparoivia. Ensimmäisessä stepissä tiimien sisäistä tiedonkulkua helpottamaan päätettiin ryhmissä laatia jonkinlainen yhteenvetotaulukko tai koontilomake lasten tavoitteista. Yksi ryhmä puolestaan päätti kehittää tiedonsiirtoa ryhmän sisällä niin, että he kävisivät viikoittaisissa tiimipalavereissaan yhdessä läpi lasten asioita. Tiimi kirjaisi ylös keskusteluissa syntyneet yhteiset ajatukset siitä, mikä kunkin lapsen kohdalla on tärkeää. Tärkeää olisi myös kirjata ns. pelisäännöt siitä, miten kunkin lapsen kohdalla toimitaan kasvatustilanteissa. Lapsikohtainen havainnointi nousi myös uudelleen tärkeäksi tavoitteeksi.

Keväällä kehittämistyön käynnistyttyä vallitsi jo syvä yksimielisyys siitä, että tiedonkulun kehittäminen on todella tärkeää, jotta lasten ja vanhempien ääni vahvistuisi arjessamme. Vaikka kehittämistyön rutiinit, kuten steppilomakkeen täyttäminen, vielä kangertelivat, tuntuivat uudet toimintatavat tehokkailta ja lasten asioiden koontilistat käytännössä toimivilta. Vasukeskustelun teemat tuntuivat nyt näkyvän arjessa paremmin. Erityisesti talon varahenkilö koki koontilistat tärkeäksi apuvälineeksi: jokaisen ryhmän lasten tavoitteet on nyt selkeästi koottu yhteen, jolloin hän saa taulukoista helposti tiedon, mitä kunkin lapsen kohdalla on hyvä huomioida.

Vaikka tiimit toimivat jo tiiviisti kehittämistyön parissa, oli osalla henkilökunnasta vielä tunne siitä, etteivät he ole kunnolla päässeet sisälle prosessiin. Johtaja ehdottikin, että seuraavaan VKK:n osallistavaan iltapäivään pääsisi osallistumaan mahdollisimman moni. Iloksemme tilaisuuteen lähtikin suurempi joukko henkilökuntaa, ja tyytyväisen oloinen ryhmä palasi takaisin kehittämistyön ääreen. Monella tämä iltapäivä lisäsi sitoutumista hankkeeseen sekä vahvisti omaa osallisuuden tunnetta kehittämistyössä.

Samaan aikaan ensimmäisen steppimme kanssa kaksi Laurean ammattikorkeakoulun opiskelijaa aloitti opinnäytetyönsä materiaalin keruun päiväkodissamme (valmis työ luettavissa osoitteessa http://www.socca.fi/files/940/Lahkela_Mervi_Tolvanen_Maaritopn.pdf). Johtajamme sai yli-

puhuttua yhden ryhmän mukaan tutkimukseen, jossa opiskelijat videoivat vasun arviointikeskusteluja ja analysoivat niitä kasvatuskumppanuuden näkökulmasta. Pätkiä kolmesta kuvatusta keskustelusta käytiin myös läpi ryhmäkeskustelussa, jossa kuvauksissa mukana olleet saivat pohtia kasvatuskumppanuuden peruseräiteiden toteutumista ja omaa kykyään kuulla vanhempia.

Henkilökunnan kynnys päästää videokamera mukaan keskusteluihin oli korkea. Tutkimukseen valittuja pohdittu alkuun, kärsiikö keskustelun luontevuus ja kuinka ottaa hankalia asioita puheeksi kameran edessä. Myös tutkimuksen ajankohta koettiin haastavana: olimmehan vasta epäröiden laatimassa ensimmäistä steppiämme. Koko kehittämishanke tuntui vielä hallitsemattomalta hypyltä tuntemattomaan. Vaati rohkeutta laittaa itsensä likoon ja heittäytyä opiskelijoiden arvioitavaksi.

Opiskelijayhteistyöstä jäi kuitenkin lopulta myönteinen ja suositeltava oppimiskokemus. Opiskelijoiden tutkimushanke herätti koko työyhteisöä: mielenkiintoisia keskusteluja vasukeskustelun luonteesta, vanhempien osallisuuteen haastamisesta ja ennen kaikkea työntekijän tavasta olla läsnä ja kuunnella. Oli antoisa kokemus pohtia kollegoiden kanssa, mistä hyvä vasukeskustelu syntyy. Kannustammekin tulevia tutkimuspäiväkoteja rohkeasti yhteistyöhön opiskelijoiden kanssa vaikka tarvittaessa kamerankin eteen. Kaikkein hedelmällisintä opiskelijayhteistyö on kuitenkin vasta hankkeen siinä vaiheessa, kun oma kehittämistyö on jo lähtenyt kunnolla käyntiin, kehittämisen käytännöt ovat tulleet tutuiksi ja tavoitteet kirkastuneet.

Steppi 2. Siirtoprosessia hiomassa

Kevätkauden päättyessä oli seuraava steppi jo työn alla. Päätimme kehittää sitä prosessia, kun lapsi vaihtaa ryhmää syksyllä uuden toimintakauden alkaessa. Isossa talossa nämä asiat jäävät helposti myöhäiseen kevääseen ja aiheuttavat vanhemmissa ja työntekijöissä epätietoisuutta tulevan syksyn tilanteesta. Nyt halusimme aikaistaa aikataulua ja paneutua lasten siirtoprosessiin vanhempien kuulemisen näkökulmasta.

Joka vuosi osa lapsista siirtyy esiopetusryhmään ja kolme vuotta täyttäneet pienten ryhmästä yli 3-vuotiaiden ryhmiin. Nyt tämän siirtoprosessin työstäminen päätettiin sijoittaa aikataulullisesti samaan aikaan alueen lapsivalinnan kanssa. Ryhmien stepit muodostuivat loppukevään aikatauluttamisesta, vanhempien kuulemisesta, lasten ja vanhempien tutustumiskäyntien suunnittelusta sekä siirtopalavereista omahoitajien

kesken. Tiedostimme vanhempien toiveiden tärkeyden ja kyselimme heidän ajatuksiaan uuteen ryhmään siirtymisestä, mutta emme tässä vaiheessa kutsuneet heitä mukaan siirtopalaveriiniin. Saimme uutena käytäntönä toteutettua kuitenkin omahoitajien väliset tiedonsiirtokeskustelut. Ryhmien vasuihin kirjattiin ylös näissä siirtopalaveriineissa keskusteltuja lasten tarpeita sekä sitä, miten nämä asiat huomioidaan syksyllä hoidon alkaessa. Tähän osaan prosessia otettiin mukaan myös jo aiemmin kehitetyt uusien lasten aloitukseen liittyvät hyvät käytännöt.

Yksi ryhmä oli askeleen muita edellä, koska heidän lapsiryhmänsä pysyi kokoonpanoltaan samana myös seuraavana vuonna. He keskittyivät vasujen arviointikeskusteluissa kuuntelemaan vanhempien toiveita ja ajatuksia lapsensa tulevasta syksystä ja muodostivat tästä oman steppinsä.

Steppi 3. Ääniä vanhempainillasta

Kesälomien jälkeen seuraavan toimintakauden alussa ryhdyttiin vahvistamaan vanhempien osallisuutta ja kokoamaan kolmatta steppiämme tavoitteena uudenlainen, vanhempia osallistava vanhempainilta. Tämä steppi olisi koko talolle yhteinen. Aihetta työsti monenlaisissa kokoonpanoissa sekä omissa tiimeissä että lopulta koko henkilöstön voimin ohjaajatapaamisella. Ilmassa alkoi olla tekemisen meininkiä: ideat sinkoilivat ja kaikilla oli vankka yhteinen päämäärä. Halusimme suunnitella rentoja ja lämminhenkisiä vanhempainiltoja, joissa jokainen läsnäolija saisi äänensä kuuluville.

Lähes kaikissa ryhmissä päätettiin aloittaa vanhempainilta samalla tavalla: esittelykierroksella vanhemmat saivat kertoa lapsestaan valitsemalla ryhmätilasta jonkin lelun tai esineen, joka tavalla tai toisella kuvastaisi omaa lasta (*"Valitsin tämän formula-auton, koska meidän poikakin kiihtyy nollasta sataan kahdessa sekunnissa"*). Perinteinen info-osuus päätettiin kiteyttää mahdollisimman tiiviiksi paketiksi, jotta aikaa jäisi toiseen vanhempia osallistavaan osuuteen eli pienryhmien keskusteluun. Kunkin tilaisuuden päätteeksi vanhemmat saivat vielä laatia tervehdyksen lapselleen kirjoittamalla tai piirtäen.

Esittelykierros toteutui kaikissa ryhmissä suunnitellusti ja tempaisti vanhemmat hyvin mukaansa. Koimme, että tällainen epävirallinen ja rento esittäytyminen kevensi mukavasti tunnelmaa tilaisuuden alussa. Myöhemmin illan edetessä kolmessa ryhmässä jaettiin vanhemmat pienryhmiin, jotka saivat käsiteltäväkseen jonkin aiheen (esim. Tarvitseeko alle

kouluikäinen lapsi harrastuksia? Mikä tekee 3-vuotiaan lapsen päivästä onnistuneen? Mitä haluat kuulla lapsesi päivästä hakiessasi häntä?). Yhdessä ryhmässä keskusteltiin vapaamuotoisemmin vanhempien toiveista ja kysymyksistä toimintaan liittyen. Yhdessä ryhmässä vanhemmille jaettiin etukäteen kysely teemoista ja käytännön asioista, joista he halusivat jutella tai vaihtaa kokemuksia vanhempainillassa. Joka ryhmässä koettiin, että vanhemmat lähtivät hyvin mukaan keskusteluihin. He myös esittivät tärkeitä toiveita ja kysymyksiä. Etukäteen jaettuun kyselyyn ei kuitenkaan tullut paljon vastauksia, mutta tämänkin ryhmän vanhempainillassa syntyi silti hedelmällistä keskustelua.

Tilaisuuden päätteeksi 3–6-vuotiaiden ryhmissä vanhemmat kirjoittivat lapselleen viestin, joka luettiin seuraavana päivänä aamu- tai ruokapiirissä (*"Hauskaa päiväkotipäivää mamman murulle!", "Muista syödä salaattia ja anna ruokarauha muille!"*). Lapset nauttivat viesteistä suuresti! Alle 3-vuotiaiden ryhmässä vanhemmat piirsivät perhekuvan, jotka esiteltiin lapsille seuraavana päivänä ja laitettiin esille oman sängyn yläpuolelle. Pidimme vanhempainillan päätösosuutta erityisen onnistuneena: lapsille tuntui olevan todella tärkeää saada päiväkotipäivänä henkilökohtainen viesti vanhemmiltaan.

Steppi 4. Otetaanpa uusiksi!

Syyskauden 2010 lopussa, kun vanhempainiltojen anti oli purettu, oli aika huokaista hetkeksi ja jättää VKK ansaitulle joulutauolle. Tuntui hyvältä ottaa hetkeksi etäisyyttä kehittämiseen, keskittyä perustyöhön ja koota ajatuksia. Tämän suvantovaiheen ajaksi ryhmät saivat kuitenkin tehtäväkseen jo alustavasti pohtia seuraavan toimintakauden asioita: seuraava steppimme kun koskisi – taas kerran – jokakeväistä lasten siirtoprosessia. Tässä kohtaa palasimme siis ajassa taaksepäin ja stepit 2. ja 4. paiskasivat kättä: edelliskeväänähän olimme jo kehittäneet lasten siirtokäytäntöjä.

Aikataulutus tuntui kuitenkin yhä haastavalta, joten nyt halusimme tarttua aiheeseen uudestaan ja hyvissä ajoin jo tammikuussa, jotta näiden asioiden pohdinta ei jäisi loppukevääseen. Ympyrä alkoi siis eräällä tapaa sulkeutua jo tässä vaiheessa kehittämistyötä. Pääsimme heti parantamaan edellisuonna testattuja käytäntöjä.

Vanhempien ja lapsen äänen kuuluminen siirtoprosessissa tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsen siirtyminen toiseen ryhmään on suunniteltu ja valmisteltu mahdollisimman ajoissa ja mahdollisimman hyvin. On

huomioitu erinäisiä siirtymiseen ja uuteen ryhmään sijoittumiseen vaikuttavia seikkoja (lapsen ikä, kehitystaso ja tarpeet, koko ryhmän ikärakenne, tyttöjen ja poikien lukumäärä, kaverisuhteet, lapsen päiväkodissa olevat sisarusket) sekä mahdollisuuksien mukaan myös vanhempien toiveita ja ajatuksia. Lasten toiveet välittävät vanhempien kautta.

Siirron ollessa hyvissä ajoin valmisteltu lapsi voi aloittaa tutustumiskäynnit uudessa ryhmässään jo aiemmin keväällä, jolloin tilat, henkilöstö ja muut lapsetkin tulevat edes jonkin verran tutuiksi ennen kesälomille jäämistä. Tällöin myös uudelle ja vanhalle omahoitajalle jää aikaa järjestää siirtopalaveri, jossa käydään läpi lapsen tärkeitä asioita. Tätäkin käytäntöä halusimme kehittää edelleen. Tämän kevään uusi kokeilumme olisi kevään vasun arviointikeskustelun ja siirtopalaverin yhdistäminen. Uusi omahoitaja tulisi mukaan vasu-keskusteluun. Näin omahoitaja ja vanhemmatkin pääsisivät tutustumaan jo hyvissä ajoin ennen uuden toimintakauden alkua.

Siirtoprosessissa eli seuraavan toimintakauden ryhmien muodostamisessa on tietysti huomioitava myös talon ulkopuolelta tulevat uudet perheet. Tässäkin halusimme yhä petrata. Aikaisempina vuosina on uusiin perheisiin otettu yhteyttä vasta aivan kesän kynnyksellä, mutta nyt halusimme aikatauluun muutoksen ja olla aikaisemmin liikkeellä. Tähänkin tavoitteeseen päästäisiin kevään aikatauluja selkeyttämällä ja tehostamalla.

Neljäs steppimme valmistui hiihtolomaan mennessä, ja tuntui suorastaan huikealta, että jo helmikuun puolivälissä oli pääsääntöisesti tiedossa, ketkä päiväkotimme ”vanhat” lapset ovat syyskauden alussa missäkin ryhmässä ja kuinka henkilöstö sijoittuu tiimeihin. Jopa omahoitajia oli alustavasti pohdittu. Näin uskoimme onnistuvamme välttämään jokavuotisen, energiaa vievän epätietoisuuden loppukevään viikoilta. Nyt lasten siirtopalavereille ja tutustumiskäynneille sekä omahoitajien uuteen kauteen orientoitumiselle jäisi runsaasti aikaa.

Steppi 5. Vihdoinkin vasu-keskusteluun!

Piirros: Helmi Kettunen 6v.

Viimeisessä steppissäme päätimme vihdoin pureutua kehittämiskohteemme ytimeen eli vasu-keskusteluun. Vuoden mittaanhan olimme rönsyilleet varsinaisen otsikkomme alta suuntaan jos toiseenkin ja kehittäneet vanhempien osallisuutta monin eri tavoin. Näinhän kehittämistyössä usein käy: kun teoria kohtaa käytännön, silmät avautuvat matkan edetessä. Yhtäkkiä kehitettävää löytyy joka puolelta. Jokainen steppimme olikin lähtenyt vahvasti käytännön tarpeesta, ja olimme luoneet monia uusia käyttökelpoisia rakenteita vahvistaaksemme yhteistyötä vanhempien kanssa. Nyt oli kuitenkin aika palata lähtöpisteeseen ja syventyä vasu-keskusteluun. Tässä meillä oli apunamme uunituore opinnäytetyö (*"Kasvatuskumppanuuden toteutuminen varhaiskasvatussuunnitelmien arviointikeskusteluissa ja päivähoidon arjessa kasvattajan näkökulmasta"*) sekä toisen opiskelijaryhmän vanhemmille suuntaaman kyselyn tulokset (*"Varhaiskasvatuskeskustelun hyödyllisyys ja kehittämistarpeet Lystimäen päiväkodissa"*).

Viimeinen steppi oli jälleen koko talolle yhteinen ja sai otsikokseen "Yksi kehitettävä näkökulma vasukeskustelutilanteessa". Maaliskuisessa koulutusillassa kokoonnuimme tiimeittäin pohtimaan kullekin työntekijälle

omaa tai koko tiimille yhteistä kehittymiskohdetta. Kävimme näitä läpi koko henkilöstön voimin ja listasimme asioita, joihin kiinnittää huomiota: luottamuksen lisääminen, vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen, toistamisen välttäminen jne. Jokainen sai valita oman kohteensa.

Viimeinen steppimme toteutettiin vasujen arviointikeskustelujen aikaan. Kukin työntekijä arvioi käymissään keskusteluissa omaa rooliaan ja henkilökohtaisen tavoitteensa toteutumista. Joillakin oli mahdollisuus pohtia näitä kysymyksiä myös keskusteluun osallistuneen työtoverinsa kanssa. Oman lisämausteensa kevään keskusteluihin antoi näet se, että monet arviointikeskustelut olivat samalla siirtopalaverieja. Paikalla olivat siis lapsen vanhemmat sekä nykyinen ja tuleva omahoitaja. Vanhemmat kokivat hyväksi sen, että pääsivät jo hyvissä ajoin tutustumaan uuteen omahoitajaan ja kuulivat tulevan ryhmän toiminnasta ja käytännöistä. Uudet omahoitajat puolestaan kokivat tärkeänä sen, että pääsivät perehtymään lapsen asioihin ja saivat kuulla vanhempien ajatuksia ja toiveita tulevasta toimintakaudesta.

Mitä opimme?

Saatoimme hankkeemme loppuun tiukassa aikataulussa, mutta viimeisen stepin jälkeen pysähdyimme vielä luomaan katseen taaksepäin. Mitä opimme, mikä on muuttunut, mihin pääsimme ja kuinka jatkamme? Mitä metromatka antoi? Vaikka hanke on ajoittain tuntunut työläältä ja monta hikipisaraa on vuodatettu, osallistuminen kannatti. Saimme käyttöömmme uusia työvälineitä ja oivallukseen siitä, että kehittäminen on jatkuvaa parantamista ja arvioimista. Pienin askelin ja välillä pysähtyen.

Hankkeen alussa asetimme itsellemme kuusi tavoitetta:

1. Keskustelujen ajoitus hyödyntää lasta, vanhempia ja työntekijöitä.
2. Keskustelujen sovitut ja vanhempien kanssa yhdessä pohditut asiat siirtyvät käytäntöön ja lapsen arkeen ja niitä arvioidaan säännöllisesti.
3. Kirjaamiset ja tiedonsiirrot toimivat.
4. Kasvunkansioita käytetään kaikissa tiimeissä ja ovat lapsen oma tarina.
5. Työssämme uutena voimavarana on itsearviointi osana oman työmmme kehittämistä.
6. Vuorovaikutus ja avoimuus lisääntyvät työntekijöiden ja lasten vanhempien välillä.

VKK-prosessimme aikana olemme kehittäneet toimivan rungon vasu-keskustelujen, vanhempieniltojen ja siirtokäytäntöjen aikataulutukseen. Tästä on hyötyä tulevinakin vuosina, ja näiden käytäntöjen edelleen kehittämiseen on nyt helppo palata myös jatkossa. Työskentelytapojen muokkaamisesta ei hyödy pelkästään henkilökunta, vaan toimivat rakenteet edesauttavat myös vanhempien ja lasten kuulemista.

Ryhmissä työstetyt koontilomakkeet lapsen taidoista ja tavoitteista on koettu erittäin toimiviksi, ja niiden avulla vanhempien toiveet ja lasten tarpeet on helpompi muistaa arjessa. Tätä käytäntöä on tarkoitus jatkaa ja myös kehittää edelleen pala kerrallaan. Koontilistojen lisäksi ryhmissä on panostettu tiedonsiirtoon muutenkin. Vasu-keskustelut puretaan nykyisin systemaattisesti tiimipalaverissa.

Hankkeen myötä olemme tiedostaneet myös jatkuvan itsearvioinnin merkityksen oman työn kehittämisessä. Yhteinen ja avoin pohdinta nähdään tärkeäksi kaikilla tasoilla.

Suurin oivallus on liittynyt työntekijöiden ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen. Olemme ymmärtäneet, kuinka tärkeää on olla avoimesti kontaktissa vanhempiin. Työntekijän on otettava aktiivinen rooli kasvatuskumppanuuden vahvistajana. Moni on alkanut kiinnittää entistä enemmän huomiota toimintaansa niin vasuissa kuin arjen tilanteissakin.

Alkaa aktiivisemmin hakeutua keskusteluihin. Ja mitä enemmän juttelet vanhemman kanssa, sitä tutummaksi tulet ja keskustelu on rennompaa. Nämä keskustelut tuon sitten kaikkien ryhmän aikuisten tietoon, yhdessä pohdimme, miten voimme toteuttaa vanhemman toiveen.

Myös omahoitajakäytännön kehittäminen vahvisti vanhempien kuulemista mutta myös lasten osallisuutta. ”

--- omahoitajuus tällaisessa muodossaan esikouluryhmässä on osoittautunut omasta mielestäni toimivaksi ja lisäsi vuorovaikutusta myös lasten kanssa”.

Paljon koemme oppineemme myös lapsen osallisuudesta.

Olen oppinut huomioimaan paremmin yksittäisen lapsen tarpeita ja toivomuksia ja pyrkinyt toteuttamaan niitä.

Olemme oivaltaneet, kuinka pienistä asioista osallisuus koostuu:

VKK on tukenut lapsen osallisuuden havaitsemista, aloitteiden huomioimista. Ei ole sama, miten ne kurahousut vedetään jalkaan.

Lasten osallisuuden tärkeys tuntuu kirkastuneen jokaiselle ja ajattelutavan muutos on ollut vaikuttava.

Jatkuvasti tulee arvioitua keinoja, joissa lapset saisivat osallistumisen kokemuksia ja joissa lasten luovuus ja erityisyys tulisi esille.

Tavoitteita on saavutettu. Uskomme kuitenkin, että työmme hedelmistä pääsemme varsinaisesti nauttimaan vasta tulevina vuosina. Tulevana syksynä pääsemme testaamaan muokkaamiamme käytäntöjä puhtaasti arjen työssä. Uskomme vankasti, että stepeissä kehittämämme uudet toimintatavat ja työvälineet tuovat työhömmme uusia ulottuvuuksia. Olemme oppineet myös sen, että jos joku asia ei toimi, on palattava lähtöruutuun.

Puolentoista vuoden urakka on nyt takana ja on lupa huokaista. Niin tiukalta kuin välillä onkin tuntunut, jäi jäljelle onnistumisen kokemukset ja tietoisuus siitä, että voimme itse vaikuttaa moniin asioihin. Olemme oppineet hallitsemaan kiirettä ja ennen kaikkea arvostamaan omaa työtämme. Olemme oivaltaneet entistä paremmin arjen kohtaamisten ja läsnäolon merkityksen. Pienin askelin olemme vahvistaneet lasten ja vanhempien osallisuutta ja ryhdistäneet monia työmme käytäntöjä. Tästä on hyvä jatkaa.

12.2 Osallisuutta pienin askelin

HÖSMÄRINPUISTON PÄIVÄKOTI, JAANA LINDHOLM JA JOHANNA TOIVONEN

Me hösmärinpuistolaiset

Puurakenteinen ja kaksikerroksinen Hösmärinpuiston päiväkotito on seitsemän ryhmän iso yksikkö. Ryhmistä neljä sijaitsee päiväkodin (Luumut, Kirsikat, Pihlajat ja Omenat) ja kolme koulun puolella (Mäyrät, Kanit, Saukot). Lasten iät vaihtelevat 1-vuotiaasta 6-vuotiaisiin, ja kaksi ryhmistä on erityistä tukea tarvitseville lapsille.

Talon yhteiseksi kehittämiskohteeksi valikoitui lasten ja vanhempien osallisuuden syventäminen päiväkodin arjessa. Nykytilanteessa osa perheistä ei koe yhteistyötä päiväkodin kanssa luontaiseksi tai siihen ei ole totuttu omassa kulttuurissa. Tuntui ajoittain, että ryhmän oven edessä oli näkymätön este. Este, jota vanhemmat eivät uskaltaneet ylittää.

Ryhmät päättivät muokata kehittämiskohteen sellaiseksi, että se palvelisi parhaiten omaa ryhmää ja lähtisi liikkeelle ryhmän tarpeista. Ryhmät sitoutuivat käyttämään kehittämisen tukena snadit stepit -lomaketta, johon saimme hyvän perehdytyksen. Päiväkodissa toteutettiin VKK-Metro-toiminnan aikana neljää erilaista tapaa osallistaa ja osallistua.

Esiopetuksen ryhmät muodostivat oman kehittämistiimensä, ja ne miettivät osallisuutta arjen toimivuuden kannalta. Miten kolmen ryhmän lasten ja aikuisten palapeli saataisiin toimivaksi kokonaisuudeksi? Kaksi yläkerran 3–5-vuotiaiden ryhmää muodostivat toisen kehittämistiimensä. He lähtivät toteuttamaan lasten ja ryhmien osallisuutta yhteistyötä lisäämällä. Ryhmät kehittivät yläkerran yhteisen säännöllisen leikkipäivän. Alakerran ryhmillä oli omat kehittämiskohteensa. Alle 3-vuotiaiden Luumut-ryhmä toteutti osallistamista yhteisillä koko perheen toimintailloilla. Ryhmän tavoitteena oli saada vanhemmat osallistumaan enemmän yhteiseen arkeen. 3–5-vuotiaiden Kirsikoiden tavoitteena oli osallistaa sekä lapsia että vanhempia. Tämä toteutettiin pienryhmätoiminnalla sekä yhteisillä äiti/isä-illoilla.

Yhdessä tuumin

Tilat päiväkodin yläkerrassa olivat yhteiset, mutta arki oli miltei eriyttänyt lapset eri puolille lasiovea. Tämä ovi erotti ryhmät toisistaan. Ryhmien

välillä alkoi kyteä idea yhteisestä leikkipäivästä. Tarkoitus oli vahvistaa lasten osallisuutta leikin valinnan kautta ja samalla tukea jo olemassa olevia kaverisuhteita.

Ensimmäisellä kerralla toteutettiin yhteinen aloitustuokio, jonka jälkeen lapset valitsivat kuvallisesta leikkitaulusta mieleisensä leikin. Jokaiseen leikkipisteeseen oli osoitettu aikuinen, joka huolehti leikin sujuvuudesta. Heti ensimmäisen kerran jälkeen huomattiin monta parannettavaa asiaa:

1. oman vuoron odottamisajasta tuli liian pitkä, kun lapset saivat valita leikin itse
2. leikin täytyminen ennen omaa vuoroaan aiheutti mielipahaa
3. istumatilan vähyys yhteisessä kokoontumispaikassa aiheutti levottomuutta
4. leikin sujuvuus olisi kaivannut tarkempia rajoituksia leikkipaikoista, leikkijöistä jne.

Monia asiaa kuitenkin ilahdutti:

1. yhteistyö ryhmien välillä lähti hyvään alkuun
2. lapset pitivät ”raottuneista ovista” ryhmien välillä
3. molemmilla tiimeillä oli positiivinen filis ja innostus jatkaa steppien tekemistä yhdessä

Toisessa yhteisessä leikkipäivässä kokeiltiin lasten istumapaikkojen ja leikinvalintataulun vaihtamista toisen ryhmän isompiin tiloihin onnistuneesti. Kolmannen yhteisen leikkipäivän lähestyessä kotiin lähti piirrostehtävä, jossa lapsi piirsi oman lempileikkinsä yhdessä vanhempien kanssa. Tehtävän palautti joka toinen perhe. Palautuneiden piirrosten perusteella koottiin lasten toiveista leikit ja leikkiryhmät. Lapset jaettiin leikkiryhmiin piirrosten perusteella, ja jokaiselle ryhmälle nimettiin oma aikuinen, joka valmisti tarpeen mukaan leikkipisteen kuntoon ja kulki pihalta asti oman pienryhmänsä kanssa leikkipisteeseen. Nyt siirtymätilanteet ja leikkiin siirtyminen sujuivat jouhevasti ja ilman turhia odotuksia. Näin yhteistä aloitusta ei tarvittu, vaan jokainen pienryhmä sai rauhassa siirtyä omiin pisteisiinsä. Tosin kaksi leikkipistettä oli liian lähellä toisiaan ja niitä valvoi vain yksi aikuinen. Molemmat leikit meinasivat hajota, mutta toisen aikuisen saavuttua paikalle leikit alkoivat elää omaa elämäänsä omissa pienryhmissä. Kenenkään aikuisen ei tarvinnut ottaa yleistä vahtijan roolia, vaan kaikki saivat keskittyä rauhassa omaan ryhmäänsä. Leikki kantoi myös paljon paremmin, kun mukana oli aikuinen. Leikin lopetusajankohtaa emme olleet muistaneet sopia ennakolta, ja tämä aiheutti pientä epäselvyyttä.

Kuvat kertovat

Seuraavaksi lähdimme kartoittamaan lasten lempileikkejä vieläkin tarkemmin ja valmistelimme kotiin menevän kaavakkeen. Kaavakkeeseen olimme koonneet monipuolisesti kuvia eri leikeistä. Kuvan vierellä oli tilaa kirjata lapsen ajatukset. Tämän kaavakkeen lapset kävivät läpi yhdessä vanhemman kanssa, ja vanhempi kokosi paperille lapsensa ajatukset kyseisistä leikeistä. Lapsilla oli myös mahdollisuus nimerä lempileikkinsä, jos sitä ei kaavakkeesta löytynyt. Kyselylomake valmiilla vaihtoehdoilla palautui paremmin kuin täysin vapaamuotoinen tehtävä. Tällä kerralla kyselylomake täytettiin yhdessä lapsen kanssa päiväkodilla, jos se ei ollut palautunut kotoa.

Kokoonnuimme tulevilla leikkioporukoilla etukäteen ja pohdimme yhdessä lasten kanssa tulevaa leikkiä. Mitä rekvisiittaa tai mahdollisia tarvikkeita lapset haluaisivat mukaan leikkiin? Millaisia toiveita lapsilla oli leikkiä koskien? Siirsimme myös hieman muutamien leikkipisteiden sijaintia, jotta kaikki ryhmät saivat varmasti oman rauhallisen tilansa. Leikkien lopetusajankohdan sovimme yhteisesti, ja sieltä aikuinen ohjaisi oman pienryhmänsä lapset syömään. Yhteisen lopetusajan sopiminen selvensi aamupäivän kulkua ja mahdollisti leikin lopetuksen ennakoinnin.

Kotileikki-ryhmässä lapset spontaanisti jakoivat ryhmän kesken roolit. Leikin isä toivoi, että hän saisi lähteä kauppaan ja tehdä perheelle ruokaa. Perheen äiti halusi hoivata vauvaa ja käydä vaunukävelyllä. Leikin aikuinen sopi viereisen kauppaleikin aikuisen kanssa isän vierailusta. Isän kanssa tehtiin kauppalappu ja pakattiin mukaan kauppakassi ja leikkirahaa. Isä sai hoitaa ruuan valmistukseen tarvittavat ostokset naapurileikin kaupassa ja pyysi samalla reissulla ystäviä kauppaleikistä kahville kotileikkiin.

Nyt haasteeksi muodostui se, että hoidossa oli muutama varahoitolapsi ja ryhmiä piti muokata uudelleen. Salin käyttö ei mahdollistunut suunnitelmien mukaan ja aikuisiakin oli poissa, joten jokaiseen pienryhmään ei riittänyt omaa aikuista.

Nopat pyörimään

Yhteinen leikkipäivä muutettiin sovitusti pelipäiväksi, mikä ennakoi myöhemmin järjestettävää vanhempien ja lasten yhteistä peli-iltapäivää.

Olimme vahvistaneet lasten osallisuutta leikin avulla ja nyt halusimme vahvistaa vanhempien osallisuutta yhteisen tekemisen merkeissä.

Pelit valittiin huomioiden lasten ikä- ja kehitystaso. Samoin perustein muodostettiin myös peliryhmät ja mietittiin ohjauksen tarve. Pelipaikat oli valmisteltu ennakolta. Haasteitakin koettiin henkilöstön poissaolojen, palaveripaikkausten ja yllättävän sään takia. Päivärytmiin tuli muutos kovien pakkasen vuoksi, ja sisälle tulo ei toteutunut pienryhmissä. Pelipäivän aamuna jouduttiin yhdistämään kaksi ryhmää yhdeksi lasten poissaolojen vuoksi. Tuokio oli kommelluksista huolimatta onnistunut ja antoisa niin lapsille kuin aikuisille.

Vanhempien ja lasten yhteiseen pelipäivään perheillä oli mahdollisuus tuoda oma peli kotoa mukaan. Tarjolla oli myös jo aiemmin päiväkodissa pelattuja pelejä. Tavoitteemme oli myös saada perheet tutustumaan toisiinsa vapaan toiminnan kautta, jolloin kynnys osallistua päiväkodin järjestämään toimintaan jatkossa madaltuisi. Peli-iltapäivään osallistui yhteensä 17 perhettä, ja mukana oli myös isompia sisarusia sekä yksi isovanhempi. Pelipäivä oli sateinen, joten osa lapsista ohjattiin sisälle riisumaan kuravaatteet ja valmistautumaan vanhempien tuloon. Osa lapsista taas siirtyi ulkoa vanhempien kanssa pelaamaan. Perheille esiteltiin pelipaikat ja pelit. Lapsi sai vanhemman kanssa päättää pelattavan pelin. Otimme myös huomioon lasten toiveet ja mahdollistimme sellaistenkin pelien pelaamisen, jota ei oltu valittu etukäteen, mm. palapelin ja ääniloton.

Innokkaita pelaajia metsästävässä suurta porkkanaa. Kuvaaja: Kirsi Lomma

Aiheena pelit ja pelaaminen oli toimiva. Perheiden välinen tutustuminen ja vuorovaikutus sujuivat luontevasti toiminnan kautta. Lapset innostuivat peleistä vielä enemmän perheen yhteisen kokemuksen kautta ja valitsivat usein peli-iltapäivän jälkeen itsenäisesti pelejä. Vanhemmat vaikuttivat tyytyväisiltä, ja ilahduttavaa oli monikulttuuristen perheiden osallistuminen. Henkilökunta saivat positiivisen kokemuksen ryhmärajojen rikkomisesta.

Osallisuutta yhteisten iltojen kautta

Alle 3-vuotiaiden ryhmän vanhemmat olivat vaikuttaneet vanhempainillassa kiinnostuneilta yhteisistä toimintailloista. Henkilökunnan toiveena oli, että mahdolliset sisarukset saisivat myös osallistua iltoihin. Näin varmistettaisiin mahdollisimman monen perheen osallistuminen toimintatuokioihin. Seuraavassa kaksi esimerkkiä erilaisista yhteisistä illoista:

Laulaen

Ensimmäiseksi yhteiseksi toimintaillassa valikoitui lauluhetki salissa. Tarkoituksena oli laulaa lapsille ja osaksi aikuisillekin tuttuja toiminnallisia lauluja. Mukaan otettiin myös soittimia salin kaikuvuus huomioiden. Eräs äiti oli lupautunut säestämään lauluja. Suunnitelma toteutui kuitenkin yli odotusten, kun kyseinen äiti ottikin vastuun koko tuokion suunnittelusta ja ohjaamisesta. Henkilökunnan rooliksi jäi toimia vain taustalla leikitysapuna sekä cd-soittimen käyttäjänä. Illan ohjelmaan sisältyi lauluja, laululeikkejä, rytmisoittimien käyttöä sekä leikkivarjon kokeilua. Tuokion ohjannut äiti sai ryhmän aikuisilta listan jo lapsille ennestään tutuista lauluista. Hän oli myös itse koonnut listan lauluja, joista yhdessä valittiin laulettavat laulut.

Ilta oli oikein onnistunut sekä henkilökunnan että lasten vanhempien mielestä. Toimintaillassa myötä kontakti vanhempiin parantui. Vanhemmat osallistuivat hyvin lauluihin, ja henkilökunnalle oli valaisevaa nähdä lapset toimimassa yhdessä vanhempien kanssa. Ainoa parannettava asia oli, että toiminnallisia lauluja olisi voinut olla enemmän. Muutamalle lapselle paikallaan istuminen oli ollut haastavaa. Lauluja ja leikkejä olisi myös pitänyt harjoitella etukäteen lasten kanssa.

Liikkuen

Toisessa toimintaillassa lasten perheille päätettiin järjestää yhteinen liikuntatuokio salissa.

Vanhemmilla ei välttämättä ole selvää kuvaa oman lapsensa motorisista taidoista, joten liikuntaillan toivottiin myös selkeyttävän tätä. Edellisestä tuokiosta poiketen henkilökunta suunnitteli illan kulun, liikuntaleikit ja radan. Ilta piti sisällään alkulämmittelyn, leikkivarjotuokion ja tempuradan. Vanhemmat menivät rataa läpi pitäen huolta omista lapsistaan. Henkilökunta avusti tarvittaessa.

Liikuntailta onnistui hienosti. Osalla lapsista oli myös isompia sisaruksia mukanaan. Kaikille löytyi mieleistä tekemistä, vaikka ikähaarukka oli 1–7 vuotta. Tempuradan pisteet oli suunniteltu niin, että ne olivat muokattavissa iän ja taitotason mukaan.

Alkuistuskelun jälkeen myös vanhemmat osallistuivat toimintaan. Lapsilla sekä heidän vanhemmillaan oli hauskaa, ja posket punoittivat liikkumisen riemusta.

Vanhemmat auttoivat lapsiaan tarpeen mukaan ja olivat mukana yhteisten liikuntaleikkien aikana. Tempurata oli lapsille ennestään tuttu liikuntatunneilta, joten tempuradan aikana lapset etenivät itsenäisemmin ja vanhemmille jäi aikaa tutustua toisiinsa. Vanhemmat saivat myös mahdollisuuden nähdä, miten oma lapsi toimii ryhmässä ja minkälaiset hänen taitonsa todella ovat. Onnistunut ilta vahvisti ryhmän aikuisten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta ja rohkaisi jatkamaan yhteistyön kehittämistä.

Askel askeleelta

Kehittämisprosessin aikana huomattiin, että snadit stepit -lomake oli toimiva työväline ja muotoutui taloomme pysyväksi tavaksi kehittää toimintaa. Sen avulla kehittäminen oli mielekäästä, koska tavoite määriteltiin mahdollisimman pieneksi ja konkreettiseksi. Tavoitteen lisäksi tehtävät ja aikataulusuunnitelma tuli kirjattua ylös, mikä sitoutti tiiminjäsenet toteutukseen. Lomake muistutti myös arvioimaan toimintaa. Lomakkeessa oli mielestämme liikaa toistoa, eli riittävät kohdat olisivat suunnittelu, toteutus ja arviointi. Arviointikohtaan voidaan kirjata mahdolliset muutokset, joista sitten kumpuaa uuden stepin alku.

Kaksi opiskelijaa Laurean ammattikorkeakoulusta oli mukana meidän talon kehittämistoiminnassa ja tekivät aiheesta oman opinnäytetyönsä. He tutkivat Snadit stepit -mallin toteutumista päiväkodin kehittämistyössä. Opinnäytetyössään he totesivat, että mallin käyttö haastoi ryhmien jäsenet vahvemman oman toiminnan kehittämiseen ja reflektointiin. VKK-

Metro-toiminnan myötä henkilökunta on ymmärtänyt, että Snadit stepit -kehittämismallin on tarkoitus helpottaa heidän työtään ja tehdä arjesta sitä kautta toimivampaa. Opinnäytetyö on luettavissa linkistä: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201102272679>

12.3 EVVK:sta VKK:hon

AURORANPORTIN PÄIVÄKOTI, JAANA RAJALA (AVUSTANUT ANITA HÄGGMAN)

Alussa oli päiväkodinjohtaja Kaisu ja Kaisun innostus. Kaisu kuvaili lastentarhanopettajille Jaanalle ja Virpille laveasti ja leveästi, mitä kaikkea voitaisiin kehittää. Virpi ei asialle syttynyt, vaan epäili jälleen kerran resurssien riittävyyttä. Jaana taas tyyppilliseen tapaansa syttyi heti miettimättä seurauksia sen enempää ja laittoi oitis hakemuksen vetämään. Hakemuksessa haluttiin kehittää yhtä ja toista ja vähän kolmattakin. Kaisu luetteli ja Jaana yritti kirjoittaa kaiken ylös.

Ilmeisesti onnistuttiin, koska loppusyksystä saimme kuulla, että Vihreän tuvan hakemus oli hyväksytty.

Lähtökohdat

Auroranportin päiväkoti on melko uusi päiväkoti, rakennettu 2006. Päiväkodissamme on 1–3-vuotiaiden ryhmä (Sininen tupa) ja 3–5-vuotiaiden ryhmä (Vihreä tupa). Puolet henkilökunnasta on ollut alusta lähtien mukana, mutta puolet on vaihtunut tiuhaan tahtiin. Alussa aikaa kului yhteisten toimintatapojen muokkaamiseen, mutta pikkuhiljaa pääsimme pohtimaan pienempiä yksityiskohtia.

Kehittämistarpeemme lähti erilaisista varhaiskasvatussuunnitelman kirjaamisen tavoista, joita haluttiin yhtenäistää. Käytännössä huomasimme lasten siirtyessä ryhmästä toiseen kirjaamistapojen erilaisuuden, joissa näkyi henkilökunnan vaihtuvuus. Yhtenäinen kirjaamistapa ei jättäisi tilaa henkilökohtaisille tulkinnoille, vaan faktat korostuisivat. Toisaalta haluttiin saada myös vanhempia enemmän mukaan lasten varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja saada ”lapsen polku” näkyvämmäksi päivähoidossa sekä lisätä vanhempien osallisuutta.

Aluksi henkilökuntaa mietitytti monikin asia:

Kovasti mietitytti, miten saadaan aika riittämään hankkeeseen.

Projekti teettää aina lisätyötä. Mikä jää vain paperille ja mikä parantaa oikeasti arkea? Uudet hyvät tavat ja ajatukset ovat aina plussaa.

Siitä se sitten lähti.

Alkulämmittely

Joulukuussa 2009 päiväkodista lähti iskuryhmä innostuneita (Kaisu, Jaana ja lastenhoitaja Eija Vihreästä tuvasta) Löytöretkiseminaariin kuuntelemaan edellisen VKK-Metro -toiminnan antia. Hullaantuneina Mikko Kuustosta ja seminaarista he ryhtyivät houkuttelemaan mukaan myös Sinisen tuvan työntekijöitä. Sinisen tuvan väki kieltäytyi kerta toisensa jälkeen vedoten aikapulaan ja jaksamiseen, mutta suostuivat lopulta ottamaan haasteen vastaan.

Tammikuussa 2010 molempien ryhmien lastentarhanopettajat läksivät yhdessä tuumin orientaatioseminaariin nauttimaan herkullisesta ruuasta ja ihmettelemään, mihin sitä oikeastaan tuli lähdettyä mukaan. Ohjaaja Päivi Rasmus tavattiin ensimmäistä kertaa, ja keskustelun aikana alkoi kehittämiskohde vihdoinkin hahmottua ja tarkentua lopulliseen muotoonsa. Työnimeksi tuli vanhempien osallisuuden lisääminen lapsen varhaiskasvatuskeskustelussa sekä lapsen polun näkyväksi tekeminen. Epämääräinen ameeba alkoi tiivistyä.

Flow

Ohjaajatapaaminen järjestettiin koko päiväkodin väelle helmikuuisena iltana. Yhdessä pöydän ääressä istuen kaikki saivat sanoa ajatuksiaan ja tuntemuksistaan VKK:sta. Myös asiaan vihkiytymättömille alkoi selvitä, mistä oikeastaan oli kyse. Edelleen epäiltiin ajan ja voimien riittävyyttä. Samalla kuitenkin tiedostettiin, että teemme kehittämistyötä itsellemme omista tarpeistamme lähtien ja omilla ehdoillamme voimiemme mukaan. Kaikki uskoivat yhteiseen asiaan. Ohjaajatapaamisen jälkeisessä flow'ssa muotoutui ensimmäinen kehittämishanke, joka ei kuitenkaan koskaan muotoutunut stepiksi asti. Tarkoituksena oli ottaa käyttöön havainnointilomake, jossa lapsen päivä ja siirtymätilanteet tulee kirjatuksi. Lomake toimisi muistin virkistykseenä vasu-keskustelussa ja samalla varmistaisi, että lasta olisi perusteellisesti havainnoitu. Uuden innostuksen vallassa Vihreän tuvan henkilökunta alkoi heti seuraavana päivänä työstää lomaketta, mutta uusi lomake sai Siniseltä tuvalta välittömän tuomion. Lomake koettiin tarpeettomaksi ja vanhan toistoksi, koska lapsia havainnoidaan muutenkin jo paljon ja lomakkeita siihen tarkoitukseen on Espoon kaupungin omasta takaa tarpeeksi. Hautasimme lomakkeen vähin äänin VKK-kansioon, eikä siitä enää puhuttu. Pääsimme siis ensimmäisen kerran hankkeen aikana keskustelemaan menettelytavoista, ja keskustelu kävi ajoittain kiihkeänäkin.

Steppitehtaalla

Kevään 2010 aikana työstettiin neljä steppiä. Alkuvaikeuksien jälkeen pääsimme hyvään vauhtiin ja uusia steppejä syntyi kerran kuussa. Koska projektin yhtenä tärkeänä teimana oli vanhempien osallisuuden lisääminen vasu-keskustelussa, halusimme antaa ensisijaisesti puheenvuoron vanhemmalle.

Ensimmäisessä stepissä otimme varhaiskasvatuskeskustelun rungoksi vasun vanhempien osan, jonka pohjalta keskustelu käytiin. Keskustelu sujui luontevasti vanhempien toimiessa asiantuntijana lapsen kotioloissa, ja me kerroimme, miten asiat toimivat päiväkodin näkökulmasta.

Vanhempien helpompi keskustella, kun ollaan tutulla maaperällä. Aloitukset on ollut kodin näkökulmasta, myös hiljaisemmat vanhemmat ovat saaneet paremmin mahdollisuuden kertoa lapsestaan ja sitä kautta vaikuttaa asioihin.

Myös yhteisten toimintatapojen löytäminen toi varmuutta keskusteluihin.

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on sujuvampaa, kun toimitaan kaikki samalla tavalla.

Huomattiin myös, että antamalla vanhemmalle selkeästi puheenvuoro saatiin keskusteluista irti paljon enemmän.

Vanhempien osallisuus on paljolti itsestä kiinni, toki myös vanhemmista. Vanhempien kanssa kannattaa keskustella ja kuunnella toiveita, esim. mitä lapsen olisi vanhemman mielestä hyvä oppia, mistä lapsi on kiinnostunut kotona.

Ja mikä tärkeintä, myös vanhemmat olivat tyytyväisiä muutokseen:

Vasun vanhempainosa helpompi täyttää kuin Tervetuloa päiväkotiin -lomake.

Keskustelu sujui mukavasti ja selkeästi. Sain kertoa kaiken haluamani.

Ongelmilta ei kuitenkaan välttytty. Vanhemmat olivat tyytyväisiä muutokseen, mutta henkilökuntaa mietitytti monikin asia. Mitä kirjataan, missä vaiheessa ja minne kirjataan?

Seuraavaksi stepiksi valittiin työryhmä, joka työsti rungon keskustelulle. Halusimme varmistaa että, vanhempien kanssa käyty keskustelu ja

kirjaamistapa olisi samanlainen kaikilla, kävisi sen kuka tahansa henkilökunnasta. Keskustelurunko saatiin kuin saatiinkin aikaiseksi huolimatta yhteisen suunnittelujan löytämisen ja molempien ryhmien erilaisten näkemysten yhteensovittamisen vaikeuksista. Suurta keskustelua aiheutti kysymys siitä, mennäänkö keskusteluun valmiiksi täytetyn vai tyhjän lomakkeen kanssa. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että keskusteluun on valmistauduttava muistiinpanojen kanssa. Toisaalta vanhemmalle pitää antaa tilaa käydä keskustelua ja esittää mielipiteitä omasta näkökulmastaan ilman tunnetta, että päivähoiton henkilökunnalla on asiat jo valmiiksi mietittynä ja kirjattuna. Yhteisen keskustelun jälkeen asioista voidaan tehdä suunnitelmia, jotka kirjataan yhteisesti sovittuna asiana.

Keskustelurunko siis valmistui, mutta käytännön kokeilu jäi ajan puutteen vuoksi vähäiseksi, vaikkakin uusi toimintatapa itsessään todettiin toimivaksi.

Yhtenäinen tapa vetää keskusteluja on tärkeää myös vanhemmalle, jolla on useampi lapsi ja useampia vasu-keskusteluja useamman hoitajan kanssa. Se luo myös selkeyttä ja luottamusta. Aikuiset ei sooloile vaan tekevät tiimityötä.

Keskustelurungosta koettiin olevan apua myös hankalissa keskusteluissa.

Opiskelijayhteistyötä?

Maaliskuussa 2010 avuksemme värväytyi sosionomiopiskelija Laurean ammattikorkeakoulusta. Hän sai tehtäväkseen laatia rajaavia ja syventäviä kysymyksiä vasu-keskusteluun työntekijöiden avuksi. Samalla hänellä oli tarkoitus tehdä aiheesta opinnäytetyö omiin opintoihinsa liittyen. Tapasimme pari kertaa, mutta sosionomiopiskelijaa ei ole sen jälkeen näkynyt eikä hänelle annettua tehtävää kuulunut.

Käsin vai koneella?

Kevään ollessa loppuillaan kävimme viimeisiä vasu-keskusteluja ja otimme keskustelurungon käyttöön molemmissa ryhmissä. Palaute oli taas vanhemmilta hyvää, mutta henkilökunta kuhisi papereidensa kanssa. Kirjoitetaanko käsin vai koneella? Keskustelun aikana vai jälkeen? Ja ennen kaikkea, mihin asiat kirjataan?

Siinä olikin aihe seuraavaan steppiin.

Vasu-lomakkeen arviointiosio oli pieni ja lomakkeita meni paljon, joten aloimme miettiä järkevämpää keinoja kirjata arviointi. Päätimme kokeilla, kuinka Espoon kaupungin kuvaus lapsesta -lomake toimisi liitteenä tähän tarkoitukseen. Kuvaus lapsesta -lomaketta käytetään yleensä lapsen kuvaukseen neuvolaa tai muuta tutkivaa tahoa varten. Päätimme laajentaa käyttötarkoitusta. Kesän kynnyksellä oli kuitenkin jo muut asiat mielessä, ja VKK jätettiin yksissä tuumin hautumaan kesän yli.

Syysväsymystä – EVVK!

Henkilökunta palaili pikkuhiljaa lomiltaan rentoutuneina ja valmiina uuteen syksyyn 2010.

Molemmissa ryhmissä oli tapahtunut kuitenkin yllättäviä henkilökuntavaihdoksia, jotka vaikeuttivat alkuun pääsemistä. Sinisen tuvan lastentarhanopettaja oli vaihtanut kesän aikana työpaikkaa toisaalle, lastenhoitajakin puuttui Vihreästä tuvasta eikä uusista hakijoista ollut tietoaakaan. Lapsiryhmät teettivät oletettua enemmän töitä, ja alkusyksy meni ryhmäytymisessä sekä lasten ja aikuisten asioiden eteenpäin viemisessä. Henkilökunta oli jo syyskuun lopussa tosi väsynyt ja odotteli joululomaa. VKK oli vaihtunut huomaamatta EVVK:ksi (Ei Voisi Vähempää Kiinnostaa) eikä kehittämistyölle jäänyt energiaa päivittäisten haasteiden parissa painiessa.

Ohjaajakin piipahti elokuussa sovitussa ohjaajatapaamisessa. Totesimme yhdessä, että syytä huoleen ei kuitenkaan ole, vaikka mitään uutta ei ole tehty. Jatkoimme vanhan stepin parissa ja odotimme henkilökuntatilanteen selkiytymistä. Sovimme myös, että ohjaajamme tulee puhumaan syksyn vanhempainiltaan VKK-Metro-toiminnasta ja sen merkityksestä päiväkodillemme.

Ai mikä osallisuus?

Lokakuussa 2010 koitti vihdoin henkilökuntatilanteen selkiytyminen. Uudet työntekijät molempiin ryhmiin oli vihdoin valittu ja sisäänajettu. Uudella tarmolla lähdimme kohti uusia haasteita ja pääsimme pitämään vanhempainiltaa.

Sinisen tuvan (alle 3-vuotiaat) vanhempainillassa vanhemmille kerrottiin VKK-Metro-toiminnasta ja vanhemmat pääsivät tutustumaan päivä-

kodin toimintaan osallistumalla pienten toimintahetkeen lapsen roolissa. Palaute oli hyvää, ja pienten vanhemmille avautui uusia näkökulmia sekä ajatuksia siitä, mitä lapsen päivään päiväkodissa kuuluu perushoidon lisäksi.

Vihreän tuvan (3–5-vuotiaat) vanhempainillassa ohjaajamme kertoi yhdessä johtajamme kanssa VKK-Metro-toiminnasta. Vanhemmillekin asia alkoi selkiytyä, ja monet olivat kiinnostuneita hankkeen lopputyöstä. Vanhemmat pääsivät myös tekemään aiheesta ryhmätöitä, pohtimaan mm. lasten ja vanhempien osallisuutta. Osallisuus käsitteenä aiheutti hämmennystä. Pohdimme yhdessä vanhempien kanssa, mitä eroa on osallisuudella ja osallistumisella.

Kyselimme vanhemmilta, mitä osallisuus on.

Mielestäni osallisuus on ammattislangia. Näin vanhemman näkökulmasta sitä on vaikea ymmärtää.

Lapsen osallisuus päivähoidossa on sitä, että häntä kuunnellaan. Kuunnellaan mitä hän sanoo puhumalla ja kuunnellaan tai siis seurataan myös hänen reaktioitaan, käyttäytymistään, tunteenilmaisuja. Kun lasta kuunnellaan, osataan ottaa huomioon hänen tarpeensa, vaikka ryhmässä toimitaankin. Ja sitten aikuiset laittavat muistiin mitä ovat kuulleet tai nähneet. Otetaan lapsen ehdotukset, suunnitelmat, leikit todesta, siis käyttöön. Voidaan tehdä niin kuin lapset ehdottavat. Tai voidaan ottaa lasten jokin leikki tai idea toiminnan tai esityksen tai muun jutun pohjaksi tai osaksi. En siis tarkoita, että päivät tehdään niin kuin lapset määräävät, vaan otetaan lasten ideat käyttöön.

Pyysimme myös vanhempia haastattelemaan lapsiaan osallisuudesta.

Aura asettui hyvin innokkaasti haastateltavaksi. Kerroin hänelle mistä haluaisin tietää. Mutta en kuitenkaan osannut puhua, niin että Aura olisi ymmärtänyt. Tilanne oli itse asiassa hyvin mukava, Aura istui ja kuunteli minua, katsoi tarkkaan ja totesi kerta toisensa jälkeen: en ymmärtänyt kysymystä.

Ei tämä niin helppoa ole!

Uusi innostus

Vanhempainiltojen jälkeen ryhdistäydymme ja päätimme käydä seuraavan stepin kimppuun. Tehtävä annettiin Siniselle tuvalle, koska heillä oli siihen

enemmän materiaalia. He testasivat kirjaamista Kuvaus lapsesta -lomakeeseen keskustelun jälkeen. Lomake helpotti työtä, koska ei tarvinnut täyttää montaa eri lomaketta, vaan sama lomake kävi myös neuvolaa varten.

Seuraavassa ohjaajatapaamisessa saatoimme kohdata ohjaajamme hyvillä mielin, koska olimme pitkästä aikaa tehneet tehtävämme.

Ohjaajatapaamisessa käytiin steppi läpi ja kaikki olivat tyytyväisiä. Sovittiin, että toimintamalli otetaan yhteiseen käyttöön koko talossa. Uusia työntekijöitä ajatellen nousi esille ajatus prosessinkuvauksesta. Todettiin, että kaikille olisi selkeämpää, jos olisi olemassa selkeä kuvaus siitä, kuinka keskustelu prosessina etenee. Kirjasimme steppiin, miten toimitaan ennen ja jälkeen keskustelun sekä mitä asioita on otettava huomioon. Tämä steppi olikin helppo ja sujui ongelmitta hyvässä yhteisymmärryksessä.

Mitäs sitten tehdään?

Loppuvuodesta paperin pyörittäminen alkoi kyllästyttää ja halusimme käydä konkreettisempien asioiden kimppuun. Halusimme lisätä vanhempien osallisuutta ja tehdä lapsen päivää näkyvämmäksi vanhemmille. Olimme kokeneet, että lasten kanssa toteutettu toiminta jäi vanhemmille vieraaksi. Koska toiminta ja tavoitteet olivat vanhemmille vieraita, niin niitä oli vaikea jatkaa ja tukea kotona. Tämän vuoksi päätimme toteuttaa päiväkodissa pienryhmätoimintaa, johon vanhemmilla olisi mahdollisuus osallistua.

Vihreä tupa järjesti Kili-jumppatuokion, johon ryhmässä olevien lasten vanhempia kutsuttiin mukaan. Ryhmässä oli neljä lasta, joista yhden vanhempi pääsi osallistumaan. Paikalla ollut isä istui mukana aloituspiirissä, taputti nimiä lasten mukana sekä osallistui liikunnalliseen osuuteen. Isä loikki innostuneesti ensin ”puron” yli, sitten ”joen” yli ja veti lautalla lapsia vielä leveämmän ”joen” yli. Vasta siinä vaiheessa, kun vastassa oli ”meri” ja uintimatka, isä päätti oikaista ja loikki ”kiviä” pitkin toiselle rannalle! Isä osallistui myös tarinan kerrontaan kuvien avulla yhdessä lasten kanssa, eikä loppurentoutukseenkaan rauhallisen musiikin soidessa taustalla tarvinut houkutella.

Sininen tupa piti Sanasäkki-tuokion viidelle lapselle, joiden vanhemmista pääsi osallistumaan kaksi vanhempaa. Pienestä säkistä löytyi kolme erikokoista karhua, kolme erikokoista sänkyä ja muita satuun kuuluvia tavaroita. Tavarat nimettiin, niistä keskusteltiin ja niitä sai myös tunnistella. Lopuksi kerrottiin satu Kolmesta karhusta.

Teimme molempien ryhmien mukaan päässeille vanhemmille kyselyn, jossa pyydettiin mm. arvioimaan toimintaa ja hyötyä osallistumisesta. Palaute oli positiivista, ja intoa osallistua muuhunkin omaa lasta hyödyntävään toimintaa oli jatkossa.

Oli erilaista, kuin mitä kuvittelin. Positiivinen yllätys, iloinen meininki. Miellään osallistun muuhunkin, mutta ei ole tietoa millaista toimintaa on tarjolla

Osallistuminen tuntui mukavalta. Kiva nähdä, miten lapset tekevät ja miten osallistuvat toimintaan päiväkodissa. Tulee uusia ideoita lasten leikkiin kotonakin.

Mutta miltä tuntui toiminnallisen iltapäivän järjestäminen henkilökunnasta?

Jos vanhemmat ymmärtävät tukitoimen idean ja toiminnan tärkeyden, niin asioita voidaan opetella sekä kotona että päiväkodissa samalla tavalla.

Mietitytti, saadaanko vanhemmat osallistumaan?

Ihan hyvältä. Se avaa vanhempien näkökulman eri tavalla päiväkodin toimintaan ja toivottavasti luo jatkumon päiväkodin ja kodin yhteisten tukitoimien osalta. Tuo kodin käyttöön päiväkodissa käytettyjä menetelmiä.

Ongelmia prosessin aikana

Välillä mietitytti hankkeeseen käytetty aika. Kaikki aika, mikä siihen käytettiin, oli pois ajasta, joka voitaisiin olla lasten kanssa. Mikä muu oli vaikeaa prosessin aikana?

Toimeen tarttuminen.

Ajan löytäminen kehittämiskohteen kirjalliseen työstöön sekä yhteiseen suunnitteluun.

Tieto jää helposti sille, joka on "vastuussa". Miten tieto kaikille?

Toisaalta jokainen oli mukana hankkeessa, myös oma aktiivisuus oli toivottavaa. Valmiiseen pöytäan oli vain niin helppo istahtaa!

Ohjaajatapaamisia oli myös välillä haasteellista järjestää työpäivän aikana. Ensimmäinen tapaaminen oli järjestetty aamupäiväulkoilun aikaan,

mikä aiheutti paljon ylimääräisiä järjestelyjä ja keskustelua. Keskipäivä todettiin paremmaksi, jolloin lasten nukkuma-aikaan lähes kaikilla oli mahdollisuus päästä melko vaivattomasti mukaan. Keskustelut ovat kuitenkin olleet antoisia ja niihin on osallistuttu innokkaasti, kukaan ei ole vapaaehtoisesti halunnut jäädä pois tapaamisista.

Ne on auttaneet pysymään mukana kehittämishankkeessa. Motivaatio on ollut niiden aikana ja jälkeen huipussaan.

Ohjaaja on sallinut ja ymmärtänyt hyvin myös väsymisen. Kannustus on ollut hyvää.

Hyvää oli yhteinen keskustelu, kaikkien mielipiteitä on kuunneltu tasapuolisesti

VKK-Metron koulutuksiinkin monet osallistuivat pienellä painostuksella ja olivat loppujen lopuksi tyytyväisiä koulutusten antiin sekä siihen, että on ylipäättään tullut lähdetyksi mukaan hankkeeseen.

Työkaverilta vaadittiin paljon joustavuutta sekä Sinisessä että Vihreässä tuvassa, koska osallistuminen yhdyshenkilötapaamisiin ja kirjoittajapiiriin veivät kuukausittain aikaa. Tosin saatu hyötykin oli suuri. Tapaamisissa pääsi keskustelemaan muiden samassa tilanteessa olevien kanssa ja saamaan vertaistukea. Yhdessä ideointi ja välitön palaute pistivät myös vauhtia kirjoitustyöhön. Steppien muotoileminen ja arviointi sekä muut kirjalliset työt jäivät yhteisen ajan puutteessa suurelta osin Vihreän tuvan lastentarhanopettaja Jaanan tehtäväksi. Muut työntekijät osallistuivat kuitenkin innokkaasti steppien sisällön toteuttamiseen. Yhteistyötä olisi saanut olla ajoittain enemmän, paljon enemmän!

VKK-päiväkirjasta poimittua sanailua keväällä 2010:

Voisiko joku muukin osallistua VKK-metroon? Tämähän on yhteinen asia?
Terveisin, Jaana

Hermot alkaa kiristyä monella, kun lomat, sairauslomat ja koulutukset aiheuttavat työaikamuutoksia sekä sijaisia ei saa. Myös tietokoneella on koko ajan ruuhkaa!

VKK-päiväkirjasta poimittua keväällä 2011:

Hyvä, ettei ole kauheasti tarvinnut osallistua. Jaana ja Anita on hoitanut hommat, vaikka niitäkin välillä ketuttaa.

Itse ois vähä pitänyt jotenkin osallistua kevään aikana enemmänkin

Niin olisi. T. Jaana

Perillä ollaan vai ollaanko?

Metromatka oli pitkä ja mutkainen, mutta lopulta olimme perillä. Välillä olimme pimeässä tunnelissa ilman valoja, mutta löysimme kuitenkin tien ulos joskus toisiimme törmäillen, toisinaan taas hyvällä opastuksella. Matkan varrella päiväkotiiimme saatiin uudet ja hyvät käytännöt vanhempien kanssa käytäviin keskusteluihin sekä niiden kirjaamiseen. Vanhempien osallistaminen on lisääntynyt, samoin avoimuus puolin ja toisin.

Hankaluuksia oli ja tulee olemaan varmasti jatkossakin, mutta olemme oppineet ottamaan asioita esille ja keskustelemaan niistä rakentavassa hengessä. Olemme opetelleet työn jatkuvaa arvioimista – pohtimaan, miksi ja miten teemme työtämme. Ei ole myöskään pysyviä ratkaisuja, vaan tuntemattoman aforismia mukaillen: “Ratkaisu on vain hetki, jolloin väsyit ajattelemiseen.”

Jatkossa toivoisimme olevamme avoimia uusille ajatuksille ja valmiita tarttumaan haasteisiin. Tämä ei siis ollutkaan päätepysäkki, vaan matka jatkuu. Ihan niin kuin metrossa, ihmiset ja määränpää vaihtuvat, mutta metro jatkaa aina kulkuaan!

Kunhan ensin vähän hengähdämme.

LIITE 5: KUVAUS LAPSESTA PÄIVÄHOIDOSSA

ESPOO
ESO

KUVAUS LAPSESTA PÄIVÄHOIDOSSA

Sosiaali- ja terveystoimi
Päivähoidon palvelut / Perhe- ja sosiaalipalvelut

Neuvolaan (s. 1-2) ☐ Lasten kuntoutusryhmään (s. 1) ☐ Lasta tutkivalle taholle (s. 1) ☐

Muualle, minne?

Lapsen nimi: Syntymäaika: Ika täyttöpäivänä
vv kk

1 LAPSELLE OMINAINEN TAPA TOIMIA (lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet)

2 PÄIVITTÄISET TOIMINNOT (ruokailu, pukeminen, siisteys ja lepo)

3 MOTORISET VALMIUDET (hieno- ja karkeamotoriikka, kehon hahmottaminen)

4 SOSIAALAISET TAITOT JA VUOROVAIKUTUS (tunneilmaisu ja yhteistoiminta, minäkäsitys, suhde aikuisiin / lapsiin, leikkiminen, keskittyminen ja tarkkaavaisuus)

5 KIELELLINEN KEHITYS (puheen tuottaminen ja ymmärtäminen, itsensä ilmaiseminen)

6 MUUTA HUOMIOITAVAA (aiemmat tutkimukset, terveydentilan huomiointi)

7 VANHEMPIEN / HUOLTAJAJEN NÄKEMYS LAPSESTA PÄIVÄHOIDOSSA

Lomakkeen täyttäjät: Päivähoitoyksikön puhelin:

Päivähoidon paikka:

Lomake annettu vanhemmille / huoltajille: Lomake täytetty:

Vanhempien / huoltajien allekirjoitukset:

Tyhjennä

Tallenna

Tulosta

ESPOO
ESO

Sosiaali- ja terveystoimi
Päivähoitopalvelut / Perhe- ja sosiaalipalvelut

Pilota teksti: ☐

KUVAUS LAPSEN TERVEYSSEURANNASTA

TERVEYDENHUOLLON PALAUTE PÄIVÄHOITOON

Palautteen antaja: Pvm:

Lapsen nimi: Syntymäaika:

Palautteen antajan nimi ja nimike:

Toimipiste (neuvola tai muu tutkimuspaikka): Puhelin:

1 TARKASTUKSEN PERUSTEELLA HUOMIOITAVAA (kasvu, kehitys, aistitoiminnot, motorikka, puhe ja kielen kehitys, vuorovaikutustaidot ja mahdolliset muut asiat)

2 TARKASTUKSESSA SOVITUT JATKOTUTKIMUKSET TAI TUKITOIMET

3 VANHEMPIEN JA HUOLTAJIEN NÄKEMYS TARKASTUKSESSA ESIIN TULLEISTA ASIOISTA

Palautelomake annettu vanhemmille päivähoitoon vietäväksi:

5031744/2018

Vanhempien / huoltajien
allekirjoitukset:

Tyhjennä

Tallenna

Tulosta

12.4 Mitä jäi reppuun?

MISTELIN PÄIVÄKOTI, MARIKA HONKANEN JA LEENI LAUKKANEN

Mistelin päiväkot

Päiväkotimme sijaitsee Vantaalla, Ruskeasannalla, lähellä lentokenttää ja Tuusulan moottoritietä. Talo on rakennettu 1997, ja sen on suunnitellut arkkitehti Mikko Kaira. Talo on kaunis hirsirakennus, ja piha on suuri omenapuineen ja marjapensaineen. Kestävä kehitys ja ympäristökasvatus liittyvät olennaisesti Mistelin päiväkodin historiaan.

Tutkimuspäiväkodiksi ryhtymistä ehdotti johtajamme Tuomo Seppänen alunperin jo pari vuotta sitten, kun ensimmäisiä tutkimuspäiväkoteja valittiin. Silloin emme olleet vielä innostuneita. Seuraavana vuonna Tuomo ehdotti uudestaan, ja sitten olimmekin jo halukkaita lähtemään mukaan. Aihe liittyy metsäretkiin ja lasten kuulemiseen ja osallisuuteen sekä dokumentointiin. Tuntui hyvältä, että aihe oli tuttu ja läheinen kaikille ja että jokainen tiimi osallistuisi kehittämiseen. Ja että tuttuun asiaan saisi uusia näkökulmia ja vinkkejä!

Henkilökunta oli melko innostunut ja vähän jännittynyttä uudesta työtavasta. Tuomon ajatus oli, että tuttua asiaa katsotaan nyt uudesta näkökulmasta. Ajattelimme, että tässä on meille haastetta ja haasteet ovat meidän työme suola. Toivoimme, että pääsisimme paneutumaan syvällisesti asioihin ja esimerkiksi lasten osallisuuteen. Arvokeskustelua toivottiin. Monet miettivät, kuinka paljon tämä projekti vie aikaa ja onko se aika pois lapsiryhmältä. Pelkona oli myös, että mitähän kaikkea muuta tehtävää ja projektia Vantaan kaupunki meille samanaikaisesti antaa ja saadaankohan nyt keskittyä tähän täysillä.

Sähköisten laitteiden käytön koimme haasteena, koska osa meistä ei ollut käyttänyt paljoakaan tietokonetta, kameraa, videokameraa ym. Tuomo ehdotti, että alkaisimme jo keväällä pitää enemmän laitteita esillä ja käyttää niitä arjessa. Myös oma esilläolo mietitytti. Arki ei saisi olla pelkkää suorittamista vaan pohdinnalle, keskustelulle, valmistelulle ja suunnittelulle pitää myös jäädä aikaa. Tuomo toivoi, että iloisuus ja huumori säilyisivät päiväkodissa, eikä tämän projektin myötä muututtaisi liian vakavaksi!

Mistelissä on kolme 3–6-vuotiaiden ryhmää. Ryhmien nimet ovat Mäntymittarit, Kissankirput ja Heinähukat. Nimet on löydetty luonnosta,

hyönteisten maailmasta. Yksikköömme kuuluu myös perhepäivähoito ja siihen liittyvä sijaishoitopiste ”Onnimanni” sekä metsäkerho.

Metsäretket

Metsäretket ovat aina kuuluneet yhtenä tärkeänä osana Mistelin päiväkodin toimintaan. Aikuinen on valmistellut retken suunnittelemalla retkikohteen (lähiympäristössä useita pieniä metsiä), ja retkellä on yleensä ollut jokin etukäteen suunniteltu ohjelma, esimerkiksi ötököiden tutkiminen luupeilla, lumilohkareiden maalaaminen tai puiden lehtien vertailu. Suunnittelussa on huomioitu vuodenaikojen vaihtelut. Vapaalle leikille ja lasten omille tutkimuksille on varattu aikaa. Retkeilemme säällä kuin säällä, esimerkiksi sade ei ole meillä esteenä. On ollut kiva kuunnella sateen ropinaa pressusta rakennetussa majassa. Talvella olemme tehneet hiihtoretkeä.

Lähtiessämme tähän projektiin mukaan mietimme mm. seuraavia asioita:

- voiko esim. aamupalan syödä metsässä, ettei lasten tarvitsisi aamulla edestakaisin riisua ja pukea?
- otetaanko aamupala päiväkodilta vai huolehtivatko vanhemmat siitä?
- voiko metsäretkellä oleva porukka ”myöhästyä” lounaalta ja saada näin lisää aikaa retkelle?
- voiko lounaan syödä joskus metsässä?
- voiko tavata tiettyssä paikassa esim. metsän reunassa, naapuripäiväkodin pihassa, urheilukentän laidalla tms. jolloin kävelymatka päiväkodilta jäisi pois ja lapsilla säästyisi voimia varsinaiseen metsässä oloon?

On hankalaa, kun keittiö ja laitoshuolto eivät ole hallinnollisesti samaa yksikköä, siksi muutosten läpivieminen on usein työlästä ellei jopa mahdotonta.

Toivoimme, että projektin myötä tekniikka tulisi tutummaksi ja kaikki käyttäisivät kameraa, tietokonetta, videokameraa, sanelukonetta ym. vempoleitä luontevasti työn apuna. Dokumentointia halusimme lisätä ja tehdä sitä yhdessä lasten kanssa.

Puhuimme myös lasten ja aikuisten erilaisesta aikakäsityksestä. Lapsi elää tässä hetkessä ja aikuinen kellon ja aikataulujen mukaan. Päiväkodissa esimerkiksi ruokailut ja ohjattu toiminta katkaisevat lasten leikin. Leikit pitää siivota pois esimerkiksi lepohetkeä varten.

Ryhmiä tutkimuskohteet

Mäntymittarit ja intiaanikirjoitus

Syksyllä Mäntymittarit valitsivat kaksi metsäretkipaikkaa ja nimesivät ne Käpy- ja Intiaanimetsäksi. Käpymetsästä tuotiin erilaisia käpyjä ja intiaanimetsästä mm. keppejä, joissa on ”intiaanikirjoitusta” eli toukkien kaivelemia käytäviä. Ne laitettiin esille ryhmätilan seinälle.

Seuraavilla retkikerroilla lapset saivat itse päättää kumpaan metsään menevät.

Muutaman retkikerran jälkeen huomasimme, että pojilla tulee paljon kahnauksia ja toiset haluavat pomottaa ja määrätä leikissä. Seurasimme myös arkojen lasten liittymistä leikkiin. Metsässä tehtyjen havaintojen perusteella päätimme auttaa lapsia löytämään uusia kavereita.

Laajensimme tutkimustamme ja aloimme tarkemmin seurata ja kirjata lasten leikkiä ja vuorovaikutusta päiväkodissa. Teimme keväälle suunnitelman. Tammikuussa lapset saivat itse valita leikkikaverinsa ja aikuinen havainnoi ja kirjasi lasten leikkejä ja kaverisuhteita. Helmikuussa lähdimme lasten kanssa ”uuden kaverin löytöretkelle”. Sen perusteella muodostuivat

uudet leikkiryhmät. Leikkiryhmät ovat näkyvissä ryhmähuoneen seinällä, lapsen valokuvalla ja omalla nimellä varustettuna. Halusimme antaa leikkille enemmän tilaa viikko-ohjelmassa ja varasimme kaksi päivää viikosta leikkipäiviksi. Leikkipäivinä lapset ovat saaneet jatkaa leikkiä ja jäädä sisälle, jos ovat halunneet, ja leikki on jatkunut vielä. Maalis-huhtikuussa ajattelimme lähteä myös metsäretkelle näissä uusissa ryhmissä ja katsoa miten leikit sujuvat metsässä.

Aikuinen jatkaa leikin havainnointia ja on tarvittaessa mukana leikissä. Aikuinen keskustelee lasten kanssa leikeistä: Miltä on tuntunut olla leikissä? Mikä on tuntunut kivalta ja mikä ei? Lapset ovat tyytyväisiä, kun ovat saaneet uusia leikkikavereita ja esimerkiksi arat lapset ovat rohkaistuneet puhumaan enemmän pienessä turvallisessa ryhmässä. Meille aikuisille tämä on tuonut paljon arvokasta tietoa lapsista ja heidän välisistään suhteista.

Heinähukat kuvia tekemässä

Heinähukissa eskareilla on oma luontovihko ja nuoremmilla lapsilla on kansiot. Niihin on tarkoitus kerätä lasten kanssa valokuvia, lasten tarinoita ja piirustuksia ym. metsäretkiin liittyvää dokumentaatiota. Heinähukissa koettiin ongelmaksi, ettei työntekijöillä ollut tarpeeksi taitoa ja tietoa valokuvien siirtämisestä kamerasta koneelle ja tulosteiksi. Tavoitteeksi otettiin ensin perehdyttää aikuiset valokuvien käsittelyyn.

Tammikuussa otettiin vanhemmat mukaan dokumentointiin. Lapset katsoivat yhdessä vanhemman kanssa metsäretkeltä otettuja kuvia ja kirjasivat ylös yhdestä lapsen valitsemasta kuvasta.

Laitoimme ilmoitustaululle viikkokalenterin, johon perheet saattoivat merkitä ajan, joka heille sopi. Olimme tiedottaneet etukäteen viikko-ohjelmassa asiasta ja pyytäneet siinä vanhempia varaamaan aikaa noin 15 minuuttia lasta hakiessaan.

Olimme järjestäneet rauhallisen tilan ja ajan kuvakatselmukseen. Paperisia valokuvia oli järjestetty nähtäväksi seinälle, ja ne oli numeroitu. Lapset saivat valita jonkin kuvan, josta he kertoivat, ja vanhempi kirjasi. Lisäksi valokuvia saattoi katsella digitaalisesta valokuvakehyksestä, jossa kuvia oli vielä hieman enemmän.

Tavoitteena oli saada vanhemmalle ja lapselle mukava vuorovaikutteinen hetki, jossa keskustellaan ja kuunnellaan, ja lähinnä niin, että vanhempi kuuntelee ja kirjaa. Ajattelimme myös, että joillekin perheistä lapsen kertoman kirjaaminen voisi tuoda uuden kokemuksen ja konkreettisen havainnon siitä, miten lapsi kertoo. Halusimme tällä toiminnalla vahvis-

taa vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta ja saada lapselle kokemuksen siitä, että hän ja hänen asiansa ovat tärkeitä. Ajatuksena oli myös antaa kuvin vanhemmille lisää tietoa siitä, mitä metsäretkillä tapahtuu, ja lisätä vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä ja kasvatuskumppanuutta.

”Katselmusviikko” toteutui jopa yli odotusten. Vanhemmat olivat aktiivisia osallistumaan, vain muutama perhe ei osallistunut ja heilläkin oli selkeät syyt siihen, etteivät päässeet. Toteutumiseen vaikutti myös huolellinen suunnittelu, johon kuuluivat ajoissa tiedottaminen, tilojen ja välineiden järjestäminen, aikatauluttaminen ja henkilökunnan sovittu tehtävänjako.

Huomasimme, että lapsia auttaa kertomisessa valokuvan katsominen. Se helpottaa muistamista, nimeämistä ja vanhemmalle tiedon välittämistä. Myös vuorovaikutus helpottuu, kun vanhempi voi kysyä lapselta tarkentavia kysymyksiä helpommin kuin ilman kuvaa. Joskus vanhemman on vaikea saada käsitystä päivän tapahtumista lapsen kertomana varsinkin, jos lapsen sanallinen kertomiskyky ei vielä ole kovin kehittynyt.

Vanhemman kirjaaman lapsen kertomuksen ja valokuvan lapsi sai liimata omaan kansioonsa tai vihkoonsa. Jotkut halusivat, että heidän kertomuksiaan luetaan ääneen ryhmässä. Toiset lapset kuuntelivat innokkaasti ja myös keskustelivat joistain aiheista. Meille, Heinähukkien aikuisille, välittyi tunne, että lapsille oman vanhemman kanssa kirjattu tarina oli ylläpöydän ja ilon aihe.

Kissankirput metsäleikeissä

Lapset ovat saaneet olla mukana vaikuttamassa retkikohteen valintaan lähes jokaisella metsäretkellä. Metsäretkipaikkoihin olemme tutustuneet lasten kanssa ensin hyvin niin paikan päällä kuin valokuvakerronnan avulla päiväkodissa. Olemme halunneet, että asia, johon lapsi voi vaikuttaa, on mahdollisimman tuttu hänelle.

Lapset ovat itse antaneet metsäretkipaikoille nimet, jolloin paikoista on tullut heille konkreettisempia. Esimerkiksi osa eskareista ehdotti nimeksi Eskarimetsää ja osa Vihermetsää. Paikan nimeksi muodostui Eskarivihermetsä.

Lapset ovat saaneet leikkiä ja puuhailla metsässä omien kiinnostuksenkohteidensa mukaan. Tärkeää on ollut aikuisen läsnäolo, jonka avulla toiveet ja ajatukset on saatu selville ja niihin on voitu palata esimerkiksi ennen seuraavaa metsäretkeä. Olemme käyttäneet 4–5-vuotiaiden kanssa tässä apuna Muistikiveä, joka rohkaisee lapsia (myös arkoja ja ujoja) ker-

tomaan omista mielipiteistään. Muistikivi luo salaperäisen tunnelman ja antaa kuuntelurauhan. Lapsi elää usein tässä hetkessä, joten välttämättä edellisen kerran asiat eivät ole hänelle enää merkityksellisiä seuraavaa kertaa ajatellen, mutta jo se, että palataan niihin asioihin, joita hän on aikaisemmin esittänyt, on mielestämme lapselle merkityksellistä.

Aikuiset ovat olleet läsnä ja saatavilla ja usein leikeissä mukana, mikä on mahdollistanut havainnoinnin, kuulemisen ja keskustelut lasten kanssa. Havainnointivihkoon olemme kirjanneet, mitä lapset ovat metsässä tehneet ja kenen kanssa sekä heidän ajatuksensa ja toiveensa. Kirjatut havainnot ovat auttaneet pitämään kaikki aikuiset ajan tasalla ja palaamaan lasten kanssa edellisen retken tapahtumiin.

Lapsen omaan metsäretkikansioon on koottu yhdessä lapsen kanssa metsäretkiin liittyviä ajatuksia ja kokemuksia esimerkiksi valokuvien ja sadutuksen avulla. Mitä enemmän kansioita on täytetty, sitä merkityksellisemmäksi ne ovat monille lapsille tulleet, ja lasten pyynnöstä niitä on luettu ja katsottu yhä uudestaan.

Metsäretkikansioon on tehty myös lapsen oma toivesivu, jonne lapsi on saanut kertoa omia toiveitaan ja ajatuksiaan metsäretkiin liittyen. Haasteellista on ollut oman toivesivun hyödyntäminen, sillä toiveet ja ajatukset jäävät helposti paperille unohduksiin. Haluammekin, että toiveet käydään läpi vielä yhteisesti lasten kuullen siten, että jokainen lapsi huomaa, että omat näkemykset on kuultu, kirjattu ylös ja tuotu julki. Uskomme, että jo tämä antaa lapselle olon siitä, että häntä kuullaan ja että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa ympärillään tapahtuviin asioihin. Toki tärkeää on myös, että toiveiden ja ajatusten mukaan pyritään mahdollisuuksien mukaan myös toimimaan. Toiveiden julkituominen saattaa innostaa lapset esimerkiksi ideoimaan yhteisesti tai erikseen seuraavaa metsäretkeä julkituotujen toiveiden pohjalta. Kun esimerkiksi eskarilaisten kanssa käytiin läpi heidän esittämänsä toiveet, eräs poika innostui uuden metsäretkikohteen etsimisestä ja halusi lähteä seikkailemaan, ja tämä toivesivujen pohjalta lähtenyt idea on johtanut moneen uuteen seikkailuun.

Puun istutusjuhla Mistelin pihalla 30.9.2010

Mistelin pihalta oli kaadettu pihlaja, ja sen tilalle oli pyydetty uusi puu. Puutarhurilta oli kysytty neuvoa, mikä puu sopisi meille, ja puuksi oli valittu halava, joka kuuluu pajujen sukuun. Paikka oli myös katsottu puutarhurin kanssa.

Joka ryhmästä valittiin yksi lapsi suunnittelemaan juhlaa henkilökunnan kanssa. Juhlapäivä oli etukäteen jo sovittu aikuisten kesken. Kaikki lapset ja aikuiset osallistuisivat juhlaan.

Suunnittelupalaveri:

A: Mistä saadaan multaa?

L: Pitäis ostaa kaupoista tai sitte jos löytyy varastosta tai sit pitää tilata.

Lapsia huolestutti, etteivät muurahaiset tee siihen pesää ja etteivät ötökät syö sen lehtiä.

A: Mikäs on Mistelin multatehdas?

L: Lähellä kasvimaata on komposti.

A: Tarvitaan siis kuoppa, lapioita, multaa... kottikärryt...

Mietittiin voiko siinä puussa kiivetä... ja jos voi, niin kuinka isoja nämä lapset ovat silloin..

A: Mites talvella? Jos sataa rakeita, lunta tai jääpuikkoja... pitääkö puuta suojata jotenkin...

Käykö joku eläin jyrsimässä puuta? Joku jolla on pitkät korvat ja tupsuhäntä Arveltiin, että orava ei ainakaan käy, kun se on kiltti.

A: Jokin suoja olisi hyvä, vaikka teräsverkko, sellainen kannattaa laittaa.

Villeä huolestutti, jos salama iskee puuhun.

Mietittiin, että kuoppa pitää kyllä jo kaivaa edellisenä päivänä.

Villeä huolestutti pärjäääkö puu yksin yön yli... ja pitäisikö laittaa aitaus tai kyltti...

A: Miten me nyt juhlistetaan sitä puun tuloa?

L: Pidetään tervetuliaisjuhlat

A: Mitä siellä voisi tehdä?

L: - halata sitä

- ihmisten juhlissa on kakkua, ni jos se vesi ois sen kakku

- maljat nostetaan ja puolet juodaan ja loput kaadetaan puulle

- että puulle laulettaisiin

- puun voisi koristella, esim. serpentiinillä tai muilla paperikoristeilla

- tanssitaan sen ympärillä, otettais käsistä kiinni ja puu ois siinä keskellä

- puuhipassa voisi tulla ahdasta..

- onnittelulaulun voi laulaa...

- piiri pieni pyörii "halava sanoo soo, soo, soo, kengänkannat koo, koo, koo"

"ja sitten se sanoo soo, soo, soo, ettei siihen saa koskea"

- pullat olis kivat, saiskohan ne jälkkäriksi

- puulle vois tehdä myös elokuvan

- ja sit pidetään lv.-synttärarit

Palautepalaveriin oli mietitty seuraavanlaisia kysymyksiä:

- Saatiinko työkaluja?
- Mitä hiekoille tehtiin?
- Juhlaan oli tehty koristeita, oliko ne sellaisia kuin oli suunniteltu?
- Oliko niitä riittävästi?
- Miten maljojen kohotus sujui?
- Miten uusi onnittelulaulu sujui?

Huomasimme kuitenkin, että palautepalaverin olisi pitänyt olla heti juhlan jälkeen, koska lapset eivät oikein muistaneet enää eivätkä jaksaneet keskittyä ja kiinnostua asiasta. Oltiin myös eri huoneessa, jolloin huomio kiinnittyi kaikkeen epäoleelliseen. Ja kaiken lisäksi lapsilla oli nälkä!

Juhlan jälkeen seinille ilmestyi kauniita töitä, joissa eri tekniikoilla oli kuvattu juhla-asuinen halava.

Kuva halavasta

Joulukalenteri

Mistelissä on perinteisesti ollut koko talon yhteinen joulukalenteri. Se on toteutettu siten, että ensin toimikunta on yhdessä päättänyt aiheen ja toteutustavan ja joka ryhmällä on ollut vastuuviikko. Kaikki ovat kokoon-tuneet yhdessä avaamaan kalenteria saliin. Aihe on vaihdellut vuosittain esimerkiksi eskarikirjan aiheen mukaan (joulusirkus, junateema).

Kalenterissa on huomioitu adventit, itsenäisyyspäivä, Lucian päivä ym.

Tänä vuonna ajattelimme, että kalenteri toteutetaan ulkona syksyllä istutetun halavan ympäriillä.

Perustettiin toimikunta, jossa oli mukana henkilökuntaa joka ryhmästä. Joka ryhmälle annettiin vastuuviikko. Sovittiin, että joulukalenteri avataan ulkona n. klo 9.45, jolloin eskarilaiset ovat menossa sisään ja pienemmät lapset ovat tulleet ulos.

Triangelin äänen kutsumana kokoonnuimme lasten kanssa halavan ympärille piiriin. Sytytettiin kynttilä. Halavaan oli kiinnitetty pieniä päivämääriin varustettuja tonttulakkeja, joita lapset saivat vuorotellen tulla avaamaan. Lakin sisältä löytyi kyseiselle päivälle jokin pieni leikki, loru tai laulu.

Kuulostaa tosi kivalta, eikö vain, ja mukavia hetkiä siellä olikin, mutta...

Silti jäi mietityttämään, että vastuuvuorossa olevalla ryhmällä oli paljon työtä ja kivoja suunnitelmia ja parhaimmillaan tai pahimmillaan paikalla ei ollut kuin kourallinen lapsia osallistumassa. Jotkut lapset olivat mm. hiihtämässä ja saivat jatkaa hiihtoa. Osa lapsista tuli sukset jalassa kuuntelemaan kalenterin avausta ja meni sitten takaisin ladulle. Eli olisiko sittenkin muut puuhat pitänyt jättää joulukuulta ja keskittyä kalenteriin, vai jättää sitten koko kalenteri pois tältä vuodelta tai toteuttaa se jotenkin muuten, esimerkiksi omissa ryhmissä?

Huomasimme myös myöhemmin arvioinnissa, että tähän kalenterin suunnitteluun ja toteutukseen eivät lapset nyt kuitenkaan päässeet mukaan!

Toki lapset saivat osallistua lauluihin ja leikkeihin ja vuorotellen perinteisesti avata luokkuja. Ehkä tätä voi puolustella niinkin, että joulukalenterin ideana on sisältää yllätys, mutta kuitenkin emme olleet täysin tyytyväisiä omiin ratkaisuihimme tässä asiassa.

Mitä jäi reppuun?

Lasten osallisuus tuntui nousevan matkan varrella yhä enemmän kiin-nostavaksi asiaksi. Jokapäiväisessä toiminnassa opimme kuuntelemaan

herkemmin lasten toiveita, ajatuksia ja ideoita sekä rikkomaan rutiineja. Lapset rohkaistuivat vuoden aikana ilmaisemaan omia mielipiteitään. Viikko-ohjelmiin jätimme väljyyttä ja varasimme aikaa leikille. Lapset saivat vaikuttaa retkipaikan valintaan ja retken sisältöön aikaisempaa enemmän. Lapset pääsivät myös useammin retkelle. Otimme lapset mukaan tapahtumien ja juhlien suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

Metsäretket sinänsä eivät vuoden aikana paljonkaan muuttuneet. Kokeilimme erilaisia retkikäytäntöjä (aamupäivä-/iltapäiväretki, eväät mukana /ei eväitä, aikuisen suunnittelema ohjelma / lasten ideat ym.) Valmisteluun toi suurta helpotusta, kun Tarja keksi, että hankkisimme joka ryhmälle omat retkireput. Enää meillä ei aamuisin kulu niin paljon aikaa repun pakkaamiseen ja miettimiseen, kun suurin osa tavaroista on jo siellä valmiina!

Reppuun on pakattu ensiapulaukku, lasten vanhempien puhelinnumerot, taksi- ja bussilippu, kamera, muutamia varavaatteita ym.

Metsäretkireppu on todellakin ollut käytössä! Syksyllä tuntui, että koko ajan jokin ryhmä oli lähdössä retkelle. Kokeilimme myös iltapäiväretkeä ja eväiden jättämistä pois. Mietimme, jääkö lapsille enemmän leikkiäikää, jos ei ole eväitä.

Retkellä kävimme puolikkaissa ryhmissä, ja joskus jopa kaksi eri porukkaa lähti yhtäaikaan eri paikkoihin retkelle. Silloin kyllä eteinen oli aika turvoksissa ja henkilökunnan huumori koetuksella! Totesimme kuitenkin, että metsäretkien sisältö ja toimintamalli oli jo hyväksi havaittu ja painopisteemme kohdistui enemmänkin dokumentointiin, jota meillä ei aikaisemmin juurikaan ollut.

Dokumentointi lisääntyi huomattavasti, ja siihen kehitimme uusia tapoja, jotka varmaankin jäävät eloon. Valokuvaamista lisäsimme paljon, kuvia kerättiin lasten omiin vihkoihin ja kansioihin. Lapset piirsivät ja tekivät mm. sarjakuvia retkistä. Aikuiset kirjasivat ylös lasten kertomuksia. Huomasimme, kuinka kuvat auttavat lasta muistamaan ja kertomaan asioista.

Välillä reppu meinasi tyhjentyä ilosta ja naurusta! Voimat olivat koetuksella arjen pyörytyksessä niin kirjoittajapiiriläisillä kuin niilläkin, jotka ahkeroivat ryhmissä. Tiimit toivoivat yhteistä pohdinta-aikaa, jotta saataisiin riittävästi miettiä johtopäätöksiä, arvioida ja asettaa uusia tavoitteita.

Reppuun jäi dokumentointitaitoja ja monia mielenkiintoisia keskusteluja. Lapsia osaamme varmaan kuunnella nyt herkemmillä korvalla. Hentoinen halavan taimi vahvistuu Mistelin pihalla ja metsäretket jatkuvat.

13. Urbaani lapsuus

Urbaani lapsuus osallisuuden ja hyvinvoinnin kehyksenä

TUULIKKI VENNINEN

Olen kirjoittanut tämän artikkelin VKK-Metron ohjausryhmän tuella ja heidän esille nostamiaan ajatuksia peilaten. Ohjausryhmäläiset muodostavat laajan joukon asiantuntijoita pääkaupunkiseudun neljän kunnan varhaiskasvatuksen ylimmästä johdosta henkilöstön edustajiin. Heillä on aitiopaikka seurata tämän päivän lapsuutta metropolialueen kaupunkiympäristössä. He myös kohtaavat ensimmäisten joukossa ilmiöön liittyviä erilaisia haasteita ja etsivät ratkaisuvaihtoehtoja yhä hektisemmäksi käyvän, nopeassa tahdissa muuttuvan yhteiskunnan pienimpien hyväksi. VKK-Metron tutkimuspäiväkodit ovat kehittäneet varhaiskasvatustyötään pitäen silmällä erityisesti oman päiväkotinsa lasten tarpeita. He työskentelevät itse olosuhteissa, jotka yhteiskunnan yleinen tilanne ja erityisesti neljän pääkaupunkiseudun kunnan omat erityispiirteet ovat tuoneet heidän eteensä. Paikallisesti se tarkoittaa työskentelyä urbaanissa kaupunkiympäristössä sen hyvine ja huonoine puolineen.

13.1 Urbaanin lapsuuden tilat

Nyky-suomen sanakirjan mukaan urbaani on ”(suur)kaupunkilainen, kaupungistunut, kaupunkielämälle ominainen. Yleensä nimenomaan

nykyaikaiseen kaupunkielämään viittaava sana”. Paljon elävämmän ja omakohtaisemman kuvan urbaanisuudesta antaa Chia Koskinen (2008), joka kuvaa urbaanisuutta seuraavasti: ”Urbaaniin liittyy oleellisesti liike. Ihana autojen tasainen suhahtelu, kolisevat raiteet, raitiovaunujen kirs kunta, bussin tuhahtus pysäkillä, polkupyörän tasanen rytmikäs poljenta. Urbaani elämä on menemistä ja tulemistä, liikennettä, ihmisvirtoja, poikkeamisia, spontaaneja valintoja... Urbaaniin liittyy myös monikulttuurisuus. Kaupunki on sitä urbaanimpi, mitä enemmän siellä on erilaisia pyhättöjä, etnisiä ravintoloita ja ruokakauppoja, ja mitä useampia kieliä kadulla kulkiessaan kuulee. Elävä kaupunkikulttuuri on cityihmisen elinehto.”

VKK-Metron toiminta-alueena on Helsingin metropolialue. Se muodostaa elinympäristön viidennekselle koko Suomen alle kouluikäisistä lapsista. Urbanisoituminen ei liity vain Etelä-Suomeen, sillä suurin osa suomalaisista lapsista elää kaupunkiympäristössä (Suomalainen lapsi, 2007). Kaupunkiympäristö konkreettisenä asiana ei sinällään määrittele lasten elämää, vaan sen tekevät erilaiset kulttuuriset arvot, jotka näkyvät esimerkiksi fyysisen ympäristön muovaamisessa ja siihen liittyvissä erilaisissa näkyvissä tai piilosta vaikuttavissa käytännöissä ja säännöissä. (Kytä, 2003.) Yhteisön kulttuuri ikään kuin värittää yksilön ympäristön. Tässä suhteessa pääkaupunkiseutukin sisältää omia ainutlaatuisia piirteitä, jotka välittyvät juuri siellä asuville lapsille. Lapset tulkitsevat ja määrittävät kaupunkinsa alueita omalla tavallaan, joten vuorovaikutus ei määräydy vain ympäristöstä käsin. Lasten kiinnostus ja luovuus ympäristön hyödyntämisessä tulee esiin, kun he aktiivisina sosiaalisina toimijoina hakeutuvat leikkimään tai muuten toimimaan lähiympäristössään. (Raittila, 2008). Jos kivetty katu ei ole kiinnostava kävellä, matkaa voi tehdä hauskemaksi hyppimällä kivilaattoja tietyssä järjestyksessä tai jättäytymällä tutkailemaan viemäriin valuvan sadeveden pyörteitä.

Gibson (1979) kuvaa ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia tarjoumina (affordance), jotka yksilöt ottavat vastaan tai jättävät kohtaamatta. Tarjoumat sijaitsevat yksilön ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Ne voivat olla positiivisia ja tarjota erilaisia elämää rikastavia ja oppimista mahdollistavia toimintamahdollisuuksia tai vaihtoehtoisesti ne voivat olla negatiivisia ja ”tarjota kohdattavaksi” erilaisia vaaroja. Jokainen tarjouma on sävyttynyt kustakin yksilöstä käsin emotionaalisesti ainutlaatuisella tavalla. Se tulee näkyviin esimerkiksi joidenkin lasten hakeutuessa yhä vauhdikkaampiin, joskus jopa vaarallisiin leikkeihin toisten nauttiessa kotipihan turvallisesta keinusta. Myös ihmiset tarjoavat toisilleen erilaisia

tarjoumia, jotka vastapuoli voi ohittaa tai joihin hän voi tarttua. Reed (1996) tuo esille, että tähän vaikuttavat erilaiset syyt, esimerkiksi erilaisiin kulttuureihin kuuluvat ihmiset havaitsevat ja mieltävät tarjoumia eri tavoin. Urbaanissa kaupunkielämässä se voi käsittääkseni ilmetä maaseudulta tai toisesta maasta muuttaneen henkilön yrittäessä solmia kontaktia kanta-helsinkiläiseen perheeseen kerrostalon rappukäytävässä. Costall (1995) muistuttaa meitä, etteivät lapset miellä tarjoumia itsenäisesti, vaan tekevät sen vuorovaikutuksessa aikuisten ja lasten kanssa. Jos kaverit tutkivat innokkaina citykanin jälkiä puhtaassa lumessa, on porukkaan helppo liittyä sekä fyysisesti että emotionaalisesti. Jos äiti tai isä hassuttelee iltakävelyllä katulampun keilassa syntyvän varjonsa kanssa, on yhteinen varjoteatterit hetkessä valmis.

13.2 Urbaani lapsi vaikuttajana

Lapsuuden määritelmä on siirtynyt etäälle passiivisesta hoidon ja hoivan kohteesta ja lapset on alettu nähdä yhteiskunnan jäseninä, kuluttajina ja aktiivisina toimijoina, jotka tulkitsevat ja muokkaavat lähipiirinsä, ryhmien ja yhteisöiden, jopa koko yhteiskunnan kulttuurista rakennetta (esim. Berthelsen & Browlee, 2009; Corsaro, 1997).

Lähin ympäristö on lasten arjen olotila, joka määrittää osaltaan sitä, miten lapsilla on mahdollisuus elää omaa elämäänsä ja kiinnittyä sitä kautta yhteisöön ja yhteiskuntaan. (Chawla & Malone 2003.) Se tulee esille vaikkapa siinä, miten omatoimisesti lapset voivat liikkua kotinsa lähetyvillä. Yhtenä syynä lasten itsenäisen liikkumisen vähenemiseen ovat fyysisen ympäristön muutokset, jotka ovat tapahtuneet yhteiskunnan ja perheiden arkisten toimintojen autoistumisen seurauksena. Camstra (1997) puhuu nykyajan lapsista ”takapenkin sukupolvena”, joita kuljetaan autolla päivähoitoon, kouluun ja erilaisiin harrastuksiin. Näin lasten ja vanhempien elämä kietoutuu tiiviisti ajankäytöllisesti toisiinsa ja siksi sen on oltava etukäteen tarkasti suunniteltua.

Lasten liikkumavapauden ja itsenäisyyden rajoittaminen johtuu osittain myös vanhempien peloista (Corsaro, 1997), joita ruokkivat julkisen median uutiset kaupungilla vaanivista vaaroista. Lisääntynyt turvallisuuden painottaminen tai kokemukset turvattomuudesta sosiaalisessa ympäristössä ovat merkittävässä roolissa, kun käsitellään asumista urbaanissa ympäristössä. Monissa Euroopan maissa vanhempien arvioidessa lasten kykyä liikkua

itsenäisesti ympäristössä he pelkäävät enemmän lapseensa kohdistuvia sosiaalisia vaaroja kuin liikenteen aiheuttamia vaaroja (Kytä 2003).

Kytän (2003) tutkimuksessa lapsiystävällisimmäksi ympäristöksi osoittautui maaseutu. Kuitenkin hän painotti jo silloin, että urbaani kaupunkiympäristö osoittautui olevan lähes yhtä lähellä lapsiystävällistä ympäristöä eikä siksi halunnut tulla tulkituksi niin, että vain maaseudulla lapsella olisi mahdollisuus nauttia hyvästä ympäristöstä. Kuusi vuotta myöhemmin Kytä kumppaneineen (2009) raportoi, että aiemmista suomalaisista tutkimuksista poiketen näyttää siltä, että tiiviillä urbaanilla ympäristöllä voi olla merkittäviä lapsiystävällisyyden piirteitä erityisesti lasten arkiliikkumisen edistäjänä ja positiivisen tunnesuhteen luojaan lähialueen luontoon. Muutkin tutkimukset viestivät urbaanien alueiden monista mahdollisuuksista: Kaupunkiluonto tarjoaa asukkailleen avoimen kohtaamisympäristön, joka sisältää tarjoutumia kaikenlaisen viheralueiden käyttäjille. Puistot ja rakennetut viheralueet edustavat asukkaille kaupunkimetsiä sosiaalisempaa ympäristöä. Leikkipuistot ja asukaspuistot ovat kaikenikäisten kohtaamispaikkoja ja kohtaamisiin on mahdollista kannustaa erilaisten tilankäytön mahdollisuuksien lisäämisen avulla. (Silfverberg, 2009.)

Kaupunkien eri osille on aikojen kuluessa muotoutunut toisistaan eroavia statuksia myös silloin, kun niitä tarkastellaan lapsille turvallisena ja haluttuna asuinympäristönä. Tällaisten asioiden myötä vanhemmat joskus pyrkivät vaikuttamaan lastensa hyvinvointiin hakeutumalla asumaan tietyille asuinalueille tai etsimällä ”paremman” päiväkodin tai koulun lähialueen ulkopuolelta ja olemaan sitä kautta valmiita sitoutumaan lastensa päivittäiseen kyyditsemiseen. Kaupunginosien erilaistuminen on Suomessa muun Euroopan jäljessä voimistunut, ja yhä enemmän on alueita, joissa suurin osa väestöstä edustaa samaa sosioekonomista luokkaa tai on muuten selvästi eriytynyt valtaväestöstä. Sen myötä yhdyskuntasuunnittelulla riittää haasteita. Toisaalta, riippumatta asuinalueesta on mahdollista, että lapsille aukeene koko maailma kaikkine vaaroineen omassa kodissa esimerkiksi median tai internetin kautta. Lasten lisääntyvä yksinolo kotona tai yksinäisyys ja irrallisuus perheen muista jäsenistä sekä ystävistä voi vaikeuttaa niiden kautta tulevien vaarojen eliminointia.

13.3 Kasvuympäristön arvioiminen

Kyttä (2003) tarjoaa mallin sille, miten ympäristön lapsiystävällisyyttä voidaan tarkastella. Hän on tutkinut urbaania ympäristöä lasten toiminnasta käsin ja jaotellut erilaiset ympäristöt neljään erilaiseen elinympäristöön sen mukaan, kuinka paljon ne mahdollistavat lapsille itsenäistä liikkumista ja toisaalta sen mukaan, missä määrin niissä voidaan katsoa esiintyvän erilaisia mahdollisuuksia sisältäviä tarjoumia. Melukylä ja selli ovat ääripäitä.

Melukylä edustaa ideaalia lapsiystävällistä ympäristöä hyvine ja lasta motivoivine liikkumamahdollisuuksineen, joka synnyttää lapsen ja häntä aktivoivan ja ympäristön kanssa kasvavan positiivisen kierteen. *Akvaarioympäristön* rikkaat ja houkuttelevat toimintamahdollisuudet ovat tavoitettavissa vain vanhempien valvonnassa. Tieto ympäristön mahdollistamista lukuisista tarjoumista saavuttaa lapsen toisen käden tietona esimerkiksi vanhempien, kavereiden tai median välittämänä. Sen sijaan tylsä ja houkuttelematon *aavikkoympäristö* ei sisällä mielenkiintoa herättäviä mahdollisuuksia lapsen ja ympäristön väliselle vuorovaikutukselle. *Selliympäristössä* taas lasten liikkuminen on ylipäättään vaikeaa, ja siksi he ovat tietämättömiä ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista. Negatiivisen kierteen tavoin ympäristö muuttuu aikaa myöten merkityksettömäksi.

Mikä tahansa ympäristö voi olla melukylä, jos se sallii lasten olla aidosti osa yhteisön arkista elämää. Yhtä lailla mikä tahansa ympäristö voi olla selli, jos lasten mahdollisuudet itsenäiseen liikkumiseen on rajattu erittäin tarkasti. Olipa ympäristö mikä tahansa, ratkaisevaa on, minkä tilan aikuinen osaa ja voi lasten toiminnalle kulloinkin kyseessä olevassa ympäristössä antaa. Jokaisessa ympäristössä uinuu piilossa erilaisia tarjoumia odottamassa sitä, että ne huomattaisiin ja mahdollisimman luovalla tavalla hyödynnettäisiin.

13.4 Lopuksi

Kyrän (2003) mukaan suurin muutos lasten ympäristöissä on ollut, että ulkotilassa liikkumisesta on tullut yhä rajoitetumpaa ja yhä vähäisempää. Itse jään kysymään, olisiko myös niin, että ulkona liikkumista perheen yhteisenä toimintana ei enää arvosteta yhtä lailla kuin ennen. Korvautuuko eväsuretki kaupunkimetsään tai ulkouimalaan yhä useammin yhteisellä shoppailulla tai nopealla ruokailulla hampurilaisravintolassa, jotka kaiketi kohtuullisessa määrin voidaan katsoa kuuluvaksi urbaaniin lapsiystävälliseen elämänmuotoon? Virtuaalimaailma on monille lapsille houkuttelevampi

ja vanhemmille helpompi vaihtoehto kuin ulkoisen ympäristön tarjoamat toimintamahdollisuudet. Akvaarioympäristö vaikuttaa Kytän mukaan tulevan yhä yleisemmäksi tulevaisuudessa. Media ja muut toisen käden informaation tarjoajat antavat helposti kuvan, että ympäristö on täynnä uhkeita mahdollisuuksia, mutta liikkumisrajoitusten vuoksi lapsilla ei ole pääsyä näiden mahdollisuuksien äärelle. Nämä toisen käden lähteet voivat antaa vääristyneen kuvan mahdollisuuksista – joko yli-idealisoitun tai yltiönegatiivisen.

Kyttä kumppaneineen siteeraa tutkimuksensa lopuksi Brockerhoffia (2009), kun pohtii: ”Yhä useampi lapsi varttuu urbaanissa ympäristössä. Kaupungistuminen on ollut nopeaa: Sata vuotta sitten kymmenesosa, 1950-luvulla kolmasosa ja nyt jo yli puolet maapallon väestöstä asuu kaupungeissa. Urbanisaatio jatkuu edelleen kiihtyvällä tahdilla: Vuoteen 2025 mennessä 58 % koko maailman väestöstä ja 82 % kehittyneiden maiden asukkaista odotetaan asuvan kaupungeissa. Urbaani lapsuus ei ole enää poikkeus, vaan yhä useammin sääntö. (Kyttä, Bromberg & Kahila, 2009)

Hart (1997) on tuonut esille, että länsimaissa lapsilta puuttuu merkityksellisiä rooleja ja työtehtäviä, kun taas kehitysmaissa lapsilla on liikaa työtä ja usein vastuutakin. Vastakkainasettelu (kehitysmaat–länsimaat tai maaseutu–kaupunki) voi auttaa hahmottamaan lapsille merkityksellisiä asioita, joihin on syytä paneutua, muuten sen lähtökohdat eivät ole hedelmällisiä. Palatakseni artikkelin alussa olevaan Chia Koskisen urbaanisuuden määritelmään voin todeta, että lapset rakastavat kaikenlaista liikettä eikä heidän mielensä viihdy seisahtuneessa ajassa. He rakastavat raitiovaunujen katselemista ja bussin ovien sulkeutumisesta syntyvän äänen jäljittelemistä yhtä hyvin kuin pulun tepastelua rautatieasemalla. Asfaltille nousevat madot sateen jälkeen eivät lakkaa kiinnostamasta. Silloin aikuisenkin on hyvä pysähtyä ja antaa lapselle lupa siirtää mato turvaan kukkapenkkiin tai puun juurelle. Urbaani lapsi löytää, kun siihen annetaan aikaa, mahdollisuuksia kokea itsensä tarpeelliseksi ja olla onnellinen lapsi.

13.5 Osallisuuden tuella kohti hyvinvointia

Päiväkodit ovat sosiaalisia lapsuuden näyttämyitä, joissa lasten elämä näyttäytyy kaikessa rikkaudessaan (Strandell, 1995; Kronqvist, 2004). Päiväkotihoido on ominaista erityisesti urbaanille, tiiviille asumiselle. Suomalaisen perhekoon pienentyessä sosiaaliset kohtaamiset ydinperheissä muotoillaan uudella tavalla. Päivittäin tuhannet ja tuhannet lapset leik-

kivät lukemattomissa leikkiepisodeissa ja tapaavat toisiaan kaupunkien päiväkodeissa. Sosiaaliselle kohtaamiselle ja osallisuudelle on rajattomat mahdollisuudet. Tähän julkaisuun liittyvät pääkaupunkiseudun päiväkotien omat tekstit ovat kuvanneet varhaiskasvatustyön kehittämistä osallisuuden näkökulmasta. Ne ovat kuvauksia siitä, kuinka päivähoidossa lapset ja vanhemmat voivat olla osallisina päivähoidon arjen muotoilussa metropolialueella kolmannen vuosituhannen toiselle vuosikymmenelle siirryttäessä. Ne ovat siis sekä ajallisesti että paikallisesti ainutlaatuisia dokumentteja. Tärkeintä on, että ne ovat toimijoiden itsensä kirjoittamia. Näin toisella puolella Suomea peruslähdekohdiltaan samaa työtä tekevä kollega voi saada yhteyden kanssasarensa ajatuksiin tuhannen kilometrin takaa.

Artikkelin herättämien ajatusten siivittämänä siirrymme tämänhetkisestä osallisuutta kehittävästä hankkeesta tulevaan, lasten hyvinvointia koskevaan hankkeeseen. Luotu polku on vahva, ja jo nyt on nähtävissä, että menneestä on mahdollista rakentaa hyvä silta tulevaan.

LÄHTEET

- Berthelsen, D. & Brownlee, J. (2009). Belief About Toddler's Learning in Child Care Programs in Australia, Teoksessa: Berthelsen, D., Brownlee, J. and Johansson, E., 2009. *Participatory learning in the early years: research and pedagogy*. Routledge, USA.
- Camstra, R. (1997). *Growing up in a changing urban landscape*. Assen : Van Gorcum.
- Chawla, L. & Malone, K. (2003). Neighbourhood quality in children's eyes. Teoksessa P. Christensen & M. O'Brien (toim.). *Children in the city. home, neighbourhood and community*. London, New York: RoutledgeFalmer, 118–141.
- Corsaro, W.A. (1997). The sociology of childhood. Thousand Oaks, California: Pine Forge press.
- Costall, A. (1995). Socializing Affordances. *Theory & Psychology*, vol. 5 (4), 467–481.
- Gibson, J.J. (1979/1986). *The Ecological Approach to Visual Perception*. Hillsdale. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. (Original work published 1979).
- Hart, R. (1997). *Recognizing children's perspectives in local government: A comparative review of alternative models*. Plenary presentation in 'Urban Childhood'—conference in 9–12 June, Trondheim, Norway.

- Kronqvist, E.-L. (2004). *Mitä lapsiryhmässä tapahtuu? Pienten lasten yhteistoiminta, sen rakentuminen ja kehittyminen spontaaneissa leikkiutilanteissa*. Oulun yliopisto.
- Kyttä, M., Broberg, A. & Kahila, M. (2009). Lasten liikkumista ja terveyttä edistävä urbaani ympäristö. Yhdyskuntasuunnittelu. Vol. 47 (2).
- Kyttä, M. (2003). *CHILDREN IN OUTDOOR CONTEXTS Affordances and Independent Mobility in the Assessment of Environmental Child Friendliness*. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisu A28.
- Koskinen, Chia. (2008). <http://urbica-urbiet.blogspot.com/2008/07/urbaania-kulttuuria-etsimss.html>
- McCormack B., Kitson A., Harvey G., Rycroft-Malone J., Seers K. & Titchen A. (2002). Getting evidence into practice – *The meaning of ‘practice context’*. Journal of Advanced Nursing 38(1), 94–104.
- Raittila, R. (2008). Retkellä. *Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen*. Studies in Education, Psychology and Social Research 333
- Reed, E.S. (1996). Selves, Values, Cultures. In Reed, E.S. Turiel, E. & Brown, T. (ed.) *Values and Knowledge*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Silfverberg, O. (2009). *KAIKKIEN OMA TILA Kaupunkiluonnon merkityksiä itä-helsinkiläisten asukkaiden näkökulmasta*. Yhteenveto Helsingin yliopiston sosiologian laitokselle tehdystä pro gradu -tutkielmasta.
- Strandell, H. (1994). *Päiväkotien lasten kohtauspaikkana: tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Suomalainen lapsi (2007). Väestö 2007. Helsinki. Tilastokeskus. STAKES.

LIITE 6: TUTKIMUSPÄIVÄKOTIVERKOSTO 2009-2011

Espoon tutkimuspäiväkodit:

Päiväkoti Auroranportti Auroranmäki 6, 02940 Espoo Puh: 09-816 82151	Johtaja: Kaisu Loiske 09-816 82743 kaisu.loiske espoo.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Jaana Rajala
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Vihreä tupa: Jaana Rajala, Ito Eija Ikonen, lh Sininen tupa: Anita Häggman, lh (Ito:na syksy 2010-keväät 2011) Riikka Pennanen, lh Anne Mustonen, lh (syksy 2010-keväät 2011)
Lapsimäärä talossa	37
Valittu kehittämiskohde	Lapsen polun näkyväksi tekeminen sekä vanhempien osallisuuden lisääminen lapsen varhaiskasvatuskeskustelussa.
Mitä opittu?	Keskustelu on avoimempaa sekä työyhteisön että perheiden välillä, olemme oppineet kuuntelemaan toisiamme ja perheiden tarpeita. Uskallus ja halu muutoksiin on kehittynyt oppimisen ja erehdyksen kautta.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Muutostyön haasteista ja ”helmistä”, keskustelun tärkeydestä, vaikeuksien kautta voittoon- asenteesta.

Päiväkoti Hösmärinpuisto Hösmärinahde 5, 02760 ESPOO Puh: 09-816 50386, 09-816 50388	Johtaja: Hannele Huovinen puh. 09-816 50417 hannele.huovinen@espoo.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Pialiisa Rytönen, Iiris Leppälä
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Luumut; Tiina Stockus, Aija Kokko, Heidi Lehtinen Kirsikat; Sanna Järnfors (keväät 2011), Johanna Toivonen, Miia Kuvaja Pihlajat; Katariina Aleksejev, Jaana Lindholm, Leena-Kaisa Kinnunen-Rajala Omenat; Pialiisa Rytönen, Kirsi Lomma, Soili Gulin Esiopetuksen päivähoito; Elina Kotiniemi, Iiris Leppälä, Kirsti Aaltio, Tiina Järvinen, Krista Piilman, Charlotta Hjelt (2010)
Lapsimäärä talossa	110
Valittu kehittämiskohde	Lasten ja vanhempien osallisuuden syventäminen päiväkotimme arkeen.
Mitä opittu?	Snadit stepit-pienin askelin lomake, tärkeä työkalu toiminnan kehittämisessä. Tämän otamme hankkeen jälkeen käyttöön.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Arjen sujuminen esiopetuksen päivähoidossa, ryhmien välisen yhteistyön kehittyminen, vanhempien osallistaminen, toiminnalliset illat.

Päiväkoti Lintumetsä lintumetsäntie 13 02660 espoo puh: 0468771926	Johtaja: Marja-Liisa Palmuaro 050-3258617 marja-liisa.palmuaro@espoo.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Monika Männik/ Marja Ojala
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Hömotiaiset: Monika Männik, Ito Minna Hemminki, lh Katja Mäntyniemi, lh Varpuset: Petri Setälä, lh Marja Ojala, lh
Lapsimäärä talossa	36
Valittu kehittämiskohde	Lasten osallisuuden lisääminen, kiirettä vähentämällä.
Mitä opittu?	Osallisuushankkeen myötä olemme tulleet vakuuttuneiksi siitä, että kiirettä vähentämällä lapsen osallisuus lisääntyy. Kiireinen aikuinen, vaikka olisikin herkkä lapsen tarpeille, ei ennätä pysähtyä lapsen äärelle. Hänen ajatuksensa ovat jo siinä mikä on edessäpäin.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimisistamme asioista	VKK-Metron hankkeestamme, prosessiin kulusta, onnistumisista ja epäonnistumisistakin.

Päiväkoti Lintuvaara Lintuparvenpuisto 5 A 02660 Espoo	Johtaja: Anne Lahti-Paananen p. 09-816 36235 anne.lahti-paananen@espoo.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Päivi Saviranta
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Keltasirkut: Tiina Timonen, Ito Päivi Saviranta, lh Peipposet: Anja Oljakka, lh Tarja Hutri, lh
Lapsimäärä talossa	58
Valittu kehittämiskohde	Aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksen lisääminen vs. aikuisten välisen vuorovaikutuksen vähentäminen
Mitä opittu?	Toivomme oppineemme ainakin sen, että sellaisiin asioihin, joihin emme voi itse vaikuttaa, ei kannata jäädä murehtimaan. Ja aika moniin merkityksellisiin asioihin voimme vaikuttaa, kun haluamme. Huomasimme, että aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen lisääminen vs. aikuisten välisen vuorovaikutuksen lasten ympäristössä vähentäminen lisää aikuisten positiivista mielikuvaa lapsesta. Tämä taas vähentää häiriökäyttäytymistä tai ainakin aikuisen ahdistuneisuutta siitä. Voi olla myös, että parempi lasten tunteminen auttaa hyväksymään lasten kaikki tunteet eli ei niin helposti tulkita häiriöksi.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimisistamme asioista	Vastaamme mielellämme kaikkiin esitettyihin kysymyksiin parhaan taitomme mukaan.

Päiväkoti Lystimäki Haltilanpuisto 2, 02200 Espoo Puh: 046 8771638 81630127	Johtaja: Ulla-Maija Palva Ulla-Maija.Palva@espoo.fi Puh. 09-81630127
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Pia Korhonen/ Emma Pelkonen
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Sinipiiat: Harri Susi lh Tiina Huuskonen lto Leena Seppälä lh Tiitiäiset: Emma Pelkonen lto Carita Sorsa lh Johanna Huopalainen lh Menninkäiset: Maria Viitanen lto Tuula Peltonen lh Ritva Ursin lh Sinikellot: Pia Korhonen lto Nelly Keränen lh Leena Hanhilahti lh Auli Koskinen avustaja Kultatähdet: Kristiina Pakarinen elto Pia Pylvänäinen lh Päivi Haverinen lh vara Eila Hyttinen avustaja
Lapsimäärä talossa	88
Valittu kehittämiskohde	Lapsen vanhempien kanssa käytävät vasukeskustelut osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa
Mitä opittiin?	Vanhempien tasavertaisella kuulemisella on keskeinen merkitys lapsen yksilöllisessä huomioimisessa. Luottamus on rakennettava pala palalta heti ensi kontaktista alkaen.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Kasvatuskumppanuuden tietoisesta vahvistamisesta vasukeskusteluissa sekä miten yhdessä sovittuja asioita siirretään käytäntöön ja kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan Omista kokemuksistamme, miten vanhemmille opeteltiin antamaan tilaa, vahvistettiin kuuntelemisen taitoa sekä luotiin uusia edellytyksiä yhteistyölle ja osallisuudelle (arjen kohtaamiset, keskustelut, vanhempien illat). Miten tiedonkulkua kehitettiin vanhempien ja työntekijöiden välillä.

Kauniaisten tutkimuspäiväkoti:

Päiväkoti Kasavuori Stenbergintie 28, 02700 Kauniainen Puh: 09-5056 342	Johtaja: Riia Forss-Ilves 09-5056 343 riia.forss-ilves@kauniainen.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Jenna Honkanen/Heidi-Maria Pautola/Heidi Kaarna-Lehto
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Hipot: Asta Suojala, Lto Jenna Honkanen , Lto (syksy 2009-kevät 2010) Heidi-Maria Pautola, Lh (kevät 2010-syksy 2010) Leena Merikallio , Lto (syksy 2010) Juha Huttunen, Lh (kevät 2011) Heidi Kaarna-Lehto (kevät 2011)
Lapsimäärä talossa	56
Valittu kehittämiskohde	Kiiirettömämpi arki
Mitä opittu?	Pienilläkin muutoksilla voimme mahdollistaa kiiirettömämmän arjen ja siten toteutuu lasten syvempi kuuleminen.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Erilaisista muutoksista jotka mahdollistavat kiiirettömämmän arjen.

Helsingin tutkimuspäivät:

Päiväkotit Herttua Juhana Herttuan tie 13 b Puh: 09-31052995 pk.herttua@hel.fi	Johtaja: Riitta Sippola 09-31052996 riitta.sippola@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilöt	Kaarina Toivonen, Liisa Woitsch
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	kehittämishankkeessa on ollut mukana Herttuan kaikki tiimit vakituksia toimen haltijoita Herttuassa hankkeen aikana työskennelleet Haverinen Maarit Ito Höyhtyä Mira Ito Mannila Päivi Ito Mensonen Johanna Ito Kontkanen Tuula-Kaisa Ito Kurikka Tiina Ito Lindström Paula Ito Pakkasmaa Anniina Ito Styf Kirsu Ito Toivonen Kaarina Ito Valakari Inkeri Ito Woitsch Liisa Ito Sippola Riitta joht.
Lapsimäärä talossa	94
Valittu kehittämiskohde	Lapsen osallisuuden lisääminen arjessa
Mitä opittu?	Havainnoimaan lapsia/toimintaa enemmän, syvemmin ja herkemmin. Toiminnassa pyritään pitkäkestoisuuteen ja jatkumoon. Sisällöt poimitaan lasten ajatuksista, toiveista. Siirtymätilanteet on opittu pilkkomaan pieniksi osiksi ja tarkastelemaan niitä tärkeinä osina lapsen päivää. Aikuinen oppii lapselta, lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi työkuultuurissa, jossa aikuiset ovat aidosti läsnä ja aikuiset tekevät selkeitä, johdonmukaisia sopimuksia toimintatavoista.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Aikuisten tietoisesta tavasta malttaa mennä sinne missä lapset ovat, havainnoida mitä lapset aidosti haluavat/ilmaisevat, tarjota toimintaa, jota lapset haluavat/tarvitsevat Aikuisten työtavoista jossa pienten lasten ilmaisen ymmärtäminen ja ajattelun näkyväksi tekeminen on keskeistä. Videoinnista työn dokumentaatio- ja havainnointivälineenä

Päiväkoti Inkivääri Inkiväärikuja 3, 00980 Helsinki	Johtaja: Juha Koskelainen 050-3668 364 juha.koskelainen@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Henna Koskenlahti/ Satu Koivula
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Mintut: Carita Kurkaa, Christa Tavast, Susanna Agge Vaniljat: Sirja Koski, Anu Rajamäki, Nina Andersson Pippurit: Pauliina Nyberg, Sari Niemelä, Kadri Naudre Kanelit: Henna Koskenlahti, Pia Suokallas, Kristiina Kauppinen Unikot: Satu Koivula, Johanna Kurki, Tiina Saksa, Sari Salmi
Lapsimäärä talossa	5 lapsiryhmää ja noin 100 lapsipaikkaa
Valittu kehittämiskohde	Talon oman VASU:n muokkaaminen ja kehittäminen pienten arjessa toteutettavien tehtävien avulla.
Mitä opittu?	Kehittämistyö lähtee liikkeelle omasta asenteesta, oman pään sisältä. Kehittämistyö on lisännyt talon yhteisöllisyyttä. Sitoutuminen työhön ja aito läsnäolo kaikkein tärkeintä.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Miten pienet, arjessa toteutettavat tehtävät auttavat huomaamaan kehittymisen askeleita. Löysimme työskentelytavan, jossa toiminnan arvioiminen ja kehittäminen on tärkeä osa jokapäiväistä kasvatustyötä. Hyödynnetään henkilökunnasta löytyviä vahvuuksia ja tietotaitoa monipuolisesti: Yhdessä olemme enemmän!

Päiväkoti Katiska Harustie 4, 00980 Hki P. 310 62740	Johtaja: Hannele Tuominiemi, Jukka Piippo 0504020184 jukka.piippo@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Tanja Saukkonen ja Eeva Johansson
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Kuutit: Elina Nikkanen, lto (kevät 2011) Kirsi Kalliokuusi, lh Seija Palomäki, lh Meritähdet: Tiina Vikman, lto Riina Partanen, lh (kevät 2011) Norpat: Eeva Johansson, lto Rauni Heiskanen, lh Näkinkengät: Kristiina Suhonen, lto Tarja Niittymäki, lh Sari Virtanen lh Mustekalar: Eva Haajanen, lto Tanja Saukkonen, lh
Lapsimäärä talossa	85
Valittu kehittämiskohde	Lapsen osallisuuden lisääminen
Mitä opittu?	Lapsen osallisuus on lisääntynyt, samoin henkilökunnan ymmärrys lapsen osallisuuden merkityksestä. Aikuisten keskinäinen vuorovaikutus ja avoin keskustelu on äärimmäisen tärkeää, tätä on myös opittu.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Kts. edellä.

Päiväkoti Lappi Lapinlahdenkatu 6 HELSINKI 00180	Johtaja: Tiina Ivakko, 040 334 0588 tiina.ivakko@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Milka Salonen/ Emmiina Nikula
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Kuukkelit (-3 v.): Kaarina Kasala (kevät 2010), Ito Emmiina Nikula (syksy 2010, kevät 2011) Sopulit (3-6 v.): Ito Sari Segersven ja Ito Katariina Laakso Pulmuset: Ito Veera Salmi (kevät 2010) ja Ito Tuomas Urho (syksy 2010, kevät 2011)
Lapsimäärä talossa	75
Valittu kehittämiskohde	Läsnäoleva aikuinen
Mitä opittu?	Päiväkotityön perusta on läsnä oleva aikuinen ja jokaisella työntekijällä on omanlainen tapa olla läsnä lapsiryhmässä.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Aikuisen läsnäolosta päiväkodin arjessa, sen merkityksestä ja kehittämistyöstä.

Päiväkoti Nuotti Erkki Melartinintie 2, 00720 Hki Puh: 09-31029427	Johtaja: Pia Arvonen 09-31073094 pia.arvonen@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Kajaja Heinonen
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Pelimannit: Maija Jokela, Ito Jaana Holm, lh Posetiivarit: Päivi Nyyssönen, Ito Satu Korpivaara, lh Joona Hyvärinen, lh Pillipiiparit: Kajaja Heinonen, Ito Jenni Mustajärvi, lh Virpi Ihalmu, lh
Lapsimäärä talossa	57 hankkeessa/100 talossa
Valittu kehittämiskohde	Tunnetaitojen kehittäminen Suomenkielen kehittymisen havainnointi S-2 leikkiryhmässä Lapsiläheinen projektisuunnittelu 1-3v. ryhmässä
Mitä opittu?	Tunnekuohuihin suhtaudutaan paljon ymmärtäväisemmin. Sekä aikuiset että lapset ilmaisevat tunteitaan monipuolisemmin ja rakentavammin. Osallisuusmahdollisuudet lisääntyivät. Aikuisten osallisuus ja havainnointi myötävaikuttaa leikkitaitojen ja kielitaidon kehittymiseen pienryhmissä. Reissuvihko palvelee monikulttuurisia perheitä Havainnointi suunnittelun pohjana nosti pienen lapsen aloitteiden arvoa. Projektisuunnittelu lisäsi sekä aikuisten, että vanhempien osallisuutta.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Tunneprojektista Projektisuunnittelusta alle 3v ryhmässä

Päiväkoti Liinakko Rekipellonkuja 1, 00940 Helsinki Puh: 09-310 62793	Johtaja: Tiina Rautiainen-Kukkonen 09-310 62788 tuija.rautiainen-kukkonen@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Marjo Rantala / Mari Ruotsalainen
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Pintelit: Tiina Luukkonen, Ito Katri Hirvikallio, Ito Alija Sabic, Ito (kevät 2010) Ljubov Manner, Ito (syksy 2010 ja kevät 2011) Kannukset: Marjo Rantala, Ito Tarja Rautiainen, Ito Jonna Salonen, Ito Kiesit: Mari Ruotsalainen, Ito Hannele Prittinen, Ito Pirjo Ruokojärvi, Ito
Lapsimäärä talossa	54
Valittu kehittämiskohde	Lasten osallisuuden lisääminen koko talon yhteistä pienryhmätoimintaa ja projektimaista työskentelytapaa kehittämällä.
Mitä opittu?	Luopumalla aikuisen etukäteen tarkasti suunnittelema ohjelmasta lasten osallisuus, toimintaan innostuminen ja sitoutuminen lisääntyvät ja kiire häviää.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Projektimaista työskentelytapaa. Aikuisen tarkasti etukäteen suunnittelema toiminnasta luopumisesta.

Päiväkoti Savotta Puunkaatajantie 16 00760 Helsinki Puh: 09-31058646	Johtaja: Kristiina Starkkila 0931073783 kristiina.starkkila@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Pippi Kaltiala/ Tuula Veijonen/Johanna Hoffmann
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Tammenterhot: Pippi Kaltiala, Ito Kati Schmidt, Ito Kerstin Sundgren, Ito Männynkävyt: Tuula Veijonen, Ito Tuija Wass, Ito Päivi Valima, Ito Pajunkissat: Päivi Valkonen, Ito Mia Häkkinen, Ito Johanna Hoffman, Ito
Lapsimäärä talossa	79
Valittu kehittämiskohde	Pienryhmätyöskentely, aikuisen läsnäolo pienryhmätilanteissa
Mitä opittu?	Aikuisen roolin tärkeys lapsen osallisuudessa pienryhmätyöskentelyssä
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Siitä miten pienikin muutos toiminnassa vaikuttaa lapsen osallisuuden ja kuulemisen lisääntymiseen Pienryhmätoiminta alle 3-v. ryhmässä; aikuisen läsnäolo

Päivähoitoyksikkö Suursuo toimii kahdessa eri osoitteessa: Suursuonlaita 6, 00630 Helsinki Puh: 09-31069838 Metsäpurontie 12, 00630 Helsinki Puh: 09-31069811	Johtaja: Ulla Geselle 09-31069836 ulla.geselle@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Paula Mustonen / Virpi Peltonen
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Karhunpesä: Maija Haapalainen, Ito Sari Lahti, Ito Terhi Myllynen, Ito Siilinpä: Saija Pirjola, Ito Kerstin Wikman, Ito Virpi Valoranta, Ito Kotkanpesä: Jenni Tynkkynen, Ito (syksy 2010) Minna Laitinen, Ito (kevät 2011) Carita Meriläinen, Ito Mari Pennanen, Ito Ketunkolo: Marja-Liisa Laasonen, Ito Sanna Holopainen, Ito (kevät 2010) Annika Korpinen, Ito Oravanpesä: Paula Mustonen, Ito Otso Niemelä, Ito Punatulkut: Janette Oslanus, Ito Heli Kierrosmäki, Ito Pirjo Kamppuri, Ito Hippiäiset: Heli Tulander, Ito Katariina Metsäranta, Ito Tuula Pulkkinen, Ito Sinitiaiset: Maija Väisänen, Ito Virpi Peltonen, Ito Ritva Hatami Ito
Lapsimäärä talossa	130
Valittu kehittämiskohde	”Taidearkku” sadutusta, draamaa, käden töitä, musiikkia. Lapsille tekemisen iloa, riemua ja onnistumisen kokemuksia päiväkodin arkeen.
Mitä opittu?	Yhteistyö- ja projektityötapoja sekä asioiden kirjaamista ja analysointia Vuorovaikutustaitoja lasten ja aikuisten välillä. Olemaan enemmän läsnä ja kuuntelemaan tarkemmin lasten ajatuksia Antamaan tilaa lasten ideoille ja ajatuksille.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Miten draaman keinoin harjoitellaan tunteiden käsittelyä ja vuorovaikutustaitoja Sadutuksesta menetelmänä siitä, miten lapsi tulee kuulluksi yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Miten iloa ja tekemisen riemua syntyy lasten omista ideoista ja aktiivisuudesta. Miten iso porukka saadaan toimimaan yhteisen projektin hyväksi.

Päiväkoti Tahvonlahti Gunillantie 10, Helsinki 87 310 56488	Johtaja: Anna- Leena Olkinuora 0403344103, anna-leena.olkinuora@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Riitta Hartonen/ Lena Nisula
Kehittämistyössä on ollut mukana koko talo	Nipsut: lh Maarit Sarrola lh Minttu Mononen lto Iina Tamberg Hattivatit: lh Jutta Määttänen avustaja Meeri Tanner elto Jukka Linberg siviilipalv. Joonas Kopra Myyt: lto Lena Nisula lto Maarit Schuravleff lh Susanna Söder lh Pirjo Kiviranta Muumit: lto Leena Nieminen lh Tiina Rättö Niiskut: lto Aila Kauria lh Saila Kuulas lh Sirkka Stenstrand Nuuskamuikkuset: lto Kiti Petsola lto Riikka Sahila lh Helena Ruuskanen Relto: Riitta Hartonen
Lapsimäärä talossa	109
Valittu kehittämiskohde	Soudamme samassa veneessä, vanhan perinteisen osaamisen rinnalle rakensimme nyky-yhteiskunnan haasteisiin vastaavaa päivähoitoyksikköä. Vanhempien kohtaaminen arjessa ja lapsen osallisuus.
Mitä opittiin?	pohdinta ja keskustelu on lisääntynyt, punapurjeinen veneemme ei tule varmaankaan koskaan valmiiksi, mutta keskustelu jatkuu Kaikkien osallisuus ja työpanos on tärkeää yhteisen veneemme eteenpäin luotsaamisessa.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Koko talon yhteiset tapahtumat, esim. yhteiset perjantait. Näissä tapahtumissa lasten osallisuuden lisääntyminen.

Päiväkoti Vankkuri Rastilanpolku 1, 00980 Hki p. 31062273	Johtaja: Hannele Tuominiemi > Jukka Piippo pk.vankkuri@hel.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Heidi Nevalainen / Anna Jukonen
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Puumat: Anna Jukonen, lto Leila Alatalo, lh Ilvekset: Pia Penttinen, lto Pirjo Lippo, lh Ulla-Maija Suikkanen, relto Pantterit: Heidi Nevalainen, lto Maria Laamanen, lh Jessica Mannsten, lh Tiikerit: Marjo Kohonen, lto Tuula Suominen, lh Maija Puranen, huoltohenkilöstö
Lapsimäärä talossa	76
Valittu kehittämiskohde	Aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kehittäminen
Mitä opittu?	Olemme sisäistäneet ja vahvistaneet taitoamme liittyen lapsen kuulemiseen ja OIKEASTI kuuntelemiseen!
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Pienryhmätoiminnasta ja omahoitajuudesta. Henkilökunnan vaihtumisen myötä tulevista haasteista.

Vantaan tutkimuspäiväkodit

Päiväkoti Koskikuja Koskikuja 7, 01600 Vantaa Puh: 09-839 35621	Johtaja: Liisa Filppula 09-839 35621 liisa.filppula@vantaa.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Kirsi Nousiainen / Anne Heinänen
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Kissankellot: Sanna Hintsala, Ito Anne Heinänen, lh Kirsi Nousiainen, Ito (syksy 2009 - kevät 2010) Kirsi Rautiainen, lh (syksy 2010 - kevät 2011) Tatiana Imatova, henkilökohtainen avustaja
Lapsimäärä talossa	86 (Kissankellojen ryhmässä 22)
Valittu kehittämiskohde	Lasten osallistaminen toiminnan suunnitteluun
Mitä opittu?	Kuinka tärkeää on olla jatkuvasti herkkänä, kuunnella lasta ja tarttua hetkeen. Kuinka omaa työtä on mahdollista kehittää arjen keskellä, pienin askelin, ryhmän tarpeista käsin.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Kuinka pienryhmätoiminnalla voi edistää lasten osallisuutta arjen eri tilanteissa ja lisätä näin sekä lasten että työntekijöiden tyytyväisyyttä ryhmässä.

Päiväkoti Linnoituskuja Linnoituskuja 1, 01280 Vantaa Puh: 09- 839 31037	Johtaja: Leena Tuomainen 040- 761 4399 pk.linnoituskuja@vantaa.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Johanna Hakanen/ Hannele Vanne
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Kuunsäteet: Hannele Vanne, Ito Tuija Marjanto, lh Saara Matilainen, ryhmäkohtainen avustaja Johanna Hakanen, Ito
Lapsimäärä talossa/ tiimissä	55/22
Valittu kehittämiskohde	Maahanmuuttajavanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja osallistaminen päiväkodin arkeen.
Mitä opittu?	Kehittäminen on pieniä askeleita arjessa ja se on lapsia, vanhempia ja meitä kasvattajia varten. Se on meidän perustystötä tukevaa.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Monipuolinen kuvien käyttö. Lasten osallistaminen kuvien käytön suunnitteluun ja käyttöön. Kuvakansioiden käyttö. Vanhempien kanssa käytettävien yhteistyökeinojen (mm. selkokielineen esite, kuvakansiot) löytäminen. Avoimien ovien ja muun yhteistyön lisääminen arkeen.

Metsälinnun toimintayksikkö Päiväkotitoiminta ja Korso Puh: 09-83932340 / 32289	Johtaja: Maritta Opas 09-83932340,0407512141 maritta.opas@vantaa.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilöt	Tuula Hämäläinen ja Päivi Ramfeldt
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Peukaloiset: Paula Lehtimäki, Ito Eeva Liisa Talonen Ito, Tuula Hämäläinen, Ito Hippiäiset: Sirpa Ranto, Ito Mari Turunen Ito, Erja Mäyrä, Ito Armi Mansnerus, avustaja Tiltatit: Karin Henrichs, Ito Paula Mikkonen, Ito Mia Mulari, Ito Maaren Kemppi oppisop.op Kivitaskut: Marja Mäkelä, Ito Leena Kyttänen, Ito Heidi Pohjankoski, Ito Simpukat: Päivi Peitsi, Ito Anne Lönnqvist, Ito Jaana Saarenvirta, Ito Tuija Kotamäki, Ito Sari Honkanen, oppisop.op Helmet: Eija Salminen, Ito Maarit Lindholm, Ito Marja-Leena Lukkarinen, Ito Salla Ikonen, oppisop.op Meritähdet: Päivi Ramfeldt, Ito Iris Ström, Ito Irina Raatevaara, Ito Korallit: Nina Laine, Ito Irina Vilen, Ito Katja Halme, Ito Johanna Tuomisto, avustaja
Lapsimäärä talossa / taloissa yht.	84 +72 =156
Valittu kehittämiskohde	TUNTEET: Lasten tunteiden havaitseminen, tunnistaminen, nimeäminen ja tunteiden kohtaaminen vuorovaikutuksessa sekä tunteiden ja tekojen erottaminen toisistaan.
Mitä opittu?	TUNNE ON TOTTA! Ollaan opittu pysähtymään tunteiden ääreen ja herkemmin havaitsemaan eri tunnetiloja, joka on helpottanut erilaisten tunnekuohujen käsittelyä ja tunteiden hyväksymistä huomattavasti sekä lapsilla että aikuisilla. Vanhempien mukaan tunteita on käsitelty enemmän myös kotona.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Olemme valmiit kertomaan käyttämistämme menetelmistä, materiaaleista ja kokemastamme; Lasten kokoukset, draaman käyttö tunteiden käsittelyssä, erilaisten tunnetaulujen, -pelien ja -korttien käyttö. Tervetuloa vertaiskäynnille, sillä tunteet näkyvät meillä jatkossakin.

Päiväkoti Misteli Tulppaanitie 44, 01390 Vantaa Puh: (09)83924743	Johtaja: Tuomo Seppänen 0405770992 tuomo.seppanen@vantaa.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Maarika Aarnikoivu / Marketta Savolainen
Kehittämistyössä keskeisesti mukana olleiden ryhmien ja työntekijöiden nimet	Mäntymittarit: Leeni Laukkanen, lto Heidi Koponen, lh Marketta Savolainen, lh Kissankirput: Maarika Aarnikoivu, lto Kirsi Vuorimaa, lto (syksy 2010, kevät 2011) Anne Hanström-Kammonen, lh Maarit Lönnquist, avustaja Heinähukat: Tarja Keinänen, lto Marika Honkanen, lh Tiina Häkkinen, lh
Lapsimäärä talossa	63
Valittu kehittämiskohde	Lasten osallisuuden ja kuulemisen vahvistaminen metsäretkillä. Metsäretkien dokumentointi yhdessä lapsen kanssa.
Mitä opittu?	Opimme kuuntelemaan herkemmin lasten toiveita, ajatuksia ja ideoita ja ottamaan ne huomioon toiminnan suunnittelussa. Opimme käyttämään erilaisia dokumentointitapoja, myös yhdessä lasten kanssa.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Erilaisista tavoista ja menetelmistä lapsen kuulemiseen ja osallisuuteen liittyen niin metsäretkillä kuin päiväkodissa. Lapsen kanssa tehtävästä dokumentoinnista.

Päiväkoti Pehtoori Pehtoorintie 3, 01510 Vantaa Puh: 09-83920184 pk.pehtoori@vantaa.fi pk.pehtoori.kuuset@vantaa.fi	Johtaja: Kirsti Hyvärinen 040-5168558 kirsti.hyvarinen@vantaa.fi
VKK-toiminnan yhdyshenkilö	Helena Lehtinen
Kehittämistyössä keskeisesti mukana ollut ryhmä ja sen työntekijät	Kuuset: Helena Lehtinen, lto Liisa Salmi, lto (alk. kevät 2010) Kati Eskelinen-Juntunen, lh (kevät 2011) Ville Järvi, lh (alk. kevät 2010) Kaija Pyykkönen, avustaja (syksy 2009 - kevät 2010)
Lapsimäärä ryhmässä	22
Valittu kehittämiskohde	Kuusten oppimisympäristö - kivoimmat ja tylsimmät paikat lasten kuvaamina
Mitä opittu?	Kuvat autoivat katsomaan päiväkotia ja oppimisympäristöä lasten silmin. Osallisuudesta on opittu paljon: lapsi voi vaikuttaa, pienessäkin asiassa se on lapselle tärkeää (pienillä asioilla on iso merkitys kokonaisuudessa). Aikuiset saavat arvokasta tietoa lasten ajatuksista ja samalla lapset tulevat kuulluiksi. Muutosta ei voi tehdä ”mylläämällä” kaikkea uusiksi, on parempi edetä pienin askelin. Jatkoa ajatellen voisimme ottaa seuraavaksi kehittämiskohteeksi eskaritytöt ja heidän ”suorituspaineensa”.
Olemme valmiit kertomaan seuraavista kokemuksistamme ja oppimistamme asioista	Kuvista ja niiden herättämistä ajatuksista. Kuvien perusteluista päätellen lapset pitävät/ eivät pidä aikuisen näkökulmasta katsoen yllättävistä asioista. Kehittämiskohteen prosessoinnista, ja siitä miten ja mihin lopulta päädyimme.